

WYBRANE ASPEKTY WYKONYWANIA ZADAŃ OŚWIATOWYCH PRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

REDAKCJA NAUKOWA

EDMUND JUŚKO
IWONA WIECZOREK

WYBRANE
ASPEKTY
WYKONYWANIA
ZADAŃ
OŚWIATOWYCH
PRZEZ
JEDNOSTKI
SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO

redakcja naukowa

Edmund Juśko
Iwona Wieczorek

WYBRANE
ASPEKTY
WYKONYWANIA
ZADAŃ
OŚWIATOWYCH
PRZEZ
JEDNOSTKI
SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO

Łódź 2016

Recenzent

prof. UR dr hab. Jolanta Kamińska-Kwak

**WYBRANE ASPEKTY WYKONYWANIA ZADAŃ OŚWIATOWYCH
PRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO****Publikacja wydana staraniem**

Narodowego Instytutu Samorządu Terytorialnego

Redakcja naukowa

prof. nadzw. dr hab. Edmund Juško KUL JP II

dr Iwona Wieczorek,
Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Afiliacja

Iwona M. Wieczorek
Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Katedra Pracy i Polityki Społecznej
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

Projekt graficzny i skład komputerowy

Anita Własnowolska-Bielak
Wydawnictwo REGIS

ISBN 978-83-63827-59-5

Wydawnictwo REGIS
32-744 Łapczyca 573
www.wydawnictwo-regis.pl
tel. 604 185 506, 608 574 219

REGIS WYDAWNICTWO

© Copyright by Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego, Łódź 2016

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	6
Część I	
Rola samorządów w realizacji zadań oświatowych. Wybrane aspekty	12
1. R. Pelczar, A. Wagner, Decentralizacja systemu oświatowego w Polsce w latach 90. XX w. Rola samorządu terytorialnego w realizacji zadań oświatowych (aspekt historyczno-prawny)	14
2. A. Niedojadło, Wychowanie patriotyczne jako przykład troski samorządów o edukację regionalną	32
3. E. Juško, Baza materialna oświaty domeną samorządów na przykładzie powiatu tarnowskiego	48
Część II	
Wyzwania współczesnego systemu oświaty	62
1. Z. Czepelak, Standardy edukacyjne realizowane przez samorządy terytorialne	64
2. B.D. Niziołek, Rola samorządów w doskonaleniu zawodowym nauczycieli	96
3. P. Antkowiak, Rozwój szkolnictwa zawodowego w powiązaniu z rozwojem przemysłu	110
Część III	
Wykorzystanie środków zewnętrznych w placówkach oświatowych. Egzemplifikacja	146
1. S. Sorys, Środki unijne jako sposób na rozwój oświaty	148
2. B. Wolny, Edukacja przedszkolna jako kompetencje samorządów	164
3. B. Kapusta, Podniesienie jakości kształcenia w placówkach oświatowych powiatu zgierskiego w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013, wybrane przykłady	180
Zakończenie	200
Noty biograficzne	204

WPROWADZENIE

Działania w zakresie oświaty w Polsce po 1945 roku były domeną polityki państwa. Dopiero transformacja ustrojowa zmieniła jej charakter i nadała wymiar samorządowy. Lokalne samorządy gminne i powiatowe stały się organami prowadzącymi dla wszystkich szkół i placówek oświatowych. Oświata będąc konstytucyjnym zadaniem państwa stała się jednocześnie zadaniem realizowanym przez samorząd terytorialny. Zadania oświatowe są ujmowane jako zadania własne jednostek samorządu terytorialnego na gruncie przepisów ustaw ustrojowych samorządu terytorialnego.

Art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym stanowi, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy z zakresu m.in. edukacji publicznej. Podobnie kwestię uregulowano w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. Stąd wynika też obowiązek zapewnienia przez jednostki samorządu terytorialnego bezpiecznych i higienicznych warunków działania szkół. Obowiązkiem organu prowadzącego jest bowiem wykonywanie remontów i inwestycji, wyposażenie placówek oświatowych w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do realizacji programów nauczania. Samorządy przeprowadziły i wdrożyły reformę strukturalną oświaty, czego wynikiem jest sieć szkół i placówek.

Niniejsze opracowanie składa się z trzech części. W pierwszej z nich autorzy odnieśli się do wybranych zagadnień związanych z rolą i kompetencjami samorządów w realizacji zadań oświatowych określonych w ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 r. Zaakcentowano w tej części szczególną rolę wychowania patriotycznego w edukacji regionalnej, bowiem to właśnie samorządy lokalne powinny być gwarantem utrzymywania narodowej tożsamości oraz rozwijania postaw patriotycznych wśród dzieci i młodzieży. Wskazano również

na aspekty współpracy międzynarodowej, realizowanej przez urzędy gmin czy starostwa powiatowe, w kształtowaniu postaw patriotycznych młodych ludzi, jak również na rolę i znaczenie włączania w obchody świąt państwowych młodzieży szkolnej. W tej części podkreślono, iż oświata stanowi konstytucyjne zadanie publiczne państwa, zaś szczegółowe zasady i sposób realizacji określają przepisy prawa powszechnie obowiązującego rangi konstytucyjnej i ustawowej.

Druga część monografii porusza niezwykle ważne kwestie związane przede wszystkim ze standardami edukacyjnymi oraz doskonaleniem zawodowym nauczycieli i rozwojem szkolnictwa zawodowego w powiązaniu z rozwojem przemysłu. Przed przebudową polskiego systemu edukacji w 1999 roku, absolwenci ośmioletniej szkoły podstawowej mogli kontynuować naukę w zasadniczych szkołach zawodowych, technikach zawodowych, liceach technicznych, zawodowych lub ogólnokształcących. Reforma skróciła czas nauki w szkole podstawowej do sześciu lat. Po ich upływie uczniowie kształcą się w gimnazjach, a następnie w liceum ogólnokształcącym lub profilowanym, technikum bądź zasadniczej szkole zawodowej.

Przygotowywana obecnie reforma oświatowa proponuje, aby docelowa struktura szkolnictwa obejmowała:

- 8-letnią szkołę podstawową,
- 4-letnie liceum ogólnokształcące,
- 5-letnie technikum,
- 3-letnią branżową szkołę pierwszego stopnia,
- 3-letnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy,
- 2-letnią branżową szkołę drugiego stopnia,
- szkołę policealną.

Przewidywane zmiany w kształceniu zawodowym, obejmują między innymi wprowadzenie od roku szkolnego 2017/2018 trzyletniej branżowej szkoły I stopnia (zamiast dzisiejszej trzyletniej zasadniczej szkoły zawodowej) oraz branżowej szkoły II stopnia. Kształcenie w branżowej szkole I stopnia będzie odbywało się w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły. Przewiduje się, że wszystkie zawody przyporządkowane do tego typu szkoły będą zawodami jednokwalifikacyjnymi, a część z nich będzie miała kwalifikację wspólną z zawodem nauczany na poziomie technikum. Absolwenci branżowej szkoły I stopnia będą mogli kontynuować naukę w branżowej szkole II stopnia, w celu uzyskania dyplomu technika oraz wykształcenia średniego branżowego. Natomiast dotychczasowe 4-letnie technikum z dniem 1 września 2019 r. zostanie przekształcone w 5-letnie.

W skali kraju coraz mniej uczniów po ukończeniu gimnazjum kontynuuje naukę w technikach i zasadniczych szkołach zawodowych, co wyraźnie wpływa na rynek pracy, dlatego też założenia nowej reformy powinny przyczynić się do poprawy wizerunku kształcenia zawodowego.

Ostatnia część opracowania wskazuje na możliwość rozwoju i poprawę stanu funkcjonowania placówek oświatowych poprzez wykorzystanie środków zewnętrznych.

Prezentowana publikacja zawiera refleksje, które wpisują się w publiczny dyskurs nad stanem polskiej oświaty.

dr Iwona M. Wieczorek

CZĘŚĆ I

ROLA
SAMORZĄDÓW
W REALIZACJI
ZADAŃ
OŚWIATOWYCH.

WYBRANE
ASPEKTY

Roman Pelczar
Angelika Wagner

DECENTRALIZACJA
SYSTEMU OŚWIATOWEGO
W POLSCE
w latach 90. XX w.
ROLA SAMORZĄDU
TERYTORYALNEGO
W REALIZACJI
ZADAŃ OŚWIATOWYCH
(aspekt historyczno-prawny)

*The decentralization
of the educational system
in Poland in the 90th
of the twentieth century.
The role of local government
in the implementation
of educational tasks
(historical and legal aspects)*

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest omówienie prawnych zasad funkcjonowania obowiązującego w Polsce systemu oświaty oraz scharakteryzowanie zadań w zakresie edukacji, jakie państwo wyznacza jednostkom samorządu terytorialnego. Artykuł powstał na podstawie stosownych aktów prawnych oraz literatury naukowej. Od lat 90. XX w. w oświacie polskiej zachodzą głębokie zmiany organizacyjne. Ich przejawem jest np. nowy system szkolny. Zmiana ustroju szkolnego nastąpiła 1 września 1999 r., gdy państwo wprowadziło do szkolnictwa system trójstopniowy, na który składają się: sześciolletnia szkoła podstawowa, trzyletnie gimnazjum oraz szkoły ponadgimnazjalne. Do działań w sferze oświaty państwo włączyło wszystkie szczeble samorządu terytorialnego. Każdy z nich wykonuje określone zadania oświatowe. Jednak w największym stopniu zadania oświatowe państwo przeniosło na gminy. Kompetencje poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego w kwestii zadań oświatowych określone zostały w ustawie o systemie oświaty z 7 września 1991 r. Polegają one na zapewnieniu możliwości kształcenia, wychowania oraz opieki w szkołach i placówkach oświatowych, kierowanych przez te jednostki samorządu terytorialnego.

SUMMARY

The aim of the article is an overview of the legal principles for the functioning of the existing education system in Poland and characterization tasks in the field of education, which the State determines the local government units. The article is based on the relevant legal acts and scientific literature. Since the 90s. XX. in the Polish education system is undergoing profound organizational changes. Their manifestation is, for example, a new school system. Changing the school system took place on 1 September 1999, when the State introduced a three-tier education system. It consists of this: a six-year primary schools, three years of junior high schools and secondary schools. The activities in the field of education the State joined all levels of local government. Each performs

specific educational tasks. However, the greatest educational tasks the State has transferred to the municipality. The powers of individual local government units in matters of educational tasks specified in the Act on the Education System of 7 September 1991. They consist in providing learning opportunities, education and health in schools and educational institutions, led by the local government units.

Słowa kluczowe:

System oświaty w Polsce, samorząd terytorialny, polityka oświatowa, finansowanie oświaty

Keywords:

The educational system in Poland, Local government, Education policy, Financing of education

WSTĘP

Przemiany dokonujące się w Polsce w latach 90. XX w. dotyczyły właściwie wszystkich sfer życia społecznego. Wyraziły się także w kwestiach edukacji i reform dotychczasowego systemu oświatowego. Systemem oświaty określa się zbiór instytucji oświatowych mających na celu kształcenie, wychowanie i opiekę, między którymi zachodzą określone relacje i zależności. Obejmuje on instytucje oświatowe poczynając od przedszkoli, a kończąc na szkołach dających wykształcenie średnie¹. W Polsce działania te zbiegły się z pracami reformatorskimi w sferze systemów oświaty, trwającymi od lat 80. XX w. w wielu państwach. Jednym z elementów tych przeobrażeń stała się decentralizacja oświaty. Decentralizacja wiąże się z przeniesieniem części uprawnień władzy centralnej na organy niższych szczebli, przy równoczesnym ograniczaniu dopuszczalności ingerowania przez organy szczebla wyższego w dziedzinę działalności uprzednio przekazanej². W tym przypadku decentralizacja polegać miała na zmianie miejsca podejmowania decyzji na poziomie: państwo, samorząd terytorialny i dyrektor placówki³. Decentralizacja w realiach polskich była (i jest) realizowana (albo przynajmniej deklarowana) przez zwiększanie autonomii szkół oraz przekazywanie odpowiedzialności za ich prowadzenie jednostkom samorządu terytorialnego, których reaktywowanie w Polsce w 1990 r. było efektem tego procesu⁴. Zrealizowanie postulatu samorządności oświaty jest re-

zultatem uwzględnienia w organizacji i zarządzaniu systemem oświaty głównych zasad ustrojowych zakładających decentralizację i subsydiarność.

Celem artykułu jest omówienie prawnych zasad funkcjonowania obecnie obowiązującego w Polsce systemu oświaty oraz scharakteryzowanie zadań dotyczących edukacji stawianych jednostkom samorządu terytorialnego (szczególnie gminom) przez polskie prawodawstwo. Jest to bowiem jedna z najważniejszych sfer ich działalności.

Działania w zakresie edukacji publicznej zaliczane są do grupy najważniejszych obowiązków konstytucyjnych państwa polskiego. Konstytucja RP z 1997 r. zobowiązała władze publiczne do zapewnienia obywatelom powszechnego i równego dostępu do wykształcenia⁵. Po przełomie politycznym z 1989 r. (na podstawie zasady decentralizacji) większość swych dotychczasowych zadań oświatowych państwo przekazało samorządowi terytorialnemu⁶. Kompetencje jednostek samorządu terytorialnego względem zadań oświatowych określone zostały w ustawie o systemie oświaty (dalej określanej jako: u.s.o.) z 7 września 1991 r. i wskazywały na konieczność zapewnienia kształcenia, wychowania oraz opieki w placówkach kierowanych przez te jednostki. Dlatego jeszcze w 1990 r. gminy przejęły przedszkola, zaś w późniejszych latach (do 1996 r.) w ich ręce trafiały szkoły podstawowe. Kluczowe zmiany nastąpiły w 1998 r., w wyniku przeprowadzenia przez rząd równoczesnych reform systemu edukacji i administracji. Prawdziwa rewolucja w polskim systemie samorządności terytorialnej nastąpiła 1 stycznia 1999 r., kiedy weszła w życie reforma administracji publicznej, która pogłębiła decentralizację ośrodków władzy w Polsce. Stanowiło to kolejny etap przenoszenia odpowiedzialności za oświatę na jednostki samorządu terytorialnego. Podstawą dokonywania zmian w jego strukturze stała się reorganizacja podziału terytorialnego państwa. W tej kwestii podstawowe znaczenie miały dwa akty prawne: ustawa z 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (gmina, powiat, województwo) i rozporządzenie Rady Ministrów z 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów⁷. Reforma wprowadzała trójstopniowy podział administracyjny kraju - na gminy, powiaty i województwa. Każdy szczebel administracyjny miał posiadać swój własny organ samorządu terytorialnego. Kompetencje tych jednostek administracyjnych są oddzielone⁸. Gmina realizuje zadania własne oraz zlecone od administracji rządowej. Celem zadań własnych jest zaspokojenie potrzeb wszystkich członków wspólnoty, spraw publicznych o znaczeniu lokalnym. Powiat wykonuje zadania publiczne o charakterze ponad gminnym i uzupełnia kompetencyjnie gminy. Na poziomie województwa działa samorząd województwa. Zadania

¹ D. Kurzyńska-Chmiel, *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie*, Warszawa 2009, s. 88.

² Tamże, s. 105; M. Jastrzębska, *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2012, s. 13-14.

³ D. Jastrzębska, *Rola samorządu w polskim systemie oświaty*, [w:] <https://www.ore.edu.pl/materiay.../105-model-wsp-pracy-prezentacji-ze-spotka?...> (dostęp: 15.07.2016 r.).

⁴ A. Krakala, J. Lackowski, *Ekspertyza prawna na zlecenie Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego*, [w:] <https://www.kwrist.mac.gov.pl/download/60/11105/Ekspertyzaoswiata.pdf>, s. 2-3 (dostęp: 5.07.2016 r.).

⁵ K. Konarzewski, *Reforma oświaty. Podstawa programowa i warunki kształcenia*, Warszawa 2004, s. 12-13.

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 IV 1997 r., tj., art. 70.

⁷ Dz. U. z 1998 r., Nr 96, poz. 603; Dz. U. z 1998 r., Nr 103, poz. 652.

⁸ M. Chmaj, *Samorząd terytorialny – istota*, [w:] *Leksykon samorządu terytorialnego*, red. M. Chmaj, Warszawa 1999, s. 249.

i kompetencje organów samorządu terytorialnego w nowej trójstopniowej strukturze określono w trzech ustawach: z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa i z 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej⁹.

Korzenie systemu oświaty funkcjonującego w Polsce w obecnej formie sięgają 25 lipca 1998 r. Sama zmiana ustroju szkolnego rozpoczęła się 1 września 1999 r., gdy u.s.o. wprowadziła system trójstopniowy, na który składają się: sześciolletnia szkoła podstawowa (w miejsce ośmioletniej), trzyletnie gimnazjum (nowy szczebel) oraz szkoły ponadgimnazjalne. W pierwotnych założeniach szkolnictwo średnie miało obejmować licea profilowane oraz zasadnicze szkoły zawodowe. Jednakże w wyniku wielu debat postanowiono w końcu pozostawić bardziej rozbudowany system szkół ponadgimnazjalnych obejmujący: zasadnicze szkoły zawodowe (2-3 letnie), trzyletnie licea ogólnokształcące, trzyletnie licea profilowane „kształcące w profilach kształcenia ogólnozawodowego”, czteroletnie technika, dwuletnie uzupełniające licea ogólnokształcące i trzyletnie technika uzupełniające dla absolwentów szkół zawodowych oraz szkoły policealne (do 2,5 roku). Ponadto wyróżniono szkoły specjalne pozwalające na naukę zawodu dla osób niepełnosprawnych¹⁰. Kolejnymi szczególnie ważnymi datami w dziejach reformy oświatowej był rok szkolny: 2001/2002 r. (pierwszy rok funkcjonowania pełnych, trzyklasowych gimnazjów), 2002 r. (utworzenie pierwszej klasy szkół ponadgimnazjalnych), kwiecień 2002 r. (pierwszy ogólnopolski sprawdzian kompetencji po sześciolletniej podstawówce), maj 2002 r. (pierwszy ogólnopolski egzamin po gimnazjum) oraz 2005 r. (pierwsza nowa matura według zreformowanych programów szkolnych)¹¹.

Obowiązujący w Polsce system oświaty zapewnia w szczególności:

- 1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
- 2) wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- 3) możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty;
- 4) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- 5) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

6) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;

7) opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;

8) upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;

9) możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych;

10) zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiastowymi i wiejskimi;

11) utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach;

12) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej;

13) opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;

14) dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy;

15) kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym;

16) przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia;

17) warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego;

18) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych¹².

Aktualnie obowiązujący w Polsce system oświaty obejmuje:

1) przedszkola, w tym z oddziałami integracyjnymi, przedszkola specjalne oraz inne formy wychowania przedszkolnego;

2) szkoły:

a) podstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi i sportowymi, sportowe i mistrzostwa sportowego,

b) gimnazja, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i przysposabiającymi do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego,

⁹ Dz. U. z 1998 r., Nr 91, poz. 578; Dz. U. z 1998 r., Nr 91, poz. 576; Dz. U. z 1998 r., Nr 106, poz. 668; W. Wytrążek, *Decentralizacja administracji publicznej*, „Roczniki Nauk Prawnych KUL”, nr 3, 2004, s. 5.

¹⁰ Ł. Reczek-Zamrót, *Współdziałanie pedagogiczne szkoły podstawowej ze środowiskiem lokalnym*, Kraków 2009, s. 55-56.

¹¹ D. Kurzyńska-Chmiel, dz. cyt., s. 90.

¹² U.s.o., Rozdz. 1 Art. 1, Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z 2016 r., poz. 35, 64, 195, 668, tj.

- c) ponadgimnazjalne, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi i sportowymi, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze i leśne,
- d) artystyczne;
- 3) placówki oświatowo-wychowawcze, w tym szkolne schroniska młodzieżowe, umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego;
- 4) placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych;
- 5) placówki artystyczne – ogniska artystyczne umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych;
- 6) poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne udzielające dzieciom, młodzieży, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także pomocy uczniom w wyborze kierunku kształcenia i zawodu;
- 7) młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także ośrodki umożliwiające dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki;
- 8) placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania;
- 9) zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli;
- 10) biblioteki pedagogiczne;
- 11) kolegia pracowników służb społecznych¹³.

Przemiany zapoczątkowane w Polsce w 1989 r. nie doprowadziły wprawdzie do całościowej przebudowy systemu edukacyjnego, ale spowodowały wiele zmian częściowych takich jak: odejście od centralistycznego formułowania kierunków polityki oświatowej; prawo do innowacji pedagogicznych – nauczyciele (klasy i szkoły autorskie); decentralizację w zarządzaniu instytucjami oświaty publicznej (konkursy na stanowiska dyrektorów); przejmowanie przedszkoli i szkół przez samorządy terytorialne; wzrost autonomii finansowej, organizacyjnej i programowej szkół; możliwość wypełniania obowiązku szkolnego poza szkołą; przywrócenie rodzicom prawa do pobierania przez ich dzieci nauki religii w szkołach państwowych; zmiany w programach nauczania – adaptacja do potrzeb demokratycznego, wolnorynkowego społeczeństwa i wspólnoty międzynarodowej¹⁴.

¹³ U.s.o., Rozdz. 1, art. 2, Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z 2016 r., poz. 35, 64, 195, 668, tj.

¹⁴ D. Kurzyna-Chmiel, dz. cyt., s. 89.

W Polsce edukację traktuje się jako dobro wspólne całego społeczeństwa. Wynika to z jej szczególnego społecznego znaczenia. Stąd w u.s.o. z 7 września 1991 r. zapewniono warunki funkcjonowania publicznej infrastruktury do realizacji zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego¹⁵. Występują one przede wszystkim w roli organów prowadzących szkoły publiczne (będące w polskim systemie oświaty dominującą formą organizacyjną), które zapewniają realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki¹⁶. Samorząd terytorialny jest podstawową formą administracji zdecentralizowanej. W Polsce proces jego przywracania rozpoczął się niemal natychmiast po wyborach z 1989 r. Dnia 8 marca 1990 r. uchwalono ustawę o samorządzie terytorialnym (gminnym)¹⁷. Precyzyjniej ideę samorządu, oraz jego pozycję prawną, określono w ustawie konstytucyjnej z 17 października 1992 r. (tzw. Mała Konstytucja). W art. 70 stwierdzono: *Samorząd terytorialny jest podstawową formą organizacji lokalnego życia publicznego. Jednostki samorządu terytorialnego posiadają osobowość prawną jako istniejące z mocy prawa wspólnoty mieszkańców danego terytorium. Przysługujące jednostce samorządu terytorialnego prawo własności i inne prawa majątkowe stanowią mienie komunalne. Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina. Pozostałe rodzaje jednostek samorządu terytorialnego określa ustawa. Zaś w art. 71 i 72 znalazł się zapis, iż wykonywanie zadań publicznych powierzono jednostkom samorządu terytorialnego – są one wykonywane we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność w celu zaspokajania potrzeb mieszkańców¹⁸*. Z kolei art. 163 Konstytucji RP z 1997 r. stanowi, że *Samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne nie zastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych*. Od 27 maja 1990 do 31 grudnia 1998 r. istniał on tylko na szczeblu gminy. Od 1 stycznia 1999 r. obowiązuje w Polsce trójszczeblowa struktura samorządu terytorialnego: samorząd gminny, powiatowy i województwa¹⁹. Wdrażając decentralizację oświaty ustawodawca wprowadził zasadę, że samorządy terytorialne odpowiadają za funkcjonowanie szkół, a państwo – za jakość ich pracy (w tym za efekty kształcenia). Równocześnie władze krajowe wzięły na siebie obowiązek zapewnienia jednostkom samorządu terytorialnego środków na powierzone zadanie prowadzenia szkół i placówek. Znaczne zróżnicowanie dochodów własnych gmin i powiatów spowodowało przyjęcie systemu zapewniania środków na cele oświatowe w ramach subwencji ogólnej (jej oświatowej części wyliczanej na podstawie praktycznie corocznie ustalanego algorytmu)²⁰.

¹⁵ D. Jastrzębska, *Rola samorządu w polskim systemie oświaty*, [w:] <https://www.ore.edu.pl/materiay.../105-model-wsppracy-prezentacji-ze-spotka?> (dostęp: 5.07.2016 r.).

¹⁶ E. Majchrowicz-Jopek, *Wybrane problemy wykonywania zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace”, 2012, nr 4, s. 162.

¹⁷ Dz. U. z 1990 r., Nr 16, poz. 95.

¹⁸ Mała Konstytucja, Dz. U. Nr 84 z 1992 r., poz. 426.

¹⁹ *Samorząd terytorialny w Polsce*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Samorz%C4%85d_terytorialny_w_Polsce; *Samorząd terytorialny*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Samorz%C4%85d_terytorialny (dostęp: 20.07.2016 r.).

²⁰ A. Krakala, J. Lackowski, dz. cyt., s. 2-3 (dostęp: 5.07.2016 r.).

Zadania oświatowe są ujmowane jako zadania własne jednostek samorządu terytorialnego na gruncie przepisów ustaw ustrojowych samorządu terytorialnego²¹. Podstawową jednostką samorządową jest gmina. Konsekwencją prawną takiego rozwiązania jest przyjęcie, że to gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego nie zastrzeżone dla innych jednostek samorządu terytorialnego²². Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w rozdz. 2 zawiera zapis na temat zakresu działania i zadań gminy. Art. 6. 1. stwierdza: *Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów*. Dodatkowo w art. 7 prawodawca zapisał, że *zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*. Zadania własne obejmują m.in. edukację publiczną²³. Obowiązkowy charakter zadań oświatowych gmin został przesądzony przepisem art. 104 u.s.o. z 1991 r., stanowiącym, że prowadzenie szkół podstawowych, z wyjątkiem szkół podstawowych specjalnych i artystycznych, przechodzi do obowiązkowych zadań własnych gmin z dniem 1 stycznia 1994 r.²⁴ Gmina mogła ustalić inny niż powyższy termin przejęcia szkół, jednak nie późniejszy niż 1 stycznia 1996 r. Od tego terminu żadna z gmin nie mogła już uwolnić się od konieczności pełnienia funkcji organu prowadzącego publiczne szkoły podstawowe²⁵.

Obowiązek prowadzenia publicznych szkół i placówek oświatowych dodatkowo rozciągnięto na (powołany z dniem 1 stycznia 1999 r.) samorząd powiatowy i samorząd województwa. Kwestię zadań oświatowych powiatu uregulowano w ustawie z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym. Art. 4 ust. 1 pkt 1 stwierdza, że powiat wykonuje zadania publiczne o charakterze ponad gminnym w zakresie edukacji publicznej. Zaś ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa w art. 14 ust. 1 pkt 1 stanowi, że samorząd województwa wykonuje zadania publiczne o charakterze wojewódzkim w zakresie edukacji publicznej. Ponadto w art. 11 ust. 2 pkt 4 zapisano: *Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa się wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli*. Dodatkowo te jednostki mogą także zakładać i prowadzić szkoły i placówki, których prowadzenie nie należy do ich zadań własnych, po zawarciu porozumienia z jednostką samorządu terytorialnego, zobowiązaną do prowadzenia danego typu szkoły lub placówki. Niemniej w pierwszej kolejności zobligowane są one do wykonywania przypisanych im ustawą zadań własnych²⁶. Jednostki samorządu terytorialnego nie mogą się od nich uchylić, co ma zabezpieczyć realizację tych

zadań wobec mieszkańców wszystkich jednostek samorządu terytorialnego²⁷. U.s.o. z 1991 r. w art. 3 pkt 14 definiowała pojęcie zadań oświatowych, przez które należało rozumieć zadania w zakresie kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej. Ustawodawca doprecyzował charakter zadań oświatowych w art. 5a tej ustawy²⁸. Zgodnie z ust. 2 zapewnienie kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej jest zadaniem oświatowym: gmin – w przedszkolach oraz w innych formach wychowania przedszkolnego, a także w szkołach; powiatów – w określonych ustawą szkołach i placówkach; województw – w szkołach, placówkach, zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli oraz kolegiach pracowników służb społecznych²⁹.

Szczegółowe zadania samorządu gminnego to m.in.: samodzielne ustalanie sieci publicznych przedszkoli i szkół podstawowych oraz gimnazjalnych, a także granice ich obwodów; nadzór nad kontrolą spełniania obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki i prowadzenie w tym zakresie ewidencji dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 18 lat; współpraca z organami nadzoru pedagogicznego w zakresie określonym ustawą o systemie oświaty i wykonywanie zaleceń kuratora oświaty; prowadzenie polityki kadrowej wobec dyrektorów szkół podstawowych, gimnazjów, opracowywanie wniosków w zakresie utrzymywania szkół podstawowych, gimnazjów, przedszkoli i placówek oświatowych oraz zapewnienia im lokalnych i materialnych warunków do realizacji programów dydaktyczno-wychowawczych i innych zadań statutowych oraz likwidacji tych jednostek.

Do głównych zadań własnych powiatu należy zakładanie i prowadzenie publicznych szkół podstawowych specjalnych i gimnazjów specjalnych, szkół ponadgimnazjalnych, szkół sportowych i mistrzostwa sportowego. Pozostałe zadania samorządu powiatowego to m.in.: przygotowywanie projektów strategii oświatowej powiatu; ustalenie sieci szkół ponadgimnazjalnych; nadzór nad działalnością szkół i placówek oświatowych w zakresie spraw administracyjnych i finansowych; prowadzenie spraw związanych z wpisem do ewidencji i skreśleniem z ewidencji szkół i placówek oświatowych niepublicznych. Rola powiatu w wykonywaniu publicznych zadań oświatowych jest uzupełniająca, pomocnicza w stosunku do gminy. Na szczeblu powiatowym realizowane są zadania przekraczające jej możliwości³⁰.

Z kolei do zadań własnych województwa należy zaliczyć zwłaszcza zakładanie i prowadzenie publicznych zakładów kształcenia i placówek doskonalenia nauczycieli, bibliotek pedagogicznych oraz szkół i placówek o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym. Inne zadania samorządu wojewódzkiego obejmują m.in.: kreowanie regionalnej polityki oświatowej; dostosowywanie

²¹ Ustawa o samorządzie terytorialnym (gminnym), art. 7 ust. 1 pkt 8; Ustawa o samorządzie powiatowym, art. 4 ust. 1 pkt 1; Ustawa o samorządzie województwa, art. 14 ust. 1 pkt 1.

²² Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., art. 164 ust. 1 i 3; Ustawa o samorządzie terytorialnym (gminnym), art. 6 ust. 1.

²³ Dz. U. Nr 16 z 1990 r., poz. 95, rozdz. 2, art. 6 i 7.

²⁴ Dz. U. z 1991 r., Nr 95, poz. 425.

²⁵ D. Jastrzębska, dz. cyt., s. 169.

²⁶ Tamże.

²⁷ A. Krakala, J. Lackowski, dz. cyt., s. 5.

²⁸ U.s.o., Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, tj.

²⁹ A. Krakala, J. Lackowski, dz. cyt., s. 5-6 (dostęp: 5.07.2016 r.).

³⁰ U.s.o., Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, tj.; W. Wytrążek, dz. cyt., s. 1-9.

systemu doskonalenia do specyfiki i potrzeb regionu; pełnienie funkcji organu nadzorującego wobec podległych szkół i placówek dydaktycznych. Przejęcie niemal całego szkolnictwa przez odpowiednie szczeble samorządu terytorialnego umożliwiło im prowadzenie własnej polityki edukacyjnej z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań w osiąganiu ustalonych w państwie ogólnych celów i zadań edukacyjnych.

Jak wspomniano wyżej do zadań własnych gmin w zakresie oświaty należy przede wszystkim zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli, szkół podstawowych oraz gimnazjów. Organem prowadzącym szkołę czy inną placówkę nie jest wójt, lub burmistrz (prezydent) miasta, ale jednostka jako całość. Organ prowadzący ma obowiązek zapewnienia założonej placówce odpowiednich warunków działalności, w tym materialno-organizacyjnych³¹. Według u.s.o. z 1991 r. przedszkolem publicznym jest placówka, która: prowadzi bezpłatne nauczanie i wychowanie w zakresie co najmniej podstawy programowej wychowania przedszkolnego; przeprowadza rekrutację dzieci w oparciu o zasadę powszechnej dostępności; zatrudnia nauczycieli posiadających odpowiednie kwalifikacje³². Obowiązek prowadzenia bezpłatnego nauczania i wychowywania oznacza, że gmina nie ma prawa pobierać od rodziców i opiekunów dzieci uczęszczających do przedszkoli publicznych opłat za zajęcia mieszczące się w ramach zajęć przewidzianych w rozporządzeniu ministra edukacji narodowej i sporu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Opłaty mogą być pobierane za zajęcia wykraczające poza określone minimum, jak na przykład za lekcje języków obcych. Powszechnie przyjęte jest również pobieranie opłat za wyżywienie dzieci. Kwestię opłat za zajęcia dodatkowe określa uchwała rady gminy, a dyrektor przedszkola ma obowiązek jej wykonania. Rada gminy ustala też sieć prowadzonych przez gminę publicznych przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. Rodzice dziecka są obowiązani dopełnić czynności związanych ze zgłoszeniem dziecka do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub innej formy wychowania przedszkolnego, a także zapewnić regularne uczęszczanie dziecka na zajęcia. Kontrolowanie i spełnianie tego obowiązku należy do zadań dyrektora szkoły podstawowej, w której obwodzie dziecko mieszka³³.

Z kolei jako szkołę publiczną u.s.o. określa placówkę, która: zapewnia bezpłatne nauczanie w zakresie ramowych planów nauczania; przeprowadza rekrutację uczniów w oparciu o zasadę powszechnej dostępności; zatrudnia nauczycieli posiadających odpowiednie kwalifikacje; realizuje: programy nauczania uwzględniające podstawę programową kształcenia ogólnego, w przypadku li-

ceum profilowanego – również podstawę programową kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego, a w przypadku szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe – również podstawę programową kształcenia w danym zawodzie oraz ramowy plan nauczania; realizuje ustalone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zasady oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów³⁴.

Szkoła podstawowa podzielona jest na dwa trzyletnie etapy. Pierwszy obejmuje klasy I-III, zasadniczą część stanowi blok zajęć zwanych „kształceniem zintegrowanym” – zajęcia te prowadzone są przez jednego nauczyciela pełniącego również funkcję wychowawcy. Nauczyciel nie musi przestrzegać lekcyjnego czasu pracy, tj. dzielić czasu pracy uczniów na 45 minutowe jednostki lekcyjne, tak jak to się robi w klasach wyższych. Uczniowie uczestniczą również w zajęciach religii lub etyki. O uczestnictwie dziecka w zajęciach religii decydują ich rodzice. Na tym etapie edukacyjnym mogą zostać wprowadzone do szkolnego planu nauczania dodatkowe zajęcia edukacyjne, takie jak np. język obcy. Część uczniów uczestniczy również w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych oraz zajęciach gimnastyki korekcyjnej. Możliwe jest również wprowadzenie innych dodatkowych zajęć dla wszystkich lub grupy uczniów. Decyzję o tym podejmuje dyrektor szkoły, przeznaczając na ten cel tzw. godziny do dyspozycji dyrektora. Limit godzin do dyspozycji dyrektora jest przyznawany szkole na każdy oddział klasowy do wykorzystania w ciągu trzech lat³⁵. W klasach IV-VI przedmiotów uczą różni nauczyciele, z czego jeden, który jest wychowawcą odpowiedzialny jest za swoją klasę. W tych klasach również dyrektor szkoły, dysponuje limitem tzw. godzin do dyspozycji dyrektora, może wprowadzić dodatkowe zajęcia edukacyjne dla wszystkich lub dla grupy uczniów, w tym m.in. dodatkowy język obcy i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze. Od kl. V uczniowie za zgodą rodziców uczestniczą w zajęciach z wychowania do życia w rodzinie. W kl. VI uczniowie przystępują do sprawdzianu poziomu wiedzy i umiejętności, który jest jednakowy dla wszystkich uczniów. Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych otrzymują dostosowane arkusze. Mogą oni także zdawać egzamin w indywidualnie przystosowanych warunkach. Sprawdzian organizowany jest przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Sprawdzian ten nie ma wpływu na ukończenie szkoły podstawowej, jak i na przyjęcie do gimnazjum³⁶.

Reforma systemu oświaty z 1998 r. wprowadziła do szkolnictwa polskiego instytucję trzyletniego gimnazjum. Uczniami uczęszczającymi do tego typu szkoły jest młodzież w wieku 13-16 lat. Kształcenie na tym etapie ma charakter ogólny. Nauka w gimnazjum kończy się egzaminem gimnazjalnym, pisanym przez

³¹ Ł. Reczek-Zamróż, dz. cyt., s. 57.

³² U.s.o., art. 6.

³³ Ł. Reczek-Zamróż, dz. cyt., s. 58.

³⁴ U.s.o., art. 7.

³⁵ K. Konarzewski, dz. cyt., s. 37.

³⁶ Tamże, s. 40.

uczniów klas III w kwietniu. Wynik egzaminu nie ma wpływu na ukończenie gimnazjum, ale ma znaczenie przy rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych³⁷.

Szkołą lub placówką kieruje nauczyciel, któremu powierzono stanowisko dyrektora. Sprawuje on nadzór pedagogiczny w stosunku do nauczycieli zatrudnionych w szkole oraz kieruje działalnością dydaktyczno-wychowawczą szkoły i reprezentuje ją na zewnątrz. Na stanowisko dyrektora może być powołana również osoba niebędąca nauczycielem. W tym przypadku powołanie wymaga opinii organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Kolegialnym organem szkoły jest rada pedagogiczna, która działa w szkole zatrudniającą co najmniej 3 nauczycieli. Ma ona kompetencje stanowiąco-opiniodawcze. Do kompetencji stanowiących rady należy m.in. zatwierdzanie planów pracy szkoły, zatwierdzanie planów klasyfikacji i promocji uczniów, podejmowanie uchwały w sprawie eksperymentów pedagogicznych w szkole. Przewodniczącym rady pedagogicznej w szkole jest dyrektor szkoły. W szkole lub placówce może działać rada rodziców, tworząca reprezentację rodziców uczniów³⁸.

Podstawy prawne wprowadzenia instytucji samorządu terytorialnego tworzą przepisy ustawy konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym³⁹. Samorząd terytorialny, w brzmieniu tzw. Małej Konstytucji, definiowany jest jako podstawowa forma organizacji lokalnego życia publicznego⁴⁰. Akt ten wskazywał także, że podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina⁴¹. Ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 r. definiuje pojęcie gminy, którą należy rozumieć jako wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium⁴². Pozycja ustrojowa samorządu terytorialnego nie uległa zmianie także w konstytucji z 2 kwietnia 1997 r.⁴³ Tak pojmowany samorząd terytorialny zyskał osobowość prawną, co oznaczało, że suwerenność gminy jest chroniona przez prawo.

Samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne nie zastrzeżone przez konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych⁴⁴. Na szczeblu gminy organem wykonawczym jest zarząd, w skład którego wchodzi wójt, burmistrz (prezydent) jako przewodniczący zarządu, ich zastępcy oraz pozostali

członkowie. Bieżącymi sprawami gminy kieruje wójt lub burmistrz. Zadania gminy można podzielić na własne i zlecone. Zadania własne odgrywają najbardziej istotną rolę. W ustawie o samorządzie terytorialnym obejmują one m.in. sprawy edukacji publicznej⁴⁵. Zadania oświatowe gminy rozdzielono w dwóch innych ustawach: o systemie oświaty⁴⁶ i Karta Nauczyciela⁴⁷. Pierwsza z nich uwzględnia następujące kwestie dotyczące zadań rady gminy, która: ma prawo tworzyć jednostki obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół i placówek lub organizować wspólną obsługę administracyjną, finansową i organizacyjną prowadzonych szkół i placów; podpisuje akt założycielski oraz nadaje pierwszy statut szkole lub placówce; może zlikwidować szkołę z końcem roku szkolnego; prowadząc szkoły różnych typów lub placówki, może je połączyć w zespół, wyłączyć z zespołu lub włączyć do zespołu inne szkoły lub placówki; uchwała regulamin udzielania pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie gminny, kierując się celami pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Z kolei w myśl ustawy Karta Nauczyciela rada gminy m.in.: określa środki na średnie wynagrodzenia, zagwarantowane przez państwo w dochodach jednostek samorządu terytorialnego; uwzględniając przewidywaną strukturę zatrudnienia, określa corocznie stawki wynagrodzenia dla nauczycieli poszczególnych stopni awansu zawodowego, w drodze regulaminu obowiązującego od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia danego roku kalendarzowego; określa: zasady rozliczania tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczycieli, dla których ustalony plan zajęć jest różny w poszczególnych okresach roku szkolnego; zasady udzielania i rozmiar zniżek; tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć nauczycieli realizujących w ramach stosunku pracy obowiązki określone dla stanowisk o różnym tygodniowym obowiązkowym wymiarze godzin; ustala kryteria i tryb przyznawania nagród dla nauczycieli; ustala wysokości nauczycielskiego dodatku mieszkaniowego i zasad jego przyznawania.

Natomiast wójt (burmistrz lub prezydent), w świetle u.s.o. ma następujące uprawnienia:

- analizuje zawiadomienie dyrektora szkoły o wstrzymaniu wykonania uchwały rady pedagogicznej, niezgodnej z przepisami prawa i udziela opinii w tej sprawie organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny;
- odpowiada za działalność szkół i placówek oświatowych;
- przedstawia kuratorowi do zaopiniowania, przed ich zatwierdzeniem - arkusze organizacji publicznych szkół i przedszkoli;

³⁷ J. Gęsiński, *Gimnazja - jedno z wyzwań reformy oświaty wobec samorządów*, [w:] *Samorządowy model oświaty*, red. J. Gęsiński, Warszawa 2001, s. 83.

³⁸ E. Ura, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2010, s. 348.

³⁹ Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. Nr 84 z 1992 r., poz. 426.

⁴⁰ H. Zięba-Załucka, *Reaktywacja instytucji samorządu terytorialnego 8 marca 1990 r.*, Rzeszów 1999, s. 17.

⁴¹ E. J. Nowacka, *Samorząd terytorialny w administracji publicznej*, Warszawa 1997, s. 21.

⁴² Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., Dz. U. Nr 142 z 2001 r., poz. 1591; M. Chmaj, *Gmina*, [w:] *Leksykon samorządu terytorialnego*, red. M. Chmaj, Warszawa 1999, s. 79.

⁴³ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., Art. 15, 16, 152, 163, 164, 172, Dz. U. Nr 78 z 1997 r., poz. 483 z późn. zm.

⁴⁴ E. J. Nowacka, *Samorząd terytorialny w administracji publicznej*, Warszawa 1997, s. 24; H. Zięba-Załucka, dz. cyt., s. 53.

⁴⁵ H. Zięba-Załucka, dz. cyt., s. 54.

⁴⁶ U.s.o., Dz. U. Nr 256 z 2004 r., poz. 2572 z późn. zm.

⁴⁷ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, Dz. U. Nr 3 z 1982 r., poz. 19 z późn. zm.

- uzgadnia z dyrektorem szkoły lub placówki program i harmonogram poprawy efektywności kształcenia lub wychowania - w przypadku stwierdzenia niedostatecznych efektów kształcenia lub wychowania;
  - sprawuje nadzór nad działalnością szkoły lub placówki w zakresie spraw finansowych i administracyjnych szczegółowo opisanych;
  - powołuje na stanowisko dyrektora szkoły lub placówki (za zgodą kuratora oświaty) osobę niebędącą nauczycielem;
  - powierza stanowisko dyrektora szkoły lub placówki, wyłania kandydata w drodze konkursu, powołuje komisję konkursową, ustala skład komisji konkursowej w przypadku szkół i placówek nowo zakładanych, przedłuża powierzenie stanowiska dyrektora itd.;
  - udziela opinii w sprawie wniosku dyrektora w sprawie powierzenia (i odwołania) stanowiska wicedyrektora szkoły lub innego stanowiska kierowniczego, jeśli takie stanowisko może być utworzone - zgodnie ze statutem ramowym szkoły lub placówki;
  - odwołuje ze stanowiska dyrektora szkoły lub placówki;
  - wchodzi w uprawnienia dyrektorów jednooddziałowych przedszkoli oraz kierowników szkół podstawowych (szkół filialnych) podporządkowanych organizacyjnie innej szkole;
  - udziela zezwolenia na założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną, jeśli zadaniem własnym tej osoby jest prowadzenie tego typu szkół lub placówek;
  - przejmuje dokumentację zlikwidowanej szkoły publicznej, z wyjątkiem dokumentacji przebiegu nauczania, którą przekazuje się organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny, w terminie jednego miesiąca od dnia zakończenia likwidacji;
  - przejmuje dokumentację zlikwidowanej szkoły lub placówki publicznej prowadzonej przez osobę prawną lub fizyczną;
  - zawiera porozumienie między organami prowadzącymi szkołę dla utworzenia zespołu, w którego skład wchodzi szkoła lub placówki prowadzone przez różne organy;
  - prowadzi ewidencję szkół i placówek niepublicznych zakładanych przez osoby prawne i fizyczne;
  - na wniosek osoby prowadzącej szkołę niepubliczną nieposiadającą uprawnień szkoły publicznej nadaje tej szkole uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli osoba ta przedstawi pozytywną opinię kuratora oświaty, w przypadku szkół medycznych – także opinię ministra właściwego do spraw zdrowia, o spełnianiu przez szkołę warunków określonych w art. 7 ust. 3.
- Z kolei na podstawie ustawy Karta Nauczyciela wójt (burmistrz czy prezydent) posiada m.in. następujące uprawnienia:

- wnioskuję, jako organ prowadzący, do dyrektora szkoły o dokonanie oceny pracy jej nauczyciela;
- ocenia pracę dyrektora szkoły;
- wydaje decyzję o nadaniu lub odmowie nadania stopnia awansu zawodowego nauczycielowi kontraktowemu;
- wydaje nowy akt (nauczyciela mianowanego) nauczycielowi, jeśli ten w trakcie pracy zawodowej taki stopień uzyskał;
- powołuje komisję egzaminacyjną dla nauczycieli ubiegających się o stopień nauczyciela mianowanego;
- jako przedstawiciel organu prowadzącego uczestniczy w charakterze obserwatora w pracy komisji kwalifikacyjnej przyznającej stopień nauczyciela kontraktowego i dyplomowanego;
- opiniuje przeniesienia nauczyciela z innej szkoły do szkoły, dla której jest organem prowadzącym;
- może przenieść nauczyciela zatrudnionego na podstawie mianowania do innej szkoły (bez jego zgody);
- może nałożyć na nauczyciela obowiązek podjęcia pracy w innej szkole lub szkołach, za zgodą nauczyciela, w celu uzupełnienia tygodniowego wymiaru zajęć;
- zapewnia szkole podstawowe warunki do realizacji przez nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
- wyraża zgodę na obniżenie nauczycielowi przez dyrektora szkoły tygodniowego obowiązkowego wymiaru zajęć na czas określony;
- w przypadku likwidacji szkoły - wskazuje inną szkołę, w której będzie naliczany odpis na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych na każdego nauczyciela będącego emerytem lub rencistą szkoły zlikwidowanej;
- zapewnia nauczycielowi lokal mieszkalny na terenie gminy, w której położona jest szkoła - w miejscowości do 5000 mieszkańców;
- przyznaje dodatek wiejski dla nauczycieli zatrudnionych na terenie wsi lub w mieście liczącym do 5000 mieszkańców;
- może zawiesić w pełnieniu obowiązków dyrektora szkoły przeciwko któremu wszczęto postępowanie karne lub złożono wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

Niezależnie od wymienionych wyżej uprawnień jakie posiadają rada gminy i wójt (burmistrz czy prezydent) w u.s.o. można także znaleźć zadania własne gminy, do których zalicza się zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli, w tym z oddziałami integracyjnymi oraz przedszkoli specjalnych, oraz szkół podstawowych, w tym: specjalnych, integracyjnych, z oddziałami integracyjnymi i sportowymi, sportowych i mistrzostwa sportowego, gimnazjalnych, w tym: specjalnych, integracyjnych, dwujęzycznych, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i przysposabiającymi do pracy, sportowych i mistrzostwa

sportowego, ponadgimnazjalnych, w tym: specjalnych, integracyjnych, dwujęzycznych, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi i sportowymi, sportowych, mistrzostwa sportowego, rolniczych i leśnych, a także artystycznych⁴⁸. Gminy mogą zakładać i prowadzić szkoły i placówki oświatowe publiczne o zasięgu gminnym, których prowadzenie nie należy do ich zadań własnych, na podstawie porozumienia z jednostką samorządu terytorialnego, dla której prowadzenie danego typu szkoły lub placówki jest zadaniem własnym.

Ze względu na trudności w dotarciu dzieci niepełnosprawnych do szkół i przedszkoli, a zatem w celu zapewnienia im równego dostępu do edukacji, nałożono na gminy obowiązki związane z ich transportem, a mianowicie obowiązek zapewnienia: uczniom niepełnosprawnym, objętym kształceniem specjalnym bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu do najbliższej szkoły podstawowej lub gimnazjum, a uczniom z niepełnosprawnością ruchową, upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym bądź znacznym – także do najbliższej szkoły ponadgimnazjalnej, lecz nie dłużej niż do 21. roku życia; dzieciom i młodzieży realizującym obowiązek przedszkolny, szkolny i nauki w formie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, a także dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym, ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu do ośrodka umożliwiającego tym dzieciom i młodzieży realizację obowiązku szkolnego i nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25. roku życia. Gminy zapewniają też zwrot kosztów przejazdu ucznia i opiekuna środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie organizują rodzice⁴⁹.

Organ prowadzący ma także prawo zlikwidować szkołę publiczną. Może to uczynić z końcem roku szkolnego, po zapewnieniu uczniom możliwości kontynuowania nauki w innej szkole publicznej. Dodatkowo organ ten ma obowiązek co najmniej sześć miesięcy przed likwidacją powiadomić o takim zamiarze rodziców uczniów, właściwego kuratora oświaty oraz organ wykonawczy jednostki samorządowej właściwej do prowadzenia szkoły publicznej danego typu⁵⁰. Ponadto obowiązkiem gminy jest prowadzenie ewidencji szkół i placówek niepublicznych. W przypadku miast na prawach powiatu, zadania gminy dotyczą także szkolnictwa ponadgimnazjalnego i jednostek oświatowych o charakterze powiatowym. W związku z prowadzeniem szkół, gminy odpowiedzialne są za nadzorowanie spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki. Wyróżnić także należy prowadzenie ewidencji dzieci i młodzieży w wieku 3-18 lat oraz ewidencji dotyczącej spełniania obowiązków nauki i szkolnego, a w szczególności wobec młodzieży w wieku 16-18 lat. Mają też prawo egzekwować wspomniane obowiązki na drodze przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁵¹.

Zadaniami gminy są również zawierane porozumienia z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, dotyczące szkół artystycznych i placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom szkół artystycznych w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania oraz placówek doskonalenia nauczycieli szkół w ramach zadań własnych publiczne placówki doskonalenia nauczycieli, zakłady kształcenia nauczycieli i biblioteki pedagogiczne. Zadaniem oświatowym gminy jest także zapewnienie dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego dla osób niebędących obywatelami polskimi, podlegających obowiązkowi szkolnemu, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym, aby mogły korzystać z nauki⁵². Dodatkowo gminy mogą działać na rzecz edukacji i rozwoju młodego pokolenia poprzez organizację czasu wolnego dla uczniów, a przede wszystkim zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Zajęcia takie mają pomagać w rozwijaniu osobowości młodzieży oraz dbać o ich rozwój fizyczny.

Środki finansowe na oświatę i wychowanie, związane szczególnie z prowadzeniem szkół i przedszkoli publicznych, jednostki samorządu terytorialnego uzyskują z budżetu państwa w ramach tzw. subwencji oświatowej. Wysokość tej subwencji wyznaczana jest dla każdej jednostki przez Ministerstwo Edukacji Narodowej na podstawie liczby uczniów i typów szkół, do których uczęszczają. Należy przy tym podkreślić, że środki te trafiają do nich jako część subwencji ogólnej. W praktyce większość gmin dopłaca do subwencji, szczególnie do wynagrodzeń nauczycieli⁵³.

Idea samorządności w oświacie oznacza nie tylko lokalną skalę planowania, ale przede wszystkim włączenie w proces planowania i realizacji zadań członków społeczności lokalnej. Zadaniem władz samorządowych jest: projektować zdrowe struktury zarządzania szkołami, w których uwzględnia się udział rodziców i lokalnej społeczności, zapewnić szkołom odpowiednie warunki i zasoby, monitorować funkcjonowanie szkół w celu zapewnienia osiągnięcia zadowalających efektów oraz rozpoznania szkół nieefektywnych i skłonienie ich do dokonania zmian oraz bronić wolności każdej szkoły. W realiach Polski dostrzec można, że decentralizacja w sferze edukacji nie ma jednak pełnego charakteru. Tym samym samorządy nie dysponują realną samodzielnością w zakresie zarządzania i finansowania oświatą. Samodzielność jest nadmiernie krępowana przez liczne obowiązujące przepisy, które w sposób całkowicie nieuzasadniony usztywniają system edukacji w Polsce, uniemożliwiając tym samym samorządom sprawne i efektywne wykonywanie zadań własnych w zakresie oświaty⁵⁴.

⁴⁸ U.s.o., rozdz. 1 art. 2 ust. 1 i art. 2a i 2b.

⁴⁹ U.s.o., Art. 17 ust. 3a; D. Kurzyńska-Chmiel, dz. cyt., s. 106.

⁵⁰ J. Gęsiński, *Przemiany prawno-organizacyjne w tworzeniu oświaty samorządowej*, [w:] *Samorządowy model oświaty*, red. J. Gęsiński, Warszawa 2001, s. 25.

⁵¹ D. Kurzyńska-Chmiel, dz. cyt., s. 91-92.

⁵² U.s.o., art. 94a.

⁵³ D. Kurzyńska-Chmiel, dz. cyt., s. 93-94.

⁵⁴ A. Krakala, J. Lackowski, dz. cyt., s. 3; C. Trutkowski, *Samorządy powinny traktować szkoły jako instytucje budujące lokalny kapitał społeczny*, [w:] <http://www.samorzad.lex.pl/czytaj/-/artykul/samorzady-powinny-traktowac-szkoly-jako-instytucje-budujace-lokalny-kapital-spoeczny> (dostęp: 21.07.2016 r.).

Andrzej Niedojadło

WYCHOWANIE
PATRIOTYCZNE
JAKO PRZYKŁAD
TROSKI SAMORZĄDÓW
O EDUKACJĘ
REGIONALNĄ

*Patriotic education
as an example
of local concern of
regional education*

STRESZCZENIE

Ukazywanie cenionych wartości narodowych ma wyraźnie wpływać na rozbudzanie dobrze rozumianego patriotyzmu. Ma też chronić tożsamość narodową młodego pokolenia przed zalewem i wpływami innych kultur i wartości występujących powszechnie wśród państw członkowskich Unii Europejskiej. Działalność samorządów przez organizowanie i partycypowanie we wszelkich uroczystościach państwowych, przeglądach pieśni, festiwalach, konkursach, zlotach itp., doskonale wpisuje się w ich statutowe funkcjonowanie, stwarzając bardzo dobry klimat dla krzewienia postaw patriotycznych, utrwalania tożsamości narodowej i prawidłowego pojmowania samorządności przez młode pokolenie.

SUMMARY

Showing the cherished national values has clearly affect arousing well-understood patriotism. It also has to protect the national identity of the young generation before the flood and the influence of other cultures and values commonly found among the Member States of the European Union. The activities of local governments by organizing or participating in any state ceremonies, inspections songs, festivals, competitions, rallies, etc., Fits in perfectly with their statutory functioning, creating a very good atmosphere to promote patriotism, preservation of national identity and the correct understanding of self-governance by the young generation.

Słowa kluczowe:

samorząd lokalny, wychowanie, lokalna tradycja, patriotyzm

Keywords:

local government, education, local tradition, patriotism

WSTĘP

Problematyka nowego i właściwego pojmowania patriotyzmu, samorządu lokalnego oraz roli wychowawczej szkoły w okresie transformacji ustrojowej w Polsce i postępujących przemian demokratycznych, zaczęła wracać nieodwracalnie we właściwej, niezakłamanej formie. Wymagało to również dostosowania do wymogów współczesnych potrzeb i kreowania postaw w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Wydaje się, że celnie to ujął w swoim słowie wstępnym w jednym z *Zeszytów Metodycznych SCE* Starosta Tarnowski w 2006 roku, Zbigniew Karciński, pisząc: *Patriotyzm jako pewien stan pozytywnego nastawienia wobec ojczyzny i jej problemów powinien być wartością stanowiącą jedno z kryteriów oceny społecznych postaw obywatelskich. Mimo, że interpretacja pojęcia patriotyzm ulega zmianom podobnie jak i inne zachowania społeczne, patriotyzm powinien kojarzyć się z szacunkiem dla narodowej przeszłości, tradycji i nieobojętnością wobec czasów współczesnych. Patriotyzm dzisiaj to troska o polityczne losy kraju, poszanowanie własności prywatnej i społecznej, sumienne wykonywanie obowiązków w pracy, to także troska o moralną kondycję społeczeństwa*¹.

Podejmowane działania zmierzają w kierunku wpajania szacunku dla własnego kraju, który pozwala również lepiej zrozumieć stosunek innych narodów do własnych ojczyzn. Jeszcze większą głębię wartości poprzez postawy i działania w pojęciu patriotyzmu pokazuje Ojciec Święty, Jan Paweł II. W swej książce *Pamięć i Tożsamość* definiuje i rozumie pojęcie patriotyzmu w następujący sposób: *Patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojcyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczyzny. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła i owoce ich geniuszu. Próba dla takiego umiłowania staje się każde zagrożenie tego dobra, jakim jest ojczyzna. Nasze dzieje uczą, że Polacy byli zawsze zdolni do wielkich ofiar dla zachowania tego dobra albo też dla jego odzyskania*². Patriotyzm, kreowanie i utrwalanie postaw patriotycznych, stanowią podstawowy fundament w każdym wychowaniu patriotycznym i systemie wychowawczym. Jak dostrzega Edmund Juško, wychowanie patriotyczne wywiera znakomity wpływ na rozwój człowieczeństwa, pozwala obywatelom być ludźmi identyfikującymi się z narodem, poznającymi jego kulturę, tradycję, religię, ludźmi pokoju i wysokiej kultury, którzy kochają naród i ojczyznę oraz są odpowiedzialnymi obywatelami³. Dlatego kształtowa-

nie postaw i zachowań patriotycznych powinno być priorytetem w polskim systemie edukacyjnym⁴.

Temat niniejszego opracowania oparty został na przykładzie działalności Starostwa Powiatowego w Tarnowie (powiat ziemski) i samorządu miejskiego w Tarnowie (powiat grodzki). Pierwszy z nich rozpoczął swoją działalność w nowej rzeczywistości III RP po wyborach czerwcowych 1990 roku, drugi w wyniku reformy administracyjnej od 1999 roku. Powiat ziemski tarnowski obejmuje 16 gmin i 209 miejscowości (2009r)⁵. Wychowanie patriotyczne, dbałość o podtrzymywanie tożsamości narodowej i dziedzictwo kulturowe w regionie czyli tzw. małe ojczyzny zaczęło mieć jeszcze większe znaczenie z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej. Fakt ten postawił przed polską szkołą i jej systemem wychowawczym konieczność uformowania ucznia jako człowieka otwartego na różnorodność kultur i tradycji europejskich, nie mającego z jednej strony własnych kompleksów narodowych, a z drugiej bez przeświadczenia o wyższości własnej kultury. Pewne spojrzenie choć nie do końca do zaakceptowania przez Polaków, a związane z nauczaniem historii zawiera dokument Rady Europy, upowszechniany w Polsce przez Centrum Edukacji Obywatelskiej pt: *Nauczanie historii a szerzenie wartości demokratycznych i tolerancji*. Starano się w nim pokazać, że w przeszłości nauczanie historii wykorzystywano do pielęgnowania i utrwalania tożsamości narodowej. Współczesne szkoły w *Nowej Europie* mają ułatwić młodym ludziom stać się obywatelami *wielorakiej kulturowo Europy i globalnej wioski*. Aby osiągnąć postawiony cel, trzeba przygotować uczniów do konstruktywnego sceptycyzmu, krytycznego błędzenia oraz przyjęcia krytycznej postawy wobec informacji historycznej⁶. Niesie to jednak pewne zagrożenie dla narodów. Na pewno wpłynie na ukształtowanie obywatela Europy, ale czy nie pozbędzie go patriotyzm lokalnego, narodowego i nie osłabi jego tożsamości narodowej. Poza tym w dziwny sposób nie dostrzega się, jak pisze E. Juško, że nie ma to nic wspólnego z narodową tradycją. W cywilizacjach Unii Europejskiej jak np: Francja, Niemcy, Włochy, Anglia, dbanie o narodową pamięć nie przeszkadza a wręcz pomaga w osiągnięciu sukcesów politycznych, gospodarczych czy sportowych. Młodzi Niemcy, Włosi, Anglicy czy Francuzi z dumą spoglądają na flagę narodową, która powiewa obok unijnej. Podobnie zachowują się Japończycy, czy Amerykanie, którzy kładąc rękę na sercu dobitnie ukazują swoje uczucia⁷.

W naszym kraju to właśnie lokalne samorządy powinny być gwarantem utrzymywania narodowej tożsamości oraz rozwijania postaw patriotycz-

¹ Z. Karciński, *Samorząd lokalny jako kreator wychowania patriotycznego*, [w:] Józef Piłsudski. Historia - Tradycja - Edukacja, Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 62 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2006, s. 7.

² Tamże, s. 8.

³ E. Juško, *Problemy młodzieży z introkcją właściwych postaw obywatelskich i patriotycznych ? Czy współczesna edukacja historyczna może im w tym pomóc*, [w:] *Młodzież. Problemy - współczesność*, red. M. E. Ruszel, Sandomierz 2012, s. 118.

⁴ E. Juško, *Wychowanie w pamięci historycznej i dziedzictwie narodowym. Czy edukacja historyczna jest współczesnym Polakom potrzebna?*, [w:] *Rodzina. Zadania - wyzwania*, red. M. E. Ruszel, Stalowa Wola 2011, s. 146.

⁵ Województwo małopolskie. Podregiony, powiaty, gminy, GUS - Kraków 2008, s. 116. tablica 1 (13), P. Juško. *Minęła dekada. Samorząd powiatu tarnowskiego w latach 1999-2009*, Tarnów 2009, s. 99, 100.

⁶ J. Garbula-Orzechowska, *Edukacja historyczna w procesie globalizacji*, s. 43; E. Juško, *Wychowanie w pamięci historycznej i dziedzictwie narodowym. Czy edukacja historyczna jest współczesnym Polakom potrzebna?* [w:] *Rodzina. Zadania - wyzwania*, red. M. E. Ruszel, Stalowa Wola 2011, s. 145.

⁷ E. Juško, *Wychowanie w pamięci historycznej...*, s. 144.

nych na terenie swoich społeczności. Działalność w tym zakresie w coraz szerszym stopniu i z coraz większym powodzeniem przejmują i realizują właśnie samorządy lokalne. Pewne podobieństwo tych działań w zakresie rozwijania patriotyzmu i utrwalania tożsamości narodowej można dostrzec w odniesieniu do działalności samorządów w okresie II Rzeczypospolitej (1918-1939). Wychowanie patriotyczne, utwierdzanie tożsamości narodowej i znaczenie dziejów regionalnych były akcentowane już w założeniach wychowania narodowego (1918-1926), a szczególnie mocno kładziono akcent na te aspekty w obowiązkowo realizowanym wychowaniu państwowym (1926-1939)⁸.

Wychowanie patriotyczne i dziedzictwo narodowe w regionie realizowane są przez samorządy w różnych formach. Do najczęstszych i najważniejszych zalicza się: kontakty międzynarodowe i w ich ramach współpracę z miastami partnerskimi z innych państw; uroczystości państwowe, samorządowe i wspieranie organizacyjnie i finansowo ważnych rekonstrukcji minionych wydarzeń historycznych (np., bitwy pod Łowczówkiem, 1915r, bitwa radłowska 1939r), publikacje historyczne wspierane finansowo przez samorząd, działalność Samorządowego Centrum Edukacji; tworzenie w szkołach klas wojskowych, policyjnych i strażackich.

Starostwo powiatowe w Tarnowie utrzymuje kontakty międzynarodowe i współpracę z państwami zarówno bardziej jak i mniej doświadczonymi w tych kwestiach. Do najbardziej istotnych należą umowy i porozumienia z powiatem Pfaffenhofen w Niemczech (23.08.2007 r.), z Departementem Le Doubs we Francji (25.09.2003 r.), z prowincją Asti we Włoszech (25.05.2006 r.), z województwem Jasz -Nagykun-Szolnok na Węgrzech (16.09.1999 r.), z regionem Harghita w Rumunii (5.11.2003 r.) oraz z Rejonem Białej Cerkwi (3.12.1999 r.) i rejonem tarnopolskim na Ukrainie (29.08.2003 r.)⁹.

⁸ Zob., np. K. Bartnicka, *Wychowanie państwowe*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1972, t. XV; W. M. Borowski, *Wychowanie narodowe*, Warszawa 1922; R. Dmowski, *Mysli nowoczesnego Polaka*, Lwów 1907; S. Drzewiecki, *Wychowanie obywatelsko-państwowe w nowych programach*, Warszawa 1935; W. Garbowska, *Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1932-1939*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976; K. Jakubiak, *Wychowanie państwowe jako ideologia wychowawcza sanacji. Kształtowanie i upowszechnianie w periodycznych wydawnictwach społeczno-kulturalnych i pedagogicznych*, Bydgoszcz 1994; E. Juško, *Wychowanie narodowe i państwowe w szkołach miasta Tarnowa i powiatu tarnowskiego w okresie II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, t. 18; D. Koźmian, *Poglądy społeczno-pedagogiczne Aleksandra Kazimierza Patkowskiego (1890-1942)*; M. Lipowska, *Koncepcje wychowania w polskich programach szkolnych okresu międzywojennego*, [w:] *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, red. Ł. Kurdybacha, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, t. XII; A. Niedojadło, *Wychowanie narodowe i państwowe w szkołach powszechnych Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1918-1939*, Lublin-Tarnów 2013; A. Niedojadło, *Wpływ badań regionalnych i edukacji regionalnej na kultywowanie tradycji i kształtowanie postaw patriotycznych*, „Społeczeństwo i Rodzina”, Nr 40 (3/2014), s. 31-43. Z. Ruta, *Szkolnictwo powszechne w Okręgu Szkolnym Krakowskim w latach 1918-1939*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980; K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1918-1932*, Warszawa 1970; L. Zarzecki, *Wychowanie narodowe, studia i szkice*, Warszawa 1926.

⁹ P. Juško, dz. cyt., s. 143, 144, 145, 146, 147.

Problematyka patriotyczna, tożsamości narodowej i dziedzictwa kulturowego w regionie jawi się najbardziej we współpracy samorządów w zakresie kultury, promocji, edukacji, turystyki i sportu. Powiat Pfaffenhofen bierze udział w corocznych uroczystościach organizowanych przez Starostwo w Tarnowie, takich jak Zjazd Niepodległościowy w Łowczówku czy akt poświęcenia cmentarzy z I wojny światowej. Oba samorządy aktywnie realizowały projekt współfinansowany ze środków Funduszu Wyszehradzkiego - Konferencja *Cmentarze wojskowe z I wojny światowej - historia, dzień dzisiejszy*. Cenną inicjatywą jest też organizowanie rokrocznie obozów międzynarodowych dla młodzieży polskiej i niemieckiej, w których partycypuje polsko - niemiecka fundacja *Pamięć*. Pobyt w Polsce to nie tylko wypoczynek, ale również poznawanie regionu tarnowskiego z jego dorobkiem i ważniejszymi postaciami oraz wspólna praca z młodzieżą polską na cmentarzach z I wojny światowej w zakresie prac porządkowo-remontowych¹⁰.

Współpraca z samorządem z Włoch przejawia się w dziedzinie sportu przez udział młodzieży z Asti w Międzynarodowej Spartakiadzie w Piłce Siatkowej *O Puchar Starosty Tarnowskiego*. Ponadto młodzież włoska ma możliwość poznania ciekawych miejsc i zabytków powiatu tarnowskiego. Interesująco układa się też współpraca w zakresie wymiany kulturalnej. Zespół ludowy *Otfinowanie* z Żabna bierze udział w międzynarodowym festiwalu teatralnym w Moncalvo - *Teatro oltre confine*. Służy to doskonałej promocji wartości polskiej kultury ludowej poprzez prezentację pieśni i tańców ludowych regionu małopolskiego¹¹. Samorząd Departamentu Le Doubs rozwija wymianę doświadczeń z powiatem tarnowskim w zakresie sportu i rekreacji. Wyrazem tego były wyjazd gimnazjalistów z powiatu tarnowskiego do francuskiej miejscowości Pontarlier¹². Owocem interesującego zacieśniania współdziałania samorządu z Szolnok z samorządem powiatu było opracowanie w dwóch wersjach językowych wspólnego informatora turystycznego. Obie strony starają się ułatwiać na swym terenie promocję oferty turystycznej i kulturalnej swojego kontrahenta. Młodzież węgierska bierze też udział w Międzynarodowej Spartakiadzie w Piłce Siatkowej *O Puchar Starosty Tarnowskiego*, a przedstawiciele powiatu tarnowskiego w *Święcie Gulaszu w Szolnoku*¹³.

Bliskie kontakty powiatu tarnowskiego z regionem Harghity sprzyjają poznawaniu osobliwości na obu terenach, jakże ważnych dla propagowania własnego dziedzictwa i tradycji kulturowych oraz utwierdzania tożsamości regionalnej i narodowej. Corocznie przedstawiciele powiatu tarnowskiego biorą udział w *Dniach Harghity*. Z kolei przedstawiciele (reprezentanci) Harghi-

¹⁰ Tamże, s. 145.

¹¹ Tamże, s. 147.

¹² Tamże, s. 145.

¹³ Tamże, s. 144.

ty uczestniczą w Dożynkach Powiatu Tarnowskiego, *Święcie Fasoli*, a artyści z tego regionu brali udział w plenerze malarskim Jamna 2007¹⁴. Dobrze układa się współpraca z rejonami Białej Cerkwi i Tarnopola na Ukrainie w zakresie wymiany kulturalnej, oświatowej i sportowej. Pozwala to na zbliżenie obu narodów w bardzo ważnych dziedzinach społecznych oraz wyjaśnienie dawnych wspólnych i ciemniejszych kart historii. Samorząd powiatu tarnowskiego brał udział w organizacji cyklu seminariów szkoleniowych realizowanych na terenie Małopolski przez Instytut Studiów Wschodnich dla partnerów z Ukrainy. Organizował również obchody XII rocznicy uzyskania niepodległości przez Ukrainę przy wsparciu i współudziale Ambasady i Konsulatu Ukrainy w Polsce, przedstawicieli samorządu Tarnopola, miasta Tarnowa, organizacji pozarządowych i biznesowych.

Z kolei samorząd tarnopolski zorganizował u siebie *Dzień Polski*, w którego obchodach uczestniczyli przedstawiciele powiatu tarnowskiego¹⁵. Obok tego w 2007 roku powiat tarnowski opracował międzynarodowy projekt służący realizacji zadań związanych z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego w ścisłej współpracy z partnerami zagranicznymi. Środki na dofinansowanie tego projektu pochodziły z programu *Kultura 2007-2013*. Celem tego przedsięwzięcia było organizowanie cyklu imprez o charakterze międzynarodowym, prezentujących lokalny folklor i tradycje regionów partnerskich z Polski i zagranicy¹⁶. Tego typu działania nie tylko zapoznawały partnerów zagranicznych z regionalnym zwyczajem, tradycją i kulturą, ale również w pływały na jej utrwalanie w lokalnych środowiskach miejskich i wiejskich. Tego typu współpraca międzynarodowa nie ogranicza się tylko do samych instytucji stricte samorządowych ale rozciągana jest głównie na szkoły, gdzie to właśnie młodzież jest głównym adresatem tych przedsięwzięć i to ona podlegała największym oddziaływaniom wychowawczym i kształtowaniu postaw patriotycznych. Niemal wszystkie szkoły ponadgimnazjalne w powiecie posiadają partnerów zagranicznych. Współpracują z placówkami oświatowymi Austrii, Francji, Hiszpanii, Niemiec, Portugalii, Słowacji, Ukrainy i Węgier. Są to kontakty nawiązywane indywidualnie lub w ramach programu *Sokrates-Comenius*. Głównym celem tej wymiany jest nie tylko doskonalenie umiejętności językowych, ale również poznawania tradycji, historii, kultury walorów turystycznych różnych krajów oraz reprezentowanie i przedstawianie naszego kraju ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnowskiego.

Kontakty młodzieży różnych państw pozwalają bliżej poznać się młodzieży, przyglądać się jej tradycji i zwyczajów codziennego życia oraz wpływać na

powolną likwidację utartych stereotypów. Przykładowo w 2005 roku w Zespole Szkół Ekonomicznych i Gospodarki Żywnościowej gościła młodzież z Portugalii ze szkoły Vila Praia - Lerida de Ancora. Młodzież portugalska zwiedzała zabytki i poznawała atrakcje turystyczne gminy Wojnicz, powiatu tarnowskiego, miasta Tarnowa oraz kopalnię soli w Wieliczce. W związku z realizacją różnych programów stałe kontakty utrzymuje Liceum Ogólnokształcące w Tuchowie ze szkołami partnerskimi we Francji i Niemczech, a Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Zakliczynie z partnerami w Niemczech. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Ryglicach uczestniczył z kolei w realizacji programu unijnego jako partner szkoły węgierskiej¹⁷. Władze Powiatu Tarnowskiego w zakresie tematyki wychowawczo-patriotycznej podejmują szereg działań, szczególnie w kontakcie z uczniami podległych mu szkół ponadgimnazjalnych, których celem w wymiarze wartości jest uczenie młodzieży patriotyzmu. Temu celowi służą obchodzone z wielkim pietyzmem zarówno uroczystości państwowe jak i o lokalnym charakterze. Do tych świąt potwierdzających naszą tożsamość narodową i rozbudzających patriotyzm i świadomość narodową zaliczają się święta: Niepodległości (11 listopada), XVII Złot Niepodległościowy i Powiatowe Obchody Święta Niepodległości *Łowczówek 2015*, Konstytucji 3-go Maja, Powiatowe Obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, Obchody Powiatowego Dnia Weterana Działań poza Granicami Państwa, Obchody Dnia Sybiraka i zyskujący coraz większą popularność i wagę Powiatowe Obchody Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polskiej (2 maj), samorząd powiatowy chcąc ponieść rangę tego obchodu rozdaje darmowe chorągiewki do samochodów).

Obok tego z bogatą oprawą obchodzone są też różne rocznice ważne dla narodu polskiego jak np.: wybuchu i zakończenia II wojny światowej, 76 rocznica bitwy radłowskiej, 71 rocznica bitwy pod Jamną i *Akcji Burza*, powstania *Solidarności*, 215 rocznica urodzin generała Józefa Bema, 450 rocznicy śmierci hetmana Jana Tarnowskiego i 480 rocznicy bitwy pod Obertynem, Międzypowiatowy Przegląd Pieśni Kresowej itp. Pamięć o tych ważnych dla narodu, wychowania patriotycznego i ugruntowywania tożsamości narodowej wydarzeniach pogłębianą i utrwalaną była również poprzez konferencje naukowe, a m.in.: *Ślady wielkiej wojny w krajobrazie powiatu tarnowskiego. Legiony - cmentarze wojenne - dziedzictwo* (Pleśna 6 listopada 2015) i *Cmentarze z I Wojny Światowej na terenie Gminy Pleśna*¹⁸.

¹⁷ Tamże, s. 163, 164.

¹⁸ *Projekt Pocztówka do niepodległości, Sprawozdania*, N. Czosnyka, „Tarnowskie Studia Historyczne”, tom I (2009), s. 244-249; *Wojna zaczęła się w Tarnowie, Sprawozdania*, J. Koziół, „Tarnowskie Studia Historyczne”, tom I (2009), s. 231-232; *Konferencja Generał Józef Bem - bohater wiecznych nadziei, Sprawozdania*, J. Koziół, [w:] *Tarnowskie Studia Historyczne*, tom I (2009), s. 219-223; P. Juško, *Hetmanowi i rycerstwu w hołdzie. Obchody 480 rocznicy Bitwy pod Obertynem*, „Tarnowskie Studia Historyczne”, tom II (2012), s. 168-177; *Ojczyznę wolną racz nam wrócić Panie.... W 90 rocznicę odzyskania niepodległości, Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku*, red. P. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 71 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów

¹⁴ Tamże, s. 146; Zob. też A. Niedojadło, *Wpływ badań regionalnych i edukacji regionalnej na kultywowanie tradycji i kształtowanie postaw patriotycznych*, EN, „Społeczeństwo i Rodzina”, Nr 40 (3/2014) lipiec-wrzesień, s. 38.

¹⁵ P. Juško, dz. cyt., s. 144, 146.

¹⁶ Tamże, s. 147.

Do tych świąt społeczeństwo jest przygotowywane, a dzieci i młodzież w szczególności uczone są patriotyzmu, by w przyszłości, te narodowe, patriotyczne święta, były nie tylko dniami wolnymi od pracy. We współpracy z gminami Powiatu organizowane są rokrocznie obchody walk partyzanckich pod Jamną, operacji III Most oraz bitwy pod Łowczówkiem i bitwy Radłowskiej. Te dwie ostatnie uświetniane są cyklicznymi rekonstrukcjami toczonych walk. W skali jednego powiatu są to duże przedsięwzięcia¹⁹. Niektóre z nich ze względu na ich rangę warto przedstawić bliżej przedstawić. W 2015 roku po raz pierwszy odbyły się Powiatowe Obchody Narodowego dnia pamięci Żołnierzy Wyklętych we współpracy z szeregiem gminnych samorządów. Wcześniej uroczystości te obchodzone były wspólnie z Miastem Tarnowem. Bohaterem tych obchodów zorganizowanych w Zakliczynie był kapitan Jan Dubaniowski ps. *Salwa*, poległy w walce w 1947 roku i pochowany na miejscowym cmentarzu. W programie uroczystości znalazły się m.in. Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych *Tropem Wilczym*, gra miejska *Żołnierze Wyklęci* oraz spektakl *Oskarżeni o wolność*. Patronat Honorowy nad wspomnianymi obchodami objął ówczesny Poseł do Parlamentu Europejskiego, dziś Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda²⁰. Bardzo uroczyste i z wielkim rozmachem i entuzjazmem obchodzone jest Święto Narodowe 3 Maja oraz Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej. Przykładowo w 2015 roku Powiat Tarnowski razem z Miastem Tarnowem zorganizował obchody 224 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Po zakończeniu mszy świętej w tarnowskiej bazylice katedralnej nastąpił przemarsz zebranych pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie odbyły się główne uroczystości, zakończone koncertem Orkiestry Dętej Grupy Azoty S.A. Wieczorem w teatrze im. Ludwika Solskiego odbył się XVI Przegląd Pieśni i Poezji Patriotycznej, zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Gimnastyczne *Sokół - Świat Pracy*, wspierany przez Powiat Tarnowski. W 2016 roku, 2 maja młodzież z Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Gromniku rozdawała w Starostwie flagi polskie do zamontowania w samochodach. 3 maja uroczystości przeniosły się do Gromnika, którego ulicami przeszedł biało-czerwony pochód. Później w Amfiteatrze Letnim po odbytej części oficjalnej obchodów był występ uczniów Zespołu Szkół w Gromniku i Państwowej Szkoły Muzycznej I Stopnia w Domosławicach²¹. Do bardzo interesujących uroczystości związanych ze współczesnością należą obchody Powiatowego Dnia Weterana Poza Granicami Państwa w Gromniku (2015). Jest to jedno z najważniejszych wydarzeń występujących w kalendarzu uroczystości powiatowych, poświęcone współczesnym polskim żołnierzom, którzy biorą udział w misjach zagranicz-

Fot 1. 1 marca 2015 roku Powiatowe Obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych. Drugi od lewej Dawid Chrobak burmistrz miasta i gminy Zakliczyn, prof. Kazimierz Wiatr senator RP, Wojciech Skruch radny Sejmiku Województwa Małopolskiego, Roman Łucarz starosta tarnowski i Jacek Hudyma etatowy członek Zarządu Powiatu Tarnowskiego (archiwum Starostwa Powiatowego w Tarnowie)

nych. Np. programie obchodów w 2015 roku znalazło się: otwarcie nowej strzelnicy Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Gromniku, konferencja edukacyjna *Mówią o nich misjonarze, Polsce żołnierze na misjach pokojowych i stabilizacyjnych* oraz koncert tarnowskiego zespołu Small Cafe. Uroczystość została zorganizowana przez Samorząd Powiatu Tarnowskiego, Wojskową Komendę Uzupełnień w Tarnowie, Gminę oraz Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Gromniku²².

Władze Starostwa Powiatowego starają się także chronić pamięć materialnie poprzez dbanie o wojenne cmentarze. Wspierają stowarzyszenia i organizacje podejmujące tematykę wychowawczo-patriotyczną. Charakterystycznym przykładem jest tu współpraca Wydziału Kultury i Promocji oraz Wydziału Edukacji ze stowarzyszeniem kultywującym tradycję 5. Pułku Strzelców Konnych kierowanym przez płk. Zbigniewa Radonia oraz kombatanami z 16. Pułku Piechoty. Dzięki inicjatywie władz Powiatu wydane zostały monografie tych dwóch pułków tarnowskich oraz zorganizowane sesje popularno-naukowe. Odtworzone zostały szlaki wojenne tych pułków oraz upamiętnione miejsca stoczonych przez nie bitew. W tym zakresie została nawiązana współpraca z innymi samorządami. W przypadku 16. Pułku Piechoty z władzami Pszczyny oraz Narola, a w odniesieniu do 5. Pułku Strzelców Konnych z władzami Woźnik, Dębicy, Tarnawatki, starostwami lublinieckim i tomaszowskim.

2008, s. 108. Strona Internetowa Starostwa Powiatowego w Tarnowie, www.powiat.okay.pl (dostęp: 10.07.2016 r.).

¹⁹ *Radłowskie reminiscencje, sprawozdania*, redakcja, „Tarnowskie Studia Historyczne”, t. 1 (2009), s. 253-261; Z. Karciński, dz. cyt., s. 8.

²⁰ Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Tarnowie, www.powiat.okay.pl (dostęp: 10.07.2016 r.).

²¹ Tamże (dostęp: 10.07.2016 r.).

²² Tamże (dostęp: 10.07.2016 r.).

Z inicjatywy władz Powiatu Tarnowskiego w kościele w Pańkowie odsłonięta została pamiątkowa tablica poświęcona walkom stoczonym przez 5. PSK pod Tarnawatką oraz poległemu tam rotmistrzowi Jarosławowi Chodaniowi dowódcy II szwadronu²³.

Wspomniane bohaterskie czyny wymagane są obecnie rzadko, a może dziś wystarczy tylko uczciwa i twórcza praca dla Ojczyzny, rzetelne zdobywanie wiedzy, odpowiedzialność w polityce, codzienna dbałość o język ojczysty w mowie i w piśmie, szacunek dla narodowej i lokalnej tradycji.

Ważną rolę w zakresie edukacji i wychowania odgrywa powołane przez samorząd powiatowy, Samorządowe Centrum Edukacji. Zostało utworzone 1 września 2000 roku w wyniku porozumienia władz powiatu tarnowskiego z samorządami powiatów brzeskiego i dąbrowskiego jako pierwsza w Małopolsce i kraju placówka świadcząca usługi metodyczne dla nauczycieli. W wyniku zawartych porozumień świadczy szereg usług z zakresu doradztwa metodycznego i pedagogicznego dla szkół z wymienionych powiatów. Stworzony model doradztwa metodycznego obejmuje ciągłość programową poczynając od przedszkola, a na szkole ponadgimnazjalnej kończąc. Centrum organizuje szereg konkursów w dużym stopniu też o zabarwieniu patriotycznym pogłębiających wiedzę, rozwijających zainteresowania i ugruntowujących tożsamość narodową uczniów na poszczególnych etapach kształcenia i wychowania. O ich atrakcyjności i znaczeniu świadczy fakt ich powszechności, bowiem co roku uczestniczy w nich kilka tysięcy uczniów ze szkół powiatu tarnowskiego. Do cieszących się największym zainteresowaniem np. w roku szkolnym 2008/2009 należały: I Międzypowiatowy Konkurs Wiedzy o Armii Krajowej i Polskim Państwie Podziemnym, IV Międzypowiatowy Konkurs Wiedzy o Józefie Piłsudskim i Konkurs Historyczny Drogi do Niepodległości, Konkurs 25 lat Samorządności w Zakliczynie (2015), Międzypowiatowy Przegląd Pieśni Kresowej w Gromniku (2015), a od 2016 roku przemianowany na Wojewódzki Przegląd Pieśni Kresowej W Gromniku i Kąsnej Dolnej oraz corocznie organizowany przez Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Radłowie ponadpowiatowy konkurs pieśni i poezji patriotycznej²⁴.

Ważne miejsce w działalności wychowawczej i kształtowaniu postaw patriotycznych SCE odgrywają wydawane przez nie publikacje książkowe lub czasopisma popularno - naukowe, takie jak: *Biuletyn SCE*, *Zeszyty Metodyczne*. Wiele

cennych publikacji staraniem SCE jako wydawcy ukazało się m.in., w latach 2004-2009. Do nich, mających szczególne znaczenie, zaliczają się: *Martyrologia narodu polskiego na ziemiach wschodnich*²⁵, *Dyplom Krzyża Obrony Lwowa 1-22 Listopada 1918. Walki o Lwów*²⁶, *Lokalne drogi do niepodległości. Józef Piłsudski. Historia - Tradycja - Pamięć*²⁷, *Materiały pomocnicze do nauczania historii regionalnej*²⁸, *16 Pułk Piechoty Ziemi Tarnowskiej. Historia - Tradycja - Pamięć*²⁹, *Generałowie Wojska Polskiego. Synowie Ziemi Tarnowskiej (1918- 1945)*³⁰, *5 Pułk Strzelców Konnych. Historia - Tradycja - Pamięć*³¹, *Ojczyznę wolną racz nam wrócić Panie...*³², *Zagłada Polaków na kresach II Rzeczypospolitej*³³, *Jan Tarnowski. Hetman i mąż stanu*³⁴, *Łowczówek 1914. Bitwa Legionów Polskich na drodze do niepodległości. Historia - Tradycja - Pamięć*³⁵ czy wydany z okazji 100. rocznicy bitwy pod Łowczówkiem śpiewnik pt.: *Hej Orle Białe*³⁶.

Efektami pracy i osiągnięciami Powiatu w zakresie propagowania idei narodowej i lokalnej tradycji zainteresowani są nasi sąsiedzi zza wschodniej granicy, samorządy Ukrainy i Białorusi. Polska młodzież wyjeżdżając na Ukrainę poznaje pozostałości po polskiej kulturze oraz przez przywożone dary wspomaga materialnie mieszkających tam Polaków. Służy to również nie tylko utrwalaniu postaw patriotycznych ale też i empatii. W I połowie 2007 roku przebywali na terenie powiatu tarnowskiego na zaproszenie ówczesnego starosty, przedstawiciele władz oświatowych z ukraińskiego powiatu Równe. Zainteresowani byli organizacją i osiągnięciami edukacji i wychowania w powiecie tarnowskim, w tym doradztwem metodycznym i doskonale-

²⁵ *Martyrologia narodu polskiego na ziemiach wschodnich*, red. E. Juško, Tarnów 2004.

²⁶ *Dyplom Krzyża Obrony Lwowa 1-22 Listopada 1918. Walki o Lwów*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 51 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2005.

²⁷ Józef Piłsudski. *Historia - Tradycja - Edukacja, Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 62 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2006.

²⁸ *Lokalne drogi do niepodległości. Materiały pomocnicze do nauczania historii regionalnej*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 55 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2006.

²⁹ *16 Pułk Piechoty Ziemi Tarnowskiej. Historia - Tradycja - Pamięć*, red. E. Juško, Tarnów 2007.

³⁰ *Generałowie Wojska Polskiego. Synowie Ziemi Tarnowskiej (1918-1945), Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku oraz historii regionalnej*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 63 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2007.

³¹ E. Juško, M. Małozieć, *5 Pułk Strzelców Konnych, Historia - Tradycja - Pamięć*, Tarnów 2008.

³² *Ojczyznę wolną racz nam wrócić Panie...* W 90 rocznicę odzyskania niepodległości, *Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku*, red. P. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 71 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2008.

³³ *Zagłada Polaków na kresach II Rzeczypospolitej. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939-1945, Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XX wieku*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 72 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2008.

³⁴ *Jan Tarnowski. Hetman i mąż stanu*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny”, Nr 73 Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2009.

³⁵ *Łowczówek 1914. Bitwa Legionów Polskich na drodze do niepodległości. Historia - Tradycja - Pamięć*, red. E. Juško, M. Małozieć, Tarnów 2014.

³⁶ *Hej Orle Białe, śpiewnik z okazji 100. rocznicy Bitwy pod Łowczówkiem, opracowanie oraz wybór tekstów i hymnów*, E. Juško, M. Małozieć, R. Żądło, Starostwo Powiatowe w Tarnowie, Tarnów 2015.

²³ Szlakiem tarnowskich pułków we wrześniu 1939 r., 18 września 2009 r. Narol, (powiat lubaczowski), 19 września 2009 r., Pańków (powiat tomaszowski), Sprawozdania, redakcja, „Tarnowskie Studia Historyczne”, t. 1 (2009), s. 262-264; *Święto 5. Pułku Strzelców Konnych Anno Domini 2009, Sprawozdania*, Z. Radoń, „Tarnowskie Studia Historyczne”, t. 1 (2009), s. 226-230.

²⁴ P. Juško, dz. cyt., s. 157; G. Kubacki, *Konkursy Historyczne Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie w roku szkolnym 2008/2009, Sprawozdania*, [w:] Tarnowskie Studia Historyczne, t. 1 (2009), s. 241-243; Z. Karciński, dz. cyt., s. 8; Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Tarnowie, www.powiat.okay.pl (dostęp: 10.07.2016 r.).

niem nauczycieli w Samorządowym Centrum Edukacji. Z kolei w drugiej połowie tegoż roku przebywali na Ukrainie dyrektorzy placówek oświatowych powiatu zapoznając się z funkcjonowaniem tamtejszego systemu edukacyjnego. W 2008 roku nawiązano współpracę z gimnazjum z Mińska i z Polakami mieszkającymi w Nieświeżu na Białorusi. Oprócz tego organizowane są wspólne seminaria, np. z Akademią Europejska w Turynii. Seminaria te, a w dużym stopniu językowe, koordynowane są przez doradców metodycznych z Samorządowego Centrum Edukacji. Osiągnięcia samorządowej edukacji w powiecie cieszą się nie tylko zainteresowaniem na Białorusi i Ukrainie ale również i w USA. Potwierdzeniem tego była wizyta w marcu 2008 roku konsula amerykańskiego w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Ryglicach, z zainteresowaniem zapoznającego się z metodami i efektami nauczania języka amerykańskiego w szkołach powiatu tarnowskiego³⁷. Interesującym posunięciem władz samorządowych było tworzenie nowych kierunków kształcenia o charakterze obronno-porządkowo-ochronnym. W klasach tego typu był sprzyjający klimat dla utrwalania patriotyzmu i tożsamości narodowej. Utworzono na zasadzie eksperymentu wojskowego klasy wojskowe w Zespole Szkół Licealnych i Technicznych w Wojniczu we współpracy z 6 Brygadą Szturmowo - Desantową. W Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Gromniku policja objęła patronat nad klasami rozwijającymi zainteresowania pracą w policji. W Skrzyszowie z kolei powstały klasy dla zainteresowanych pracą w straży pożarnej, pod jej patronatem³⁸. Władze Powiatu wspierały aktywnie rozmaite działania mające na celu kształtowanie patriotycznych postaw uczniów poprzez nadawanie szkołom i placówkom oświatowym imion i sztandarów. Były to głównie osoby prezentujące nie tylko przywiązanie do ojczyzny, gorący patrioci ale też mający wysokie morale osobiste, godne do naśladowania w dzisiejszych czasach. Wszystkie szkoły ponadgimnazjalne w powiecie mają swoje imię i patrona, a mianowicie: Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Tuchowie; Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Ignacego Paderewskiego w Ciężkowicach; Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Józefa Piłsudskiego w Zakliczynie; Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. ks. Janusza Pasierba w Żabnie; Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Tadeusza Kościuszki w Radłowie; Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. prof. AP w Krakowie Czesława Majorka w Ryglicach; Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Bohaterów Bitwy pod Łowczówkiem w Tuchowie; Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Jana Pawła II w Gromniku; Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Jana

Pawła II w Skrzyszowie i Zespół Szkół Licealnych i Technicznych im. Jana Pawła II w Wojniczu³⁹. Nadając imiona szkołom i instytucjom oświatowym, władze samorządu powiatowego chcą zwrócić uwagę młodzieży na wartości wychowawcze i moralne wybranej postaci historycznej, które przejawiały się w roli, jaką odegrała w życiu narodu czy lokalnej społeczności. Ukazywanie dorobku patronów szkół, ich roli jaką odegrali w procesie dziejowym, będzie pozytywnie wpływać nie tylko na utrwalenie wiedzy uczniów o nich ale i na trwałość prezentowanych przez nich postaw przyswajanych przez młodzież. Zachowywanie w pamięci młodzieży wybitnych postaci regionu i kraju odciśnięta mocne piętno na utrwalenie i zachowanie tożsamości narodowej⁴⁰.

Władze Powiatu przywiązują również wielką wagę do tworzenia w szkołach pożądanego klimatu dla kształtowania postaw patriotycznych. Prowadzone rozmowy z nauczycielami historii, uczniami i dyrektorami szkół ponadgimnazjalnych zrodziły chlubną ideę tworzenia w placówkach oświatowych klubów patriotycznych. Mają one być pomocne w poszukiwaniu przez młodzież właściwego świata wartości i autorytetów. Mają one chronić ją przed światem pseudo wartości propagowanych przez różne grupy wsparcia. Kluby w swej pracy i działalności koncentrują się głównie na pokazywaniu i uświadamianiu młodzieży pozytywnych wzorców i wartości na bazie bohaterów i wydarzeń w skali regionalnej i ogólnopolskiej.

Fot. 2.
16 kwietnia 2015 roku sesja naukowa „Wspólnota polityczna i Kościół” w Tarnowie. Od lewej Roman Łucarz starosta tarnowski, Andrzej Jeź biskup ordynariusz diecezji tarnawskiej, Edward Czesak europoseł, Michał Wojtkiewicz poseł RP (archiwum Starostwa Powiatowego w Tarnowie)

³⁷ P. Juśko, dz. cyt., s. 164.

³⁸ Tamże, s. 155; *III Ogólnopolski Przegląd Klas Mundurowych*, Tarnów, 6-7 czerwca 2015, red. U. Blicharz, P. Juśko, Tarnów-Kraków 2015, s. 12.

³⁹ Tamże, s. 162.

⁴⁰ Tamże, s. 162.

Fot. 3.
3 maja 2015 r. - obchody
Święta Narodowego 3 Maja w Tarnobrzegu
(archiwum Starostwa Powiatowego w Tarnobrzegu)

Fot. 4.
3 maja 2015 r. - obchody
Święta Narodowego 3 Maja w Tarnobrzegu. Od lewej
Roman Łucarz starosta tarnobrzegi, Tomasz Stelmach
członek Zarządu Powiatu Tarnobrzegi
(archiwum Starostwa Powiatowego w Tarnobrzegu)

Edmund Juśko

BAZA
MATERIALNA
OŚWIATY
DOMENĄ
SAMORZĄDÓW
NA PRZYKŁADZIE
POWIATU
TARNOWSKIEGO

*Material base
of the educational
domain of local
governments
for example county Tarnow*

STRESZCZENIE

Władze samorządowe dbając o bazę materialną jednostek oświatowych zaczęły je postrzegać jako instytucje budujące kapitał społeczny lokalnego środowiska, stanowiące istotne i ważne ośrodki życia społeczno-kulturalnego, stwarzające warunki do rozwoju aktywności młodych ludzi w środowisku lokalnym, budujące w nich poczucie społecznej tożsamości w wymiarze wsi, gminy czy powiatu. Pojawiło się mające swój wymiar i znaczenie pojęcie szkoła samorządowa, która powinna pomagać władzy samorządowej w budowaniu innego pojęcia tj. lokalnej wspólnoty. By tak rozumiana szkoła mogła wypełniać swoje zadania, winna dysponować dobrą bazą materialną zarówno w wymiarze jakościowym jak i estetycznym. Zrozumiały to bez wyjątku wszystkie lokalne samorządy podejmując ogromne wysiłki na rzecz jego tworzenia i modernizacji.

SUMMARY

Local authorities taking care of the material basis of educational institutions began to be seen as institutions that build social capital of the local environment, which are relevant and important centers of socio-cultural, creating the conditions for the development of the activity of young people in the local environment, building in them a sense of social identity in the dimension of the village, municipality or county. There have been having their size and importance of the concept of school self-government should help the local government to build other concepts, ie. The local community. By understood that the school could eradicate its tasks should have a good starting material for both qualitative dimension and aesthetic. Understand it, without exception, all local governments undertaking massive efforts to the creation and modernization.

Słowa kluczowe:

samorząd lokalny, oświata, projekty unijne, baza materialna

Keywords:

local government, education, EU projects, the base material

WSTĘP

Zadania oświatowe, za które w myśl transformacji polskie oświaty realizowane są obowiązkowo przez jednostki samorządu terytorialnego, w obecnej rzeczywistości stają się coraz bardziej przedmiotem zainteresowania społecznego, które oczekuje od niego stworzenia odpowiednich warunków do rozwoju i funkcjonowania dobrej jakościowo i odpowiadającej współczesnym wymaganiom szkoły. Dotyczy to przede wszystkim zapewnienia odpowiednich środków finansowych na modernizację i rozwój bazy materialnej. Sytuacja taka powoduje to, że zadania oświatowe są w centrum wydatków w budżetach organów prowadzących. Ich wskaźnik wysokości jest wysoki i zwykle stanowi jedną z pierwszych pozycji na liście wydatków. Efektywne wykorzystanie środków finansowych na oświatę jest znacznym wezwaniem dla lokalnych samorządów. Ponieważ środki pochodzące z budżetu państwa nigdy nie były i nie będą wystarczającym źródłem finansowania kształcenia, samorząd terytorialny, co roku, przeznacza (dokłada) dodatkowe środki w ramach własnych budżetów. W stopniu znacznym poprawiło to sytuację placówek oświatowych, które przed przejęciem ich przez lokalne samorządy, z trudem realizowały zadania materialne w warunkach niewystarczających na zaspokojenie podstawowych w tym zakresie potrzeb z dotacji otrzymywanych z budżetu państwowego.

Artykuł 5 i art. 5a Ustawy o systemie oświaty mówi, że do najważniejszych zadań jednostki samorządu terytorialnego jako organu prowadzącego publiczną szkołę lub placówkę należą między innymi: zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki; wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie; wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczych, przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych¹.

¹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35, 64, 195, 668 i 1010).

Władze samorządowe dbając o bazę materialną jednostek oświatowych zaczęły je postrzegać jako instytucje budujące kapitał społeczny lokalnego środowiska, stanowiące istotne i ważne ośrodki życia społeczno-kulturalnego, stwarzające warunki do rozwoju aktywności młodych ludzi w środowisku lokalnym, budujące w nich poczucie społecznej tożsamości w wymiarze wsi, gminy czy powiatu. Pojawiło się mające swój wymiar i znaczenie pojęcie szkoła samorządowa, która powinna pomagać władzy samorządowej w budowaniu innego pojęcia tj. lokalnej wspólnoty. By tak rozumiana szkoła mogła wypełniać swoje zadania, a winna dysponować dobrą bazą materialną zarówno w wymiarze jakościowym jak i estetycznym. Zrozumiały to bez wyjątku wszystkie lokalne samorządy podejmując ogromne wysiłki na rzecz jej tworzenia i modernizacji.

Jednym z przykładów takiej determinacji w zakresie troski o bazę materialną jednostek oświatowych są władze samorządowe Powiatu Tarnowskiego. W momencie powstania w 1999 roku powiat odziedziczył po władzach państwowych bardzo skromną i zaniedbaną bazę materialną jednostek oświatowych, które zostały mu przekazane. W opracowanej strategii oświatowej problem bazy materialnej znalazł się na priorytetowym miejscu².

W momencie powstania, powiat stał się organem prowadzącym dla 8 szkół oraz placówek wychowawczo-opiekuńczych: Domu Wczasów Dziecięcych w Jodłowce Tuchowskiej, Poradni Psychologicznej w Tuchowie, Wojniczu i Żabnie, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Zbylitowskiej Górze, stałego schroniska młodzieżowego w Ciężkowicach, sezonowych schronisk w Tuchowie, Zakliczynie, Radłowie. Dokonując racjonalizacji sieci szkolnej podjęte zostały natychmiastowe działania mające na celu poprawę lub wręcz tworzenie nowej bazy materialnej części szkół, czy placówek.

Baza materialna jednostek oświaty uległa zdecydowanej poprawie. Ich budynki szkolne i inne obiekty zostały wyremontowane. Powstały także nowe budynki szkolne np. w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Ciężkowicach.

² Strategia oświatowa Powiatu Tarnowskiego.

Fot. 1.
Nowy budynek
ZSOiZ w Ciężkowicach

Fot. 2.
Odnowiony budynek
ZSP w Radłowie

Fot. 3.
Odnowiony budynek
ZSP w Ryglicach

Fot. 4.
Odnowiony budynek
ZSP w Żabnie

Fot. 5.
Wykończony budynek
ZSP w Zakliczynie

Fot. 6.
Odnowiony budynek
ZSLiT w Wojniczu

Niezwykłej poprawie uległ również stan bazy materialnej niezbędnej do realizacji programu nauczania z wychowania fizycznego. Na uwagę zasługuje fakt utworzenia w szkołach 7 siłowni oraz oddanie do użytku (budowanych niewiele ponad rok) 4 hal sportowych dla Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Ciężkowicach (hala o wymiarach olimpijskich), Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Tuchowie, Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Żabnie i Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Zakliczynie. W skali powiatowej jest to niespotykany ewenement ogólnopolski.

Fot. 7.
Hala sportowa
olimpijska
przy ZSOiZ
w Ciężkowicach

Fot. 8.
Hala sportowa
przy ZSP
w Zakliczynie

Fot. 9.
Hala sportowa
przy ZSP
w Tuchowie

Fot. 10. Hala sportowa przy ZSP w Żabnie

W roku 2005 władze powiatu podjęły decyzję o budowie następnych trzech hal sportowych przy Zespole Szkół Licealnych i Technicznych w Wojniczu, Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Radłowie (zostały one oddane do użytku w latach 2009-2010) i w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Gromniku. Ta ostatnia budowana we współpracy z gminą Gromnik została oddana do użytku w 2008 roku. Wyremontowana została hala sportowa przy Liceum Ogólnokształcącym w Tuchowie.

Fot. 11.
Hala sportowa
przy ZSOiZ
w Gromniku

Fot. 12.
Hala sportowa
przy ZSP
w Radłowie

Fot. 13.
Hala sportowa
przy ZSLiT
w Wojniczu

W maju 2008 roku oddane do użytku zostało nowoczesne boisko szkolne ze sztuczną trawą (program *Orlik*) przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Ryglicach. Działania powyższe w sposób zdecydowany jakościowo poprawiły warunki prowadzenia zajęć sportowych. Każda szkoła ma dostęp do hali sportowej oraz dysponuje własnym boiskiem oraz siłowniami.

Fot. 14. Orlik przy ZSP w Ryglicach

Ewenementem w skali ogólnopolskiej jest również oddanie do użytku w maju 2008 roku nowoczesnej hali dla całorocznej hipoterapii przeznaczonej do Specjalnego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego w Zbylitowskiej Górze. Remontowi został poddany także pałacyk będący siedzibą Ośrodka.

Fot. 15. Hala do hipoterapii przy SOSW w Zbylitowskiej Górze

Fot. 16. Wnętrze hala do hipoterapii przy SOSW w Zbylitowskiej Górze

Baza pozostałych placówek uległa również poprawie poprzez działania remontowe lub budowę nowych obiektów. Dotyczy to Powiatowej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Tarnowie oraz trzech jej filii w Tuchowie, Wojniczu i Żabnie, Domu Wczasów Dziecięcych w Jodłówce Tuchowskiej oraz Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie. W przypadku Domu Wczasów Dziecięcych w Jodłówce Tuchowskiej, oprócz wykonania remontów istnieje

jących budynków, do użytku oddany został nowy centralny obiekt, ponadto od gminy Rzepiennik Strzyżewski na potrzeby DWD wydierżawiono i wyremontowano budynek niefunkcjonującej już szkoły.

Fot. 17.
Nowy budynek
DWD
w Jodłowie
Tuchowskiej

Fot. 18.
Wyremontowany
budynek
Samorządowego
Centrum Edukacji
w Tarnowie
(archiwum Samorządowego
Centrum
Edukacji w Tarnowie)

Reasumując należy podkreślić niekwestionowany wysiłek władz powiatu w rozbudowę, modernizację i utrzymanie obiektów oświatowych, diametralnie zmieniający jej oblicze.

Oprócz budynków szkolnych inną kwestią materialną jest problem sprzętu oraz środków dydaktycznych. W momencie utworzenia powiatu, czyli w 1999 roku szkoły nie dysponowały komputerami. Obecnie szkoły i placówki dysponują ponad 30 pracowniami komputerowych oraz językowymi najnowszej generacji, wyposażonych nie tylko w komputery, ale skanery, kserokopiarki, rzutniki multimedialne oraz tablice interaktywne. Sprzęt, w który są one wyposażone, ulega sukcesywnej wymianie.

Szkoły Powiatu dysponują także ponad 80 innymi specjalistycznymi pracowniami przedmiotowymi, które zabezpieczają im możliwość realizowania zało-

żeń programowych w zakresie kształcenia w określonych typach szkół i profili, często unikatowych jak np.: laboratorium chemiczne w technikum farmaceutycznym. Na wysokim poziomie wyposażenia są pracownie gastronomiczne, pracownie do przedmiotów mechanicznych, budowlanych, farmaceutycznych, fryzjerskich i inne. Ich wyposażenie również podlega sukcesywnej wymianie lub uzupełnieniu.

Fot. 19.
Pracownia fryzjerska
w ZSOiZ
w Ciężkowicach

Fot. 20.
Laboratorium
chemicznej
w pracowni
farmaceutycznej
w ZSP w Ryglicach

Należy także zaznaczyć, że Powiat pozyskiwał i pozyskuje na potrzeby bazy materialnej znaczne środki finansowe z projektów unijnych. W sumie na jej modernizację i doposażenie z projektów Powiat otrzymał kwotę 47 ml złoty oraz 44 000,00 euro. Były to środki przeznaczone na zakup pracowni komputerowych, językowych, sprzęt multimedialny, wyposażenie pracowni specjalistycznych przedmiotowych, różnego rodzaju środki dydaktyczne oraz pozostały sprzęt: ławki, krzesła, biurka, melbie i inne³.

³ Wykaz sprzętu/pomocy dydaktycznych zakupionych w ramach projektów realizowanych przez szkoły i placówki Powiatu Tarnowskiego w latach 1999-2015.

Fot. 21. Sala wykładowa Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnobregu (archiwum Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnobregu)

Wymienione powyżej przykłady sygnalizują część działań władz Powiatu w zakresie oświaty i świadczą o odpowiedzialnej jego polityce w stosunku do tej bardzo ważnej dziedziny życia społecznego. Były one możliwe dzięki prowadzeniu przez władze powiatu działań ponad podziałami politycznymi, sprawnemu merytorycznemu zarządzaniu oświatą i racjonalnym wydawaniu środków finansowych. Wszystkie te działania służą poprawie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej oraz zaspokojeniu jej aspiracji i świadczą o tym, że samorządy problemy oświatowe uważają za priorytetowe.

Dowodem może być fakt, iż już dwukrotnie w roku szkolnym 2005-2006 i 2007-2008 powiat tarnowski w dziedzinie edukacji uzyskał miano „Samorządu na 6-tkę”. (pierwsze miejsce w województwie małopolskim oraz znalazł się wśród 15 równorzędnych miejsc w kraju).

Podobne działania w zakresie edukacji podejmują wszystkie samorządy w kraju niezależnie od ich wielkości. Władze samorządowe mają świadomość roli społecznej jaką pełnią wobec swoich mieszkańców. Oświata zaliczana jest do podstawowych usług publicznych, które samorząd zapewnia swoim mieszkańcom. Ważną jej funkcją jest kształcenie młodych ludzi. To oni jako przyszli obywatele lokalnej społeczności będą stanowić o jej powodzeniu lub nie.

CZĘŚĆ II

WYZWANIA
WSPÓŁCZESNEGO
SYSTEMU
OŚWIATY

Zbigniew Czepelak

STANDARDY EDUKACYJNE REALIZOWANE PRZEZ SAMORZĄDY TERYTORIALNE

*Educational standards
implemented by local
governments*

STRESZCZENIE

Funkcjonowanie systemu oświaty w Polsce oparte jest na przejęciu odpowiedzialności za funkcjonowanie szkół i placówek oświatowo-wychowawczych przez jednostki samorządu terytorialnego, a państwo zobowiązuje się do zapewnienia finansowania tych zadań. System taki wymaga wzajemnej współpracy i zaufania, dlatego powinien wynikać z jasnych i uczciwych założeń. Państwo, chcąc wspierać rozwój i samodzielność szkoły samorządowej, powinno wprowadzać regulacje prawne, które zapewnią zobiektywizowane kryteria finansowania zadań oświatowych realizowanych przez samorządy. Obecnie finansowanie oświaty opiera się na otrzymywanej przez samorządy subwencji oświatowej. Zdecydowana większość gmin i powiatów dokłada do tej subwencji znaczne środki, co świadczy o tym, iż naliczona kwota jest zbyt niska, a algorytm, stanowiący podstawę wyliczenia środków przeznaczanych przez państwo na cele oświatowe, nie zapewnia obiektywnego, jasnego i przejrzystego sposobu wyliczania potrzebnych na ten cel środków. Regulacje dotyczące finansowania zadań oświatowych winny opierać się na standardach edukacyjnych, a państwo powinno dokładnie określić za co i ile płaci.

SUMMARY

The functioning of the educational system in Poland is based on taking over responsibility for the operation of schools and educational institutions by local governments and the state undertakes to provide financing for these tasks. Such a system requires mutual cooperation and trust, and therefore it should be based on clear and fair principles. The state, in order to support the development and independence of local schools, should introduce regulations to ensure objectified financing criteria for educational tasks carried out by local governments. Currently, the financing of education is based on the educational subsidy received by local government. The vast majority of municipalities and counties contribute significant amounts to the subsidy which proves that

the charged amount is too low and the algorithm which is the basis of the calculation of the funds allocated by the state for educational purposes, does not provide an objective, clear and transparent method of calculating the necessary funds for this purpose. Regulations related to the financing of educational tasks should be based on educational standards and the state should determine exactly what and how much is paid.

Słowa kluczowe:

standardy edukacyjne, kryteria finansowania zadań oświatowych, algorytm subwencji oświatowej

Keywords:

educational standards, criteria for financing of educational tasks, the algorithm of the educational subsidies

1. CHARAKTERYSTYKA STANDARDÓW EDUKACYJNYCH

Zarządzanie usługami oświatowymi jest jednym z najważniejszych zadań, którymi zajmują się jednostki samorządu terytorialnego. Wynika to zarówno z wielkości wydatków budżetowych jak i społecznej wagi jaką przykładamy do kwestii kształcenia. Przekazanie przez państwo części swoich uprawnień do samorządów dało doskonałe efekty materialne, związane z lepszym zarządzaniem, większą mobilnością i kreatywnością oraz gospodarnością samorządów. Ogromne nakłady na poprawę bazy dydaktycznej zaspokoili podstawowe potrzeby środowisk lokalnych w tym zakresie, lecz obecnie przechodzimy do następnego etapu rozwoju szkół i placówek, etapu związanego z oczekiwaniami klientów usług oświatowych odnośnie podnoszenia jakości tych usług. Powiązaniem powyższych działań powinny się stać standardy jakości kształcenia w powiązaniu ze standardami finansowania oświaty.

Słowo *standard* oznacza wzorzec, normę. Według normy ISO standard to ... *udokumentowane uzgodnienie zawierające techniczne specyfikacje lub inne precyzyjne kryteria, które powinny być używane konsekwentnie jako reguły, wskazówki lub definicje charakterystyk – cech charakterystycznych dla zapewnienia, że materiały, produkty, procesy i usługi są dopasowane do celów*¹.

W edukacji pojęcie standardów dotyczyło przede wszystkim standardów jakości i jako pierwsze zostało określone jako: kryteria oceny efektywności szkoły, charakteryzujące postulowany stan rzeczy, według którego będziemy

określać stopień realizacji przez szkołę zadań edukacyjnych, bądź jej wartości z punktu widzenia jej społecznej misji².

Funkcje standardów:

- **Normotwórcza** – formalnie i organizacyjnie uwarunkowane, modelowe porządkowanie relacji pomiędzy techniczno-organizacyjnymi i jakościowymi kryteriami świadczenia usług oświatowych, a potrzebami w tym zakresie;
- **Stymulująca** – rozumiana jako zespół czynników mających wpływ na kształt i zasady funkcjonowania rynku usług oświatowych;
- **Ekonomiczna** – określająca, poprzez kryteria kosztów, racjonalność finansową świadczonych usług, w tym również porównywalność kosztów realizacji zadań oświatowych;
- **Społeczna** – relacja między sposobem funkcjonowania infrastruktury usług, a poziomem zaspokojenia potrzeb w tym zakresie.

Zasady którym powinny odpowiadać standardy usług:

- **Adekwatności** – to znaczy względnej zgodności między potrzebami określonych grup klientów, a oferowanym zakresem i jakością usług;
- **Elastyczności** – to znaczy stosowania metod, technik i sposobów zaspokajania potrzeb w zależności od zaistniałej sytuacji, w granicach gwarantujących zachowanie pierwotnego znaczenia i celu realizowanego zadania;
- **Ramowości** – to znaczy możliwości poruszania się w procesie zaspokajania potrzeb w odpowiednim, o ustalonej rozpiętości, przedziale norm i normatywów, pozwalających, dzięki możliwości wyboru kryteriów, działać skutecznie na rzecz konkretnego klienta lub na rzecz grupy klientów;
- **Spójności** – to znaczy korelacji rozwiązań przyjętych i stosowanych na różnych poziomach zarządzania sferą społeczną³.

2. RODZAJE STANDARDÓW OŚWIATOWYCH

Oświata obejmuje różnorodne grupy zadań, których zdefiniowanie jest uzależnione od przyjętego kryterium. W ramach próby definiowania standardów oświatowych w oparciu o ich zakres i obszar oddziaływania, można sprecyzować podział na kilka rodzajów standardów mających ponadto charakter ogólnopolski lub lokalny.

Formułowanie standardów musi uwzględniać kryteria które powinny:

- zawierać opis oczekiwanego i pożądanego stanu, służącego rozwojowi określonego obiektu edukacyjnego,

² A. Bogaj, *Efektywność kształcenia w: Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomyłko, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993.

³ J. Boczoń, *Standaryzacja usług społecznych*, SPLOT, 2004.

¹ E. Kędracka-Fieldman, *Jakość w edukacji-teoria i praktyka*, KOWEZ, Warszawa 2002.

- stanowić spójną całość,
- być zgodne z prawem,
- być akceptowane społecznie,
- charakteryzować się racjonalnością i uniwersalnością.

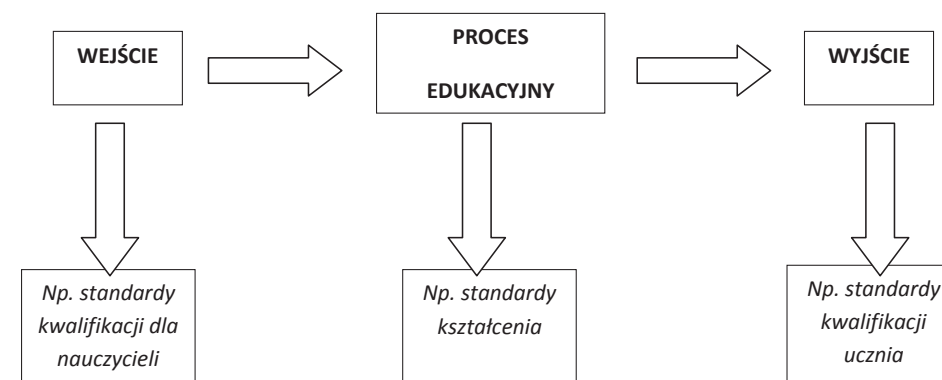
Z formułowaniem standardów wiąże się określanie wskaźników, które są miernikami spełniania standardów.

W literaturze możemy spotkać się z różnymi podziałami standardów edukacyjnych. Wg Toruńskiego⁴ podział standardów jakości edukacji szkolnej obejmuje kilka rodzajów klasyfikacji, które są związane z różnym podejściem do terminu „standardy edukacyjne”. Toruński dzieli je na standardy:

- **Osiągnięć uczniów;** wiedzy, umiejętności, zrozumienia – zwłaszcza na końcu poszczególnych etapów kształcenia,
- **Testów;** na początku kolejnych etapów nauczania, określające umiejętności, zdolności oraz potencjał uczniów i umożliwiające pomiar przyrostu wiedzy,
- **Rozwiązań organizacyjnych;** dotyczące np. finansów, obiektów szkolnych, pomocy naukowych,
- **Programowe;** rozumiane jako wymagania, którym powinny odpowiadać programy konstruowane w oparciu o podstawy programowe,
- **Sposobności;** są to warunki jakie muszą być zapewnione szkole w celu sprostania przez uczniów standardom wymagań, określają m.in. wymagania kwalifikacyjne stawiane nauczycielom, oczekiwania względem organizacji zajęć dydaktyczno-wychowawczych, oczekiwania co do warunków materialnych szkoły,
- **Treściowe;** które wskazują na to, czego nauczyciel w procesie edukacyjnym ma nauczyć uczniów,
- **Prezentacji;** które określają poziom osiągnięć ucznia.

W procesie standaryzacji jakościowej możemy określić wymogi dotyczące całego procesu edukacji, jako tzw. **procesy edukacyjne** (rys.1.)

Rys. 1. Procesy edukacyjne⁵

Poza uprzednio wymienionymi, J. Toruński wskazuje jeszcze jeden rodzaj klasyfikacji, z podziałem na standardy:

- **Zewnętrzne** – wyznaczone odgórnie przez Ministra Edukacji Narodowej czy Kuratorium Oświaty,
- **Wewnętrzne** – opracowane przez szkołę (w domyśle również przez organ prowadzący – przyp. mój).

Rodzaje klasyfikacji standardów oświatowych proponowane przez J. Toruńskiego dotyczą przede wszystkim jakości systemu edukacji i uwzględniają szkołę jako głównego odbiorcę i wykonawcę standardów zewnętrznych, a także jako podmiot tworzący standardy wewnętrzne w celu osiągnięcia jak najwyższej jakości pracy dydaktycznej. Takie ujęcie praktycznie pomija organy prowadzące, co zapewne wynika z formalnego przypisania odpowiedzialności za jakość kształcenia i jego efekty nadzorowi pedagogicznemu i szkole (dyrektorowi i nauczycielom). Należy jednak zaznaczyć, że samorządy pełniąc rolę organów prowadzących też są żywotnie zainteresowane jakością kształcenia w szkołach, które finansują. Oświata jest nie tylko zadaniem własnym samorządu, ale również istotnym czynnikiem rozwoju gminy, czy powiatu z uwagi na inwestowanie przez nie w potencjał ludzki mieszkańców. Ponadto, przytaczane przez J. Toruńskiego przykłady klasyfikacji standardów pomijają standaryzację lokalną, wdrażaną przez organy prowadzące. Standardy te mają wpływ na tworzenie warunków do realizacji zadań przez szkoły, ale wykraczają poza obszary edukacyjne, które wskazano w powyższych przykładach.

Znacznie bliższe rzeczywistości jest podejście zaproponowane przez Herbstą, Levitasa i Herczyńskiego⁶, którzy wychodząc od monitorowania jakości

⁴ J. Toruński, *Standardy jakości procesu kształcenia*, „Zeszyty naukowe Akademii Podlaskiej w Siedlcach” Seria: „Administracja i Zarządzanie”, nr 83, 2009.

⁵ D. Elsner, *Doskonalenie kierowania placówką oświatową. Wokół nowych pojęć*, Wydawnictwo Mentor Chrzanów 1999.

⁶ M. Herbst, A. Levitas, J. Herczyński, *Finansowanie oświaty w Polsce. Diagnoza, dylematy, możliwości*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2009.

oświaty proponują szersze podejście do standardów, jako narzędzia wpływania na jakość kształcenia.

W tym podejściu podstawowym narzędziem do podnoszenia jakości oświaty jest określenie i egzekwowanie standardów oświatowych, wśród których można wyróżnić:

- **Standardy nakładów** – norm określających warunki materialne nauczania oraz określające kwalifikacje nauczycieli,
- **Standardy procesu** – dotyczące procesu dydaktycznego, np. liczba godzin na ucznia, wymagane podręczniki itp.
- **Standardy wyników** – oczekiwanych umiejętności oraz wiedzy uczniów.

STANDARDY NAKŁADÓW – jest to określenie wymogów opisujących minimalny poziom profesjonalnego i materialnego zabezpieczenia pracy szkoły. Stosowanie tych standardów oparte jest na założeniu, że wszystkie szkoły zapewnią uczniom takie same podstawowe warunki nauczania, dzięki czemu większość uczniów otrzyma szansę wykształcenia na dobrym poziomie. W ramach tej grupy standardów możemy wyróżnić w szczególności trzy rodzaje standardów nakładów dotyczące:

> **Poziomu wykształcenia nauczycieli**; dotyczy to określenia jakimi kwalifikacjami winni się legitymować nauczyciele realizujący określone zadania w systemie oświaty. Odnosi się to zarówno do poziomu wykształcenia jak i kierunku, który powinien nauczyciel ukończyć.

Wymagania te systematycznie rosną (wprowadzenie obligatoryjnego wymagania studiów wyższych, wdrożenie systemu awansu zawodowego nauczycieli), gdyż ustawodawca wychodzi z założenia, że lepiej wykształcony nauczyciel zapewnia wyższą jakość edukacji. Oczywiście, podnoszenie wymagań wobec kadry pedagogicznej jest związane z rosnącymi kosztami (nakładami) na utrzymanie systemu oświaty. Ustawodawca określa ogólnie standard finansowy, związany z zapewnieniem minimalnego wynagrodzenia zasadniczego oraz minimalnej średniej płacy dla nauczycieli legitymujących się określonym poziomem wykształcenia i stopnia awansu zawodowego. Te standardy płacowe dotyczą wszystkich nauczycieli szkół i placówek oświatowo-wychowawczych w całym kraju. Oprócz ogólnopolskich standardów dotyczących nauczycieli, występują również lokalne standardy ich wynagradzania, ustalane przez organy prowadzące. Najbardziej powszechną formą takich standardów są regulaminy wynagradzania, w których samorząd, w ramach ustawowej delegacji wynikającej z Ustawy Karta Nauczyciela, określa składniki płac uzależnione od pełnionych zadań i nakładu pracy nauczycieli.

> **Budynków (obiektów) szkolnych**; dotyczy warunków w jakich powinny się odbywać zajęcia z dziećmi i młodzieżą, między innymi: powierzchnia klas na jednego ucznia, oświetlenia, norm sanitarnych itp. Standardy takie

wynikają z przepisów resortowych lub ogólnych przepisów prawa budowlanego i stanowią wymogi minimum. Samorządy, w ramach dbałości o rozwój bazy oświatowej, starają się zapewnić jakość infrastruktury na jak najwyższym, ponadstandardowym poziomie.

> **Wypośażenia bazy dydaktycznej**; określają dopuszczone lub wymagane podręczniki i pomoce naukowe, wyposażenie pracowni szkolnych (informatycznej, biblioteki, zawodowych) i obiektów sportowych. Podobnie jak w przypadku budynków również dbałość o zapewnienie jak najlepszego wyposażenia jest jednym z priorytetów samorządowych. Wyposażenie szkół i placówek ponad standard zależy jednak od zasobności samorządu.

Możliwości finansowe samorządów są bardzo zróżnicowane, dlatego część z nich nie byłaby w stanie zapewnić narzuconych centralnie standardów nakładów. Rząd, w ramach subwencji oświatowej, wprowadza pewne mechanizmy (algorytm, wagi), które mają wyrównać poziom nakładów na jednego ucznia, na jaki mogą sobie pozwolić organy prowadzące.

STANDARDY PROCESU – są to standardy narzucone przez władze centralne i ich celem jest, podobnie jak w przypadku standardów nakładów, zapewnienie odpowiedniej jakości nauczania jako wyniku wdrożenia we wszystkich szkołach jednakowym minimalnych warunków programowych i organizacyjnych. Przykładami takich standardów są: określenie podstawy programowej w poszczególnych typach szkół, liczebności grup ćwiczeniowych (zasad podziału oddziałów na grupy), tygodniowa lub roczna liczba godzin dydaktycznych przeznaczonych do nauczania w danym typie szkoły lub w realizacji określonych ścieżek przedmiotowych. Standardy te regulują również funkcjonowanie doradztwa metodycznego i doskonalenia nauczycieli oraz uczestnictwo rodziców w życiu szkoły.

Największy wpływ na jakość kształcenia ma kwestia programowa (podstawa programowa, liczba godzin dydaktycznych i przydział godzin dla poszczególnych przedmiotów) oraz liczebność oddziałów, w tym zasady podziału na grupy ćwiczeniowe. Różne kraje mają zróżnicowane podejście do regulowania kwestii programowych i ustalania standardów liczebności oddziałów. Należy stwierdzić, że brak jest jednoznacznej oceny tych rozwiązań. W Polsce funkcjonuje obecnie bardzo liberalny i zdecentralizowany system, zakładający całkowitą podmiotowość i samodzielność szkoły. Państwo opracowuje podstawę programową i określa liczbę godzin poszczególnych bloków na cały cykl kształcenia dla danego typu szkół. Każda szkoła samodzielnie opracowuje szkolny plan nauczania, dobierając treści kształcenia i kształtując własną siatkę godzin w ramach ogólnej liczby godzin dydaktycznych jakimi dysponuje w całym cyklu kształcenia. Również podręczniki są wybierane indywidualnie przez szkołę (nauczyciela) w ramach szerokiego zestawu podręczników dopuszczonych przez ministerstwo. Taki system powoduje, że praktycznie każda szkoła okre-

ślonego typu, nawet funkcjonująca w jednym mieście, może mieć znaczne różnice programowe, ograniczające możliwość przenoszenia się uczniów pomiędzy szkołami. Przeciwnieństwem tego rozwiązania jest model funkcjonujący w Finlandii, zgodnie z którym wszystkie szkoły danego typu całym kraju posługują się jednym programem, jednakowym zestawem podręczników i działają według jednolitej siatki godzin. Takie rozwiązanie powoduje, że uczeń z najmniejszej nawet wsi, przechodząc do równoległego oddziału np. w stolicy, ma pewność, że nowa szkoła realizuje ten sam program, według takiej samej liczby godzin danego przedmiotu i używa podręczników, którymi uczeń dysponuje. Nie oceniając który model kształcenia jest lepszy, należy podkreślić, że uczniowie z Finlandii od lat są zaliczani do czołówki światowej a w badaniach PISA, są najlepsi w Europie.

Maksymalna lub pożądana liczebność oddziałów nie jest w Polsce określona centralnie, chociaż były próby uregulowania tego zagadnienia w formie standardów, wprowadzanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach realizacji zapisów Ustawy Karta Nauczyciela. W wyniku nowelizacji ustawy taki obowiązek zniknął w 2004 r. i obecnie funkcjonują jedynie centralne przepisy dotyczące zasad podziału na grupy w określonych przedmiotach (języki obce, informatyka, wychowanie fizyczne, zajęcia praktyczne itp.). Standardy liczebności klas oraz zasady podziału na grupy są dobrym przykładem standardów o charakterze obligatoryjnym lub indykatywnym. Maksymalna liczebność oddziału (obowiązuje na przykład w szkołach specjalnych lub placówkach oświatowo-wychowawczych) ma charakter obligatoryjny, to znaczy organ prowadzący nie może nakazać przyjęcia do tego typu oddziału większej liczby uczniów niż wynika ze standardu. Wprowadzenie minimalnej liczebności oddziałów miałyby jednak **charakter indykatywny**, ponieważ samorząd mógłby z własnej woli i za własne środki wprowadzić własny standard o liczbie uczniów niższej niż zalecana. Podobnie jest z zasadami podziału na grupy. Norma ta może mieć **charakter obligatoryjny** i indykatywny, ponieważ tworzenie grup o liczebności większej niż w standardzie ogólnopolskim nie jest dopuszczalne (charakter obligatoryjny), ale wprowadzenie przez organ prowadzący podziału na grupy z mniejszą niż w rozporządzeniu liczbą uczniów jest dopuszczalne (charakter indykatywny).

STANDARDY WYNIKOWE – dotyczą mierzenia rzeczywistych efektów kształcenia. Pomiary osiągania tych standardów są oparte o zobiektywizowane pomiary zewnętrzne realizowane w formie egzaminów po zakończeniu każdego z etapów edukacyjnych. W Polsce zewnętrzną oceną wyników nauczania zajmuje się systemowo Centralna Komisja Egzaminacyjna ustalająca standardy osiągnięć oraz organizująca system egzaminacyjny. Egzaminy zewnętrznej, jak sama nazwa wskazuje, są przeprowadzane z zachowaniem obiektywizmu dając porównywalne dane na temat efektów pracy nauczyciela i szkoły. Dane te są bardzo przydatne dla oceny systemu oświaty i skuteczności polityki oświato-

wej w skali kraju i lokalnie w ramach samorządu terytorialnego. Oceny takiej dokonuje organ stanowiący JST na podstawie corocznej informacji o stanie realizacji zadań oświatowych do czego zobowiązuje art. 5a ust. 4 Ustawy o systemie oświaty. Informacja ta zawiera m.in. wyniki egzaminów zewnętrznych, uzyskiwane przez uczniów szkół prowadzonych przez ten samorząd. Wyniki egzaminów zewnętrznych stanowią ważny element wewnętrznego doskonalenia pracy szkoły, ponieważ umożliwiają nauczycielom porównanie wyników uzyskiwanych przez uczniów z wynikami innych szkół, a także jak przedstawia się efekt pracy szkoły na tle średnich wyników w gminie, powiecie, województwie i kraju. Wyniki egzaminów zewnętrznych są również bardzo przydatne do wyliczania skuteczności i nakładu pracy dydaktycznej szkoły, poprzez możliwość wyliczenia tzw. Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD). Jest to wskaźnik, który wylicza się dla danej szkoły porównując wyniki uczniów „na wejściu” – czyli na zakończenie poprzedniego etapu edukacji i „na wyjściu” – po ukończeniu szkoły. Wskaźnik ten pozwala określić mocne i słabe strony szkoły oraz jej porównanie z innymi tego typu placówkami w zakresie przedziałów procentowych wyników w jakich się mieści na tle kraju. W uzupełnieniu do obiektywnych wyników egzaminów zewnętrznych, które mówią o stopniu osiągnięcia przez uczniów standardów edukacyjnych EWD daje możliwość oceny wkładu pracy szkoły w uzyskanie przyrostu wiedzy uczniów w trakcie edukacji. Praca z uczniami, którzy w momencie przyjsia do szkoły legitymowali się niskimi kompetencjami jest często trudniejsza niż z uczniami zdolnymi a możliwość wyliczenia EWD daje szansę na bardziej dogłębną ocenę jakości pracy szkoły. Wszystkie wskaźniki realizacji standardów wyników są bardzo ważne dla klientów szkoły, czyli uczniów i rodziców, ponieważ dają obiektywny obraz na co może liczyć młody człowiek decydując się na naukę w określonej szkole.

Należy podkreślić, że nie ma jednej klasyfikacji standardów, która obejmowałaby w sposób kompleksowy wszystkie typy standardów funkcjonujących w realizacji zadań oświatowych. Na podstawie powyższych teoretycznych rozważań i praktyki samorządowej można się pokusić o próbę usystematyzowania podstawowych standardów oświatowych funkcjonujących w Polsce, z uwzględnieniem zasięgu ich oddziaływania.

Tab. 1. Przykłady standardów z uwzględnieniem obszaru ich oddziaływania

STANDARDY	OGÓLNOPOLSKIE	LOKALNE	
		DELEGACJA USTAWOWA	BEZ DELEGACJI USTAWOWEJ
I. NAKŁADÓW	Subwencja oświatowa – standardy finansowania w przeliczeniu na 1 ucznia (standard A; wagi wyrównawcze)	Zasady dotowania szkół niepublicznych (Uchwała organu stanowiącego JST)	Lokalne standardy finansowe dla szkół związane z wdrożeniem tzw. bonu organizacyjnego
	Wymagania wobec nauczycieli – standardy wymagań wykształcenia i kwalifikacji, system oceny i awansu zawodowego nauczycieli.	-	-
	System wynagradzania nauczycieli - minimalne wynagrodzenie zasadnicze; minimalne średnie wynagrodzenie; prawo do dodatków: wiejski, mieszkaniowy, funkcyjny. Świadczenia socjalne nauczycieli. Odprawy. Nagrody.	- Regulaminy wynagradzania nauczycieli (uchwała organu stanowiącego JST).	-
	System wynagradzania administracji i obsługi – Ustawa o pracownikach samorządowych – zatrudnianie; wymagania kwalifikacyjne; widełki stawek; nagrody jubileuszowe; odprawy.	- Regulaminy pracy - Regulamin ZFŚS - Wewnętrzne tabele zasług (Zarządzenie dyrektora w szkołach)	Lokalne standardy (limity) zatrudnienia pracowników administracji i obsługi
	Standardy obiektów oświatowych – Prawo budowlane; przepisy sanitarne; przepisy BHP i p.poż.;	-	-

	Standardy wyposażenia - wynikające z podstaw programowych oraz przepisów ogólnych (np. pracownie żywienia)	-	-
II. PROCESU	Dotyczące procesu dydaktycznego – obowiązek szkolny; struktura szkolnictwa; podstawy programowe; ramowe plany nauczania; zestawy podręczników dopuszczone przez MEN itp.	- Sieć szkolna (Uchwała organu stanowiącego JST) - Szkolny program nauczania; ścieżki międzyprzedmiotowe (szkoła), - innowacje pedagogiczne (szkoła) - szkolny zestaw podręczników (nauczyciel, RP)	-
	Organizacyjne – liczebność oddziałów (standardem objęto część systemu edukacji, np. szkoły specjalne, placówki wychowawcze); zasady podziału na grupy; obligatoryjne instytucje wsparcia (biblioteki szkolne, świetlice; stołówki, system poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego)	-	Wytoczne do organizacji roku szkolnego, wydawane przez organ wykonawczy JST (Prezydenta, Burmistrza, Wójta, Zarząd Powiatu) przed przygotowaniem arkuszy organizacyjnych na następny rok szkolny. Zakres, min.: liczebność klas pierwszych (pożądana i minimalna), liczba kadry kierowniczej, liczby etatów wsparcia; dopuszczalność łączenia oddziałów (dwuzawodowość); zasady podziału na grupy (indyktywne); liczebność grup wychowawczych w placówkach (indyktywne)
III. WYNIKOWE	Standardy egzaminacyjne - określające wymagania na każdym etapie kształcenia	Wewnątrzszkolny system oceniania	Standardy zajęć pozalekcyjnych i wyrównawczych na wsparcie dla uczniów mających problemy w nauce i uczniów zdolnych

Procedury egzaminów zewnętrznych – m.in. dotyczące standardów wymagań dla egzaminatorów; terminów i zasad przeprowadzania egzaminów zewnętrznych; przebiegu i kontroli nad egzaminami; procedury sprawdzania wyników i trybu odwoławczego	Regulaminy przeprowadzania egzaminów zewnętrznych w szkole (w oparciu o zalecenia OKE) Wewnątrzszkolny system zdobywania kwalifikacji zawodowych w powiązaniu ze szkolnym planem nauczania w zawodzie	-
--	--	---

(Opracowanie własne)

Powyższe zestawienie pokazuje kierunki polityki państwa w zakresie ujednolicenia systemu oświaty w Polsce oraz w zakresie tworzenia porównywalnych warunków kształcenia. Jednak, gdy przyjrzymy się bliżej standardom ogólnopolskim to zauważamy, że Państwo stara się unikać jednoznacznego określenia standardów w tych obszarach, które są najbardziej istotne dla samorządów ponoszących koszty narzuconych przez państwo rozwiązań zleczanych bez odpowiadającego im finansowania.

Lokalna standaryzacja zadań oświatowych bardzo często ma w podtekście próbę ograniczenia niepotrzebnych wydatków i stanowi bardzo cenne narzędzie do porównywania sposobu realizacji zadań oświatowych przez samorządy funkcjonujące w różnych warunkach oraz do porównywania skuteczności różnych metod zarządzania. Z praktyki samorządowej wynika, że standard finansowy powinien wynikać ze standardów organizacyjnych. Samorząd ma prawo wiedzieć jakie są oczekiwania wobec niego odnośnie organizacji placówek oświatowych, na przykład: w zakresie maksymalnej i pożądanej liczebności klas, liczby dzieci przypadającej na nauczyciela, a w zamian, na co może liczyć ze strony budżetu państwa. *W systemie edukacji wszystkie parametry szkół winny być wystandaryzowane*⁷. Obecnie nie wszystkie istotne dla samorządu standardy są wdrożone, dlatego samorządy próbują z własnej inicjatywy tworzyć lokalne standardy, w celu racjonalizacji zatrudnienia i wydatków.

Dla potrzeb niniejszego opracowania zostaną scharakteryzowane standardy finansowo-organizacyjne, które winny być wdrożone w skali ogólnopolskiej oraz te standardy lokalne, które samorządowcy wdrażają z własnej inicjatywy, bez delegacji ustawowej.

3. OGÓLNOPOLSKIE STANDARDY ZATRUDNIENIA NAUCZYCIELI KLUCZEM DO FINANSOWANIA OŚWIATY W POLSCE.

W wyniku reformy samorządowej państwo scedowało obowiązek prowadzenia publicznych szkół i placówek oświatowo-wychowawczych na jednostki samorządu terytorialnego. Finansowanie tych zadań powinno się odbywać ze wsparciem państwa, co wynika z zapisów art. 5a ust. 3 ustawy o systemie oświaty, który stanowi, że środki niezbędne na realizację zadań oświatowych, w tym na wynagrodzenia nauczycieli oraz utrzymanie szkół i placówek są zapewnione w dochodach JST. Zapewnienie pokrycia kosztów prowadzenia zadań oświatowych wydaje się gwarantować samorządom pewność otrzymania środków na cele wskazane w ustawie. Zapis ten staje się jednak niejednoznaczny po doprecyzowaniu pojęcia: dochody JST. Z przepisów prawa budżetowego wynika, że dochodami JST są dochody własne, subwencja ogólna i dotacje celowe z budżetu państwa. Część oświatowa subwencji ogólnej (zwana dalej subwencją oświatową) stanowi więc jedno ze źródeł finansowania zadań oświatowych, niemniej jednak samorządy mają prawo liczyć, że kwoty otrzymywane w ramach subwencji oświatowej są wyliczane zgodnie z obiektywnymi przesłankami, zapewniającymi porównywalne zabezpieczenie środków na realizację podstawowych zadań we wszystkich JST. Można więc oczekiwać, że subwencja oświatowa, aczkolwiek nie zabezpiecza w pełni pokrycia kosztów obsługi zadań oświatowych, będzie wynikała z potrzeby zapewnienia realizacji podstawowych standardów ogólnopolskich w oświacie.

Algorytm subwencji oświatowej.

Podstawą prawną wyliczania wysokości subwencji jest ogłaszane corocznie *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Załącznikiem do tego rozporządzenia jest Algorytm podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok.*

Subwencja oświatowa jest dzielona pomiędzy samorządy terytorialne w sposób obiektywny w oparciu o tzw. algorytm subwencji oświatowej. Algorytm ten dzieli subwencję: *z uwzględnieniem w szczególności typów i rodzajów szkół i placówek prowadzonych przez te jednostki, stopni awansu zawodowego nauczycieli oraz liczby uczniów w tych szkołach i placówkach*⁸.

Sposób obliczania subwencji oświatowej.

Obliczanie należnych samorządom kwot subwencji oświatowej odbywa się w kilku etapach:

- Ustalenie środków wydzielonych w budżecie państwa do podziału na zadania oświatowe na następny rok budżetowy,

⁷ M. Kulesza, *System oświaty musi być oparty na uczciwych założeniach*, wywiad w miesięczniku „Dyrektor szkoły”, nr 9/2010.

⁸ Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, art. 28 ust.6.

- Wyliczenie liczby uczniów przeliczeniowych w skali każdego samorządu i w skali państwa. Na podstawie danych SIO z września oblicza się rzeczywistą liczbę uczniów, następnie wszystkie zadania szkolne w różnych typach szkół i zadania pozaszkolne przelicza się na części liczby uczniów wg określonych wag i po przemnożeniu wag przez rzeczywistą liczbę uczniów uzyskuje się liczbę uczniów przeliczeniowych. Zastosowane w 2015 r. wagi odnoszą się do 33 zadań szkolnych i 14 pozaszkolnych,
- Kwotę środków w budżecie państwa na cele oświatowe (po odliczeniu rezerwy) dzieli się przez ogólną liczbę wszystkich uczniów przeliczeniowych w skali kraju, uzyskując tzw. **standard A**
- Dla każdej JST wylicza się tzw. **wskaźnik korygujący Di** - który wynika z porównania struktury awansu zawodowego nauczycieli w danej JST z analogiczną strukturą w skali kraju i koryguje to wyliczenie w zależności od liczby uczniów uczęszczających do szkoły na terenach wiejskich (zwiększone wydatki na zatrudnianie nauczycieli w terenach wiejskich i miastach do 5000 mieszkańców), ponadto uwzględnia średni dla całego kraju wskaźnik wydatków rzeczowych i wydatków płacowych na administrację i obsługę w wysokości 0,25
- **Kwota subwencji oświatowej jest wyliczana poprzez przemnożenie liczby uczniów przeliczeniowych w JST przez standard A i przez wskaźnik Di dla danej JST**

W 2015r. standard finansowy A wynosił 5306,03 zł na jednego ucznia przeliczeniowego. Jednostka samorządu terytorialnego otrzymuje więc subwencję oświatową w wysokości wynikającej z przemnożenia tej kwoty przez liczbę uczniów przeliczeniowych w szkołach, które prowadzi (i na zajęcia pozaszkolne) z uwzględnieniem jej struktury zatrudnienia nauczycieli. Jak widać kluczowym elementem tak ustalanego standardu finansowania oświaty jest liczba uczniów, podczas gdy koszty prowadzenia szkół są związane z kosztami utrzymania oddziału. Bez względu na liczbę uczniów w oddziale, koszt ponoszony na realizację programu nauczania jest zbliżony, tak więc można stwierdzić, że subwencja oświatowa nie koresponduje wprost z celem, dla którego jest używana. Należy zaznaczyć, że ustawodawca próbuje korygować kwoty przypadające na jednego ucznia w zależności od typu szkoły (szkoły o oddziałach droższych), jej położenia (tereny wiejskie - mniej liczebne oddziały), specyfiki kształcenia (szkoły specjalne - mniejsze oddziały) wprowadzając wagi stanowiące mnożniki do przeliczania rzeczywistej liczby uczniów na uczniów przeliczeniowych. Tych wag, jak już wyżej wskazano, jest aż 47, z czego 33 odnoszą się do zadań szkolnych a 14 do zadań pozaszkolnych. W ten sposób kwota przeznaczana na prowadzenie danego typu kształcenia zostaje urealniona, a co za tym idzie, subwencja częściowo uwzględnia zróżnicowanie kosztów ponoszonych na utrzymanie oddziałów. Te działania na rzecz dostosowywania subwencji do zróżnicowanych potrzeb poszczególnych JST nie mogą przesłonić faktu, że „grzechem

pierwotnym” sposobu liczenia subwencji oświatowej dla JST jest jej ustalanie poprzez podział kwoty pozostającej do dyspozycji MEN w danym roku budżetowym. Ten sposób ustalania subwencji stawia w trudnym położeniu samorządy, ponieważ władze centralne twierdzą, że zapewniły finansowanie oświaty w dochodach JST, ale trudno to zweryfikować z uwagi na brak punktu odniesienia jakim byłyby standardy (zatrudnienia, organizacyjne, finansowe itp.).

Ogólnopolskie standardy zatrudnienia nauczycieli – „czas przeszły niedokonany”

Ustawą z dnia 18 lutego 2000 r. o zmianie Ustawy Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 19, poz. 239, z późn. zm.) został wprowadzony do ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.) przepis art. 30 ust. 9, który upoważniał ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania do określenia, w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, w drodze rozporządzenia, standardów zatrudnienia nauczycieli. Standardy te winny uwzględniać w szczególności liczbę nauczycieli na oddział, liczbę uczniów w oddziale oraz liczbę obowiązkowych zajęć dla uczniów i wychowanków w poszczególnych typach i rodzajach szkół.

Przez cztery lata bezskutecznie podejmowano próby określenia standardów zatrudnienia nauczycieli, aż ostatecznie przepis ten został uchylony przez art. 1 pkt 17 lit. h ustawy z dnia 15 lipca 2004 r. o zmianie Ustawy Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 179, poz. 1845, z późn. zm.). Jak wynikało z uzasadnienia rządu, zniesienie obowiązku określenia standardów zatrudnienia nauczycieli jako kryterium podziału części oświatowej subwencji ogólnej wynikało m.in. z następujących przyczyn⁹:

- *aktem prawnym powołanym do definiowania relacji finansowych państwa i samorządów jest ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Projektowane w tej ustawie zmiany wprowadzają standardy odnoszące się do sposobu gwarantowania przez państwo środków na realizację zadań publicznych w samorządach stanowiących podstawę naliczania części wyrównawczej subwencji ogólnej.*

- *brak było akceptacji społecznej i merytorycznego porozumienia dla wydania rozporządzenia wykonawczego do Karty Nauczyciela w tym zakresie. Żaden z kilku prezentowanych projektów nie znalazł uznania zarówno wśród partnerów społecznych, jak i innych podmiotów zainteresowanych rozwiązaniem tej kwestii.*

⁹ Odpowiedź Ministra Edukacji Narodowej K. Szumilas na interpelację nr 1145 w sprawie opracowania standardów oświatowych i objęcia subwencją oświatową nauczycieli w związku z planowanym przesunięciem obowiązku szkolnego dla sześciolatków na 2012 r. oraz powrotu do zapisów Karty Nauczyciela z 2000 r. – www.sejm.gov.pl.

- zachodzą poważne przesłanki, by sądzić, że formalna zmiana kryterium podziału części oświatowej subwencji z wymiernej i policzalnej liczby uczniów na kalkulacyjną formułę "standardowych nauczycieli" zostanie bezpośrednio odniesiona do faktycznie realizowanego poziomu zatrudnienia nauczycieli w szkołach prowadzonych przez j.s.t.

Z uwagi na utrzymujący się niż demograficzny i niezwykle trudną sytuację na rynku pracy, zwolnieni ze szkół nauczyciele w związku z ewentualną redukcją zatrudnienia, powiększyliby i tak niemałą liczbę bezrobotnych;

- na zadania oświatowe realizowane przez samorządy nie składają się jedynie wynagrodzenia nauczycielskie. Niezbędne jest tu uwzględnienie również płac pracowników niepedagogicznych czy wydatków rzeczowych, jak również - w ścisłym kontekście do przywołanej już reformy finansów publicznych - powiązanie standaryzacji zadań oświatowych ze standaryzacją innych zadań realizowanych przez samorządy;

- wprowadzenie standardów zatrudnienia w praktyce sprowadzałoby się do tego, że podstawą alokacji środków na zadania oświatowe dla poszczególnych j.s.t. stałaby się liczba "standardowych nauczycieli" zamiast liczby uczniów, co wymagałoby zmiany algorytmu podziału części oświatowej subwencji ogólnej. Konsekwencją byłyby skokowe zmiany wysokości subwencji w niektórych j.s.t.

- przepisy dotyczące standardów zatrudnienia nauczycieli nie zostały w przeszłości wdrożone, nigdy nie wpływały na realizację zadań oświatowych przez samorządy w Polsce i na sposób podziału subwencji oświatowej.

Uchylenie upoważnienia do określenia, w drodze rozporządzenia, standardów zatrudnienia nauczycieli, było przedmiotem rozpoznania Trybunału Konstytucyjnego. W wyroku z dnia 18 września 2006 r. K 27/05 (OTK-A 2006/8/105, Dz. U. 2006/170/1221) Trybunał Konstytucyjny orzekł, że uchylenie art. 30 ust. 9 Karty Nauczyciela dotyczącego standardów zatrudnienia nauczycieli nie narusza przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego sporządzonej w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607, z późn. zm.).

Wymienione w powyższym uzasadnieniu przyczyny mają charakter formalny i należy sądzić, że główną przyczyną był jednak opór środowiska nauczycielskiego przed zmianami. Wprowadzenie obiektywnych standardów zatrudnienia nauczycieli dałoby argumenty samorządom do weryfikacji własnej struktury zatrudnienia w oświacie. Drugą przyczyną była obawa o możliwość sfinansowania tych zadań, ponieważ budżet państwa musiał się liczyć z konsekwencjami jakie niesło wprowadzenie odpowiedzialności za rzeczywiste koszty utrzymania oświaty. Koszty zatrudnienia nauczycieli stanowią około 80% wszystkich kosztów prowadzenia placówek oświatowych, dlatego tak ważne dla samorządów było podjęcie próby wprowadzenia państwowych standardów z równoczesnym zagwarantowaniem pełnego finansowania tych standardów. Można stwierdzić,

że Ministerstwo Edukacji Narodowej z dużą ulgą odsunęło od siebie obowiązek wydania aktu prawnego zawierającego standardy zatrudniania nauczycieli. Podejmowane w kolejnych latach apele różnych środowisk samorządowych o przywrócenie tych zapisów, nie mają obecnie szansy powodzenia.

Z perspektywy czasu możemy jedynie pokrótce przedstawić jaki był projekt Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z 2001 r. odnośnie założeń do powyższych standardów¹⁰.

Do symulacji wdrożenia standardów zatrudnienia nauczycieli przyjęto uśrednione wskaźniki liczby nauczycieli na oddział, np.

- W szkołach podstawowych na terenach wiejskich – 18 uczniów w oddziale oraz w miejscowościach do 5 tys. mieszkańców – 22 uczniów w oddziale (wskaźnik 1,6 etatu nauczyciela na oddział)
- W szkołach podstawowych w miejscowościach powyżej 5 tys. mieszkańców – 26 uczniów w oddziale (wskaźnik 1,7)
- W gimnazjach – 26 uczniów w oddziale (wskaźnik 1,9)
- W szkołach ponadgimnazjalnych – 28 uczniów na oddział (wskaźnik 1,9)

Oczywiście projekt zakładał pewne odstępstwa w przypadkach szczególnych - na przykład dla małych szkół podstawowych w miejscowościach oddalonych od sąsiadujących o wiele kilometrów.

W trakcie przeprowadzania symulacji standardów zatrudnienia dokonano również analizy porównawczej z krajami UE. Przykładowo, wg EURYDICE średnia liczba:

- uczniów w oddziale szkół podstawowych wynosiła w Polsce 21,3 i była niższa niż w Hiszpanii – 21,8; w Niemczech – 22,7; w Portugalii – 27,
- uczniów przypadających na nauczyciela wynosi w Polsce 12,8, i odpowiednio w ww. krajach: 19,1; 21,6; 14,9

Z symulacji które przeprowadziło MENiS w zakresie skutków dla ówczesnego stanu zatrudnienia jakie przyniosłoby wdrożenia planowanych standardów wynikało, że wyliczona liczba etatów na podstawie projektu rozporządzenia w stosunku do liczby nauczycieli aktualnie zatrudnionych stanowiła 92,65% średnio w skali kraju.

Podsumowując, można jedynie wyrazić żal, że brakło decydentom odwagi i determinacji w doprowadzeniu do końca procesu standaryzacji zatrudnienia w oświacie w kształcie, który został z dużym trudem wynegocjowany przez zainteresowane środowiska. Patrząc na założenia do standardów można stwierdzić, że i dziś mogłyby być punktem wyjścia do dyskusji o standaryzacji w skali całego kraju.

¹⁰ Informacja dotycząca standardów zatrudnienia nauczycieli; pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu znak DKW-4030-170/01/KB z 20.11.2001 r.

4. FINANSOWO-ORGANIZACYJNE STANDARDY LOKALNE

Standardy związane z wdrożeniem tzw. bonu edukacyjnego

Z uwagi na to, że koszty zatrudnienia nauczycieli i pracowników administracyjno-usługowych stanowią zdecydowanie największą część nakładów na prowadzenie oświaty, ustalenie standardów zatrudnienia jest kluczem do racjonalizowania wydatków i tworzenie mechanizmu finansowania szkół i placówek w porównywalnych warunkach organizacyjnych. Jedną z metod, które mają służyć temu celowi jest wprowadzenie standardów zatrudnienia metodą tzw. **bonu organizacyjnego**. Metoda ta została po raz pierwszy wdrożona w gminie Nysa w 1997 r. (tzw. *nyska metoda podziału budżetu oświaty*). Model ten był rozwijany i wdrażany przy wsparciu firmy VULCAN. Od tego czasu standaryzację zatrudnienia metodą bonu organizacyjnego wdrożono w kilkudziesięciu samorządach różnych wielkości i rodzajów, a kilka samorządów wdrożyło własne, autorskie rozwiązania, bazujące na doświadczeniach firmy Vulcan.

Innym rozwiązaniem lokalnym jest wprowadzenie tzw. **bonu finansowego**, którego celem jest standaryzacja zatrudnienia poprzez limitowanie funduszu płac. Idea bonu finansowego to założenie, że „pieniądz idzie za uczniem” czyli szkoła otrzymuje limit finansowy wynikający z przemnożenia liczby uczniów przez standard finansowy (bon finansowy). Pierwsze takie rozwiązanie zostało wprowadzone w Kwidzynie w 1994 r., przybierając nawet formę materialną „papieru wartościowego”, a następnie w Świdnicy¹¹ i kilkunastu powiatach.

Rozdziału środków pomiędzy szkoły dokonuje organ prowadzący, biorąc pod uwagę ich uzasadnione potrzeby i własne możliwości budżetowe. Środki są dzielone często „historycznie”, to znaczy na podstawie dotychczasowych kosztów funkcjonowania szkoły, zwaloryzowanych wskaźnikiem wzrostu cen. W sytuacji niedoboru budżetowego organy prowadzące, na etapie planowania budżetu i podczas przygotowywania arkuszy organizacyjnych szkół na następny rok szkolny, starają się racjonalizować organizację szkoły (etaty), a w efekcie zmniejszać wydatki. Interes szkoły jest zgoła odmienny. Jako organizacja dąży do ciągłego rozwoju zatrudnienia a przynajmniej do zachowania status quo. Ustalenie struktury organizacyjnej (wielkość i liczba oddziałów), a co za tym idzie liczby etatów nauczycieli, oparte jest na negocjacjach i tzw. sile przebicia dyrektora lub radnego który go popiera. W warunkach systemu negocjacyjnego naturalnym zachowaniem dyrektora jest podejście:

- biorę wszystko co dam, nawet gdy nie jest to niezbędnie potrzebne dla normalnego funkcjonowania szkoły,

- nie zabiegam o oszczędności i nie ujawniam możliwości oszczędzania, ponieważ może to powodować „obcięcie” budżetu,
- wykorzystuję każdą okazję do uzyskania czegoś więcej niż dotychczas¹².

Należy podkreślić, że dyrektor jest oceniany przez pracowników szkoły i rodziców również za „skuteczność” w zabieganiu o środki na poprawę bazy dydaktycznej i zajęcia dodatkowe. Presja takiej oceny dodatkowo motywuje go do zachowań egoistycznych, przecież im lepiej jego szkoła prezentuje się na tle pozostałych, tym lepiej to świadczy o nim, jako dyrektora. System negocjacyjny ma wiele wad, które szczególnie mocno się ujawniają w dobie niżu demograficznego. Poprzez brak obiektywnych wskaźników bardzo trudno ocenić rzeczywiste potrzeby jednostki i wymóc zmiany strukturalne, co prowadzi do nierównomiernego podziału środków. Paradoksalnie, na systemie negocjacyjnym tracą szkoły, których dyrektorzy starają się współpracować z organem prowadzącym i ograniczają zbędne koszty. Pomimo niżu demograficznego, skutkującego spadkiem subwencji oświatowej, koszty utrzymania szkół nie reagują na zmniejszony nakład ich pracy.

Bon finansowy

Jak już wspomniano standard finansowy jest oparty o kwotę przypadającą na jednego ucznia danego typu kształcenia (taką samą jak w algorytmie subwencji oświatowej lub ustalaną lokalnie), a środki budżetowe przyznawane szkole wynikają z przemnożenia tej kwoty przez liczbę uczniów. Organizacja szkoły staje się pochodną środków jakimi szkoła dysponuje. Rozwiązanie to wydaje się bardzo proste i atrakcyjne z uwagi na ścisłe powiązanie wielkości przekazywanych szkołom środków z wysokością otrzymywanej subwencji i kosztami realizacji zadań wynikających z liczby uczniów, na rzecz których szkoła pracuje. Bon finansowy preferuje szkoły atrakcyjne dla uczniów, ale może stać się ogromnym problemem dla szkół, które nie ze swojej winy mają stosunkowo niedużą liczbę uczniów w stosunku do kosztów stałych (duża baza dydaktyczna; nauczyciele o wysokich kwalifikacjach; kosztowne zawody itp.). Dla zniwelowania tych nierównych szans trzeba wprowadzić dodatkowe przeliczniki (wagi, wskaźniki), które uwzględnią zróżnicowane warunki funkcjonowania szkół ale równocześnie komplikują ten system.

W przestrzeni publicznej funkcjonuje od wielu lat idea wprowadzenia „bonu oświatowego” w zamian za subwencję oświatową. Perspektywa dysponowania przez rodziców bezpośrednim narzędziem finansowania szkół, do których uczęszczają ich dzieci, jest kusząca, ale ma zasadnicze wady. Po pierwsze, rozwiązanie takie daje rzeczywisty wpływ rodziców na sieć szkolną i poziom kształcenia przede wszystkim w wielkich ośrodkach miejskich, gdzie jest duża oferta placówek edukacyjnych.

¹¹ A. Chaber, *Bon edukacyjny, Kontrowersje i realia*, Uniwersytet Warszawski-praca magisterska, Warszawa 2000.

¹² M. Tobor, *Finansowanie oświaty*, pod redakcją M. Herbsta, *Biblioteczka oświaty samorządowej*, Wydawnictwo ICM, Warszawa 2012.

W lokalnych środowiskach może tylko pogłębić problemy z utrzymaniem małych, często jednociągowych szkół. Czynnikiem który powstrzymuje rządzących przed zastąpieniem systemu subwencyjnego powszechnym bonem edukacyjnym jest niedobór środków budżetowych. Obecnie to samorządy prowadząc lokalną politykę oświatową niwelują różnice pomiędzy szkołami, a przez to zapewniają wszystkim uczniom podobne warunki kształcenia. Ponadto należy zaznaczyć, że samorządy dopłacają do subwencji oświatowej średnio ponad dwadzieścia procent. W przypadku wprowadzenia bonu edukacyjnego w skali kraju różnicę tę musiałby pokryć budżet państwa.

Bon organizacyjny

Celem bonu organizacyjnego jest odejście od systemu negocjacyjnego na rzecz stworzenia obiektywnych wskaźników dających możliwość porównania rzeczywistych potrzeb szkół. Wdrożenie tego rozwiązania pozwala na doprowadzenie do współodpowiedzialności dyrektorów za racjonalizację zatrudnienia i organizacji szkoły.

Metoda bonu organizacyjnego polega na przyznaniu szkole limitu etatów przeliczeniowych, który stanowi maksymalną liczbę etatów wynikających z liczby uczniów. Etaty przeliczeniowe wynikają z podzielenia ogólnej liczby godzin dydaktycznych związanych z realizacją zadań szkoły przez pensum dydaktyczne (ogólna liczba godzin przedmiotów ogólnokształcących: 18 godz.; liczba godzin zajęć praktycznych : 22 godz.; itp.). Liczbę godzin dydaktycznych przysługujących szkole wylicza się na podstawie parametru standaryzacji który jest obliczany jako liczba godzin nauczycielskich przypadająca na jednego ucznia. Po przemnożeniu parametru przez liczbę uczniów w szkole (oddziale) uzyskuje się liczbę godzin z której wynika przysługujący dla danej szkoły bon organizacyjny, to jest liczba etatów przeliczeniowych nauczycieli. W wyliczeniach należy uwzględnić dodatkowe godziny przysługujące na powiększenie liczby etatów przeliczeniowych, to jest: etaty wsparcia, urlopy dla poratowania zdrowia, zniżki godzin kadry kierowniczej i doradców metodycznych, nauczanie indywidualne itp. Często przy wprowadzaniu bonu organizacyjnego opracowuje się również standardy zatrudnienia pracowników administracji i obsługi. Ta grupa pracowników wymaga jednak zróżnicowanych parametrów związanych ze stałym obciążeniem pracą, gdyż zależność ich nakładu pracy od liczby uczniów nie jest tak oczywista jak u nauczycieli.

Przykładem dobrej praktyki we wdrażaniu bonu organizacyjnego są doświadczenia Powiatu Gorlickiego, który wdrożył to rozwiązanie w 2007 r., a przedstawione poniżej dwie tabele pozwolą na praktycznym przykładzie zrozumieć zasady bonu organizacyjnego.

Tab. 2. Przykłady parametrów wyliczonych jako liczba godzin z pensum 18-godzinnego w przeliczeniu na 1 ucznia

L.p.	Typ szkoły	Parametr godz./ucznia (z 18 godz. pensum)
1.	Liceum ogólnokształcące	1,35
2.	Liceum Profilowane	1,37
3.	Technikum	1,47
4.	Technikum oddział dwuzawodowy	1,84
5.	Zasadnicze Szkoły Zawodowe	
	- ZSE	0,77
	- ZSZ 1	1,48
	- ZST	1,62
	- ZSZ 2	1,43
	- ZSZ 3	0,99
	- ZSR	1,50
6.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa – oddział dwuzawodowy	+ 0,40 do parametru z wiersza 5
7.	Technikum Uzupełniające – dzienne – wieczorowe	1,19 0,80
8.	Liceum Uzupełniające	0,70
9.	Szkoła Policealna – dzienna – wieczorowa	1,02 0,82

(Opracowano na podstawie prezentacji Tadeusza Mikruta-Naczelnika Wydziału Edukacji w Starostwie Powiatowym w Gorlicach, prezentowanej w ramach Grupy Wymiany Doświadczeń)

Tab. 3. Wyliczenie liczby godzin przysługującej szkole na podstawie parametrów organizacji i liczby uczniów

Szkoła	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Liczba godzin wynikających z parametru	Liczba godzin wynikających z planu nauczania	Liczba godzin zajęć pozalekcyjnych wynikaj. z różnicy	Liczba godz. dodatk. zajęć zlec. przez organ prowadz.	Ogółem liczba godzin
1.	26	810	1 093,50	1 045,76	+47,74	77,00	1 218,24
2.	18	462	682,35	725,26	- 42,91	39,96	722,31
3.	22	664	925,15	907,29	+ 17,86	56,00	999,01
4.	40 +2*	1 289	1 995,55	1 969,04	+ 26,51	253,68	2 275,74
5.	28	895	1 267,27	1 189,69	+ 77,58	167,00	1 511,85
6.	14	415	560,25	560,08	+ 0,17	125,00	685,42
7.	20	512	813,32	871,50	- 58,18	70,00	883,32
8.	15	439	611,80	594,91	+ 16,89	38,74	667,43
9.	13	332	464,19	490,70	- 26,51	210,00	674,19
10.	3	87	160,08	154,79	+ 5,29	23,00	188,37
11.	6	170	269,20	303,62	- 34,42	240,00	509,20
Razem	205+2*	6 075	8 842,66	8 812,64	+ 30,02	1 300,38	10 335,08

(Opracowano na podstawie prezentacji Tadeusza Mikruta – Naczelnika Wydziału Edukacji Starostwa Powiatowego Gorlicach, prezentowanej w ramach Grupy Wymiany Doświadczeń)

Powyższe tabele wskazują, że istnieją istotne różnice pomiędzy różnymi typami szkół w wielkości parametrów, szczególnie jest to widoczne wśród szkół zawodowych. Również liczba godzin stanowiąca podstawę wyliczenia limitu etatów przeliczeniowych jest zróżnicowana i widać, że w wyniku wdrożenia bonu organizacyjnego niektóre ze szkół mają mniejszą liczbę godzin do dyspozycji, niżby to wynikało z planu nauczania.

Konsekwencją wdrożenia standardu organizacyjnego jest racjonalizowanie organizacji szkoły przez dyrektora i grono pedagogiczne. To na szkołę przenosi się zadanie dokonywania wyboru liczebności oddziału lub tworzenia oddziałów dwuzawodowych. Na przykład: w sytuacji gdy organ prowadzący szkołę ustali, że minimalna liczba uczniów w oddziale wynosi 25 a do klas pierwszych przyjdzie 150 uczniów, to dyrektor szkoły z negocyjnym systemem finansowania utworzy 6 oddziałów po 25 uczniów. W przypadku bonu organizacyjnego dyrektorowi opłaca się podjęcie decyzji o utworzeniu 5 oddziałów po 30 uczniów, ponieważ będzie potrzebował mniej godzin wg planu nauczania (mniejsza liczba oddziałów) a od organu prowadzącego dostanie wg wskaźnika taką samą liczbę etatów przeliczeniowych (bo są liczone na ucznia). Nadwyżkę etatów

może przeznaczyć na zajęcia dodatkowe (korzyść dla uczniów, dodatkowy dochód dla nauczyciela i ew. zaspokojenie art. 30 KN) lub, po przeliczeniu na środki finansowe, ma możliwość przeznaczyć zaoszczędzoną kwotę na zakupy wyposażenia.

Problemem który ogranicza stosowanie bonu organizacyjnego jest niska elastyczność organizacyjna małych szkół, szczególnie jednociągowych. Powyższy przykład w tych przypadkach w ogóle się nie sprawdza, gdyż dyrektor szkoły nie ma możliwości racjonalizowania organizacji szkoły – pozostaje jedynie zabieganie o przyjmowanie do każdego oddziału jak największej liczby chętnych. Jak wiadomo nie jest to w pełni zależne od szkoły.

Lokalne standardy zatrudnienia pracowników administracji i obsługi

Organy prowadzące placówki oświatowe mają znacznie większą swobodę w kształtowaniu struktury zatrudnienia pracowników administracji i obsługi niż ma to miejsce w stosunku do nauczycieli. Nakłady na płace pracowników tej grupy pracowników mają znaczny wpływ na koszty utrzymania oświaty dlatego tak ważne jest dążenie do standaryzacji zatrudnienia. Ustalając poziom zatrudnienia tej grupy powinno się dążyć do jego optymalizacji, gdyż zarówno zbyt niskie jak i zbyt wysokie zatrudnienie jest niepożądane. Zbyt niski poziom zatrudnienia służb odpowiedzialnych za czynności administracyjne oraz pracowników obsługi ma bezpośredni wpływ na poziom usług oświatowych. Wpływ ten może się przejawiać, między innymi, poprzez niepełne zapewnienie warunków bezpieczeństwa (opiekunki w przedszkolach, dyżury w czasie przerw itp.), obniżenie poziomu higieny w obiektach oświatowych, zaniedbanie otoczenia szkoły, brak bieżącego wykonywania drobnych remontów i napraw, przyczyniający się do dewastacji i szybszego zużycia technicznego obiektów szkolnych. Zbyt wysoki poziom zatrudnienia powoduje nadmierne, nieuzasadnione organizacyjnie koszty, co ma pośrednio negatywny wpływ na poziom usług oświatowych, gdyż samorząd wydatkuje na ten cel środki, które mógłby poświęcić na doposażenie szkół lub zajęcia dodatkowe dla uczniów.

Ustalenie standardu zatrudnienia winno odnosić się do konkretnej grupy pracowników wykonujących podobne czynności, porównywalne we wszystkich placówkach podlegających standaryzacji. Ważna jest również nomenklatura zawodowa, którą powinno się ujednolicić, ponieważ, na przykład, zdarza się, że osoby wykonujące czynności sprzątaczek bywają w niektórych szkołach zatrudnione jako np.: robotnicy prac lekkich, woźni itp.

Podstawowymi miernikami stanowiącymi podstawę ustalenia wysokości zatrudnienia są określone przez samorząd wskaźniki, które mogą być korygowane algorytmami, uwzględniającymi wpływ różnych czynników (wagi przyjęte dla poszczególnych wskaźników, zmianowość, wykorzystanie miejsc w warsztatach i internatach, niepełnosprawności i dysfunkcje młodzieży itp.).

4.2.1. Lokalne standardy zatrudnienia pracowników administracji

W ramach opracowywania standardów zatrudnienia tej grupy można przyjąć dwie metody wyliczania. W pierwszej metodzie uwzględnia się wskaźniki odnoszące się do stopnia obciążenia pracą, wynikającego z liczby pracowników zatrudnionych w jednostce oraz liczby uczniów. Stan zatrudnienia oraz liczbę uczniów określa się na każdy rok szkolny według np. stanu ze sprawozdania SIO na dzień 31 marca poprzedniego roku szkolnego. Drugim sposobem jest oparcie standardu zatrudniania pracowników administracji jedynie o liczbę uczniów kształcących się w szkole. Jest to sposób uproszczony, opierający się na przyjęciu założenia, że zmiana liczby uczniów koreluje ze zmianą obciążenia pracą służb finansowo-księgowych. Zaletą takiego sposobu liczenia jest jego przejrzystość, łatwy do zdefiniowania wspólny punkt odniesienia oraz powiązanie nakładów ponoszonych na administrację z kształtowaniem się subwencji oświatowej. Poniżej przykłady propozycji praktycznego zastosowania metod wyliczania standardów zatrudnienia administracji:

Wariant I. Podstawą wyliczenia standardów jest liczba pracowników i uczniów

Pracownicy księgowości, płac i kadr

Limit przysługujących szkole etatów w zakresie obsługi finansowo-księgowej i kadrowej wylicza się na podstawie wskaźnika liczby osób zatrudnionych w placówce (obejmującej zarówno nauczycieli jak i wszystkich pracowników administracji i obsługi) przypadających na 1 etat. Wskaźnik ten określa się ustalając przedziały liczby pracowników przypadających na limit przysługujących etatów.

Przykład:

1 – 40 pracowników	nie więcej niż 1,5 etatu księgowości, płac i kadr
41 – 60	do 2 etatów
61 – 80	do 2,5 etatów
81 – 110	do 3 etatów
> 110	3 etaty

Pracownicy sekretariatu

Limit przysługujących szkole etatów sekretariatu wylicza się na podstawie dwóch wskaźników z zastosowaniem algorytmu uwzględniającego wagi tych wskaźników. Obciążenie tej grupy pracowników wiąże się z obsługiwaniem przez sekretariat zarówno uczniów jak i pracowników szkoły, dlatego wskaźnikami są:

Wskaźnik a/ – jest to wskaźnik liczby uczniów przypadających na 1 etat.

Przykład:

do 200 uczniów	= 1 etat
201 – 350	= 1,5 etatu
351 – 500	= 2 etaty
501 – 750	= 2,5 etatu
> 750	= 3 etaty

Wskaźnik b/ – wskaźnik liczby pracowników przypadających na 1 etat:

Przykład:

1 – 40 pracowników	= 1 etat
41 – 60	= 1,5 etatu
61 – 80	= 2 etaty
81 – 100	= 2,5 etatu
> 100	= 3 etaty

W tym wariancie do wyliczenia ostatecznej liczby przysługujących szkole etatów „e” w grupie pracowników sekretariatu, stosuje się algorytm uwzględniający wagi dla poszczególnych wskaźników. Dla wskaźnika „a” przyjęto wagę 2 (duże obciążenie sekretariatu sprawami uczniowskimi) a dla wskaźnika „b” przyjęto wagę 1.

Ostateczne wyliczenie limitu etatów sekretariatu algorytmem

$$e = (a \times 2 + b \times 1) : 3$$

(przy założeniu, że w szkole uczy się 480 uczniów i zatrudnionych jest 45 pracowników to wyliczenie należnego limitu zatrudnienia administracji i obsługi finansowo-księgowej przedstawia się następująco:

- pracownicy finansowo-księgowi i kadr – do 1,5 etatu
- pracownicy sekretariatu (2 et. x 2 + 1,5 et. x 1) : 3 = 5,5 : 3 = do około 1,8 etatu.

Czyli łącznie nieco mniej niż 3,5 etatu).

Wariant II. Standardy zatrudnienia są oparte o liczbę uczniów przypadających na 1 etat pracowników administracji w placówce

Wymiar zatrudnienia jest określany w ramach przedziałów liczby uczniów, określonych przez organ prowadzący. Należy podkreślić, że wprowadzenie „nieostrych” limitów zatrudnienia, poprzez wpisanie ich liczby jako dopuszczalnej, pozwala na uniknięcie konieczności zwiększenia zatrudnienia automatycznie po przekroczeniu progu kolejnego przedziału liczby uczniów. W związku z różnym wpływem rosnącej liczby uczniów na obciążenie pracą poszczególnych grup administracji wydaje się pożądane, by zróżnicować standardy dla pracowników finansowo-księgowych i pozostałych.

Pracownicy finansowo-księgowi

Przykład:

do 100 uczniów	– 0,5 etatu
101 – 300 uczniów	– do 1 etatu
301 – 600 uczniów	– do 1,5 etatu
powyżej 600 uczniów	– do 2 etatów

Pozostali pracownicy administracyjni

Przykład:

do 200 uczniów	– 1 etat
201 – 400 uczniów	– do 1,5 etatu

401 – 600 uczniów	– do 2 etatów
601 – 900 uczniów	– do 3 etatów
powyżej 900 uczniów	– do 4 etatów

(Przy założeniu, że w szkole uczy się 480 uczniów dyrektor szkoły może zatrudnić łącznie do 3,5 etatu pracowników administracji i obsługi finansowo księgowej).

Lokalne standardy zatrudnienia sprzątaczek i woźnych

Poziom zatrudnienia tej grupy pracowników jest wypadkową powierzchni do sprzątania jaka przypada na jednego pracownika oraz liczby uczniów i pracowników szkoły „obciążających” tę powierzchnię. Z tego powodu do wyliczeń przyjmuje się dwa wskaźniki o różnych wagach, stosowanych przy tworzeniu algorytmu stanowiącego podstawę ostatecznej liczby należnych etatów. Dla liczby osób „obciążających” powierzchnię można przyjąć mniejszą wagę stanowiącą mnożnik wyliczenia należnych etatów, a dla wskaźnika powierzchni do sprzątania waga ta powinna być wyższa.

Przykład:

Wskaźnik a. Liczba uczniów + liczba nauczycieli + liczba pracowników administracyjno-obługowych – 1 etat przypada na 105 osób (**waga 1**)

Wskaźnik b. Powierzchnia do sprzątania – 1 etat na 900 m kwadratowych (**waga 2**)

Ostateczną liczbę należnych etatów w grupie sprzątaczek i woźnych ustala się algorytmem

$$e = (a \times 1 + b \times 2) : 3$$

Uwaga: przy wyliczaniu standardów zatrudnienia w tej grupie można się oprzeć tylko na wskaźniku powierzchni do sprzątania na jeden etat. Jednak przy zwiększonym obciążeniu wynikającym ze zmianowości kształcenia lub stosunkowo dużej liczby uczniów konieczne jest wprowadzanie dodatkowych wag (wskaźnik zmianowości, wskaźnik obciążenia liczbą uczniów na 100 m² powierzchni itp.).

(zakładając, podobnie jak w poprzednich przykładach, liczbę 480 uczniów, 45 pracowników i powierzchnię do sprzątania 1800 metrów kwadratowych, wyliczamy:

- wskaźnik $a = 525 : 105 = 5$ etatów

- wskaźnik $b = 1800 : 900 = 2$ etaty

Należna liczba etatów sprzątaczek to $e = (5 \times 1 + 2 \times 2) : 3 = 9 : 3 = 3$ etaty)

Pozostali (konserwatorzy, magazynierzy itp.)

Liczbę należnych etatów odnosi się do powierzchni, obejmującej zarówno powierzchnię do sprzątania wewnątrz szkoły jak i zewnętrzną powierzchnię do utrzymania (teren wokół szkoły i tereny zielone).

Jako wskaźnik przyjmuje się liczbę metrów kwadratowych tak liczonej powierzchni, przypadających na 1 etat.

Przykład:

Wskaźnik w wysokości – 1 etat na każde 16000 m. kwadratowych powierzch-

ni do sprzątania: w obiektach szkolnych + otoczenie szkoły (parkingi, dojazdy itp.) + tereny zielone

Wskaźniki korygujące dla standardów zatrudnienia administracji i obsługi uwzględniające specyfikę placówek

- dla szkoły/zespołu prowadzącej świetlicę (*przykład – dla świetlicy liczącej powyżej 100 uczniów – o 1 etat, a powyżej 250 uczniów – o 2 etaty*),
- dla szkoły/zespołu prowadzącej oddziały przedszkolne lub klasy pierwsze dla dzieci sześciolletnich (*przykład o 0,5 etatu na każdy oddział*),
- dla szkoły/zespołu prowadzącej stołówkę szkolną (*wskaźnik ustala się w zależności od liczby wydawanych posiłków w ujęciu miesięcznym; należy jednak uwzględnić stałe zatrudnienie, niezależne od wskaźnika, w wymiarze zapewniającym etat kucharza i pomocy kuchennej – przykład: podstawowy stały wymiar zatrudnienia wyniesie 1,5 etatu a algorytm to*

$$e = 1,5 + (\text{liczba obiadów} : 100)$$

- w szkole może zostać utworzone stanowisko administratora sieci komputerowej (*przykład wymiaru wskaźnika zatrudnienia wynosi 1 etat na 1000 uczniów i pracowników szkoły liczonych łącznie*),
- dla szkół specjalnych, szkół i świetlic do których uczęszczają uczniowie z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego, szkół integracyjnych, szkół z oddziałami integracyjnymi (*należy ustalać w zależności od liczby uczniów z orzeczeniami i stopnia ich niepełnosprawności*),
- dla internatów i warsztatów szkolnych można dodatkowo przyjąć wskaźniki korygujące wyliczoną według ogólnie obowiązującego w szkole standardu liczbę należnych etatów. Wskaźnik taki można określić jako wskaźnik wykorzystania miejsc w internacie (warsztacie). Wylicza się go jako iloraz liczby uczniów mieszkających w internacie (korzystających z warsztatu) przez liczbę miejsc, którymi dysponuje internat (liczbę stanowisk warsztatowych). Ostateczny limit etatów obsługi „e” w internacie (warsztatach szkolnych) wylicza się następująco:

$$e = \text{suma etatów wg standardów} \times \text{wskaźnik wykorzystania miejsc}$$

- standardy obsługi w szkołach dla młodzieży można skorygować wskaźnikiem zmianowości wyliczanym w zależności od tego na ile zmian dziennie uczy się w szkole ($e = \text{suma etatów wg standardów} \times \text{wskaźnik zmianowości}$). Wynika to z konieczności uwzględnienia dodatkowych potrzeb kadrowych związanych ze zwiększonym obciążeniem pomieszczeń do nauki oraz zaplecza sanitarnego, korytarzy, klatek schodowych i sal gimnastycznych.

Informacje uzupełniające – zalecenia przy ustalaniu standardów lokalnych

a. Szczegółowo powinno się ustalić źródła danych do wyliczania wskaźników – najlepiej oprzeć się na danych z Systemu Informacji Oświatowej z marca danego roku kalendarzowego jako bazy do wyliczeń na następny rok szkolny,

b. Zasadne jest ustalanie standardowej liczby etatów w taki sposób, by nie były to obligatoryjne (dokładna liczba należnych etatów) ustalenia. Można w zarządzeniu o ustaleniu standardów zapisać liczbę należnych, wg standardu etatów, w formie określenia: „do...etatów” – co pozwoli na elastyczne postępowanie w przypadku, gdy w szkole jest mniej etatów niż wynika ze standardu,

c. Niektóre samorządy upraszczają wyliczanie etatów poprzez oparcie standardów jedynie na wskaźniku liczby uczniów, co nie daje obiektywnego obrazu obciążenia pracą poszczególnych grup pracowników. We wskaźnikach do tego typu standardów powinno się uwzględniać również inne, ponieważ nie wszystkie grupy pracowników mają bezpośrednie powiązanie z uczniami, dlatego wpływ innych parametrów należy uwzględnić przy określaniu odpowiednich wag do założonego algorytmu.

d. Podane powyżej przykłady wskaźników i algorytmów są jedynie wskazaniemi do tego jakimi kryteriami powinno się kierować przy ustalaniu własnych standardów. Każdy samorząd może wprowadzać wskaźniki z przelicznikami adekwatnymi do lokalnych uwarunkowań. Podobnie jest z przyjmowaniem wag (mnożników) które mają charakter uznaniowy.

e. Po przeliczeniu liczby etatów należnych szkole czy placówce, sumuje się je i liczba wszystkich tak wyliczonych etatów jest podstawą do wnioskowania o zgodności zatrudnienia w placówce ze standardem zatrudnienia.

Struktura zatrudnienia wynikająca z zastosowania standardów, nie jest obligatoryjnym wskazaniem liczby zatrudnionych w poszczególnych grupach pracowników, dlatego należy ją traktować jako sposób wyliczenia przysługującego szkole lub placówce limitu zatrudnienia pracowników administracyjno-usługowych. O poziomie zatrudnienia na poszczególnych stanowiskach decyduje dyrektor szkoły w ramach limitu, jakim jest ogólna liczba etatów należnych szkole, wyliczona na podstawie wskaźników określonych według standardów.

Tab. 4. Przykład efektów standaryzacji zatrudnienia pracowników administracji i obsługi

Lp.	Wyszczególnienie/szkoła	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ogółem
1	Liczba uczniów w roku szkolnym 2009/2010	572	1202	670	598	502	668	73		416	104	4 805
2	Liczba miejsc uczniowskich	832	1099	750	676	930	909	37		425	232	5 890
3	Liczba uczniów w internacie	114	-	20	210	178	105	19			44	690
4	Liczba miejsc w internacie	168		48	288	136	100	19			75	834
5	Ogółem powierzchnia w m ² w tym:	7 111	9416	3250	8 958	5 794	6201	1076	311	1727	3186	47 030
	Szkoła	3 519	3635	2220	3 563	2 362	3668	717	311	1727	1709	23 431
	Internat	3 592		1030	4 396	3 432	2533	359			1478	16 820
	Warsztaty	-	5781		999		-					6 780
6	Szkoła											
	liczba pracowników adm.-ekonomicznych (1/200 uczniów)	2,86	6,01	3,35	2,99	2,51	3,34	0,37	-	2,08	0,52	24,03
	liczba pracowników obsługi (1/400 m ²)	8,80	9,09	5,55	8,91	5,91	9,17		0,78	4,32	4,27	57
7	Internat											
	liczba pracowników adm.-ekonomicznych (1/100 uczniów)	1,14	-	0,20	2,10	1,78	1,05		-	-	0,44	7
	liczba pracowników obsługi (1/300 m ²)	11,97	-	3,43	14,65	11,44	8,44		-	-	4,93	55
8	Warsztaty											
	liczba pracowników adm.-ekonomicznych (1/500 uczniów)		2,40		1,20							3,60
	liczba pracowników obsługi (1/500 m ²)		11,56	-	2,00	-	-	-	-	-	-	13,56
9	Ogółem											
	liczba pracowników adm.-ekonomicznych (1/200 uczniów)											
	liczba pracowników obsługi (1/400 m ²)											
10	Ogółem dopuszczalna liczba etatów	18	31	10	27	22	20	11	5	6	6	156
11	Liczba zatrudnionych pracowników	24	31	24	24	18	16	13	5	4	13	171
12	Przerost zatrudnienia	6	-0	14	-2	-5	-4	2	0	-2	7	15

(Opracowanie na podstawie materiałów omawianych w trakcie prac Grupy Wymiany Doświadczeń w Powiatach)

Powyższy przykład jest oparty na autentycznym wyliczeniu standardów w jednym z powiatów i ilustruje uproszczony system dobierania wskaźników, oparty przede wszystkim na liczbie uczniów. Najważniejszą informacją wynikającą z tego zestawienia jest zróżnicowanie zatrudnienia w różnych placówkach w stosunku do standardów. Organ prowadzący wprowadzając standardy zatrudnienia uzyskał zmniejszenie ogólnej liczby etatów, ale również doprowadził do wyrównania obciążenia pracą pracowników w stosunku do pozostałych placówek.

5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

– **Zarządzanie usługami oświatowymi dotyka bardzo szerokiego zakresu działań, odnoszących się do sfery administracyjnej oraz do wpływu na funkcjonowanie szkół i placówek.** Jednym z ważnych narzędzi zarządzania oświatą są standardy organizacji i finansowania. Należy stwierdzić, że nie ma wzorca „właściwego” zarządzania usługami oświatowymi, który mógłby być przykładem do zastosowania we wszystkich samorządach. Wręcz przeciwnie, ile organów prowadzących, tyle sposobów podejścia do tej problematyki. Ważne jest jednak, aby w ramach współpracy pomiędzy samorządami, wzajemnej wymiany doświadczeń oraz wdrażania nowych rozwiązań zarządczych, ciągle doskonalić system organizacji oświaty we własnym samorządzie. Po to, by funkcjonowanie samorządowej oświaty było coraz lepsze a zarazem, by możliwe było optymalizowanie i porównywalność kosztów realizacji tych zadań, konieczna jest standaryzacja poszczególnych elementów zarządzania oświatą.

– **Mamy obecnie do czynienia z powszechną standaryzacją efektów kształcenia,** polegającą na opracowaniu i wdrożeniu podstaw programowych, określeniu wymagań egzaminacyjnych a ostatecznie weryfikacji zdobytych umiejętności w trakcie egzaminów zewnętrznych, zdawanych przez wszystkich uczniów danego typu szkoły. Sprawdziany po szkole podstawowej, egzaminy sprawdzające po gimnazjum, egzamin maturalny po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej oraz egzaminy potwierdzające kwalifikacje zawodowe są miernikiem zgodności kształcenia i przygotowania uczniów ze standardami ustalonymi przez państwo. Wyniki egzaminów w szkołach prowadzonych przez poszczególne samorządy podlegają ocenie lokalnej społeczność i świadczą o poziomie kształcenia, wpływając pośrednio na sytuację finansową samorządu. Obniżenie spełniania przez szkoły standardów egzaminacyjnych odbija się na naborze, powodując spadek dochodów samorządu.

– **Za powszechną standaryzacją efektów kształcenia nie nadąża standaryzacja nakładów, szczególnie rozumiana jako nakłady finansowe związane z zatrudnianiem nauczycieli.** Obecny standard finansowania oświaty przez państwo w postaci standardu finansowego A korygowanego wskaźnikami ma zasadniczą wadę wynikającą z niedoszacowania właśnie nakładów na zatrudnianie

kadry nauczycielskiej. Sztywne, narzucone przez państwo reguły wynagradzania nauczycieli nie mają żadnego związku z subwencją. MEN stwierdza, że koszty zatrudniania nauczycieli stanowią jedynie 65% kosztów utrzymania szkół. Z takim wyliczeniem żaden samorządowiec się nie zgodzi ale trudno jest dyskutować o zasadności konstruowania subwencji bez uzgodnienia powszechnie obowiązujących standardów. Same standardy lokalne tu nie wystarczą, gdyż będąc elementem polityki oświatowej samorządu racjonalizują strukturę zatrudnienia i wydatki, ale przede wszystkim służą do łatania samorządowej „dziury budżetowej”.

– **Dla systemu edukacji w Polsce konieczne jest wyznaczenie zakresu odpowiedzialności państwa za koszty obsługi zadań oświatowych wynikające z obiektywnych (wystandaryzowanych centralnie) przesłanek.** To konieczne minimum będzie uzupełniane ze środków własnych JST w ramach ich polityki oświatowej. Jednoznaczne reguły obliczania subwencji oświatowej powinny uwzględniać koszty niezbędne do wypełnienia standardów oświatowych. Takie uczciwe, obiektywne i przejrzyste spojrzenie na organizację szkół i placówek dałoby punkt wyjścia do realizacji zadań oświatowych na miarę możliwości poszczególnych samorządów. Samorządy bogatsze miałyby możliwość przeznaczania dodatkowych środków na poszerzenie i wzbogacenie oferty edukacyjnej, podczas gdy samorządy o niższych dochodach własnych mogłyby zapewnić jedynie podstawowe potrzeby. Oparcie finansowania na standardach gwarantowałoby wszystkim szkołom i placówkom oświatowo-wychowawczym możliwość zapewnienia podstawowych, opartych na ogólnopolskich standardach procesu kształcenia, warunków dydaktycznych i wychowawczych.

– **Wprowadzenie ogólnopolskich standardów edukacyjnych miałoby również znaczący wpływ na kształtowanie lokalnych strategii oświatowych.** Przejęcie zadań oświatowych przez samorządy spełniło swoją rolę w pełni. Wbrew początkowym obawom środowiska nauczycielskiego, gminy, a potem powiaty, postawiły sobie jako cel główny inwestowanie w szkoły, zapewniając środki na ten cel również z dochodów własnych. Można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że mamy do czynienia z rewolucyjnymi zmianami w zakresie dbałości o infrastrukturę i wyposażenie szkół. Tak dynamicznej poprawy bazy dydaktycznej nie było w polskiej oświacie nigdy przedtem. Samorządy podchodzą z dużym zaangażowaniem również do inwestowania w poprawę efektów dydaktycznych, poprzez zajęcia dodatkowe i pozalekcyjne, często z wykorzystaniem unijnych środków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. **Należy jednak zaznaczyć, że poziom kształcenia zależy przede wszystkim od jakości pracy nauczycieli, a wpływ organów prowadzących na ten kluczowy element jest ograniczony, z uwagi na ustawodawstwo zapewniające ochronę nauczyciela, praktycznie bez względu na efekty i jakość jego pracy.** Temat ten, pomimo konieczności jego odnotowania, nie mieści się jednak w ramach niniejszego opracowania i powinien być przedmiotem działań systemowych, związanych z nowelizacją Ustawy Karta Nauczyciela lub też jej likwidacją w połączeniu z opracowaniem pragmatyki zawodowej nauczycieli, przystającej do obecnej rzeczywistości.

Barbara Dagmara
Niziołek

*Wszystko, czego się dotąd nauczyłeś,
zatraci sens, jeśli nie potrafisz znaleźć
zastosowania dla tej wiedzy.*

Paulo Coelho

STRESZCZENIE

Tekst stanowi formę refleksji wynikających z ponad 16-letniego kierowania samorządową placówką doskonalenia nauczycieli. Samorząd Powiatu Tarnowskiego, jako organ prowadzący szkoły, ma świadomość odpowiedzialności za poziom nauczania. Starając się, w miarę swoich możliwości finansowych, podejmuje działania wspierające kształcenie zawodowe nauczycieli. Rzeczywistość XXI wieku oczekuje od szkoły i nauczycieli, że metody nauczania i uczenia się uwzględnią ogromną liczbę różnych zainteresowań oraz potrzeb i wymogów stawianych nie tylko przez jednostki, ale różne grupy społeczne działające w kraju oraz wielokulturowych społeczeństwach Europy. Ich oczekiwania i ciągła niekończąca się reforma edukacji wymaga nowych form doskonalenia nauczycieli, pozwalających uzyskać im kompetencje i motywacje zaangażowania się w przemiany oświatowe.

Tam gdzie brak jest funkcjonowania ośrodków doskonalenia nauczycieli, samorządy mają kłopot z realizacją tego zadania. Ograniczają się one przeważnie do powierzania analizy potrzeb doskonalenia zawodowego nauczycieli dyrektorom szkół, czyli kontrolę (wgląd) przez organy prowadzące przygotowanych przez dyrektorów szkół planów doskonalenia zawodowego nauczycieli, wniosków o dofinansowanie lub spotkań z dyrektorami szkół w tej sprawie. Powoduje to, że samorządy mają problem z wykorzystaniem środków na ten cel. W przypadku, gdy samorządy, szczególnie powiatowe, utworzyły takie ośrodki, niedomogi w zakresie kształcenia nauczycieli w dotychczasowej formule wypełniają one i to z powodzeniem.

SUMMARY

To sum up, it should be noted that the above text is a form of reflection under with over 16 years of direct self-government institution for teachers. Local Government District Tarnowski as the body conducting the school is aware of

ROLA
SAMORZĄDÓW
W DOSKONALENIU
ZAWODOWYM
NAUCZYCIELI

*The role of local governments
in the professional
development of teachers*

the responsibility for the quality of teaching. Trying to, as far as their financial capabilities, take actions to support the training of teachers. The reality of the twenty-first century is expected of schools and teachers that teaching and learning take into account the huge number of different interests and needs and the requirements not only of individuals but also the different social groups operating in the country and multicultural societies of Europe. Their expectations and continuous never-ending education reform requires new forms of teacher training to allow them to get the skills and motivation to engage changes in education.

Where there is no functioning local centers for teachers have trouble achieving this task. They merely overweight to entrust the analysis of the needs of teacher training school principals, that is, control (inspection) by the authorities conducting prepared by the school directors plans to improve professional teachers, grant applications or meetings with school principals in this case. The result is that local governments have a problem the use of funds for this purpose. If the local governments, especially county set up such centers deficiencies in the training of teachers in its previous form they fill and it successfully by.

Słowa kluczowe:

szkoła, polityka oświatowa, samorząd terytorialny, doskonalenie nauczycieli

Keywords:

school, education policy, local government, teacher

WSTĘP

Oświata jest konstytucyjnym i publicznym zadaniem państwa rozumianym jako dobro całego społeczeństwa. Jest również jedną ze sfer działalności zarówno państwa jak i samorządu terytorialnego. Wynika to z jej szczególnego społecznego znaczenia, bowiem jej wpływowi ulega społeczeństwo zarówno na poziomie kraju jak i lokalnych struktur samorządowych. Kluczem do jej rozwoju oraz odpowiedniej jakości, jest szereg czynników. Jednym z nich jest stworzenie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli, który odpowiadałby bezpośrednio na oczekiwania i wyzwania środowiska nauczycielskiego XXI wieku, a pośrednio również uczniów, rodziców oraz lokalnych środowisk obywatelskich. Przejęcie szkół przez samorządy lokalne, również w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli, nadało polskiej rzeczywistości oświatowej nowy wymiar, a zadania samorządów w tym zakresie oraz sposób ich realizacji, stały się próbą odpowiedzi na potrzeby szkół i nauczycieli.

Dezintegracja systemu doskonalenia nauczycieli w okresie transformacji ustrojowej lat 90-tych, nowe problemy polskiej rzeczywistości społecznej,

tym samym oświatowej zwróciły uwagę samorządów lokalnych jako organów prowadzących na problem potrzeb szkół i placówek w zakresie kształcenia, a przede wszystkim doskonalenia codziennego warsztatu pracy nauczycieli. W znacznej mierze dotyczyło to metodycznej strony prowadzenia zajęć.

Mając to na uwadze, że w obecnym systemie oświaty nie ma kompleksowego systemu wsparcia szkół placówek, który zaspokajałby wszystkie potrzeby ich, niektóre samorządy dysponując środkami finansowymi, podjęły się zadania utworzenia własnych placówek, które miałyby za zadanie prowadzenie różnorodnych form doskonalenia zawodowego nauczycieli w bezpośrednim kontakcie ze szkołą. Z jednej strony są to zadania związane z doskonaleniem zawodowym określanym, jako uzupełnianie, pogłębianie, aktualizowanie wiedzy merytorycznej nauczycieli związanej z dalszym kształceniem sprawności niezbędnych w pracy z uczniem, a drugiej strony zadania związane z doradztwem, czyli pomocą nauczycielom i wychowawcom w realizacji powierzonych im zadań.

Jednym z pierwszych w Polsce, a pierwszym w Małopolsce, był powiat tarnowski, który 1 września 2000 roku w porozumieniu z władzami powiatu brzeskiego i dąbrowskiego utworzył placówkę świadczącą usługi metodyczne dla nauczycieli - Samorządowe Centrum Edukacji¹. Od 1 września 2004 roku z usług Centrum korzystał także powiat bocheński. W wyniku zawartych porozumień wykonywała ona z powodzeniem usługi z zakresu doradztwa metodycznego, wspierania szkół w ich rozwoju także dla gmin z wyżej wymienionych powiatów. Z biegiem czasu porozumienia ewaluowały, powiaty korzystając z pozytywnych doświadczeń Centrum podjęły próby tworzenia własnych placówek. Obecnie Centrum organizacyjnie swoim zasięgiem obejmuje powiat: tarnowski, gminy powiatu tarnowskiego oraz Miasto Dąbrowa Tarnowska.

Podpisując porozumienia z gminami stworzony został model doradztwa metodycznego mający ciągłość programową: od przedszkola do szkoły ponadgimnazjalnej. Nawiązanie współpracy ze szkołami wyższymi, innymi podobnymi ośrodkami stworzyło możliwość organizowania na miejscu szkoleń dla nauczycieli na wysokim poziomie i relatywnie obniżyło ich koszty. Trochę władz Powiatu o bazę materialną zaowocowała wyposażeniem Centrum w bardzo dobrą bazę dydaktyczną. Oprócz zadań związanych z doradztwem metodycznym i doskonaleniem nauczycieli, Centrum poprzez organizowanie szeregu konkursów przedmiotowych i zainteresowań wspomaga uczniów w rozwoju ich zainteresowań. Organizowane imprezy i konkursy są również istotną formą promocji Powiatu Tarnowskiego jak i innych samorządów współpracujących z Centrum.

¹ E. Juško, *Doskonalenie nauczycieli w powiecie tarnowskim*, „Gazeta Szkolna”, nr 48(194), s. VI; E. Juško, *Gmina oświacie przyjazna. Edukacja w powiecie tarnowskim*, „Dyrektor Szkoły”, nr 9 (2008), s. 29.

Samorządowe Centrum Edukacji w Tarnowie jest jednostką budżetową Powiatu Tarnowskiego, utworzoną 1 września 2000 roku. Jej statutowym zadaniem jest organizowanie doradztwa metodycznego dla nauczycieli oraz wspomaganie ich w procesie kształcenia ustawicznego². Centrum działa na podstawie obowiązujących aktualnie przepisów prawnych dotyczących doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz placówek je realizujących³.

Głównym celem Centrum jest organizowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli ze szczególnym uwzględnieniem doradztwa metodycznego dla nauczycieli szkół i placówek prowadzonych przez Powiat Tarnowski i nauczycieli szkół i placówek prowadzonych przez inne jednostki samorządu terytorialnego, które zawarły stosowne porozumienie z organem prowadzącym Centrum lub umowę o współpracy z Dyrektorem Centrum. W tym zakresie inicjuje początki tworzenia Centrów Usług Wspólnych we współpracy z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 października 2012 roku zmieniającego Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. 2009, nr 200, poz. 1537), Centrum zajmuje się wspomaganie nauczycieli, dyrektorów oraz rad pedagogicznych w organizowaniu i prowadzeniu doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie: wynikającym z kierunków polityki oświatowej państwa oraz wprowadzanych zmian w systemie oświaty, wymagań stawianych wobec szkół i placówek, których wypełnianie jest badane przez organy sprawujące nadzór pedagogiczny w procesie ewaluacji zewnętrznej, zgodnie z przepisami w sprawie nadzoru pedagogicznego, realizacji podstaw programowych, w tym opracowywania programów nauczania, diagnozowania potrzeb uczniów i indywidualizacji procesu nauczania i wychowania, przygotowania do analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego, wyników sprawdzianu i egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, oraz korzystania z nich w celu doskonalenia pracy nauczycieli, potrzeb zdiagnozowanych na podstawie analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego oraz wyników sprawdzianu i egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 7.09. 1991 r. o systemie oświaty⁴.

Do obowiązkowych zadań należy także organizowanie i prowadzenie doskonalenia zawodowego dyrektorów szkół i placówek w zakresie zarządzania oświatą. Centrum może realizować również inne zadania z zakresu doskonalenia zawodowego nauczycieli wynikające z diagnozy ich potrzeb oraz zadania zlecone przez organ prowadzący: prowadzenie kursów kwalifikacyjnych (zgod-

nie z akredytacją)⁵, organizowanie, współorganizowanie turniejów, konkursów przedmiotowych i zainteresowań: gminnych, międzygminnych, powiatowych, międzypowiatowych i regionalnych, wydawanie Biuletynu Informacyjnego Centrum wydawanie lub współwydawanie publikacji związanych z problematyką oświatową⁶.

Formy realizacji zadań obowiązkowe w centrum to: organizowanie i prowadzenie wspomaganie szkół i placówek, polegającego na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki w zakresie wynikającym z potrzeb szkoły lub placówki, obejmujących pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły lub placówki, ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły lub placówki, zaplanowanie form wspomaganie i ich realizację, wspólną ocenę efektów i opracowanie wniosków z realizacji zaplanowanych form wspomaganie. Inne formy to organizowanie i prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń oraz prowadzenie form doskonalenia, w tym seminariów, konferencji, wykładów, warsztatów i szkoleń, udzielanie konsultacji, a przede wszystkim upowszechnianie przykładów dobrej praktyki.

Samorządowe Centrum Edukacji w Tarnowie ma w swojej ofercie ponadto dodatkowe formy bezpłatne i płatne. Formy nieodpłatne kierowane są do nauczycieli z gmin i powiatów, które porozumiały się w sprawie doradztwa dla nauczycieli. Doradcy metodyczni zajmują się także opiniowaniem pracy nauczycieli. Centrum organizuje szereg konkursów zainteresowań i wiedzy dla uczniów z poszczególnych typów szkół. Rokrocznie bierze w nim udział kilka tysięcy uczniów, którzy rywalizując pogłębiają swoją wiedzę i rozwijają zainteresowania. O wysokim poziomie merytorycznym pracy Centrum świadczą wydawane publikacje, których autorami są nauczyciele, doradcy metodyczni i pracownicy naukowcy (Biuletyn SCE, recenzowane Zeszyty Metodyczne)⁷.

Mimo, iż Centrum jest placówką skonstruowaną w sposób oszczędny, a za razem racjonalny, osiągnęła ona szereg znacznych, nawet w skali kraju, sukcesów. Należą do nich: trwałość placówki – istnieje od 2001 roku, różnorodność form szkoleniowych oraz doskonalących dla nauczycieli, wydawanie dwóch

⁵ Centrum otrzymało akredytację z rok Małopolskiego Kuratora Oświaty 23 lipca 2015 roku.

⁶ Statut Samorządowego Centrum Edukacji. Wydanych zostało 85 publikacji. Są one recenzowane: między innymi E. Juško, 16. Pułk Piechoty Ziemi Tarnowskiej. Historia - Tradycja - Pamięć, Tarnów 2007, czy E. Juško, M. Małozieć, 5. Pułk Strzelców Konnych. Historia-Tradycja - Pamięć, Tarnów 2008.

⁷ Przykładowe tytuły Zeszytów Metodycznych SCE: G. Skrzekucka, „Zeszyt Metodyczny SCE w Tarnowie” nr 27 Przedszkolak rozpoznaje, nazywa i wyraża uczucia, „Zeszyt Metodyczny SCE w Tarnowie nr 27”, Tarnów 2002; Dyplom Krzyża Obrony Lwowa 1-22 Listopada 1918. Walki o Lwów, „Zeszyt Metodyczny SCE w Tarnowie nr 51”, Tarnów 2005; B.D. Niziołek, Promocja zdrowia, „Zeszyt Metodyczny SCE w Tarnowie nr 61”, Tarnów 2008; Z. Radoń, Galopem przez dzieje kawalerii polskiej, „Zeszyt Metodyczny SCE w Tarnowie nr 74”, Tarnów 2010.

² Statut Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. 2009, nr 200, poz. 1537).

⁴ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 1991, nr 95, poz. 425).

periodyków „Biuletyn SCE”⁸ oraz recenzowane „Zeszyty Metodyczne”⁹ jako publikacje dla nauczycieli i jednocześnie tworzone przez nich, liczne formy szkoleniowe jako wsparcie nauczycieli przy ich warsztacie np. tabela 1.

Tabela 1. Liczba rokrocznie realizowanych form szkoleniowych np.: w roku 2014-2015 (01 września 2014 r. do 31 sierpnia 2015 r.)¹⁰

LP.	RODZAJ FORMY	LICZBA FORM	ILOŚĆ GODZIN	LICZBA UCZESTNIKÓW
1.	Warsztaty	41	212	426
2.	Konferencje	5	12	49
3.	Konsultacje indywidualne	71	155	78
4.	Zespoły samokształceniowe	27	87	89
5.	Rady pedagogiczne	38	143	510
6.	Lekcje otwarte	15	47	152
7.	Konsultacje grupowe	71	246	288
8.	Kurs doskonalący	1	10	12
9.	Kursy kwalifikacyjne	3	740	66
10.	Konkursy	15	129	4366
RAZEM		290	1781	6036

Inne sukcesy to organizowanie dla uczniów konkursów w przedmiotach o statusie wojewódzkim np. *Konkursy wiedzy gastronomicznej, czy Przeglądy Pieśni Kresowej*¹¹, uzyskanie przez Centrum statusu placówki akredytowanej - jako jedna z nielicznych w województwie małopolskim i w Polsce, realizowanie licznych projektów np.: wdrożenie międzynarodowego programu dla nauczycieli współpracy z organizacją Partnership for Children pt.: *Przyjaciele Zippięgo*¹², program

*Jan Paweł II Wielki. Dziedzictwo i Pamięć*¹³, *Bezpieczna i przyjazna szkoła*¹⁴, czy *Sieci Szkół Promujących Zdrowie*¹⁵, opracowanie i wdrożenie największego w Polsce projektu *Bezpośrednie wspomaganie szkół poprzez kompleksowe doskonalenie systemu nauczycieli – drogą do sukcesu edukacyjnego uczniów Powiatu Tarnowskiego*¹⁶ - tematycznie związanego z doskonaleniem nauczycieli, doradztwem metodycznym, który objął wszystkie gminy Powiatu Tarnowskiego (2229 nauczycieli, 167 placówek, 2469 godzin warsztatów, 1600 godzin spotkań grupowych, 640 godzin konsultacji grupowych, 2400 godzin konsultacji indywidualnych¹⁷, zorganizowanie przy Centrum kursów kwalifikacyjnych dla nauczycieli języka angielskiego we współpracy z Pearson Education z siedzibą Londynie¹⁸, nawiązanie współpracy z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego (w zakresie prowadzenia Centr Usług Wspólnych - przykład SCE)¹⁹, czy zorganizowanie i wyposażenie w sprzęt i środki dydaktyczne nowej siedziby Centrum.

W ramach planowanych zamierzeń opracowana została nowa koncepcja działań Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie, zaprezentowana na poniższym schemacie.

¹³ Jan Paweł II wielkie dziedzictwo i pamięć, „Extra Galicja”, nr 241 (2010), s. IV-V; E. Jusko, *Samorząd lokalnym kreatorem wartości gaszonych przez Jana Pawła II*, „Społeczeństwo i Rodzina”, nr 26 (1/2011), s. 109-112.

¹⁴ B.D. Niziołek, *Procedury opracowane w trakcie warsztatów realizowanych przez Samorządowe Centrum Edukacji w Tarnowie w ramach rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”*, Machowa 12-15.11.2008 r., „Biuletyn Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie”, nr 18, 2009, s. 85-96.

¹⁵ B.D. Niziołek, *Zachowania zdrowotne młodzieży szkół ponadgimnazjalnych Powiatu Tarnowskiego*, „Biuletyn Informacyjny MCOiPZ”, nr 1/2000, s. 38-42; *Profilaktyka zdrowotna na przykładzie powiatu tarnowskiego*, „Edukacja i Dialog”, nr 4 (167) 2004, s. 6-9; *Działania Powiatu Tarnowskiego w zakresie profilaktyki i edukacji zdrowotnej w szkołach*, „Biuletyn Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie”, nr 5, 2002, s. 19-22; *Działania profilaktyczne w powiecie*, „Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze”, nr 1 2003, s. 37-38; *Zachowania zdrowotne uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, „Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze”, nr 5/2000, s. 42-43; E. Jusko, B.D. Niziołek, *Zachowania zdrowotne młodzieży szkół ponadgimnazjalnych powiatu tarnowskiego w 1999 r.*, „Zdrowie Publiczne”, nr 7-8/ 2000, s. 260-262.

¹⁶ Raport. *Opracowanie - realizacja - monitorowanie - efekty 2013-2015*, red E. Jusko, Tarnów 2015.

¹⁷ Tamże, s. 36-38.

¹⁸ Umowa o współpracy z Pearson Education w Londynie.

¹⁹ Współorganizowanie konferencji z Narodowym Instytutem Samorządu Terytorialnego pn. *Centra Usług Wspólnych. Racjonalizacja kosztów działania w JST* - 11 marca 2016 r., Tarnów.

⁸ Do 2016 roku wydanych zostało 25 numerów.

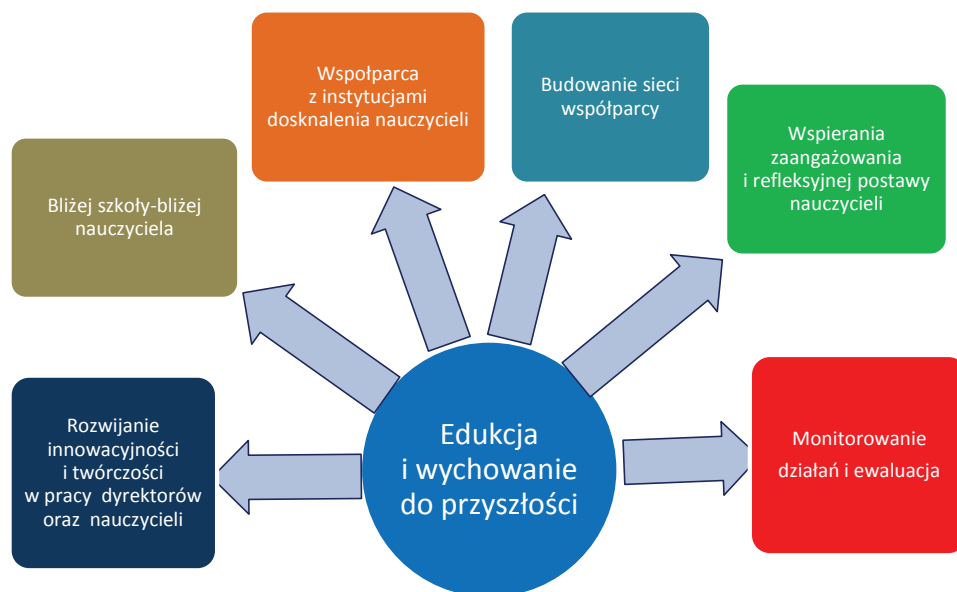
⁹ Do 2016 roku wydanych zostało 76 numerów.

¹⁰ Sprawozdanie z działalności Samorządowego Centrum Edukacji w roku 2014/2015.

¹¹ <http://www.sce.pl/> (dostęp: 26.07.16 r.).

¹² Program „Przyjaciele Zippięgo”.

Schemat 1. Koncepcja działań Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie na lata 2016-2021²⁰

Zakłada ona działania nowe oraz kontynuowane w segmencie **Bliżej szkoły - bliżej nauczyciela**, diagnozowanie potrzeb szkół (kontynuacja), zaplanowanie i przeprowadzenie działań niezbędnych do rozwiązania diagnozowanych problemów (kontynuacja), rozwijanie umiejętności dyrektorów i nauczycieli związanych z analizą efektów własnych działań, wykorzystanie monitoringu i ewaluacji do projektowania i wdrażania programów naprawczych i rozwojowych w szkole, prowadzenie doradztwa przywarsztatowego (kontynuacja), udostępnianie materiałów metodycznych (kontynuacja), zatrudnianie ekspertów do realizacji zadań związanych z zaspokajaniem potrzeb szkół.

W segmencie **Budowanie sieci współpracy** tworzenie sieci współpracy dyrektorów szkół i nauczycieli (zadanie już w trakcie realizacji)²¹, promowanie dobrych praktyk w zakresie edukacji i wychowania (zadanie już w trakcie realizacji), rozbudowę platformy internetowej Samorządowego Centrum Edukacji jako narzędzia dzielenia się wiedzą i promowania współpracy między nauczycielami, współpracę z nauczycielami bibliotekarzami i bibliotekami

²⁰ Opracowanie autora

²¹ Plan pracy Samorządowego Centrum Edukacji w na rok 2016-2017. III. Zadania obowiązkowe dotyczące wspomaganie szkół i placówek (sieci: „Przedszkolaki twórczo pracują”, „Sieć czytelnicza”, „Sieć współpracy nauczycieli geografii”, „Sieć współpracy nauczycieli przedmiotów zawodowych”, „Sieć nauczycieli języka angielskiego”, „Sieć nauczycieli języka polskiego”, „Sieć nauczycieli historii”, „Sieć nauczycieli wychowania plastycznego i sztuki”, „Sieć nauczycieli wychowania fizycznego”).

gminnymi, współpraca z dyrektorami i nauczycielami w zakresie coachingu i leadershipingu²².

W segmencie **Wspieranie zaangażowania i refleksyjnej postawy nauczycieli** oferowanie form doskonalenia związanych z rozwojem osobowo-zawodowym, promowanie etosu nauczyciela refleksyjnego, który rozpoznaje i świadomie podejmuje wyzwania edukacyjne i wychowawcze współczesnego świata, wspomaganie szkoły w organizacji pracy z uwzględnieniem indywidualizacji procesu nauczania (kontynuacja), organizowanie przedsięwzięć edukacyjnych z wykorzystaniem potencjału powiatowego środowiska nauczycielskiego (kontynuacja) oraz wsparcie szkół we wdrażaniu nowych rozwiązań w edukacji (kontynuacja).

W segmencie **Rozwijanie innowacyjności i twórczości w pracy dyrektorów oraz nauczycieli** opracowanie i wdrożenie systemów diagnoz edukacyjnych, wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej w promowaniu innowacyjnych metod nauczania i wychowania, opracowywanie i publikowanie w Internecie zestawień bibliograficznych publikacji dla zainteresowanych dyrektorów i nauczycieli, materiałów metodycznych i merytorycznych przydatnych w pracy nauczycieli, wykorzystywanie wiedzy nabywanej drogą samokształcenia i szkoleń dotyczącej nowoczesnych trendów w edukacji w pracy z dyrektorami, nauczycielami oraz w ramach wewnętrznego doskonalenia.

W segmencie **Współpraca z instytucjami doskonalenia nauczycieli** nawiązywanie współpracy z instytucjami wspierającymi edukację (kontynuacja) i współpracy z wyższymi uczelniami (kontynuacja)

W segmencie **Monitorowanie działań i ewaluacja** tematyczne monitorowanie własnych działań za pomocą wypracowanych narzędzi. oraz prowadzenie analizy efektów działań pracowników Centrum oraz wykorzystanie monitoringu i ewaluacji do projektowania i wdrażania programów naprawczych i (kontynuacja).

W przypadku kadry Centrum podejmowane są działania mające na celu systematyczne rozwijanie umiejętności dydaktycznych i pedagogicznych (kontynuacja). Doradcy metodyczni doskonalą, wzbogacają, rozwijają swój warsztat pracy by dzielić się wiedzą i doświadczeniem z nauczycielami, uzyskują dodatkowe umiejętności i kwalifikacje w celu poszerzania oferty dla szkół i nauczycieli, uwzględniają w swojej pracy zmiany wynikające z reformy systemu edukacji oraz kierunków polityki oświatowej, nawiązują i utrzymują współpracę z różnymi środowiskami zajmującymi się działalnością edukacyjną; dostosowują swoją ofertę i charakter pracy do potrzeb szkół i nauczycieli, inspirują, wspomagają, doradzają, prowadzą warsztaty i kursy dla nauczycieli.

W działaniach Centrum ważna jest również przyjazna dla nauczycieli organizacja jego pracy. W tym zakresie ciągle udoskonalany jest wewnętrzny sys-

²² Leadership – warsztat przywódcy (dyrektora szkoły lub placówki).

tem informacyjny, tworzone są w placówce różnorodne zespoły zadaniowych na potrzeby realizacji bieżących zadań wynikających z priorytetów, praktyki edukacyjnej i potrzeb rynku pracy, organizacja pracy Centrum dostosowywana w sposób maksymalny do założeń strategii edukacyjnej Powiatu²³, wprowadzane są nowe rozwiązania techniczne i technologiczne w celu budowy platformy edukacyjnej Centrum poprzez wprowadzanie nowych tematów szkoleń i wymiany doświadczeń oraz publikowanie materiałów edukacyjnych, pozyskiwane są fundusze, w tym europejskie (nowe projekty dotyczące nauczycieli szkolnictwa zawodowego, szkolenia dyrektorów, szkolenia samorządowych pracowników oświaty, wspierania uczniów niepełnosprawnych, tworzenia symulacyjnych stanowisk pracy).

Konsekwentnie rozwijana jest także baza materialna poprzez systematyczne doposażenie ośrodka w nowe środki dydaktyczne, prowadzona jest bieżąca modernizacja sprzętu, następuje wzbogacanie biblioteki SCE o najnowsze i najlepsze jakościowo publikacje służące wspieraniu rozwoju zawodowego nauczycieli (kontynuacja). Istotna jest również troska o estetykę i funkcjonalność lokalu na rzecz statutowej działalności.

Tworzenie przez lokalne samorządy placówek doskonalenia nauczycieli oprócz wymienianych już w tekście zalet posiada jeszcze jedną ważną z punktu widzenia samorządów, możliwość tworzenia wspólnej obsługi zadań metodycznych, przynoszącej władzom samorządowych konkretne odnośnie korzyści wynikające z posiadania placówki zajmującej się doskonaleniem zawodowym nauczycieli i doradztwem metodycznym. Są one dwójakiego rodzaju: merytorycznego i finansowego. Merytoryczne to dostęp do wszystkich doradców przedmiotowych, form szkoleniowych, materiałów informacyjno – szkoleniowych, zapewnienia doradztwa metodycznego nauczycieli dla wszystkich nauczycieli (od przedszkola po szkoły ponadgimnazjalne) - system doradztwa, bliskość ośrodka doskonalenia i doradców metodycznych w stosunku do szkół, a finansowe to forma zatrudnienia doradcy (godziny, niepełny etat) i bezpłatne formy szkoleniowe, projekty, wypracowywanie środków z dochodów własnych i zewnętrznych - projektów i grantów, współfinansowanie podstawowej działalności z udziałów finansowych, wnoszonych przez jednostki obsługiwane (mniejsze koszty doradztwa). Idea powołania

i forma organizacyjna SCE jest ma znamiona Centr Usług Wspólnych i w tym zakresie jest prekursorska.

By powyższe działania byłyby kontynuowane lub wdrażane jako nowe dokonywana jest systematyczna ewaluacja pracy Centrum²⁴. Sporządzone zostały narzędzia do przeprowadzania ewaluacji koncepcji pracy ośrodka, prowadzone jest ciągła ewaluacja działań, sporządzany raport z ewaluacji wraz z wnioskami i rekomendacjami do realizacji wynikającymi z ewaluacji.

Refleksje dotyczące doskonalenia nauczycieli i wsparcia szkół - i co dalej?, wynikające z doświadczeń Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie jako placówki samorządowej

Mając powyższe na uwadze należy więc:²⁵

- Utrzymać system wspomagania silnie nakierowany na *wspomaganie konkretnej szkoły, czy placówki jako organizmu* przy jednoczesnym wspomaganiu poszczególnych nauczycieli w rozwiązywaniu indywidualnych problemów, a także innych beneficjentów tj. uczniów i rodziców. Nawiązywanie współpracy z konkretną szkołą lub placówką.
- Wspomaganie pracy szkoły powinno być wdrażane na poziomie powiatu, co pozwala na organizowanie wsparcia blisko szkoły i nauczyciela. Określenie potrzeb szkół powiatowych i gminnych sprzyja ograniczeniu przypadkowości wyboru form szkoleniowych. Sprzyja również możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych oraz bardziej efektywnemu wykorzystaniu zasobów kadrowych. Brak ogólnopolskiej platformy internetowej będącej źródłem informacji o systemie doskonalenia nauczycieli można zastąpić powiatową.
- Większą rolę w przygotowaniu nauczycieli do wdrażania nowego modelu doskonalenia powinien wykonać dyrektor szkoły lub przedszkola, szczególnie w zakresie zmiany świadomości nauczycieli, dotyczącej konieczności wdrażania zmian. Ważna jest autonomia dyrektora szkoły w podejmowaniu decyzji m.in. związanych z kształceniem i doskonaleniem nauczycieli.
- Należy zmienić formułę doboru trenerów i ekspertów, mając na uwadze wymagania w stosunku do ich kwalifikacji - uruchomienie systemu ich doskonalenia, szczególnie pod kątem wymogów szkolnictwa zawodowego.
- Na podstawie wniosków z ewaluacji projektu można stwierdzić, że fundamentalne znaczenie dla jego merytorycznej realizacji ma wybór kluczowych osób w nim tj. SORE, koordynatora sieci, ekspertów i trenerów oraz jakość pracy wszystkich zainteresowanych.

²³ Diagnoza stanu powiatu tarnowskiego 2005. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2000 – 2007. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2011-2020. Plan Operacyjny Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2011-2020 to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowywanych przez samorząd powiatowy. Określa on priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzonego na obszarze subregionu. Dokument stanowi także odpowiedź na ustawowy wymóg prowadzenia polityki rozwoju w oparciu o strategię, jak również skuteczną próbę dostosowania się do standardów europejskich. Działalność powiatu tarnowskiego w latach 1999-2009, w tym także w zakresie edukacji przedstawia opracowanie *Minęła Dekada. Samorząd powiatu tarnowskiego w latach 1999-2009*, red. P. Juśko, Tarnów 2009.

²⁴ Raport z ewaluacji 2011 r., Sprawozdanie dyrektora Centrum za rok 2014/2015.

²⁵ Wnioski z ewaluacji wewnętrznej, realizacji projektów edukacyjnych, potrzeb diagnozowanych szkół i placówek oraz spotkań i porad z władzami samorządowymi; B.D. Niziołek, *Koniec projektu i co dalej?*, [w:] *Raport. Opracowanie - realizacja - monitorowanie - efekty 2013-2015*, red E. Juśko, Tarnów 2015, s. 117.

- Zmiany na poziomie szkoły będące efektem doradztwa powinny bardziej korespondować z ewaluacją wewnętrzną i zewnętrzną.
- Oferty dotyczące obszarów doskonalenia powinny pozostać ramowe, a szkoły powinny mieć możliwość z jednej strony ich wyboru, ale z drugiej przygotowywania własnych, wynikających ze szczegółowej diagnozy potrzeb. Kompetencje zdobyte na szkoleniach winny być przekazywane całemu środowisku, gdyż pozbawiony wsparcia nauczyciel nie ma motywacji do wprowadzenia metod, których się nauczył.

Reasumując należy zaznaczyć, że powyższy tekst ma formę refleksji wynikających z ponad 16-letniego kierowania samorządową placówką doskonalenia nauczycieli. Samorząd Powiatu Tarnowskiego jako organ prowadzący szkoły ma świadomość odpowiedzialności za poziom nauczania. Starając się, w miarę swoich możliwości finansowych, podejmuje działania wspierające kształcenie zawodowe nauczycieli. Rzeczywistość XXI wieku oczekuje od szkoły i nauczycieli, że metody nauczania i uczenia się uwzględnią ogromną liczbę różnych zainteresowań oraz potrzeb i wymogów stawianych nie tylko przez jednostki, ale różne grupy społeczne działające w kraju oraz wielokulturowych społeczeństwach Europy. Ich oczekiwania i ciągła niekończąca się reforma edukacji wymaga nowych form doskonalenia nauczycieli pozwalających uzyskać im kompetencje i motywacje zaangażowania się w przemiany oświatowe.

Tam gdzie brak jest funkcjonowania ośrodków doskonalenia nauczycieli samorządy mają kłopot z realizacją tego zadania. Ograniczają się one przeważnie do powierzania analizy potrzeb doskonalenia zawodowego nauczycieli dyrektorom szkół, czyli kontrolę (wgląd) przez organy prowadzące przygotowanych przez dyrektorów szkół planów doskonalenia zawodowej nauczycieli, wniosków o dofinansowanie lub spotkań z dyrektorami szkół w tej sprawie. Powoduje to, że samorządy mają problem z wykorzystaniem środków na ten cel.

W przypadku, gdy samorządy, szczególnie powiatowe utworzyły takie ośrodki niedomogi w zakresie kształcenia nauczycieli w dotychczasowej formule wypełniają one i to z powodzeniem.

„Jeśli chcesz być tam, gdzie nigdy nie byłeś,
musisz iść drogą, którą nigdy nie szedłeś.
Jeśli chcesz osiągnąć to, czego nigdy nie miałeś,
musisz robić to, czego nigdy nie robiłeś”²⁶.

Coniqliaro Dominick

²⁶ <http://akolonia.4grow.pl/autorzy-zlote-mysli-cytaty/coniqliarodominick-1525> (dostęp: 26.11.16 r.).

Paweł Antkowiak

ROZWÓJ SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO W POWIĄZANIU Z ROZWOJEM PRZEMYSŁU

*The development
of vocational education
in conjunction
with the development
of industry*

STRESZCZENIE

Artykuł podejmuje próbę analizy wyzwań, przed którymi stoi państwo polskie oraz system oświaty, do których należy m.in. dostosowanie sieci szkół zawodowych, a także kształcenia na poziomie wyższym, do potrzeb rynku pracy oraz profesjonalnego przygotowania zawodowego będącego efektem zmian w strukturze rynku pracy. Brak możliwości podjęcia pracy w upadających zakładach i zmiany w świadomości Polaków – ich uznanie dla wykształcenia ogólnego i umniejszanie wartości wykształcenia zawodowego, spowodowały mniejsze zainteresowanie wśród społeczeństwa szkołami zawodowymi. W efekcie przygotowanie zawodowe absolwentów tych szkół nie jest w stanie sprostać wyzwaniom postępu związanego z rozwojem technicznym, technologicznym i informatycznym

SUMMARY

The article attempts to analyze the challenges which the Polish state and the education system have been facing, which include, among others, adaptation of the vocational schools network and higher education to the labour market needs and professional vocational training which is the result of changes in the structure of the labour market. Lack of job opportunities in the declining works and changes in the consciousness of Poles – their appreciation for general education and the diminution of the value of vocational training resulted in lower interest in vocational schools among the public. As a result, vocational school graduates' training is not able to meet the challenges of progression related to technical, technological and IT development.

Słowa kluczowe:

kształcenie dualne, kształcenie zawodowe, rynek pracy, samorząd gospodarczy

Keywords:

dual training, vocational training, labour market, economic self-government

WSTĘP

W dobie globalizacji i informatyzacji widać coraz wyraźniej potrzebę kształcenia zawodowego w obszarach, które w perspektywie stanowią będą odpowiedź na zapotrzebowanie rynku pracy. Determinantem rozwoju współczesnych państw jest gospodarka oparta na wiedzy. Zgodnie z definicją OECD gospodarka oparta na wiedzy (*knowledge-based economy*) „bezpośrednio bazuje na produkcji, dystrybucji oraz stosowaniu wiedzy i informacji¹. W gospodarce takiej „wiedza jest tworzona, przyswajana, przekazywana i wykorzystywana bardziej efektywnie przez przedsiębiorstwa, organizacje, osoby fizyczne i społeczności, sprzyjając szybkiemu rozwojowi gospodarki i społeczeństwa”².

Konsekwencją przemian politycznych i gospodarczych zapoczątkowanych w Polsce po 1989 roku są zmiany na rynku pracy. Upadek wielu przedsiębiorstw państwowych, rosnące wymagania pracodawców spowodowały na początku lat dziewięćdziesiątych masowe bezrobocie. Efektem zmian w strukturze rynku pracy są jednocześnie zmiany w sferze szkolnictwa zawodowego. Brak możliwości podjęcia pracy w upadających zakładach i zmiany w świadomości Polaków – ich uznanie dla wykształcenia ogólnego i umniejszanie wartości wykształcenia zawodowego spowodowały mniejsze zainteresowanie wśród społeczeństwa szkołami zawodowymi. Priorytetem młodego pokolenia, a przede wszystkim ich rodziców, stało się wykształcenie ogólne. W rezultacie zmniejszyła się liczba szkół zawodowych. Te które pozostały charakteryzuje niski poziom kształcenia związany m.in. ze słabym zapleczem technicznym. W efekcie przygotowanie zawodowe absolwentów tych szkół nie jest w stanie sprostać wyzwaniom postępu związanego z rozwojem technicznym, technologicznym i informatycznym. Wydaje się, że proces zmian w systemie szkolnictwa zawodowego odbywał się dotychczas bez kontroli i przewidywania konsekwencji na przyszłość zarówno ze strony podmiotów odpowiedzialnych za szkolnictwo, jak i ze strony pracodawców. Nie ulega również wątpliwości, że aktualnie funkcjonujący system nie stanowi odpowiedzi na zapotrzebowanie polskiego przemysłu. Za jedno z najważniejszych wyzwań,

przed jakim stoi państwo polskie, należy uznać dostosowanie sieci szkół zawodowych, ale i kształcenia na poziomie wyższym, do potrzeb rynku pracy oraz profesjonalne przygotowanie zawodowe³.

W polskim systemie oświaty nauka zawodu u pracodawcy uważana jest za szczególny rodzaj kształcenia zawodowego. Nauka zawodu u pracodawcy odbywa się w małych i średnich przedsiębiorstwach, przede wszystkim rzemieślniczych. Pracodawcy są zwykle członkami cechu lub izby rzemieślniczej. Realizację nauki zawodu nadzoruje określona izba rzemieślnicza lub wyznaczony cech. Według danych Związku Rzemiosła Polskiego w 2012 roku w 25 461 firmach szkoliło się 78 686 młodocianych pracowników, z czego 76 365 odbywało naukę zawodu, a 2 321 – przyuczenie do wykonywania określonej pracy celem otrzymania zaświadczenia stwierdzającego nabycie umiejętności⁴.

W Polsce do dziś nie wykształcił się jednak rzeczywisty model kształcenia zawodowego – zarówno na poziomie ponadgimnazjalnym, jak i poziomie wyższym – który stanowiłby realną odpowiedź na zapotrzebowanie polskiej gospodarki, w tym szczególnie sektora przemysłowego. Nie ulega wątpliwości, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, iż po stronie gospodarczej brak jest partnera, który mógłby rzeczywiście współpracować z sektorem oświatowym i szkolnictwem wyższym w zakresie kreowania i prowadzenia kierunków kształcenia w zgodzie z aktualnym, a przede wszystkim perspektywicznym, zapotrzebowaniem narodowej gospodarki. Wydaje się, że jedyną receptą jest wykreowanie takiego partnera w postaci realnego i powszechnego samorządu gospodarczego, który mimo prawie trzydziestoletniej dyskusji nadal nie powstał. Stworzenie izb przemysłowo-handlowych (gospodarczych) stanowiłoby nowy impuls do rozwoju kształcenia zawodowego w powiązaniu z rozwojem przemysłu.

OCENA WŁASNEJ SYTUACJI EDUKACYJNEJ I ZAWODOWEJ UCZNIÓW TRZECICH KLAS GIMNAZJÓW PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ WIELKOPOLSKI

W Polsce wielokrotnie prowadzone były badania na temat sytuacji edukacyjnej i zawodowej młodzieży, zarówno ogólnopolskie jak i regionalne czy lokalne. Jedno z nich prowadzone było w ramach projektu „Bądź gotowy na zmianę” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Przedmiotem badania było uzyskanie opinii ludzi młodych (wciąż podlegających socjalizacji

¹ *The knowledge-based economy*, OECD, Paris, 1996, s. 7.

² *Korea and the knowledge – based economy. Information society*, red. C. Dahlman, T. Andersson, OECD, London 2000, s. 11-12.

³ K. Walkowiak, *Samorząd rzemieślniczy a szkolnictwo zawodowe w Polsce*, [w:] *Wielkopolskie rzemiosło między tradycją a nowoczesnością*, red. K. Bondyra, J. Sikora, Poznań 2008, s. 27; zob. J. Moos, *Kształcenie zawodowe w układzie szkoła – gospodarka*, [w:] *Partnerstwo dla innowacji*, red. B. Piasecki, K. Kubiak, Łódź 2009, s. 279-300.

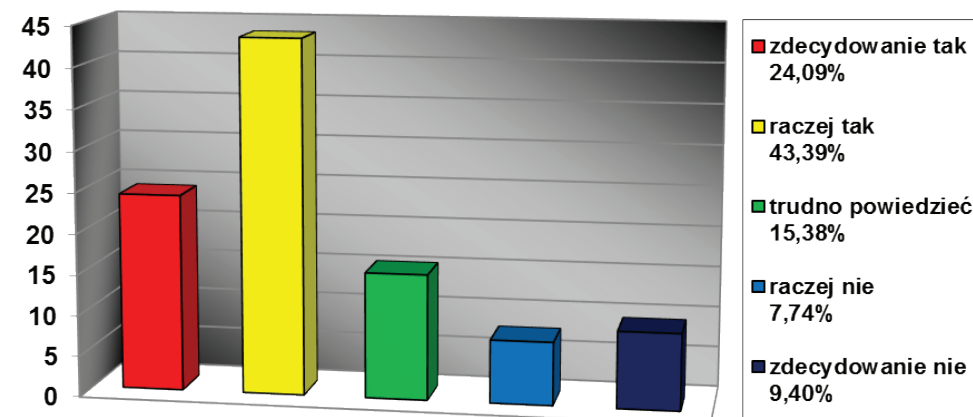
⁴ A. Luck, *Kształcenie i szkolenie zawodowe w Polsce – raport krajowy 2013*, Warszawa 2013, s. 20.

szkolnej) na temat sytuacji społeczno-gospodarczej w miejscu ich zamieszkania, ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw edukacyjnych i zawodowych⁵.

Inspiracją do podjęcia się tego badania była m.in. dyskusja dotycząca przyszłości ludzi młodych⁶. Tę zaś zainaugurowała publikacja i prezentacja raportu przygotowanego na zlecenie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – *Młodzi 2011*⁷. Często pojawia się bowiem teza o negatywnej selekcji jaka dokonuje się na wsi i w małych miasteczkach, gdzie ze względu na niewielkie szanse edukacyjne i rozwój kariery zawodowej, pozostają jedynie najmniej zaradni⁸. Ponadto często pojawiają się opinie, że oferta edukacyjna jest niedostosowana do dynamicznie zmieniającego się rynku pracy i nie odpowiada na zapotrzebowanie polskiego przemysłu, handlu czy usług. Czy zatem ludzie młodzi – gimnazjaliści klas trzecich, ze względu na własny rozwój i zaawansowanie procesu socjalizacji, są w stanie realnie ocenić swoje szanse i określić plany na bliższą i dalszą przyszłość? Badanie prowadzone było w dwunastu placówkach szkolnych w 7 powiatach (gnieźnieńskim, kolskim, słupeckim, tureckim, wrzesińskim, konińskim i mieście Koninie), a ankieta (składająca się z 30 pytań) rozdawana była na zajęciach uczniom trzecich klas. Łącznie w całym badaniu zebrano 1021 kompletnie wypełnionych arkuszy ankiety. Poniżej przedstawione zostały odpowiedzi tylko na wybrane pytania w ankiecie.

W punkcie dwunastym ankiety zapytano młodzież: *Czy uważasz, że poziom kształcenia w Twoim gimnazjum pozwoli Ci dostać się do dobrej szkoły średniej, na wybrane studia oraz zdobyć pracę po zakończeniu edukacji?* Zdecydowana większość respondentów (2/3) uznała, że poziom kształcenia w ich gimnazjum pozwoli im dostać się do dobrej szkoły średniej, na wybrane studia oraz zdobyć pracę po zakończeniu edukacji (Wykres 1).

Wykres 1. Odpowiedzi uczniów na pytanie 12

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W pytaniu trzynastym poproszono ankietowanych uczniów o wskazanie przedmiotów, które ich zdaniem powinny być dominujące w programie nauczania. Mogli oni wybrać jeden z 12 wskazanych przedmiotów, bądź też wskazać odpowiedź inne i wpisać dowolną treść⁹. Skonstruowany w ten sposób hierarchiczny katalog przedstawia się następująco: języki obce – 32,52%; matematyka – 24,98%; język polski – 19,98%; informatyka – 19,49%; biologia – 17,43%; fizyka – 12,54%; przedmioty techniczne – 11,56%; chemia – 11,26%; WOS – 11,17%; historia – 10,58%; geografia – 8,52%; przedmioty artystyczne – 8,52%; inne – 8,33%. Warto zwrócić uwagę na wysoką pozycję matematyki i informatyki w tym zestawieniu.

W punkcie czternastym zapytano respondentów gdzie zamierzają kontynuować naukę po zakończeniu edukacji w gimnazjum. Większość pytaných uczniów zamierza kontynuować naukę w liceum bądź też w technikum (blisko 80%). Do zasadniczej szkoły zawodowej wybiera się nieco ponad 18% pytaných osób. Co ważne, zaledwie nieco ponad 2% gimnazjalistów uznaje, że nie chce się dalej kształcić (Wykres 2).

⁵ Szczegółowe wyniki badań zostały opublikowane: P. Antkowiak, Ł. Scheffs, *Perspektywy edukacyjne i zawodowe jako zadanie władz samorządowych w regionie północno-wschodniej Wielkopolski*, [w:] *25 lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia i perspektywy rozwoju*, red. P. Antkowiak, Poznań 2015, s. 155-196 oraz P. Antkowiak, *Wyniki badań ankietowych prowadzonych w szkołach gimnazjalnych północno-wschodniej Wielkopolski*, [w:] *Subregionalny Katalog Zmian Gospodarczych i Mechanizmów Zaradczych. Region północno-wschodniej Wielkopolski*, red. P. Antkowiak, Poznań 2013, s. 99-124.

⁶ L. Pawelski, *Młodzi w przyszłości – kierunki działań*, „Edukacja Humanistyczna”, 2012, nr 1, s. 99-117.

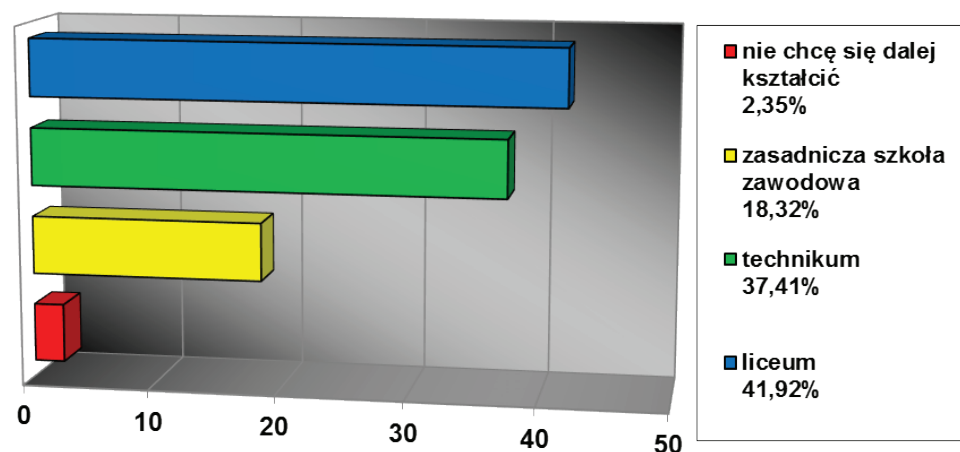
⁷ K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, Wydawnictwo Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.

⁸ S. W. Kłopot, *Niechciane miejsca – szanse stabilizacji życiowej młodzieży wiejskiej i małomiasteczkowej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica”, 2011, t. 37, s. 89.

⁹ Należy dodać, że suma wszystkich odpowiedzi nie daje łącznie 100%, bowiem uczniowie mieli możliwość zaznaczenia kilku odpowiedzi. Stąd też wyniku procentowego nie sumuje się.

Wykres 2. Odpowiedzi uczniów na pytanie 14

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Pytanie piętnaste brzmiało: *Czy chciałbyś kontynuować naukę w szkole na danym profilu czy specjalności, a takiej możliwości nie masz w swoim powiecie?* Spośród wszystkich pytaných osób 2/3 uznało (66,99%), że ma możliwość kontynuowania kształcenia w swoim regionie. Odmiennej zdania była 1/3 badanych osób (33,01%).

Na pytanie szesnaste odpowiedzieć mieli jedynie Ci uczniowie, którzy w poprzednim pytaniu uznali, że nie mają możliwości kontynuowania nauki na wybranym przez siebie profilu. Z takiej możliwości skorzystało 279 osób. Katalog odpowiedzi respondentów jest bardzo rozproszony, stąd też uszeregowany został w kolejności alfabetycznej: administracyjny – 0,72%; akademicki – 0,36%; aktorski – 0,72%; analityk – 0,36%; angielsko-matematyczny – 0,72%; animator kultury – 0,36%; architektura – 1,43%; architektura krajobrazu – 0,36%; architektura wnętrz – 0,72%; architektura-informatyka – 0,36%; artystyczny – 1,43%; biologiczno-chemiczny – 3,94%; biologiczno-chemiczno-matematyczny – 0,36%; biologiczno-fizyczny – 0,36%; biologiczno-geograficzny – 0,36%; biologiczny – 0,72%; biotechnik – 0,36%; budowlany – 1,08%; cukiernik – 0,36%; dekorator wnętrz – 0,36%; dietetyk – 0,36%; dziennikarski – 0,72%; ekonomiczny – 2,51%; elektronik – 1,79%; elektryk – 1,43%; europejski – 0,36%; farmacja – 1,43%; filmowy/montażowy – 1,08%; filologia polska – 0,36%; fizjoterapia – 0,36%; fizyka – 0,36%; fizykoterapia – 0,36%; florystyczny – 0,36%; fotograficzny – 1,43%; fryzjerski – 2,87%; gastronomiczny – 1,43%; geodezja – 1,43%; geograficzno-językowy – 0,36%; grafika komputerowa – 1,08%; handlowy – 0,72%; historia – 0,72%; hotelarski – 0,72%; humanistyczny – 2,15%; hydrauliczny – 0,36%; informatyczny – 5,73%; językowy – 1,43%; kosmetyczny – 2,51%; kucharski – 1,79%;

kulturowo-medialny – 0,36%; kynologia – 0,36%; lotniczy – 0,36%; matematyczno-fizyczny – 0,72%; matematyczno-geograficzny – 0,72%; matematyczno-informatyczny – 0,72%; matematyczno-przyrodniczy – 0,72%; matematyczny – 1,08%; mechaniczna – 5,38%; mechatroniczna – 1,08%; medyczny – 2,87%; mundurowy – 0,72%; muzyczny – 1,08%; niemiecko-geograficzny – 0,36%; pedagogiczny – 1,43%; plastyczny – 1,08%; policyjny – 3,58%; politechniczny – 1,79%; pożarniczy – 0,36%; prawniczy – 1,43%; przyrodniczy/środowiskowy/ oceanologia – 1,79%; psychologiczny – 0,36%; ratownictwo – 0,36%; reklama – 0,36%; rolniczy – 0,36%; spedycja – 0,36%; społeczny/socjalny – 1,08%; sportowy – 2,87%; sprzedawca – 1,08%; strażacki – 0,72%; tokarstwo – 0,36%; teatralny – 0,36%; weterynaria – 3,58%; wojskowy – 6,45%; z maturą międzynarodową – 0,72%; zarządzanie – 0,36%; zoologia – 1,08%. Warto jednak zauważyć, że wiele z wymienionych profili nauczania jest dostępnych w opisywanych powiatach. Wydaje się więc, że czasem problem nie leży w katalogu proponowanych specjalności, ale raczej w powszechnym dostępie do informacji na ich temat. Dodatkowo zwraca uwagę fakt, że wśród mnogości propozycji pojawiają się również te bezpośrednio związane z przemysłem.

W pytaniu siedemnastym poproszono uczniów o opinię, czy zamierzają kontynuować naukę na poziomie wyższym. Największa liczba osób stwierdziła, że zamierza iść na studia do dużego miasta np. Poznania lub Wrocławia (57,69%), prawie co trzeci pytany nie zamierza iść na studia (31,73%), natomiast 10,58% osób chce studiować w obrębie swojego powiatu. W tym przypadku również nie było istotnych różnic, jeśli chodzi o powiat, z którego pochodził respondent.

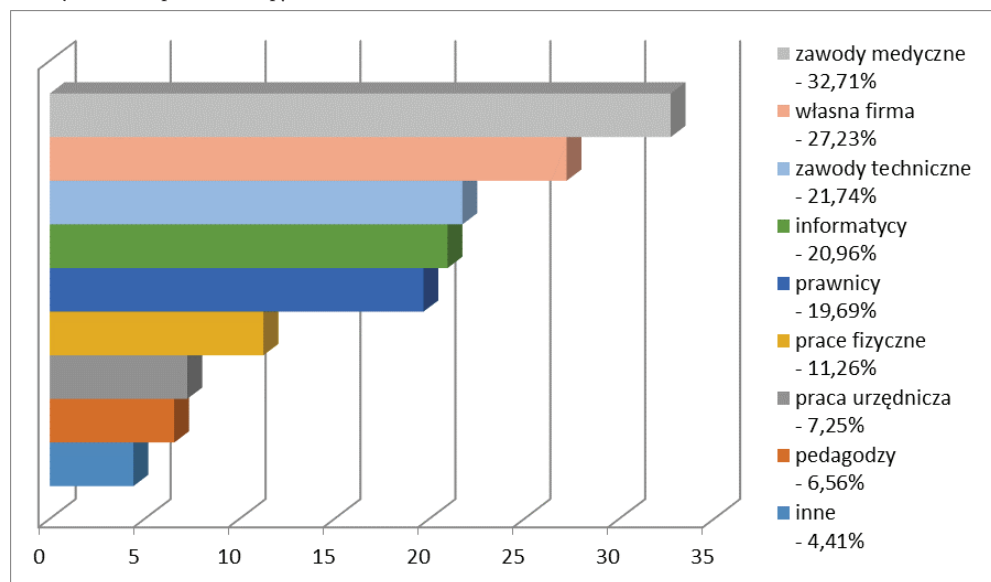
Pytanie osiemnaste było bezpośrednio związane ze wcześniejszym. Jeśli ktoś uznał, że chce iść na studia do dużego miasta, to w tym pytaniu miał możliwość uzasadnić swoją decyzję o opuszczeniu macierzystego powiatu. Z takiej sposobności skorzystały 572 osoby. Dwie najczęściej wybierane odpowiedzi to „w moim powiecie w ogóle nie ma możliwości studiowania” oraz „chcę studiować w innym miejscu, bo w powiecie nie widzę dla siebie perspektyw zawodowych”.

W punkcie dziewiętnastym poproszono respondentów, którzy uznali, że nie będą studiować w powiecie, bo nie ma tam odpowiedniego kierunku studiów czy specjalności o wskazanie dziedzin, w jakich chcieliby dalej się kształcić. Z takiej możliwości skorzystało 140 uczniów. Z uwagi na duże rozdrobnienie odpowiedzi przedstawiona poniżej lista została ułożona alfabetycznie: Akademia Muzyczna – 2,14%; aktorstwo – 1,43%; architektura – 3,57%; architektura krajobrazu – 0,71%; artystyczny – 3,57%; astronomia – 0,71%; AWF – 3,57%; biegły rewident – 0,71%; biologia – 0,71%; budownictwo – 0,71%; chemia – 1,43%; dermatologia – 0,71%; diagnostyka laboratoryjna – 0,71%; dietetyka – 0,71%; dziennikarstwo – 0,71%; ekonomia – 2,86%; filologia – 0,71%; filologia angielska – 2,14%; filologia germańska – 0,71%; fizjoterapia – 0,71%; fotografia – 2,14%; fryzjerstwo – 0,71%; gastronomia – 0,71%; geodezja i kartografia – 0,71%; grafika kompu-

terowa – 0,71%; handel – 0,71%; hodowla koni i jeździectwo – 0,71%; hotelarstwo – 0,71%; humanistyczno-artystyczny – 0,71%; informatyka – 6,43%; konstrukcja maszyn – 0,71%; kosmetologia – 2,14%; kryminalistyka – 1,43%; logistyka – 1,43%; mechatronika – 0,71%; medycyna – 12,14%; oficerski/wojsko/marynarka wojenna – 4,29%; pedagogika – 2,86%; politechnika – 5,71%; politologia – 1,43%; pożarnictwo – 0,71%; prawo – 6,43%; przyroda-kultura – 0,71%; psychologia – 1,43%; rachunkowość – 0,71%; strażacki – 0,71%; turystyka – 0,71%; weterynaria – 8,57%; Wyższa Szkoła Policji – 0,71%; zarządzanie – 0,71%; zoologia – 0,71%.

Pytanie dwudzieste brzmiało: *Które z wymienionych zawodów według Twojej oceny gwarantować będą za kilka lat zatrudnienie?* Wyniki odpowiedzi respondentów obrazuje wykres 3.

Wykres 3. Odpowiedzi na pytanie 20

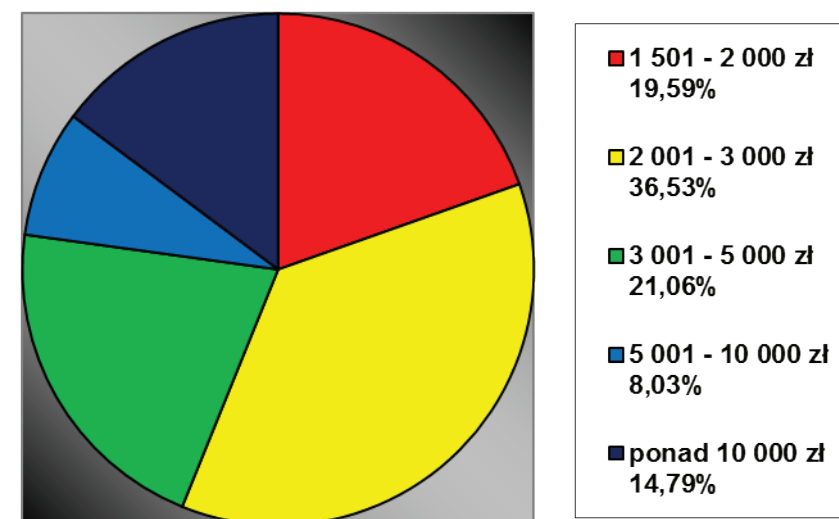

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Jak wynika z powyższego wykresu zawody medyczne oraz własna działalność gospodarcza to te profesje, które zdaniem uczniów szkół gimnazjalnych gwarantować będą zatrudnienie i stały dochód. Wśród innych zawodów wymienionych przez respondentów znalazły się: bezpieczeństwo publiczne; fotograf; językowe/tłumacz; komornik; logistyka; mechanika; menager; nauczyciel WF; policja; psycholog; służby mundurowe; sprzedawca; stolarz; studio nagrań; tancerz; wojsko. Widać więc wyraźnie, że wielu młodych ludzi stawia na własną działalność gospodarczą, zawody techniczne i informatykę, co jest wyraźnie powiązane z rozwojem przemysłu i generalnie gospodarki.

Pytanie dwudzieste pierwsze brzmiało: *Jakich dochodów otrzymywanych „na rękę” oczekujesz, gdy podejmiesz swoją pierwszą pracę w życiu?* Spośród pięciu zaproponowanych przedziałów płacowych największą popularnością cieszył się ten, w którym przyszły zarobek miał się kształtować w przedziale 2 001–3 000 zł netto. Jeśli porównać te oczekiwania ze średnią płacą w badanych powiatach to wydaje się, że jest to oczekiwanie nieco zawyżone, ale mieszczące się w regionalnych realiach. Warto jednak odnotować, że prawie 15% badanych uczniów szkół gimnazjalnych oczekuje zarobków netto w swojej pierwszej pracy powyżej 10 000 zł, co wydaje się być oczekiwaniem nierealnym. Szczegółowe zestawienie odpowiedzi ilustruje wykres 4.

Wykres 4. Odpowiedzi uczniów na pytanie 21

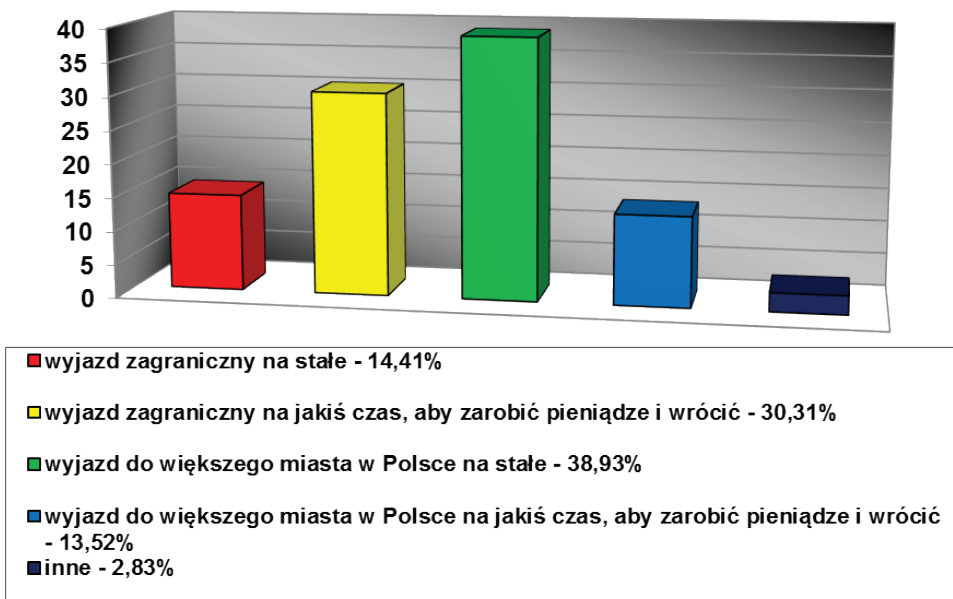

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W punkcie dwudziestym drugim zapytano uczniów: *Czy po zakończeniu edukacji zamierzasz zostać w powiecie X na stałe, czy wyjechać w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia?* Zdecydowana większość osób, bo aż 66,11% uznała, że wyjedzie z powiatu i analogicznie 33,89% stwierdziła, że zostaną w swoim macierzystym regionie.

W pytaniu dwudziestym trzecim osoby, które we wcześniejszym pytaniu oświadczyły, że zamierzają opuścić teren powiatu miały okazję wskazać o jaki wyjazd chodzi. Najczęściej wybieraną odpowiedzią było stwierdzenie, że chodzi o wyjazd do większego miasta w Polsce na stałe. Drugim rodzajem wyjazdu, który leży w kręgu zainteresowań uczniów szkół gimnazjalnych to wyjazd zagraniczny na jakiś czas w celach zarobkowych, ale jednocześnie z opcją powrotu do ojczyzny. Zestawienie odpowiedzi respondentów zawiera wykres 5.

Wykres 5. Odpowiedzi uczniów na pytanie 23

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Tak przedstawiają się zbiorcze wyniki badań ankietowych w wybranych obszarach poddanych analizie. Odpowiedzi respondentów są dość mocno rozproszone i zróżnicowane przy uwzględnieniu powiatu, z którego pochodzą uczniowie. Niemniej jednak warto dokonać podsumowania przedstawionych opinii. Nie ulega jednak wątpliwości, że płynie z nich kilka generalnych wniosków. Okazuje się, że 2/3 pytanym osób uznało, że poziom kształcenia w gimnazjum jest wystarczający, a perspektywy dostania się do dobrej szkoły średniej, na wybrane studia oraz możliwość zdobycia pracy po zakończeniu edukacji obiecujące. Respondenci dokonali również oceny poszczególnych przedmiotów prowadzonych w szkole wskazując te, które ich zdaniem powinny dominować w programie nauczania w kontekście przyszłego zatrudnienia. Na pierwszym miejscu znalazły się języki obce, matematyka, informatyka czy język polski. Postulat, aby w szkole nauczać więcej matematyki (24,98%) pokazuje, że młodzi ludzie mają świadomość, iż jej dobra znajomość może okazać się ważna w perspektywie dalszej edukacji, a później pracy zawodowej.

Długofalowe plany edukacyjne młodzieży są w dużym stopniu sprecyzowane. Najwięcej osób zamierza kontynuować kształcenie w liceum oraz technikum, a prawie co piąty pytany uczeń wybiera się do zasadniczej szkoły zawodowej. Wśród wszystkich pytanym jedynie 2,35% stwierdziło, że nie chce się dalej uczyć. Zdecydowana większość osób (66,99%) uznała również, że ma możli-

wość kontynuowania nauki w swoim regionie. Co trzecia pytana osoba uznała, że aby kształcić się w wybranym przez siebie profilu będzie musiała opuścić powiat. Osoby te miały możliwość wskazać wybrane przez siebie profile kształcenia. Lista zaproponowana przez uczniów jest bardzo długa. Należy w tym momencie poczynić dwie uwagi. Po pierwsze część z postulowanych profili kształcenia jest dostępna w macierzystym powiecie danego ucznia, który składa taką propozycję. Oznacza to, że uczniowie nie są dostatecznie poinformowani o możliwościach kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym. Po drugie, jeśli dany profil nie jest proponowany w macierzystym powiecie to okazuje się, że w skali całego regionu takie możliwości w wielu przypadkach już są.

Jeśli chodzi o plany młodzieży dotyczące kształcenia na poziomie wyższym, to okazuje się, że zaledwie co dziesiąta osoba zamierza podjąć studia w obrębie własnego powiatu, co trzeci uczeń nie zamierza iść na studia, natomiast zdecydowanie najwięcej osób (57,69%) deklaruje chęć podjęcia studiów w którymś z dużych miast, np. Poznaniu lub Wrocławiu. Uczniowie motywowali decyzję o wyjeździe na studia albo faktem, że w ich powiecie nie ma w ogóle możliwości studiowania, co w przypadku różnych kierunków studiów może być prawdziwe, albo też zamierzają wyjechać na studia, bo w swoim powiecie nie widzą dla siebie żadnych perspektyw zawodowych. Jednocześnie osoby te mogły wskazać kierunek lub specjalność studiów, którą chcieliby studiować. Również w tym przypadku katalog kierunków zaproponowanych przez uczniów jest bardzo szeroki. Wydaje się mało prawdopodobne, aby władze lokalne i regionalne uczelnie wyższe były w stanie spełnić chociażby część z tych postulatów.

Zapytano też uczniów, które ich zdaniem profesje gwarantować będą zatrudnienie w przyszłości. Największą popularnością cieszyły się zawody medyczne, prowadzenie własnej działalności gospodarczej, zawody techniczne, informatycy oraz prawnicy. Jednocześnie poproszono respondentów o zadeklarowanie oczekiwanych dochodów w swojej pierwszej pracy po zakończeniu edukacji. Najwięcej osób wyraziło nadzieję, że ich miesięczny zarobek netto będzie się mieścił w przedziale 2 001 – 3 000 zł, co wydaje się być oczekiwaniem racjonalnym z uwagi na sytuację w regionie i średni poziom zarobków. Znaleźli się jednak i tacy (14,79%), którzy oczekują ponad 10 000 zł brutto miesięcznie.

Z zaprezentowanych badań, jak i wielu innych prowadzonych lokalnie i regionalnie analiz wynika również, że brakuje wyraźnego powiązania między sferą edukacji, a sferą zawodową. Wydaje się, że moment przejścia z jednego obszaru do drugiego następuje młodym ludziom sporo problemów. Pomysłem na złagodzenie tego procesu staje się niewątpliwie kształcenie w modelu dualnym. Nie ulega jednak wątpliwości, że ten model w Polsce dopiero się tworzy, ale stanowi istotną alternatywę dla dotychczas funkcjonujących rozwiązań.

KSZTAŁCENIE W MODELU DUALNYM – CZY TO MOŻLIWE?

Zmiany na rynku pracy wymagają dziś od szkół zawodowych oraz uczelni wyższych większej mobilności w zakresie modelowania programów kształcenia oraz dostosowywania oferty edukacyjnej do oczekiwań pracodawców, ale również uczniów i studentów. Dotyczy to w sposób szczególny kierunków studiów o charakterze praktycznym, które już w swoim założeniu powinny się opierać na wiedzy teoretycznej, ale bezpośrednio przełożonej na praktykę funkcjonowania poprzez wprowadzenie do programu kształcenia większej liczby warsztatów, ćwiczeń oraz rozbudowanego programu praktyk czy staży zawodowych.

Wydaje się, że w XXI wieku wyczerpała się statyczna formuła prowadzenia nauczania na poziomie zawodowym oraz wyższym, a więc całkowicie autonomicznie przez szkołę czy uczelnię. Podobnie jak w innych sferach życia społeczno-gospodarczego, tak i w szkolnictwie zawodowym i wyższym należy w większym stopniu włączać zewnętrzne podmioty do procesu dydaktycznego, w tym sektor publiczny, prywatny oraz społeczny. Wydaje się, że współpraca międzysektorowa w zakresie realizacji procesu kształcenia może przynieść wymierne efekty w postaci wzrostu szans zawodowych na rynku pracy przyszłych absolwentów. Dobór tych sektorów nie jest przypadkowy, bowiem każdy z nich posiada inne umocowanie prawne, zakres kompetencji, doświadczenie, cel funkcjonowania, inne zasoby materialne i niematerialne. Pomysł jest stosunkowo prosty, każdy z nich dokłada swoją część merytoryczną do powstającego projektu dydaktycznego – taką, w której posiada największe kompetencje oraz jest w stanie przyjąć na siebie pewne zobowiązania.

Jednym ze sposobów na upraktycznienie procesu kształcenia na poziomie zawodowym oraz wyższym może być dualny model nauczania, który jest dobrze znany w ramach kształcenia zawodowego i wyższego w państwach zachodnich (Francja czy Niemcy), słabo natomiast rozpoznany na gruncie polskim.

Kształcenie zawodowe niewątpliwie odgrywa kluczową rolę w podnoszeniu konkurencyjności gospodarki, jak również w rozwoju społecznym. Nie ulega więc wątpliwości, że jednym z priorytetów państwa, odpowiedzialnego m.in. za edukację, powinno być sprzęgnięcie edukacji z rynkiem pracy. W publikacjach naukowych podkreśla się znaczenie i rolę uczenia się w miejscu pracy. Zaznacza się, że najlepsze efekty uczenia się występują w realnych/rzeczywistych sytuacjach w pracy podczas rozwiązywania konkretnych problemów i wykonywania praktycznych działań. Efektywność uczenia rośnie również dzięki bezpośredniemu kontaktowi z innymi pracownikami. Rozdział nauki i pracy zwiększa natomiast przepaść między wyobrażeniami dydaktyków, a potrzebami rynku pracy¹⁰.

¹⁰ E. Gruber, I. Mandl, T. Oberholzner, *Learning at the workplace*, [w:] *Modernising Vocational Education and Training – Fourth report on vocational training research in Europe: background report* Vol. 2, Luksemburg 2009, http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3050_II_en.pdf, (dostęp: 24.08.2016 r.).

Najlepszym przykładem wykorzystanie dualnego kształcenia w Polsce jest rzemiosło. Nauka zawodu: trwa 3 lata (36 miesięcy) i realizowana jest na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego. Osoba zatrudniona na w/w umowę jest młodocianym pracownikiem i posiada wszystkie prawa wynikające z Kodeksu Pracy. Całość procesu nauczania kończy się egzaminem czeladniczym i uzyskaniem tytułu czeladnika w zawodzie. Zdaniem przedstawicieli polskiego rzemiosła zaletami takiego systemu kształcenia dualnego są:

- nabycie umiejętności praktycznych pod kierunkiem doświadczonych mistrzów w nowoczesnych zakładach i zdobycie umiejętności praktycznego zastosowania posiadanych wiadomości teoretycznych;
- nabycie umiejętności interpersonalnych;
- przygotowanie do samodzielnej pracy i podejmowania decyzji;
- poznanie działalności instytucji i firm funkcjonujących w warunkach gospodarki rynkowej;
- ukształtowanie poczucia odpowiedzialności za jakość pracy;
- poszanowanie mienia;
- chęć dalszego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji;
- zdobycie stażu pracy;
- instrument zatrudniania absolwentów;
- bieżące dopasowanie popytu i podaży na rynku pracy – korzyści dla pracodawcy i ucznia;
- dopasowanie oferty edukacyjnej szkół do potrzeb pracodawców¹¹.

Kształcenie dualne to najprościej rzecz ujmując zdobywanie wiedzy teoretycznej w szkole lub na uczelni, a umiejętności wykonywania zawodu na stanowiskach i w firmach pod kierownictwem opiekunów praktyk/staży¹². Wydaje się, że tego rodzaju model może być również stosowany w procesie kształcenia na poziomie wyższym. Odwołując się do przepisów prawa odnoszących się do modelowania procesu kształcenia na poziomie wyższym warto przypomnieć, że na podstawie art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym¹³ uczelnie współpracują z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w szczególności w zakresie prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych na rzecz podmiotów gospodarczych, a także przez udział przedstawicieli pracodawców w opracowywaniu programów kształcenia i w procesie dydaktycznym. Z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym

¹¹ *Dualny system kształcenia zawodowego w Wielkopolskiej Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu*, http://www.irpoznan.com.pl/imgs/Dualny_system_ksztalcenia_w_WIR_w_Poznaniu.pdf, (dostęp: 24.08.2016 r.).

¹² A. Dziedziczak-Foltyn, K. Brzeziński, *Kształcenie zawodowe i kształcenie dualne w Polsce i województwie łódzkim. Stan i perspektywy rozwoju. Analiza danych zastanych*, Łódź 2013, s. 54-58.

¹³ Dz. U. 2005 Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.

kierunku i poziomie kształcenia¹⁴ wynika natomiast, że zajęcia związane z praktycznym przygotowaniem zawodowym, przewidziane w programie studiów dla profilu praktycznego, powinny odbywać się w warunkach właściwych dla danego zakresu działalności zawodowej i umożliwiać bezpośrednie wykonywanie odpowiednich czynności praktycznych przez studentów. Dodatkowo zajęcia związane z praktycznym przygotowaniem zawodowym na kierunku o profilu praktycznym powinny być prowadzone przez osoby posiadające doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią, adekwatne do prowadzonych zajęć. Podstawowa jednostka organizacyjna uczelni jest również zobowiązana zapewnić studentom właściwy tryb odbywania praktyk przewidzianych w programie kształcenia. Ponadto zgodnie z obowiązującym prawem warunkiem ubiegania się o status Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego jest m.in. prowadzenie współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym¹⁵. Wszystkie wskazane wyżej przepisy prawne potwierdzają, że obecnie obowiązujące reguły modelowania procesu dydaktycznego na kierunkach o profilu praktycznym kładą duży nacisk na kształcenie praktyczne oraz utrzymywanie relacji z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Wszystkie poczynione wyżej uwagi można w łatwy sposób odnieść do kierunków studiów proponowanych w ramach nauk przyrodniczych czy inżynierijno-technicznych. Niestety w polskim systemie edukacji oraz studiów wyższych do dziś nie wykształcił się model funkcjonowania, które pozwoliłyby sprzęgnąć kształcenie zawodowe z rozwojem przemysłu. Widać wyraźnie, że mimo wyraźnego zapotrzebowania na tego typu działalność przez ostatecznie 26 lat polskiej transformacji systemowej nie udało się wypracować takiego modelu. Szkolnictwo zawodowe i kształcenie na poziomie wyższym jest nadal wyraźnie odseparowane od sektora przemysłowego, co jest sytuacją niekorzystną dla obu stron. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w fakcie, iż w Polsce po stronie gospodarczej, mimo długoletniej dyskusji, nie wykształcił się realny partner, który mógłby nawiązać rzeczywistą współpracę ze szkołami zawodowymi czy uczelniami wyższymi.

Tymczasem w innych sferach kształcenia model dualny zaczyna funkcjonować realnie, mimo że do tej pory zagadnienie kształcenia praktycznego, w tym również dualnego nie znajdowało się w zakresie zainteresowania np. Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ani też samych uczelni wyższych. Sytuacja zaczyna się jednak zmieniać. Na początku 2014 roku Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego prof. dr hab. Lena Kolarska-Bobińska zaprosiła listownie środowisko akademickie do otwartej dyskusji nt. roli praktyk i staży studenckich w systemie kształcenia na poziomie wyższym. Dobrze się stało, że Ministerstwo

Nauki i Szkolnictwa Wyższego dostrzega potrzebę zwiększenia roli praktyk i staży studenckich oraz konsultuje swoje zamierzenia ze społecznością akademicką. Jest o tyle istotne, że w Polsce powstają już projekty dydaktyczne, które wychodzą naprzeciw wymaganiom rynku pracy proponując innowacyjne kształcenie na poziomie wyższym. Przykładem takiego projektu jest kierunek studiów zarządzanie państwem prowadzony na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Pomysł na utworzenie kierunku powstał w 2009 roku, kiedy to Wydział był organizatorem konferencji „Uniwersytet XXI wieku. Kierunki i uwarunkowania rozwoju”¹⁶. W jej trakcie dyskutowano z zaproszonymi pracodawcami nad programami studiów prowadzonych na Wydziale. Rezultatem tej dyskusji było wdrożenie do planu nauczania przedmiotów, które zwiększają umiejętności interpersonalne przyszłych absolwentów oraz podnoszą ich mobilność na rynku pracy. Dyskutowano również o potrzebie nowego podejścia do dydaktyki na poziomie wyższym, która w większym stopniu integrować będzie Uniwersytet z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Program kształcenia powstał na bazie wieloletniego doświadczenia naukowo-dydaktycznego Wydziału oraz w wyniku konsultacji społecznych, w tym ze studentami, absolwentami, pracodawcami prywatnymi oraz instytucjami publicznymi. Nowopowstały kierunek jest również rezultatem współpracy Wydziału z przedstawicielami pracodawców skupionymi w Społecznej Radzie Programowej, która jest organem doradczym działającym przy Dziekanie Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM¹⁷.

Przedstawiony program wpisuje się w politykę poprawy jakości kształcenia na szczeblu wydziałowym, uniwersyteckim, regionalnym i europejskim. Przede wszystkim jest on zgodny ze „Strategią Rozwoju Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na lata 2010-2020”¹⁸, gdzie do zadań priorytetowych zaliczono „konieczności uatrakcyjnienia i unowocześnienia propozycji dydaktycznej Wydziału”, w szczególności poprzez wprowadzanie unikatowych kierunków kształcenia. Zaproponowany program kształcenia jest także zgodny ze „Strategią rozwoju Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na lata 2009-2019”¹⁹.

Na poziomie regionalnym program kształcenia zarządzania państwem wpisuje się w Cel I „Wielkopolska równych szans i możliwości” Strategii Polityki Społecznej Województwa Wielkopolskiego²⁰ oraz jest spójny z Celem Strate-

¹⁶ <http://wnpid.amu.edu.pl/pl/main/42-aktualnoci/konferencje-seminaria-imprezy/347-uniwersytet-xxiw.html>, (dostęp: 24.08.2016 r.).

¹⁷ <http://wnpid.amu.edu.pl/pl/wnpid-rada-programowa.html>, (dostęp: 24.08.2016 r.).

¹⁸ Załącznik do uchwały Rady Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM nr 31/2010/2011.

¹⁹ http://amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0004/29227/strategia.pdf, (dostęp: 24.08.2016 r.).

²⁰ http://www.umww.pl/strategia-wojewodztwa_strategia-polityki-spoecznej-dla-wojewodztwa-wielkopolskiego-do-2020-roku, (dostęp: 24.08.2016 r.).

¹⁴ Dz. U. 2011 Nr 243, poz. 1445 z późn. zm.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 sierpnia 2011 r. w sprawie kryteriów, warunków i trybu ubiegania się o nadanie statusu Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego (Dz. U. 2011, Nr 192, poz. 1142 z późn. zm.).

gicznym nr 6 Odnowionej Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku, a mianowicie „Wzrost kompetencji mieszkańców i zatrudnienia”²¹. Uruchomienie tego kierunku spełnia również oczekiwania UE, która w wytycznych dla Polski na okres programowania 2014+ postuluje zwiększenie potencjału administracyjnego odpowiednich instytucji celem wzmoczonej skuteczności, elastyczności i szybkiego reagowania na niedoskonałości systemu i obniżenie kosztów jego funkcjonowania. Zgodnie z zaleceniami Rady UE program studiów zwiększa dostępność praktyk zawodowych i uczenia się w miejscu potencjalnej pracy²².

Kierunek zarządzanie państwem to innowacyjna propozycja kształcenia na poziomie zawodowym, która stanowi odpowiedź na oczekiwania młodych ludzi oraz na aktualną sytuację na rynku pracy. W dzisiejszych czasach od absolwenta studiów wyższych wymaga się bowiem nie tylko wiedzy, ale również praktycznych umiejętności oraz doświadczenia. Zaproponowana inicjatywa wychodzi naprzeciw tym wymogom.

Studia licencjackie na tym kierunku trwają trzy lata. Na pierwszym roku studenci wyposażeni zostają w podstawową wiedzę z zakresu funkcjonowania państwa. Autorzy programu starali się połączyć najnowsze ustalenia teorii zarządzania z nauką o państwie i mechanizmach jego funkcjonowania. Jednakże począwszy od drugiego roku studiów integralnym elementem procesu kształcenia są zajęcia praktyczne prowadzone w instytucjach publicznych działających na terenie Wielkopolski w wymiarze dwóch dni tygodniowo. Student odbywa praktykę w takiej instytucji przez dwa dni w ciągu kolejnych trzydziestu tygodni w okresie od października do czerwca danego roku akademickiego pod kierownictwem opiekuna wskazanego przez jej szefa oraz tutora wyznaczonego przez Wydział. Korzyścią dla instytucji publicznej, która przystąpi do współpracy, jest niewątpliwie dyspozycyjny młody człowiek, chłonny wiedzy i chcący uczyć się nie tylko w standardzie akademickim, ale również profilu praktycznym. Skutkiem nawiązanej współpracy przy organizacji zajęć praktycznych trwających dwa lata może być włączenie praktykanta, a w przyszłości absolwenta do rezerwy kadrowej danej jednostki²³.

Wydaje się, że kadra dydaktyczna Wydziału w połączeniu z praktycznym doświadczeniem pracowników danej instytucji wykształci absolwenta, który po zakończeniu studiów będzie w stanie skutecznie podjąć zatrudnienie. W zamysłu pomysłodawców powinno to ułatwić młodym ludziom odnalezienie się na coraz bardziej wymagającym rynku pracy. Widać już pierwsze efekty tej dzia-

łalności, bowiem w roku 2016 studia kończyli pierwszy absolwenci tego kierunku i wielu z nich zaraz po zakończeniu studiów lub jeszcze w trakcie ich trwania podjęło zatrudnienie w miejscu odbywania praktyki.

Do współpracy zaproszono wszystkie najważniejsze instytucje publiczne z terenu całej Wielkopolski. Podjęto współpracę m.in. z Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim, Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego, Powiatem Poznańskim, Miastem Poznań, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Poznaniu, Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Poznaniu, Sądem Apelacyjnym w Poznaniu i Sądami Rejonowymi w Poznaniu, Kuratorium Oświaty, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, a także z szeregiem starostw powiatowych oraz urzędów miast, gmin i innych instytucji. Do tej pory podpisano ponad 60 umów dotyczących współpracy, a z każdym rokiem akademickim przybywają kolejne²⁴.

Wszystko to daje realne podstawy do tego aby stwierdzić, że połączenie wiedzy akademickiej z zajęciami warsztatowymi prowadzonymi w instytucji publicznej przez pełne dwa lata akademickie w systemie ciągłym są realną szansą na wzmocnienie szans zawodowych absolwentów. Co warto jest szczególnego podkreślenia – dobór instytucji nie jest przypadkowy. Studenci są bowiem kierowani na praktykę zgodną z profilem kształcenia na kierunku studiów oraz w zgodzie z wybraną specjalnością.

Program praktyk w danej instytucji jest dostosowany do jej możliwości kadrowych i lokalowych oraz koordynowany jest dwutorowo – przez tutora z ramienia Wydziału oraz opiekuna praktykanta ze strony instytucji. Stały kontakt instytucji i Wydziału w kwestii realizacji praktyki przez studenta gwarantuje jej wysoką jakość oraz szybką i skuteczną interwencję w sytuacji, gdyby jej przebieg został z jakiegoś powodu zakłócony. Przyjęcie na praktykę nakłada na studenta szereg nowych wymogów, z których wywiązanie uzależnia zaliczenie z wynikiem pozytywnym całego cyklu dydaktycznego. Zamierzeniem pomysłodawców jest również poszerzenie w przyszłości spektrum instytucji współpracujących o sektor społeczny oraz gospodarczy, co będzie związane z planowanym uruchomieniem nowych specjalności.

Okazało się, że taka formuła kształcenia spotkała się ze zrozumieniem i entuzjastycznym przyjęciem ze strony interesariuszy zewnętrznych. Wiele z nich podpowiadało również jak przygotować cały cykl odbywania praktyki. Trzeba więc stwierdzić, że już na etapie planowania i organizowania całego systemu wkład otoczenia społeczno-gospodarczego był znaczący.

Potwierdzeniem zainteresowania wszystkich stron tego przedsięwzięcia dydaktycznego było zorganizowane w dniu 23 maja 2014 roku na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa we współpracy z Wielkopolską Izbą Rzemieśl-

²¹ <http://www.umww.pl/strategia-wojewodztwa>, (dostęp: 24.08.2016 r.).

²² http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/csr2013_poland_pl.pdf, (dostęp: 24.08.2016 r.).

²³ P. Antkowiak, T. Wallas, *Kierunek „zarządzanie państwem” – czyli rzecz o kształceniu dualnym w obszarze nauk społecznych*, [w:] *Staże i praktyki jako czynnik zwiększający Zatrudnialność absolwentów kierunków humanistycznych i społecznych*, Gdynia 2014, s. 37-42.

²⁴ Więcej na stronach: www.zarzadzanie-panstwem.pl oraz www.wnpid.amu.edu.pl/pl/zarzadzanie-panstwem.

niczą *Forum Gospodarki i Edukacji*. Patronat nad organizowaną konferencją objęła prof. Lena Kolarska-Bobińska – Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Joanna Kluzik-Rostkowska – Minister Edukacji Narodowej oraz Jerzy Bartnik – Prezes Związku Rzemiosła Polskiego. Gościem honorowym naszego spotkania będzie Pani prof. Lena Kolarska-Bobińska – Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Tematyka konferencji obejmowała zagadnienia współpracy pracodawców ze szkolnictwem ponadgimnazjalnym i wyższym oraz potrzeby w zakresie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w tym zakresie. Szczególną uwagę w programie konferencji poświęcono kształceniu dualnemu, prowadzonemu przemienne w szkole/uczelni i miejscu pracy. Gośćmi Forum byli m.in. przedstawiciele władz państwowych i samorządowych, szkolnictwa wyższego oraz ponadgimnazjalnego, organizacji pracodawców i samorządu gospodarczego, w tym samorządu gospodarczego rzemiosła z mocy ustawy realizującego zadania z zakresu praktycznej nauki zawodu, instytucji rynku pracy i organizacji pozarządowych. Przedsięwzięcie okazało się dużym sukcesem i niewątpliwie będzie kontynuowane w przyszłości²⁵.

Przykład przedstawiony poniżej wyraźnie pokazuje, że kształcenie w oparciu o kooperację dwóch sektorów jest możliwe i przynosi wymierne efekty. Działa to w oparciu o kooperację dwóch równoprawnych podmiotów – uczelni wyższej oraz administracji publicznej. W przypadku kształcenia zawodowego w powiązaniu z rozwojem przemysłu widzimy jednak wyraźnie, że pojawia się bardzo istotny problem – po stronie gospodarczej nie ma realnego partnera, który mógłby realnie współpracować z sektorem edukacyjnym oraz uczelniami wyższymi. Jedynym rozsądnym rozwiązaniem wydaje się być wykreowanie takiego partnera w postaci powszechnego samorządu gospodarczego.

POWSZECHNY SAMORZĄD GOSPODARCZY KLUCZEM DO SUKCESU

W Polsce od ponad dwudziestu pięciu lat trwa dyskusja dotycząca potrzeby wyłonienia samorządowej reprezentacji interesów środowiska przedsiębiorców. Debata na ten temat jest tym istotniejsza, że rozwój idei samorządności stanowi jeden z kluczowych czynników demokratyzacji systemu politycznego. W tym kontekście należy podkreślić, że samorząd nie jest pojęciem jednowymiarowym, odnoszącym się wyłącznie do stosunków terytorialnych. Bardzo ważną rolę w systemie reprezentowania interesów określonych grup obywateli odgrywa samorząd specjalny, który wyodrębnia się według innych kryteriów. W jego ramach wyróżnić możemy związki personalne, reprezentujące intere-

sy osób wykonujących profesje zaufania publicznego oraz związki ekonomiczne, których zadaniem jest rzecznictwo interesów środowiska gospodarczego. Odpowiednio do zaprezentowanego powyżej podziału, w ramach samorządu specjalnego wyróżniamy samorząd zawodowy i szczególnie interesujący projektodawców ustawy samorząd gospodarczy²⁶.

Nie ulega wątpliwości, że samorząd gospodarczy powinien być traktowany jako związek publicznoprawny. Należy to wyraźnie podkreślić, bowiem na gruncie polskiego prawa od lat myli się dwa różne dążenia, a mianowicie prawo do zrzeszania się z prawem do zarządzania własnymi sprawami. O ile wynikająca z prawa do zrzeszania się zasada dobrowolności nie budzi zastrzeżeń w odniesieniu do stowarzyszeń, to bez wątpienia kłóci się ona z podstawowymi aspektami wyrażającymi istotę korporacji publicznych, a takimi powinny być samorządowe izby gospodarcze. Opierając się na tych założeniach należy zatem zdecydowanie wyłączyć z zakresu samorządu gospodarczego wszelką działalność, która ogranicza się jedynie do funkcji doradczych w sprawach publicznych lub też wyłącznie do reprezentowania partykularnych interesów wąskiej grupy przedsiębiorców. Mylenie podmiotów samorządowych, posiadających określone władztwo administracyjne, ze stowarzyszeniami funkcjonującymi w sferze gospodarki jest tendencją niepożądaną, wprowadzającą zamęt organizacyjny i kompetencyjny, co w efekcie może prowadzić do zdeprawowania idei samorządu gospodarczego. Trzeba sobie uświadomić, że potencjał samorządu gospodarczego tkwi w jego publicznoprawnym charakterze. Powinien on być zatem wyłaniany w demokratyczny sposób, powszechną i możliwie apolityczną reprezentacją środowiska przedsiębiorców, będącą partnerem tak administracji rządowej, jak i samorządu terytorialnego²⁷.

W tym zakresie, w którym samorząd gospodarczy nie wykonuje jedynie wyraźnych poleceń ustawowych, ma on przyznane prawo do samodzielnego działania. Materialnie realizuje on zadania administracji państwowej, a zatem sprawuje władzę zwierzchnią, natomiast formalnie jest wyrazem decentralizacji, albowiem stanowi samodzielną, hierarchicznie niezależną organizację wyposażoną we władztwo administracyjne. Innymi słowy samorząd gospodarczy ma charakter nieterytorialnych, publicznoprawnych związków przymusowych, występujących jako związki ekonomiczne.

Obecnie obowiązujące w Polsce regulacje prawne nie zapewniają niestety izmom gospodarczym pozycji związków publicznoprawnych. Opierają się one na fakultatywnym charakterze więzi łączących przedsiębiorców, co jest główną przyczyną słabości rodzimego samorządu gospodarczego, a właściwie qu-

²⁶ Zob. P. Antkowiak, R. Kmiecik, *Udział przedsiębiorców w podejmowaniu decyzji publicznych w sferze gospodarczej na poziomie lokalnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2015, nr 2.

²⁷ R. Kmiecik, *Samorząd gospodarczy w Polsce: rozważania na temat modelu ustrojowego*, Poznań 2004, s. 143.

²⁵ <http://wnpid.amu.edu.pl/pl/konferencje/2601-forum-gospodarki-i-edukacji.html>, (dostęp: 25.08.2016 r.).

asi-samorządu gospodarczego. Brak tego typu struktur w sferze instytucji publicznych jest głównym powodem ich marginalizowania przez władze rządowe i samorządowe, które nie widzą potrzeby czynienia jakichkolwiek koncesji na rzecz rozproszonego środowiska gospodarczego. W tym kontekście najbardziej racjonalnym rozwiązaniem wydaje się być utworzenie powszechnego samorządu gospodarczego, który zostanie włączony w system instytucji publicznych.

Ustawa o samorządzie gospodarczym stanowić będzie przełom w procesie organizowania się środowiska przedsiębiorców w Polsce. W demokratycznym ładzie politycznym sprzyjającym rozwojowi efektywnej i konkurencyjnej gospodarki rynkowej nie może zabraknąć organizacji, która w oparciu o demokratyczne struktury przedstawicielskie reprezentować będzie wobec rządu, administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz Sejmu i Senatu – interesy wszystkich podmiotów gospodarczych działających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Instytucjami samorządu gospodarczego są przede wszystkim izby przemysłowo-handlowe, rzemieślnicze i rolnicze. Organizacje te mają określony przez ustawę zakres zadań, które wykonywane są samodzielnie i niezawisłe od innych podmiotów administracji publicznej. Zakres tych zadań jest miarą decentralizacji administracji państwa w sferze gospodarczej; jest też wyrazem zaufania państwa do obligatoryjnie zorganizowanego w izbach czynnika obywatelskiego, a także przekonania, że jest on w sprawach gospodarki lokalnej bardziej kompetentny od urzędników administracji rządowej. Dzięki samorządowi gospodarczemu przemysłu i handlu społeczność przedsiębiorców ze zbiorowości indywidualnych, rozproszonych jednostek staje się zorganizowaną zbiorowością publicznoprawną, czyli wspólnotą samorządową, wyposażoną we władztwo administracyjne²⁸.

Tak zorganizowany samorząd gospodarczy podejmuje inicjatywy, które na stałe wpisane są w jego obszar działania i przyczynia się nie tylko do poprawy sytuacji indywidualnych podmiotów gospodarczych, ale realizuje cele rozwoju lokalnego i regionalnego, a także ma wpływ na politykę gospodarczą państwa. Wyrazem tej działalności jest dbałość samorządu o ład rynkowy, o rozwój przedsiębiorczości, systemu kształcenia i szkoleń, wsparcie dla innowacyjności i zarządzanie usługami publicznymi.

Jak już wspomniano, działające obecnie w Polsce izby gospodarcze pozostają związkami o charakterze prywatnym, co sprawia, że nie mogą być one traktowane jako organizacje samorządu gospodarczego. Podstawy prawne funkcjonowania izb gospodarczych zostały określone przede wszystkim w ustawie z dnia 30 maja 1989 r. Paradoksalnie regulacja ta, mimo wielu wad wskazywanych przez większość środowiska przedsiębiorców, nadal obowiązuje sprawiając, że reprezentacja interesów sfer gospodarczych pozostawia wiele do życzenia.

Najpoważniejsze mankamenty tej ustawy to: 1) wprowadzenie zasady dobrowolnej przynależności do izb gospodarczych, 2) sposób powoływania izb gospodarczych w trybie inicjatywy założycielskiej samych zainteresowanych, a także 3) oparcie majątku izb gospodarczych na składkach członkowskich, darowiznach, spadkach, zapisach oraz dochodach z własnej działalności izby. Trzeba jednoznacznie podkreślić, że takie uregulowanie podstaw działania izb gospodarczych w żadnym razie nie zapewnia im pozycji związków publicznoprawnych, które uzyskują podmiotowość z tytułu posiadania władzy i faktycznej mocy użycia przymusu zewnętrznego. Niestety cech tych nie znajdujemy ani w zorganizowanych na poziomie lokalnym i regionalnym izbach gospodarczych, ani w Krajowej Izbie Gospodarczej, której powołanie zapowiadała wspomniana ustawa. Z tego też względu wyżej wymienione organizacje możemy traktować jedynie jako stowarzyszenia gospodarcze, a nie jednostki samorządu gospodarczego. Uwaga ta dotyczy wszystkich izb przemysłowo-handlowych, izb budownictwa, izb turystycznych i innych powołanych na mocy ustawy z 30 maja 1989 r.²⁹.

Jak się zatem wydaje, przedsiębiorcy pozbawieni są w Polsce swojej reprezentacji, mimo że formalnie wiele organizacji zajmuje się rzecznictwem interesów podmiotów gospodarczych. Można tu wymienić m. in. organizacje pracodawców, takie jak: Konfederacja Pracodawców Polskich, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych „Lewiatan” czy Business Centre Club oraz izby branżowe. Nie dezawuuując zasług wymienionych powyżej podmiotów w sferze reprezentowania interesów środowiska przedsiębiorców w naszym kraju, zważmy jednak, że nie mają one mandatu do występowania w interesie całego spektrum polskiej gospodarki. Z drugiej strony zwróćmy uwagę, że większość wymienionych wyżej organizacji z dystansem odnosi się perspektywy utworzenia w naszym kraju powszechnego samorządu gospodarczego, słusznie obawiając się utraty własnych wpływów lub możliwości zarobkowania. Jest to bardzo niekorzystna sytuacja, kiedy stowarzyszenia gospodarcze starają się zawłaszczyć prawo do reprezentowania wszystkich przedsiębiorców, dezawuuując jednocześnie samorząd gospodarczy będący ustawowym przedstawicielem świata biznesu. Jak się zatem okazuje, dobro publiczne często nie wytrzymuje konkurencji z partykularnym interesem określonych grup nacisku czy elitarnych środowisk gospodarczych.

Stąd też z inicjatywy Ogólnopolskiej Federacji Przedsiębiorców i Pracodawców – Przedsiębiorcy.pl zespół autorów w składzie: prof. UAM dr hab. Robert Kmiecik, dr Paweł Antkowiak oraz dr Adam Jaskulski przygotował Projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych. Podstawowym celem przygotowanej ustawy jest przede wszystkim uporządkowanie struktur samorządu gospodarczego w Polsce, a w istocie rzeczy utworzenie samorządu gospodarczego

²⁸ Zob. R. Kmiecik, *Perspektywy rozwoju samorządu gospodarczego w Polsce jako podmiotu administracji publicznej*, „Przegląd Politologiczny”, 2008, nr 3.

²⁹ R. Kmiecik, P. Antkowiak, K. Walkowiak, *Samorząd gospodarczy i zawodowy w systemie politycznym Polski*, Warszawa 2012, s. 150-157.

przemysłu i handlu jako związku o charakterze publicznoprawnym. Według oceny projektodawców, obecnie obowiązujące przepisy doprowadziły do zbyt dużego rozdrobnienia organizacyjnego świata biznesu. Ustawa w żadnym wypadku nie zmierza jednak do likwidacji tych struktur, a ma jedynie uporządkować system prawno-instytucjonalny w zakresie funkcjonowania reprezentacji środowiska społecznego przedsiębiorców³⁰.

Ustawa regulować ma wyłącznie działalność izb przemysłowo-handlowych. Nie będzie ona zatem ingerować w organizację samorządu gospodarczego rzemiosła, który opiera się na ustawie z 22 marca 1989 r. o rzemiosło, a także samorządu rolniczego, który został zorganizowany na mocy ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych. Uwaga ta dotyczy również samorządów zawodowych powołanych na bazie odrębnych aktów prawnych (adwokackiego, radców prawnych, lekarskiego, lekarsko-weterynaryjnego, notarialnego, pielęgniarstwa i położnych, aptekarskiego, biegłych rewidentów, doradców podatkowych, komorniczego, architektów, inżynierów budownictwa, rzeczników patentowych, psychologów, kuratorów sądowych, diagnostów laboratoryjnych oraz fizjoterapeutów).

Jak już zaznaczono, członkostwo w izbach przemysłowo-handlowych powinno mieć charakter obligatoryjny. W takim wypadku obejmowałoby ono wszystkich prowadzących działalność gospodarczą w sposób zorganizowany i ciągły w: przemyśle, handlu, budownictwie, usługach oraz poszukiwaniu i eksploatacji zasobów mineralnych. Samorząd gospodarczy przemysłu i handlu stanowiłyby: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – przedsiębiorcy i wspólnicy, spółki jawne, spółki komandytowe, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe, a także oddziały zagranicznych spółek akcyjnych, z ograniczoną odpowiedzialnością i komandytowo-akcyjnych działających w Polsce.

Instytucjami tak szeroko rozumianego samorządu powinny być niezależne od siebie i samodzielne w ramach ogólnego porządku prawnego: okręgowe izby przemysłowo-handlowe oraz Krajowa Izba Przemysłowo-Handlowa, będąca naczelnym organem samorządowej reprezentacji przedsiębiorców. Struktura samorządu będzie zatem dwuszczeblowa. Planowane jest utworzenie 49 okręgowych izb przemysłowo-handlowych. Podstawą ich wyodrębnienia będą siedziby Samorządowych Kolegiów Odwoławczych, które w nowo powołanej strukturze administracyjnej będą właściwe do rozpoznawania spraw jako organ wyższego stopnia w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Rozpatrywałby sprawy indywidualne z zakresu administracji publicznej, należące do właściwości izb przemysłowo-handlowych. Dodatkowo zaś proponowana mapa izb przemysłowo-handlowych pokrywa się z podziałem Regionalnych Izb Obrachunkowych wraz z ich delegaturami, co znacznie

usprawni proces nadzoru nad finansowym aspektem działalności izb i wpisuje się w dotychczasową strukturę. Ponadto na szczeblu wojewódzkim stworzona zostanie organ doradczo-konsultacyjny przy Marszałku Województwa – Rada Regionalna Izby Przemysłowo-Handlowych.

Izby przemysłowo-handlowe, będąc instytucjami w pełni demokratycznymi, powinny być kierowane przez osoby pochodzące z demokratycznych wyborów. Czynne prawo wyborcze należy przyznać osobom, które w okręgu izby prowadzą przedsiębiorstwo zarobkowe. Każdemu podatnikowi podatku od towarów i usług przysługiwać będzie, bez względu na wielkość firmy, jeden głos. Reprezentanta spółki, osobę fizyczną wskażą akcjonariusze lub wspólnicy w trybie określonym dla powoływania władz spółki akcyjnej lub z ograniczoną odpowiedzialnością, a w przypadku spółek osobowych uchwałą. Wszyscy wykonujący we własnym lub cudzym imieniu czynne i bierne prawo wyborcze powinni posiadać pełną zdolność do czynności prawnych i obywatelstwo polskie.

Niezwykle ważną kwestią jest racjonalne określenie obszarów działania samorządu gospodarczego. Spośród tradycyjnej listy prerogatyw okręgowych izb przemysłowo-handlowych podkreślić należy przede wszystkim:

- prowadzenie listy przedsiębiorców działających na obszarze Izby;
- kontrola informacji umieszczanych przez przedsiębiorców w oświadczeniach pisemnych kierowanych w zakresie swojej działalności do oznaczonych osób lub organów;
- zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji w działalności gospodarczej w interesie publicznym, przedsiębiorców oraz klientów;
- rozpoznawanie w pierwszej instancji zarzutów odnoszących się do czynów nieuczciwej konkurencji na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji;
- zakładanie, prowadzenie i popieranie we współpracy z władzami oświatowymi szkół zawodowych i kształcących;
- organizacja i prowadzenie sądownictwa polubownego i arbitrażu gospodarczego;
- wydawanie koncesji, zezwoleń i licencji;
- **prowadzenie kursów kształcących i szkoleń dla członków Izby;**
- **prowadzenie szkoleń z zakresu przedsiębiorczości;**
- pomoc przedsiębiorcom w przygotowaniu projektów związanych z rozwojem działalności gospodarczej;
- pomoc osobom zainteresowanym założeniem działalności gospodarczej;
- konsolidowanie drobnych przedsiębiorców do udziału w projektach w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego;
- tworzenie funduszy celowych na rozwój inwestycji na terenie działania Izby;
- przedstawianie wniosków i spostrzeżeń z własnej inicjatywy oraz na żądanie organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego;

³⁰ R. Kmiecik, P. Antkowiak, A. Jaskulski, *Projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych*, Poznań-Warszawa 2016.

- wyrażanie opinii o projektach zarządzeń i uchwał organów samorządu terytorialnego na obszarze Izby oraz udział w ich opracowywaniu, a także składanie własnych propozycji i wniosków w zakresie m.in. planów zagospodarowania przestrzennego, rozwoju dróg i komunikacji, podatków, inwestycji komunalnych, prowadzenia działalności gospodarczej i regulacji związanych z funkcjonowaniem izb przemysłowo-handlowych;
- udzielanie pomocy przedsiębiorcom w prowadzeniu działalności gospodarczej poprzez promowanie sfery edukacyjnej i informacyjnej oraz tworzenie, utrzymywanie i popieranie odpowiednich instytucji, jednostek i urzędów, takich jak instytuty badawcze, wystawy, targi, biura informacyjne, wydawnictwa;
- wydawanie, na podstawie upoważnień wynikających z odrębnych przepisów, dokumentów certyfikacyjnych oraz świadectw o pochodzeniu towarów;
- ustanawianie biegłych i rzeczoznawców do wydawania opinii i stwierdzania stanu faktycznego dotyczącego działalności gospodarczej reprezentowanych podmiotów;
- delegowanie przedstawicieli do utworzonych przez władze rządowe oraz samorządowe organów doradczych mających znaczenie dla dziedzin reprezentowanych przez Izby;
- zbieranie i przekazywanie organom administracji rządowej i samorządowej danych statystycznych odpowiadających zakresowi pracy Izby.

Do zadań Krajowej Izby Przemysłowo-Handlowej zaliczyć możemy:

- wyrażanie opinii o projektach ustaw i rozporządzeń, udział w ich opracowaniu, a także przedstawianie własnych projektów w zakresie ustawodawstwa gospodarczego, a w szczególności: prawa przemysłowego, handlowego, celnego, obrotu towarowego z zagranicą, przekształceń własnościowych, obrotu pieniężnego, przewozowego i komunikacji, łączności, podatkowego, monopolowego, ochrony środowiska, zamówień publicznych, pracy i ubezpieczeń społecznych, opłat skarbowych i innych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz regulacji dotyczących samorządu gospodarczego;
- administrowanie systemem teleinformatycznym Centralnej Ewidencji i Informacji Działalności Gospodarczej (CEDiG);
- członkostwo w Radzie Dialogu Społecznego;
- prowadzenie pojedynczego punktu kontaktowego;
- **współdecydowanie o podstawie programowej kształcenia w wybranych zawodach na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty;**
- opiniowanie rządowych projektów traktatów i umów handlowych z podmiotami zagranicznymi, a także przedstawianie postulatów w tym obszarze;
- reprezentowanie interesów przedsiębiorców w stosunku do władz rządowych;

- organizowanie forum konsultacyjnego dla przedstawicieli wszystkich samorządów gospodarczych, zrzeszeń, spółdzielni, cechów etc.;
- przedstawianie wniosków i spostrzeżeń z własnej inicjatywy oraz na żądanie organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego;
- udzielanie pomocy przedsiębiorcom w prowadzeniu działalności gospodarczej poprzez promowanie sfery edukacyjnej i informacyjnej oraz tworzenie, utrzymywanie i popieranie odpowiednich instytucji, jednostek i urzędów, takich jak instytuty badawcze, wystawy, targi, biura informacyjne, wydawnictwa;
- delegowanie przedstawicieli do utworzonych przez władze organów doradczych mających znaczenie dla dziedzin reprezentowanych przez Izbę Krajową;
- wydawanie na wniosek podmiotów gospodarczych, sądów powszechnych i innych podmiotów opinii i informacji dotyczących zwyczajów handlowych, poziomu cen i warunków obrotu handlowego oraz prowadzenia przedsiębiorstw;
- opracowanie zasad etyki działalności gospodarczej;
- zbieranie i przekazywanie organom administracji rządowej i samorządowej danych statystycznych odpowiadających zakresowi pracy Izby Krajowej.

Do podstawowych zadań Regionalnej Rady Izb Przemysłowo-Handlowych należy:

- obligatoryjny udział w wojewódzkich radach dialogu społecznego;
- doradztwo władzom regionalnym w zakresie problematyki dotyczącej prowadzenia działalności gospodarczej;
- konsultacje w zakresie węzłowych problemów przedsiębiorczości o znaczeniu regionalnym;
- pomoc przy organizacji wizyt przedsiębiorców zagranicznych w regionie oraz przygotowanie misji zagranicznych Urzędu Marszałkowskiego;
- konsultacje w zakresie regionalnych strategii i programów rozwoju;
- współpraca z władzami regionalnymi w sferze realizacji polityki spójności.

W celu wykonywania wymienionych powyżej zadań izby gospodarcze powinny dysponować wykazem osób i jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą wraz z danymi dotyczącymi ich siedziby i przedmiotu przedsiębiorstwa, zgłoszonych w rejonie izby, od wojewódzkich urzędów statystycznych według numeracji REGON, od urzędów skarbowych według aktualnych zgłoszeń obowiązku podatkowego w podatku od sprzedaży towarów i usług (VAT), albo opłacających podatek zryczałtowany, i od gmin według zgłoszeń do ewidencji działalności gospodarczej. Docelowo to właśnie izby powinny prowadzić rejestr przedsiębiorców, co wydatnie zwiększyłoby ich wpływ na stosunki gospodarcze na swoim terenie, a także jednoznacznie zdefiniowało ich miejsce w strukturze administracyjnej kraju.

Warunkiem efektywnego wykonywania zadań izb przemysłowo-handlowych jest racjonalne określenie podstaw jego finansowania. Znaczącą część dochodów budżetowych izb przemysłowo-handlowych powinny zatem stanowić stabilne i pewne wpływy podatkowe, które umożliwiłyby planowe realizowanie zadań statutowych. Najlepszym rozwiązaniem w tym względzie byłoby partycypowanie izb w podatku od towarów i usług VAT z terenu działania danej izby. Otwartą kwestią pozostaje wielkość tego udziału; jak się wydaje mógłby on się kształtować na poziomie 0,5-1% pobranych kwot. Odprowadzaniem określonych ustawowo należności zajmowałyby się właściwe terytorialnie urzędy skarbowe. Pozyskane w ten sposób środki finansowe byłyby dzielone, według algorytmu określonego w ustawie, na realizację zadań izb przemysłowo-handlowych na szczeblu okręgowym i krajowym.

Pozostałe dochody izb przemysłowo-handlowych powinny stanowić: opłaty eksploatacyjne (np. należności za szkolenia i inne usługi świadczone przedsiębiorcom), dotacje i subwencje państwowe, bez których trudno sobie wyobrazić realizację zadań zleconych przez administrację rządową i samorządową, oraz mające siłą rzeczy marginalny charakter, darowizny, zapisy, spadki oraz dochody z własnej działalności.

Do gospodarki finansowej samorządu gospodarczego stosować się będzie przepisy ustawy o finansach publicznych i ustawy o zamówieniach publicznych, natomiast nadzór nad nią zostanie przekazany regionalnym izbom obrachunkowym.

Organizacje samorządu gospodarczego, będąc związkami o charakterze publicznoprawnym, podlegać muszą nadzorowi ze strony administracji państwowej.

Co szczególnie istotne, nadzór nad działalnością władz i organizacji samorządu gospodarczego sprawowany będzie wyłącznie na podstawie kryterium zgodności z prawem.

Organem nadzoru nad samorządem gospodarczym będzie minister właściwy do spraw przemysłu i handlu, a w zakresie spraw budżetowych – regionalna izba obrachunkowa, właściwa ze względu na siedzibę izby. Organy nadzoru powinny mieć zastrzeżone prawo żądania od władz izb przemysłowo-handlowych niezbędnych informacji i danych dotyczących bieżącej działalności. W tym względzie zarząd (prezydium) izby przedstawiać będzie wspomnianemu ministrowi uchwały organów izby oraz zatwierdzone przez siebie sprawozdanie z rocznej działalności izby w terminie 14 dni od momentu ich uchwalenia.

Organ nadzoru zostanie upoważniony do stwierdzania nieważności uchwał organów izby w terminie nie dłuższym niż 30 dni od daty ich doręczenia. Rozstrzygnięcie nadzorcze powinno zawierać uzasadnienie faktyczne i prawne oraz pouczenie o dopuszczalności wniesienia skargi do sądu administracyjnego. W przypadku nieistotnego naruszenia prawa, organ nadzoru nie stwierdza nieważności uchwały, ograniczając się do wskazania, że uchwałę wydano z naruszeniem prawa.

Rozstrzygnięcia nadzorcze dotyczące izby przemysłowo-handlowej podlegać będą zaskarżeniu przez odpowiednią jednostkę samorządu gospodarczego do Naczelnego Sądu Administracyjnego z powodu niezgodności z prawem w terminie 30 dni od daty jego doręczenia. Podstawą wniesienia skargi będzie uchwała walnego zgromadzenia lub zarządu.

Tak zorganizowany powszechny samorząd gospodarczy stanie się realnym partnerem dla jednostek edukacyjnych i będzie w stanie w modelu dualnym realizować w kooperacji zadania edukacyjne na poziomie zawodowym i wyższym. Nie ulega wątpliwości, że wśród zadań, które perspektywicznie miałyby być realizowane przez izby przemysłowo-handlowe wysuwają się m.in. te związane z kształceniem zawodowym. Wzorcem do jakiego powinniśmy dążyć w Polsce są niewątpliwie rozwiązania stosowane w państwach Europy Zachodniej – szczególnie w Niemczech i Francji. Wydaje się, że sukcesy tamtejszego systemu kształcenia zawodowego przekładają się bezpośrednio na potencjał gospodarczy omawianych państw. W obu przypadkach izby przemysłu i handlu mają charakter obligatoryjny i działają w reżimie prawa publicznego.

DOŚWIADCZENIA FRANCUSKIE I NIEMIECKIE

W obu omawianych państwach system jest do siebie bardzo zbliżony. We Francji wiele szkół zawodowych, ośrodków szkoleniowych i instytutów badawczych powoływanych i prowadzonych jest przez izby przemysłowo-handlowe, które jako podmioty prawa publicznego są drugim we Francji, po Edukacji Narodowej, podmiotem w dziedzinie kształcenia zawodowego. Jest to jedna z najstarszych misji izb przemysłowo-handlowych, przewidziana w artykule 14 ustawy o izbach przemysłowo-handlowych z 1898 roku³¹. Artykuł ten zezwala „izbom handlowym na zakładanie i zarządzanie jednostkami do celów handlowych, takimi jak (...) szkoły handlowe, szkoły zawodowe, kursy doksztalające w dziedzinie ekonomii i handlu”. Ustawa z 1898 roku regulowała częściowo postanowienia francuskiego Kodeksu handlowego. W 2000 roku uchylono z niej te artykuły, które powielały treść Kodeksu handlowego, ale sama ustawa nadal obowiązuje, i Izby powołują się na nią podając prawne uzasadnienie dla tworzenia wyższych uczelni. Aktualnie obowiązujący Artykuł L711-4 Kodeksu handlowego przewiduje, że izby przemysłowo-handlowe mogą samodzielnie lub we współpracy z innymi partnerami zakładać i zarządzać instytucjami kształcenia zawodowego wstępnego i ustawicznego, na warunkach przewidzianych w artykułach L. 443-1 i L. 753-1 Kodeksu Edukacyjnego o kształceniu wstępnym i ustawicznym³².

³¹ J. F. Bernardin, *À quoi sert une chambre de commerce et d'industrie ?*, L'Archipel 2004, s. 81.

³² <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=5E9581B4D1764F6BACCC0CF7C639B0B9.tpdjo0>, (dostęp: 15.08.2016 r.).

Zatem we Francji każda izba przemysłowo-handlowa może, pod warunkiem przestrzegania norm i procedur prawnych, zakładać szkoły i instytucje edukacyjne, które są dostosowane do potrzeb danego okręgu. Izba może także zarządzać instytucją edukacyjną, o której utworzeniu zadecydowało państwo, region, departament lub gmina. Wystawiane tytuły i dyplomy zawodowe są zatwierdzone przez Ministra Pracy i Edukacji Narodowej³³.

Ta priorytetowa misja izb jest wypełniana w ponad 500 instytucjach dydaktycznych, zależnych od izb. Niektóre, jak np. Wyższe Studia Handlowe (*Hautes études commerciales*), Wyższa Szkoła Handlowa w Paryżu (*École supérieure de commerce de Paris* – pierwsza szkoła handlowa we Francji) lub Wyższa Szkoła Nauk Ekonomicznych i Handlowych (*École supérieure des sciences économiques et commerciales*), uzyskały – z upływem lat – status „grande École”³⁴, posiadające filie oraz swe odpowiedniki za granicą. Stowarzyszenie na rzecz rozwoju *grandes écoles* handlu i zarządzania to stowarzyszenie, prowadzone przez Zgromadzenie Francuskich Izb Przemysłowo-Handlowych, które zrzesza 29 Wyższych Szkół Handlu i Zarządzania. Jego główną misją jest promowanie tych szkół. Z kolei Konferencja *Grandes Ecoles* jest stowarzyszeniem, które reprezentuje we Francji i na arenie międzynarodowej francuskie *grandes écoles*, zarówno handlu i zarządzania, jak i inżynieryjne lub specjalistyczne.

Formą najbardziej rozpowszechnioną w ramach procesu kształcenia zawodowego, prowadzonego przez izby przemysłowo-handlowe we Francji jest praktyka zawodowa. Dotyczy ona młodych ludzi zatrudnionych w przedsiębiorstwie, którzy podejmując pracę podpisali umowę obejmującą obowiązek kształcenia się w centrum kształcenia zawodowego (*CFA – centre de formation des apprentis*)³⁵, prowadzonego izby przemysłowo-handlowe. Centra te zapewniają doksztalcenie ogólne, technologiczne i praktyczne, które uzupełnia doświadczenie uzyskane w przedsiębiorstwie. Kształcący się uczniowie mogą uzyskać tam kwalifikacje potwierdzone dyplomem nauczania zawodowego lub technologicznego drugiego lub wyższego stopnia. Poziom zatrudnienia po ukończeniu *CFA* jest zdecydowanie wyższy niż stopień zatrudnienia po ukończeniu kształcenia według innego systemu³⁶.

³³ Zob. K. Walkowiak, *Izby handlu i przemysłu we Francji*, [w:] *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2016, s. 65-88.

³⁴ *Grandes écoles* – kategoria francuskich wyższych uczelni, publicznych i prywatnych, które funkcjonują w sposób nieco odrębny od uniwersytetów. Niektóre są bardziej sprofesjonalizowane od uniwersytetów, inne organizują studia w trybie bardzo interdyscyplinarnym, prowadzą nabór zazwyczaj dwa lata po maturze i wymagają egzaminu wstępnego. *Grandes Écoles* uznawane są za prestiżowe. Większość tych szkół jest politechnikami, szkołami handlowymi i rolniczymi lub uczelniami prowadzącymi studia humanistyczno-społeczne i matematyczno-przyrodnicze na wysokim poziomie. Wyrażenie *Grande Ecole* można przetłumaczyć jako Wyższa Szkoła lub „wielka szkoła”. Dyplom *Grande Ecole* jest odrębną kategorią od dyplomu uniwersyteckiego, choć zazwyczaj uznawany jest za równoważnik np. magistra inżyniera w przypadku studiów technicznych.

³⁵ J. F. Bernardin, *À quoi...*, dz. cyt., s. 82.

³⁶ R. Kmiecik, P. Antkowiak, K. Walkowiak, dz. cyt., s. 123-150.

Dla osób, które przedwcześnie opuściły tradycyjny system szkolny, niektóre izby przemysłowo-handlowe realizują program zwany „drugą szansą”. Celem jest przyjęcie, ukierunkowanie i wykształcenie osób między 18 a 26 rokiem życia, które opuściły przedwcześnie system szkolny, nie uzyskawszy dyplomu ani kwalifikacji, a mają motywację na dalsze kształcenie się.

Kształcenie ustawiczne jest innym priorytetem izb przemysłowo-handlowych w dziedzinie edukacji. Każdego roku, 214 centrów kształcenia ustawicznego (*CFC – centres de formation continue*) przyjmuje średnio 380 000 stażystów – pracowników lub osoby ubiegające się o pracę – i zapewnia 31 000 godzin zajęć. Oprócz wykształcenia „standardowego”, centra zapewniają wykształcenie na potrzeby indywidualne przedsiębiorstwa. W tym celu gotowe są stworzyć specjalne programy dla danego przedsiębiorstwa, które zamierza pogłębić kompetencje swych pracowników lub umożliwić im nabycie nowych kompetencji, dzięki którym dostosują się do wymogów rozwoju technologii i gospodarki³⁷.

Francuskie Izby przemysłowo-handlowe kierują też ponad 100 centrami nauki języków obcych (*CEL – Centre d'études des langues*)³⁸. Oferta centrów językowych skierowana jest do pracowników, którym proponuje się naukę języków obcych na wszystkich poziomach, a także odpowiada na potrzeby przedsiębiorstw. Centra przygotowują do egzaminów językowych, zatwierdzanych przez państwo, a także do certyfikatu europejskiego z języków obcych, uznawanego w trzynastu krajach.

Jednym z zadań przypadających francuskim izbom przemysłowo-handlowym jest certyfikacja kompetencji. Izby zainicjowały powstanie w 1998 r. Stowarzyszenia Certyfikacji Zawodowej (*ACCP – Certification des Compétences Professionnelles*), które posiada uprawnienia do nadawania certyfikatów według własnego systemu oceny kompetencji pracowników³⁹. Aby wykazać jakość kształcenia, niektóre szkoły kierowane przez izby przemysłowo-handlowe zgłaszają się do instytucji akredytujących. Te niezależne struktury sprawdzają czy nauczanie odpowiada standardom i jeśli wymagania są spełnione, przyznają akredytację. Obecnie, 8 francuskich *grandes écoles* handlowych, podlegających izbom przemysłowo-handlowym, na 23 szkoły biznesowe w skali światowej, posiada wszystkie trzy najważniejsze akredytacje: europejskie EQUIS, amerykańskie AACSB i brytyjskie AMBA⁴⁰.

Izby przemysłowo-handlowe czuwają nad krajowymi sieciami szkół, które przygotowują przyszłą kadrę kierowniczą w zakresie handlu i organizacji. Jedną z nich jest sieć szkół handlu i zarządzania (fr. *EGC, les écoles de gestion et de*

³⁷ J. F. Bernardin, dz. cyt., s. 85.

³⁸ Tamże; por. <http://www.rennes.cci.fr/fr/centre-etudes-langues-rennes-vitre.aspx>, (dostęp: 15.08.2016 r.).

³⁹ <http://www.cci.fr/web/enseignement-superieur/les-ecoles-superieures-de-commerce>, (dostęp: 15.08.2016 r.).

⁴⁰ ESCP Europe, HEC Paris, ESC Toulouse [Tuluza], Grenoble Ecole de management [Szkoła zarządzania], EM -Lyon, Audencia Nantes, EDHEC Lille, Bordeaux Ecole de management [Szkoła zarządzania].

commerce), która obejmuje 25 szkół na terenie Francji metropolitalnej i w departamencie zamorskim. Tytuł przygotowujący na stanowiska kierownicze w marketingu, handlu i zarządzaniu jest potwierdzony tytułem „Bachelor professionnel”. Jest on zarejestrowany w Krajowym Rejestrze Certyfikacji (świadectw) Zawodowych (RNCP) i poświadczony przez Ministerstwo edukacji Narodowej w 14 z 25 szkół. Wykształcenie to opiera się na trzech elementach: ograniczona liczebność pozwalająca na indywidualną kontrolę rozwoju studentów, duża bliskość małych i średnich przedsiębiorstw poprzez organizowane w nich staże, a także otwarcie na inne kraje poprzez 8 tygodniowy pobyt zagranicą⁴¹. Druga sieć kształcenia: Negoventis⁴² utworzona w 2009 roku, oferuje w 74 izbach handlowo-przemysłowych kształcenie w zawodach z dziedziny handlu, sprzedaży i dystrybucji. Oferta skierowana jest do osób mających już aktywne życie zawodowe. Kształcenie trwa krócej tzn. jeden rok lub dwa lata. Wydawane jest 8 tytułów, z czego 6 jest zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Certyfikacji (świadectw) Zawodowych (RNCP).

Kompetencje izb przemysłowo-handlowych w dziedzinie kształcenia stanowią cenny atut dla nawiązywania i rozwijania relacji handlowych i przemysłowych z innymi krajami. Na przykład, Izba Przemysłowo-Handlowa z Wersalu zdecydowała się na rozwijanie współpracy w dziedzinie kształcenia z krajami o tradycji frankofońskiej. Najpierw swe działania skierowała w stronę Afryki, a później krajów Bliskiego Wschodu i Azji Południowo-Wschodniej.

Podobnie jak we Francji tak i w Niemczech izby przemysłowo-handlowe posiadają szeroko rozwinięty system kształcenia zawodowego. Na podstawie niemieckiego ustawodawstwa, dotyczącego szkolnictwa zawodowego izbom powierzono opiekę nad szkolnictwem zawodowym; w izbach rejestrowana jest każda umowa edukacyjna zawierana pomiędzy uczniem a macierzystym zakładem; izby przeprowadzają końcowe egzaminy zawodowe – świadectwo izb przemysłowo-handlowych potwierdza kwalifikacje i jako dokument honorowane jest na obszarze całej Republiki Federalnej Niemiec. Izby więc prowadzą nadzór nad zakładowym kształceniem zawodowym⁴³.

W Niemczech systemem kształcenia oferowanym przez izby objętych jest około 380 profesji. Kształcenie to przygotowuje do wykonywania ponad 20 tys. czynności zawodowych. O ile sam zakład pracy może decydować o przyjęciu lub nieprzyjęciu uczniów na praktykę czy szkolenie, o tyle sam proces kształcenia podporządkowany jest jasno określonym regułom. Tak skonstruowane kształcenie powinno przekazać zakres podstawowej wiedzy zawodowej niezbędnej do wykonywania w sposób wykwalifikowany czynności zawodowych opartych na doświadczeniu⁴⁴.

System zakładowego kształcenia zawodowego, któremu rzecz jasna towarzyszy teoretyczna nauka w szkole zawodowej, współgrająca integralnie z praktyką, zwraca baczną uwagę na nowe warunki tworzone w dziedzinie ekonomii i techniki, a także wynikające z bieżącej sytuacji demograficznej. Wielokrotnie okazywało się już, że tak funkcjonujący system posiada zdolność dopasowywania się do aktualnych zainteresowań i potrzeb absolwentów szkół w zakresie dalszego kształcenia. Taka właśnie elastyczna polityka kształcenia w odpowiednim kierunku wykwalifikowanej kadry fachowców jest niezmiennie istotna w dobie daleko sięgającej zmian strukturalnych w gospodarce i na rynku pracy oraz procesy globalizacji⁴⁵.

Na forum izb przeprowadzane są także egzaminy mistrzowskie, kursy księgowości, zaprzysięga się biegłych rzeczoznawców, wystawia dokumenty dotyczące handlu zagranicznego, dokonuje uwierzytelnień, proponuje sędziów niezawodowych, wystawia zaświadczenia szkolenia i wiele innych.

Warto również odnotować istotny wkład izb przemysłowo-handlowych w Niemczech w proces włączenia społecznego imigrantów, jacy przybywali do kraju w związku z kryzysem imigrantów w Europie. Dla przykładu proces integracji uchodźców Niemieckie Zrzeszenie Izb Przemysłowo-Handlowych wspiera poprzez szkolenie tych pracowników przedsiębiorstw, którzy są odpowiedzialni za ich integrację w firmie. Ponadto zajmuje się wyznaczaniem ich ścieżki kariery zawodowej oraz pomaga izbom przemysłowo-handlowym w tworzeniu profili zawodowych uchodźców, którzy nie ukończyli 25 lat. Oprócz tego organizuje kursy językowe, które umożliwiają zdanie certyfikatu (IHK-Zertifikat) potwierdzającego niezbędny poziom znajomości języka umożliwiający zatrudnienie na rynku pracy. Drugą grupą, do której skierowane są działania izby, są uchodźcy po 25. roku życia. W celu ich szybkiej asymilacji na rynku pracy instytucje samorządu gospodarczego odpowiedzialne są za nostryfikację tytułów zawodowych oraz dyplomów i świadectw uchodźców. Dzięki temu przedsiębiorcy, przynależący do izb, mają większą pewność co do kwalifikacji przyszłych pracowników. Izby oferują również usługi z zakresu doradztwa zawodowego dla uchodźców⁴⁶.

W Komunikacie z Brugii w sprawie ściślejszej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego ministrowie odpowiedzialni za kształcenie i szkolenie zawodowe państw członkowskich i Komisja Europejska uznali, że: „jeżeli Europa ma zachować pozycję największego na świecie eksportera wyrobów przemysłowych, musi dysponować światowej klasy kształceniem i szkoleniem zawodowym. W społeczeństwie opartym na wiedzy umie-

⁴¹ <http://www.bachelor-egc.fr/>, (dostęp: 15.08.2016 r.).

⁴² <http://www.negoventis.cci.fr/>, (dostęp: 15.08.2016 r.).

⁴³ Por. S. Cyganek, *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce i w Niemczech*, Poznań 2004.

⁴⁴ *Duale Berufsausbildung*, broszura Deutscher Industrie- und Handelstag (DIHT), August 1999, s. 5.

⁴⁵ S. Cyganek, *Izby przemysłowo-handlowe w Republice Federalnej Niemiec*, [w:] *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce na tle Europy i Stanów Zjednoczonych*, red. S. Wykretowicz, Poznań 2016, s. 56-57.

⁴⁶ M. Balcerek-Kosiarz, *Rola izb przemysłowo-handlowych w procesie integrowania uchodźców w Niemczech*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, 2016, nr 241, s. 1-5.

jętności i kompetencje zawodowe są równie ważne, co umiejętności akademickie⁴⁷. W dokumencie tym podkreśla się, że zagadnienia edukacji i kształcenia powinny być dyskutowane przy udziale możliwie szerokiego grona zainteresowanych. Promuje się koncepcję elastycznych ścieżek kształcenia i korzystanie z usług edukacyjnych prowadzonych przez różne podmioty. Postuluje się także, aby edukacja rozwijana była w większym niż dotąd porozumieniu z sektorem pracodawców.

W Polsce ograniczenie liczby szkół zawodowych nie spowodowało modernizacji i unowocześnienia tych, które dalej funkcjonują. Szkoły zawodowe, które pozostały, charakteryzuje niski poziom kształcenia, związany głównie ze słabym zapleczem technicznym. W efekcie przygotowanie zawodowe absolwentów tych szkół nie jest w stanie sprostać wyzwaniom postępu związanego z rozwojem technicznym i technologicznym⁴⁸.

Zmiany w szkolnictwie zawodowym konieczne są także na poziomie szkolnictwa wyższego. Od połowy lat dziewięćdziesiątych liczba osób, która ukończyła studia wzrosła prawie trzykrotnie. Jednakże liczba studentów kierunków humanistycznych znacznie przewyższa liczbę studentów kierunków matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Polska dynamicznie poprawia swój wynik ilościowy, lecz ciągle istnieje problem niskiej jakości kształcenia i niezadowolające przygotowanie absolwentów do aktywnego wejścia na rynek pracy⁴⁹. Ponadto niedostateczne powiązanie nauki i szkolnictwa wyższego z gospodarką i rynkiem pracy oraz brak należytego wykorzystania potencjału badawczego uczelni, oddala wizję rozwoju polskiej gospodarki w oparciu o model gospodarki opartej na wiedzy i zwiększa dystans dzielący ją od najlepiej rozwijających się gospodarek Unii Europejskiej.

Postęp cywilizacyjny wymaga od społeczeństwa umiejętności szybkiego przystosowania się do zachodzących zmian. W tym kontekście wyzwaniem dla Polski jest rozwój kształcenia ustawicznego. Tymczasem Polacy niezbyt często uczestniczą w tym procesie⁵⁰. Odnotowuje się wzrost ale w bardzo niewielkim stopniu. Małe zainteresowanie kształceniem ustawicznym w Polsce, wynika z braku tradycji ale wiąże się z problemem jakości usług edukacyjnych oferowanych dla tej formy kształcenia. Nie zawsze bowiem oferta edukacyjna i metody edukacyjne odpowiadają potrzebom pracowników i pracodawców. Inaczej jest np. we Francji i w Niemczech gdzie kształcenie ustawiczne jest jednym z najważniejszych obszarów izb przemysłowo-handlowych. Izby dostrzegają

potrzebę adaptacyjności przedsiębiorców i ich pracowników do zmieniających się warunków wymagających ciągłego uczenia się. W Polsce nie istnieje system aktywnej pomocy w tej sferze dla przedsiębiorców. Izby przemysłowo-handlowe najlepiej zorientowane w potrzebach przedsiębiorstw mogą prowadzić kształcenie ustawiczne w różnych jego formach zarówno przez formalne sposoby i nieformalne lub we współpracy z innymi instytucjami publicznymi lub prywatnymi.

Można sądzić, iż przedsiębiorcy dostrzegają współczesne problemy rynku pracy ale nie mają uprawnień władczych aby je rozwiązywać zgodnie z potrzebami tego rynku. Na prowadzenie własnych szkół zawodowych samorząd gospodarczy nie ma delegacji ustawowej, nie ma odpowiednio wykwalifikowanych kadr, środków finansowych, możliwości lokalowych i technicznych. Rozwiązaniem jest samorząd powszechny, czyli obligatoryjny, który jako podmiot zdecentralizowanej administracji publicznej miałby zagwarantowany udział w publicznych środkach finansowych na kształcenie zawodowe.

Izby przemysłowo-handlowe mogłyby stać się inicjatorem powiązań instytucji szkolnictwa zawodowego z biznesem w celu organizowania praktyk zawodowych, odbywania staży zawodowych czy realizacji projektów lub zajęć we współpracy z przedsiębiorstwami, szczególnie prowadzącymi działalność innowacyjną. Priorytetowym zadaniem, a nawet misją izb przemysłowo-handlowych, powinno być stymulowanie rozwoju kapitału ludzkiego przez podnoszenie poziomu świadomości innowacyjnej przedsiębiorców lub przyszłych przedsiębiorców i upowszechnianie wiedzy na temat innowacji i korzyści wynikających ze współpracy przedsiębiorstw z nauką. W obecnym systemie zarówno uczniowie, studenci i pracownicy, chcący podnieść swoje kwalifikacje nie mają informacji na temat potrzeb i oczekiwań pracodawców. Z drugiej strony pracodawcy nie uczestnicząc w procesie realizacji kształcenia zawodowego, nie prowadząc własnych szkół pozbawieni są informacji na temat kwalifikacji przyszłych kadr zawodowych.

Współczesne czasy wymagają od pracowników coraz większej elastyczności na niestabilnym rynku pracy. Nowy model elastycznego rynku pracy oznacza większe inwestycje w edukację, w nabywanie nowych umiejętności i przekwalifikowanie zawodowe. Izby przemysłowo-handlowe mogą przyjąć na siebie zadanie wsparcia dla zasobów pracy prowadząc własną działalność edukacyjną i szkoleniową szybko reagującą na potrzeby przedsiębiorców-pracodawców przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej jakości usług. Jak wiadomo problem niskiej jakości usług edukacyjnych jest powszechnym problemem w Polsce. Wynika on w pewnym stopniu ze słabego nadzoru nad jakością oferowanych usług edukacyjnych. Izby przemysłowo-handlowe jako instytucje prawa publicznego, reprezentujące całe środowisko społeczne przedsiębiorców mogłyby stać się instytucjami akredytującymi usługi edukacyjne i przez to mieć wpływ na rynek kształcenia zawodowego.

⁴⁷ Komunikat z Brugii w sprawie ściślejszej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego w latach 2001-2020, 7 grudnia 2010 r., s. 3.

⁴⁸ K. Walkowiak, *Izby przemysłowo-handlowe a kształcenie kadr dla gospodarki polskiej*, [w:] Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012, s. 113.

⁴⁹ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 7 września 2007 r., s. 35 i 52-70.

⁵⁰ *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009, s. 101.

Ustrój prawny izb przemysłowo-handlowych w Polsce nie pozwala im uczestniczyć w wykonywaniu ustaleń zawartych w Komunikacie z Brugii z dnia 7 grudnia 2010 r., a mianowicie aby „pracodawcy i partnerzy społeczni starali się jasno określić jakich kompetencji i kwalifikacji potrzebują w krótszej i dłuższej perspektywie czasu (...) programy kształcenia i szkolenia zawodowego powinny być zorientowane na efekty i lepiej odpowiadać na potrzeby rynku pracy. Kwestie te należy uwzględniać w modelach współpracy z przedsiębiorstwami lub organizacjami branżowymi; w modelach tych należy przewidzieć przekazywanie instytucjom kształcenia i szkolenia zawodowego informacji zarówno o szansach absolwentów na zatrudnienie, jak o wskaźnikach zatrudnienia”⁵¹. Obecnie administracja rządowa, samorząd terytorialny i inne instytucje prowadzące działalność edukacyjną nie mają obowiązku ani też praktyki zasięgania opinii izb przemysłowo-handlowych w sprawie standardów nauczania.

W Europie Zachodniej przedsiębiorcy – członkowie izb przemysłowo-handlowych pomagają w dofinansowaniu i wyposażeniu szkół zawodowych i warsztatów pracowni szkolnych. W ten sposób włączają się w proces kształcenia praktycznego nie pozostawiając, tego obowiązku tylko na administracji rządowej czy samorządu terytorialnego. Podobnie było w II Rzeczypospolitej; izby przemysłowo-handlowe (również rzemieślnicze i rolnicze) jako korporacje publicznoprawne, jako instytucje samorządu gospodarczego w znaczeniu teorii prawa administracyjnego wyposażone we władztwo administracyjne prowadziły własną sieć szkół zawodowych. W tym okresie szkoły dzielono na szkoły publiczne, które prowadziły korporacje publicznoprawne (samorząd powiatowy, izby przemysłowo-handlowe, izby rolnicze – były one bezpłatne) i szkoły prywatne prowadzone przez stowarzyszenia, spółki, osoby prywatne. Szkolnictwo samorządowe nie konkurowało, lecz uzupełniało istniejący system szkolnictwa zawodowego podległego administracji samorządu terytorialnego i administracji rządowej. Przykładem jest Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, która w 1925 roku założyła Liceum Handlowe, a rok później Wyższą Szkołę Handlową - dzisiejszy Uniwersytet Ekonomiczny⁵². Ówczesne samorządowe szkoły zawodowe wypełniały braki istniejące na rynku pracy. Dostosowywały one strukturę podaży wykwalifikowanych specjalistów głównie do potrzeb regionów i subregionów, ale także kraju. W kontekście powyższych rozważań w gospodarce opartej na wiedzy ważne jest właściwe zarządzanie wiedzą, które obejmuje proces tworzenia, pozyskiwania, gromadzenia, rozwijania, wykorzystywania, dzielenia się wiedzą i jej upowszechnianie. W każdym z tych procesów jest miejsce dla izb przemysłowo-handlowych – dla czynnika obywatelskiego najbardziej zorientowanego i kompetentnego w tej sferze działań.

Nie ulega wątpliwości, że w polskim systemie kształcenia zawodowego, zarówno w szkołach zawodowych jak na poziomie wyższym brakuje realnego partnera po stronie przedsiębiorców, niezależnie czy myślimy o przemyśle, handlu czy usługach. Brak tego swoistego sprzężenia między sektorem publicznym oraz prywatnym sprawia, że system kształcenia nie stanowi odpowiedzi ani na zapotrzebowanie rynku pracy, ani też na oczekiwania młodych ludzi, którym wejście na rynek sprawia duże trudności. Podstawowym sposobem zwiększania poziomu kapitału ludzkiego jest edukacja. Właściwe przygotowanie kadr zawodowych do potrzeb gospodarki i rynku pracy wymaga, by realizacja procesu kształcenia odbywała się przy aktywnym udziale podmiotów gospodarczych. W Polsce udział pracodawców – przedsiębiorców w tej materii jest znikomy; niedostrzeganie potrzeby nawiązania współpracy dotyczy szkół, uczelni i przedsiębiorców. Szczególnym wyzwaniem jest system szkolnictwa zawodowego.

Rozwiązaniem jest powszechny samorząd, który jako podmiot zdecentralizowanej administracji publicznej miałby zagwarantowany udział w publicznych środkach finansowych na kształcenie zawodowe. Izby przemysłowo-handlowe mogłyby stać się inicjatorem powiązań instytucji szkolnictwa zawodowego z biznesem w celu organizowania praktyk zawodowych, odbywania staży zawodowych czy realizacji projektów lub zajęć we współpracy z przedsiębiorstwami, szczególnie prowadzącymi działalność innowacyjną. Priorytetowym zadaniem, a nawet misją izb przemysłowo-handlowych, powinno być stymulowanie rozwoju kapitału ludzkiego przez podnoszenie poziomu świadomości innowacyjnej przedsiębiorców lub przyszłych przedsiębiorców i upowszechnianie wiedzy na temat innowacji oraz korzyści wynikających ze współpracy przedsiębiorstw z nauką. W obecnym systemie uczniowie, studenci i pracownicy, chcący podnieść swoje kwalifikacje, nie mają informacji na temat potrzeb i oczekiwań pracodawców. Z drugiej strony pracodawcy nie uczestnicząc w procesie realizacji kształcenia zawodowego, nie prowadząc własnych szkół pozbawieni są informacji na temat kwalifikacji przyszłych kadr zawodowych.

Wdrożenie powszechnego samorządu gospodarczego w postaci izb przemysłowo-handlowych stanowiłoby nowy początek w kształceniu zawodowym w Polsce w powiązaniu z rozwojem przemysłu, handlu i usług. Nie ulega wątpliwości, że przyjęcie nowego modelu powinno się stać jednym z priorytetów rozwojowych państwa polskiego.

⁵¹ Komunikat z Brugii w sprawie ścisłej europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego w latach 2001-2020, dz. cyt., s. 10.

⁵² A. Zarzycki, *Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa. Tradycja i Współczesność 1951-2001*, Poznań 2001, s. 28-49.

CZĘŚĆ III

WYKORZYSTANIE
ŚRODKÓW
ZEWNĘTRZNYCH
W PLACÓWKACH
OŚWIATOWYCH.

EGZEMPLIFIKACJA

Stanisław Sorys

ŚRODKI UNIJNE JAKO SPOSÓB NA ROZWÓJ OŚWIATY

*EU funds as a way
to the development
of education*

STRESZCZENIE

Zgodnie z priorytetami ujętymi przez politykę i ustawodawstwo europejskie, dostęp do edukacji i faktyczne stworzenie możliwości korzystania młodych ludzi z usług edukacyjnych, to podstawowe czynniki determinujące rozwój - przez właściwy wybór ścieżki rozwojowej i edukacyjnej – przygotowuje się młodą osobę jako pracownika na wymagającym rynku pracy. Środki pomocowe w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego były tak zaplanowane, by programami edukacyjnymi otoczyć młodą osobę od okresu przedszkolnego poprzez system szkolnictwa podstawowego i średniego, wykształcenie wyższe i uzależnione od realnych potrzeb dzisiejszej, tak dynamicznie zmieniającej się gospodarki¹.

Konkurencyjność pomiędzy poszczególnymi regionami, jak maksymalne zatrudnienie osób pozostających poza rynkiem pracy poprzez specjalnie dedykowanie programów, do odpowiednich grup bezrobotnych, było kluczowym wyzwaniem dla rządzących w resortach czy regionach. Środki pomocowe z EFS koncentrowały się w głównie na: poprawie możliwości adaptacyjnych pracowników oraz przedsiębiorstw, wzmacnianiu kapitału ludzkiego jak i zwiększaniu dostępu do zatrudnienia czy udziału w rynku pracy, wzmacnianiu integracji społecznej osób będących w niekorzystnej sytuacji, oraz zwalczanie dyskryminacji. Również aktywizowanie osób nieaktywnych zawodowo do wejścia na rynek pracy, to podstawowe efekty które winny być skutkiem realizacji programów w ramach środków europejskich.

¹ <http://samorzad.infor.pl/sektor/zadania/oswiata/388829,Fundusze-unijne-dla-oswiaty-w-ramach-regionalnych-programow-operacyjnych.html>. (dostęp: 25.07.2016 r.).

SUMMARY

In line with the priorities included in the policy and European legislation, access to education and the actual creation of the possibility of using young people from educational services, are key factors determining the development - by the appropriate choice of development path and education - preparing young person as an employee in a tough job market. The aid from the European Social Fund were planned so that educational programs to surround a young person from pre-school through a system of primary and secondary education, higher education and depend on the real needs of today, as rapidly changing economy.

Competitiveness between different regions, as maximum employment of individuals outside the labor market through a specially dedicate programs to the respective groups of the unemployed, was a key challenge for the government in departments or regions. Aid from the ESF focused on mainly on improving the adaptability of workers and enterprises, enhancing human capital and access to employment and participation in the labor market, reinforcing social inclusion of people who are at a disadvantage and combating discrimination. Also, activation of inactive persons to enter the labor market, the main effects of which should be the result of the implementation of programs within the framework of European funds.

Słowa kluczowe:

samorząd lokalny, oświata, projekty unijne

Keywords:

local government, education, EU projects

WSTĘP

Wczytując się w strategię Unii Europejskiej jak i obserwując jej regiony zauważamy, iż największą dynamikę rozwoju jak i wzrostu PKB posiadają te obszary, które inwestują w nowoczesne technologie, czy ich gospodarka oparta jest na tzw. innowacji. Jednak by te efekty osiągnąć, muszą być realizowane potężne wydatki na budowanie kapitału ludzkiego. Tak też można przyjąć założenia wsparcia unijnej z Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego i poszukującego wiedzy.

Europejski Fundusz Społeczny stworzył w latach 2007-2013 dla naszego Państwa ogromną szansę rozwoju gospodarczego i modernizacji wielu waż-

nych obszarów życia społecznego, również w systemie edukacji². Program Operacyjny Kapitał Ludzki określił 10 priorytetów pomocowych i można go uznać największym w historii Unii Europejskiej, programem współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego. W zakresie oświaty realizowany był przez dwa priorytety, tj. priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty oraz priorytet IX – Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.

1. EDUKACJA PRZEDSZKOLNA

W celu upowszechniania i podnoszenia jakości edukacji przedszkolnej Województwo Małopolskie podejmuje działania w zakresie tworzenia miejsc edukacji przedszkolnej i alternatywnych form opieki przedszkolnej. Wdrażane są innowacyjne programy edukacji przedszkolnej ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych. Przyjmuje się, że interwencja Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – dzięki której do tej pory uzyskało wsparcie ponad 8 tys. dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) była jedną z przyczyn wzrostu wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej w Małopolsce z 51,6% (2008 r.) do 78,9% (2014 rok). Na przestrzeni tych lat poprawa zauważalna jest zwłaszcza na obszarach, na których poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej był najniższy. Jak wskazano w raporcie „Edukacja dzieci i młodzieży. Rynek pracy w Małopolsce 2014”, jeszcze w 2008 r. w około połowie małopolskich gmin w edukacji przedszkolnej uczestniczyło mniej niż 40% dzieci w wieku 3-5 lat. W 2012 r. gmin ze wskaźnikiem niższym niż 40% było już tylko 13 (...). Zmiany, które zaszły na przestrzeni tych lat spowodowały, iż obecnie nie identyfikuje się gmin, które osiągałyby poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej niższy niż 15%, podczas gdy jeszcze w 2008 r. takich gmin było 24. Obecnie w 3/4 małopolskich gmin co najmniej połowa dzieci w wieku 3-5 lat objęta jest edukacją przedszkolną, podczas gdy w 2008 r. była to niespełna 1/3 gmin. W latach 2007-2014 ogłoszono 5 konkursów ukierunkowanych na wsparcie edukacji przedszkolnej dot. tworzenia/wsparcia istniejących ośrodków wychowania przedszkolnego. Oprócz tego były realizowane projekty systemowe dot. modernizacji oddziałów, było 5 naborów systemowych na takie projekty. Dzięki nim zmodernizowano 456 ośrodków wychowania przedszkolnego. Na koniec realizacji PO KL wartość umów o dofinansowanie projektów wyniosła ponad 145 mln zł, a wsparcie w ramach Programu uzyskało 640 ośrodków wychowania przedszkolnego w regionie w 61 gminach Małopolski. Nadal zauważalne są dysproporcje obszarowe w tym zakresie, zwłaszcza pomiędzy miastami, a ob-

² <http://samorząd.infor.pl/sektor/zadania/oswiata/388829,Fundusze-unijne-dla-oswiaty-w-ramach-regionalnych-programow-operacyjnych.html>, (dostęp: 25.07.2016 r.).

szarami wiejskimi. Niemniej jednak w roku 2014 wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w grupie wiekowej 3-5 lat w Małopolsce dla obszarów wiejskich osiągnął poziom nieco ponad 65,8%, podczas gdy w miastach wyniósł on 95,1%³.

2. PROGRAMY ROZWOJOWE SZKÓŁ OGÓLNYCH ORAZ ZAWODOWYCH

PO KL to także programy rozwojowe szkół ogólnych (podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych) oraz szkół zawodowych. W klasach I-III szkół podstawowych podejmowane były także programy indywidualizacji nauczania. Przedsięwzięcia te pozwoliły na uczestnictwo w programach edukacyjnych ok. 286 tys. dzieci i młodzieży i zaangażowały środki w wysokości ok. 453 mln zł. Podejmowane działania stworzyły szansę rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów, a także umożliwiły wyrównanie braków edukacyjnych, wyposażyły w kompetencje o kluczowym znaczeniu dla zdolności do kontynuowania edukacji, a w konsekwencji także dla zdolności do zatrudnienia. Ponadto projekty te uatrakcyjniły również ofertę instytucji systemu oświaty oraz wprowadziły innowacyjne metody nauczania.

Tabela 1. Projekty dla jednostek oświaty

SZKOŁY PODSTAWOWE	GIMNAZJA	SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE
Projekty konkursowe	Projekty konkursowe	Projekty konkursowe
DiAMEnT	DiAMEnT	DiAMEnT
ICT – Inspirujące-Ciekawe-Twórcze	Małopolski Program Stypendialny	Małopolski Program Stypendialny
Indywidualizacja nauczania	ICT – Inspirujące-Ciekawe-Twórcze	Małopolska Chmura Edukacyjna

W ramach kształcenia ogólnego wsparciem zostało objętych blisko 200 tys. uczniów z całej Małopolski. Większość działań realizowanych w ramach programów rozwojowych szkół ogólnych było realizowanych w ramach wielu projektów konkursowych, które w głównej mierze koncentrowały się na rozwoju kompetencji kluczowych uczniów oraz wyrównywaniu braków edukacyjnych.

³ Opracowanie własne na podstawie: Poddziałanie 9.1.1 POKL.

Działania Województwa Małopolskiego skoncentrowały się natomiast w obszarze kształcenia ogólnego przede wszystkim na rozwoju indywidualnych uzdolnień uczniów, a także zapewnieniu optymalnych warunków rozwijania talentów na etapie edukacji szkolnej (projekt DiAMEnT, Małopolski Program Stypendialny, Małopolska Chmura Edukacyjna).

3. MAŁOPOLSKI PROGRAM STYPENDIALNY DLA UCZNIÓW SZCZEGÓLNIE UZDOLNIONYCH

W ramach projektu przyznawane były stypendia dla szczególnie uzdolnionej młodzieży uczęszczającej do szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na terenie Województwa Małopolskiego. Celem głównym programu stypendialnego było zwiększenie udziału młodzieży objętej wsparciem w kontynuowaniu nauki na poziomie wyższym, zwłaszcza na kierunkach studiów istotnych dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Stypendium dla każdego ucznia wynosiło 500 zł miesięcznie (6 000 zł rocznie), wypłacane przez okres 1 roku kalendarzowego. Łącznie przez wszystkie lata realizacji projektu (7 naborów wniosków) przyznano 3 465 stypendiów, na kwotę ponad 20,7 mln złotych⁴.

Tabela 2. Liczba przyznanych stypendiów w poszczególnych latach realizacji projektu

LP.	ROK	LICZBA
1.	2008	451
2.	2009	283
3.	2010	483
4.	2011	505
5.	2012	529
6.	2013	524
7.	2014	690

⁴ Opracowanie własne na podstawie: Małopolski Program Stypendialny dla uczniów szczególnie uzdolnionych, Poddziałanie 9.1.3 POKL.

4. DOCTUS – MAŁOPOLSKI FUNDUSZ STYPENDIALNY DLA DOKTORANTÓW

Celem projektu było finansowe wsparcie i promocja innowacyjnych prac naukowych doktorantów zamieszkałych w Małopolsce, którzy prowadzą badania w dziedzinach określonych jako strategiczne dla rozwoju województwa i możliwe do wdrożenia w gospodarce. Stypendium otrzymywane w ramach projektu Doctus przyznawane było na okres 3 lat akademickich począwszy od II roku studiów doktoranckich przez 10 miesięcy w roku. Miesięczna kwota stypendium wynosiła maksymalnie 3 tys. zł. W okresie realizacji projektu przeprowadzono 5 naborów wniosków i przyznano łącznie 465 stypendiów na kwotę ponad 37,8 mln zł. Nowatorskie badania stypendystów projektu Doctus były promowane podczas organizowanych co roku konferencji, na które zapraszani byli przedstawiciele polskiej nauki oraz przedsiębiorcy⁵.

Tabela 3. Liczba przyznanych stypendiów w poszczególnych latach realizacji projektu

LP.	ROK	LICZBA
1.	2009	71
2.	2010	70
3.	2011	73
4.	2012	104
5.	2013	118
6.	2014	14
7.	2015	15

5. MAŁOPOLSKA CHMURA EDUKACYJNA – WYKORZYSTANIE NOWOCZESNYCH TECHNIK INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W PROCESIE NAUCZANIA I ROZWOJU KOMPETENCJI KLUCZOWYCH UCZNIÓW SZKÓŁ LICEALNYCH Z TERENU WM – PILOTAŻ

Pilotaż innowacyjnego projektu edukacyjnego pn. „Małopolska Chmura Edukacyjna” był jednym z kluczowych przedsięwzięć edukacyjnych realizowanych w latach 2013-2015. Miał na celu innowacyjne przekazywanie wiedzy w 10 kluczowych dla województwa obszarach tematycznych w partnerstwie szkół i uczelni wyższych przy wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych. Zakładał utworzenie ram interaktywnej współpracy szkół wyższych z ponadgimnazjalnymi w celu rozbudzania zainteresowań młodzieży kierunkami kształcenia zgodnymi z inteligentną specjalizacją regionu poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjnych takich jak video-konferencje, multimedia, mobilny dostęp oraz realizację wirtualnych laboratoriów, lekcji odwróconych, warsztatów letnich oraz kół e-learningowych.

Całościowe przedsięwzięcie pn. „Małopolska Chmura Edukacyjna” realizowane było w ramach trzech projektów wzajemnie ze sobą powiązanych i obejmujących:

- projekt infrastrukturalny realizowany w ramach 1 osi priorytetowej MRPO, działanie 1.2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego, którego liderem była Akademia Górniczo Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, a Województwo Małopolskie wraz z 5 uczelniami wyższymi oraz 15 organami prowadzącymi szkoły ponadgimnazjalne było partnerem. Celem projektu było wyposażenie szkół i uczelni wyższych w sprzęt służący do komunikacji poprzez sieć internetową. Projekt zakładał budowę w wybranych uczelniach i szkołach infrastruktury technicznej (sieci bezprzewodowe, systemy wideokonferencyjne, tablice multimedialne, pracownice mobilne, rozwiązania bezpieczeństwa telekomunikacyjnego itp.) umożliwiającej dostarczanie innowacyjnych usług i aplikacji edukacyjnych. Wartość projektu 8 112 798,56 zł.
- realizację zajęć edukacyjnych w 10 technikach i 11 liceach, które były równolegle realizowane w ramach dwóch projektów systemowych Województwa Małopolskiego w ramach POKL tj. Małopolska Chmura Edukacyjna – wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych w procesie nauczania i rozwoju kompetencji kluczowych uczniów szkół licealnych z terenu WM – pilotaż” w ramach poddziałania 9.1.2 oraz „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce” działanie 9.2.

Projekt „Małopolska Chmura Edukacyjna” realizowany był w partnerstwie Województwa Małopolskiego z 21 podmiotami: uczelniami wyższymi /Akademią Górniczo-Hutniczą, Uniwersytetem Jagiellońskim, Politechniką Krakow-

⁵ Opracowanie własne na podstawie: Poddziałanie 8.2.2 Regionalne Strategie Innowacji POKL.

ską, Uniwersytetem Ekonomicznym, Uniwersytetem Rolniczym, Uniwersyte-tem Pedagogicznym/ oraz 15 organami prowadzącymi szkoły /Gminą Miejską Kraków, Miastem Nowy Sącz, Gminą Miasta Tarnowa, Powiatem Chrzanowskim, Powiatem Gorlickim, Powiatem Krakowskim, Powiatem Limanowskim, Powiatem Myślenickim, Powiatem Nowosądeckim, Powiatem Nowotarskim, Powiatem Olkuskim, Powiatem Oświęcimskim, Powiatem Tarnowskim, Powiatem Wadowickim, Powiatem Wielickim/. Projekt zakładał budowę systemu informatycznego umożliwiającego realizację wspólnych projektów badawczych oraz prowadzenia wirtualnych zajęć, wykładów i laboratoriów w ramach 10 obszarów tematycznych: fizyki, informatyki, matematyki, biologii, chemii, budownictwa, przedsiębiorczości, społeczeństwa obywatelskiego, środowiska i żywności oraz języków obcych. Do realizacji projektu niezbędny był zakup i uruchomienie sieci bezprzewodowych, systemów wideokonferencyjnych i współpracy zdalnej, tablic multimedialnych, terminali mobilnych, serwerów, routerów, łączy telekomunikacyjnych, rozwiązań bezpieczeństwa telekomunikacyjnego oraz zapewnienie szkołom odpowiedniej komunikacji sieciowej.

W ramach pilotażu opracowano 300 scenariuszy zajęć, przeprowadzono 1148 godziny zajęć na uczelniach, przeprowadzono 3 124 godzin zajęć w liceach i 2700 godzin w technikach, liczba uczniów uczestniczących w zajęciach organizowanych w ramach projektu wynosiła: 1293 licealistów, 971 uczniów techników, zrealizowano także 86 kół naukowych w liceach oraz 73 kół naukowych w technikach. Ponadto 735 uczniów z terenu Województwa Małopolskiego odbyło tygodniowe warsztaty letnie na krakowskich uczelniach⁶.

6. DIAMENT – DOSTRZEC I AKTYWIZOWAĆ MOŻLIWOŚCI, ENERGIE, TALENTY

Projekt był ukierunkowany na wspieranie uzdolnień dzieci i młodzieży z zakresu kompetencji kluczowych. W ramach projektu powstały specjalne narzędzia umożliwiające diagnozowanie uzdolnień uczniów oraz programy wspierania ich talentów. Projekt przewidywał również system przygotowania nauczycieli do pracy z najzdolniejszymi uczniami, z wykorzystaniem specjalnie opracowanych programów o podejściu projektowym, dotychczas właściwie niestosowanym w dydaktyce szkół. W ramach projektu m.in. zrealizowano:

- przetestowano system diagnozowania uzdolnień uczniów w zakresie matematyki, przedsiębiorczości, j. angielskiego, technologii informacyjno-komunikacyjnej na trzech etapach kształcenia: zdiagnozowanych ok. 8% populacji dzieci i młodzieży województwa;

- przetestowano program wspierania uczniów zdolnych pod opieką naukową partnera zagranicznego;
- 3 277 nauczycieli wszystkich etapów kształcenia zostało przygotowanych do realizacji programu z zakresu rozwijania twórczego myślenia, w ośrodkach powiatowych i do pracy z uczniem zdolnym w szkołach;
- 554 szkoły (podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne prowadzące kształcenie ogólne) zrealizowały programy rozwojowe;
- utworzono 161 Powiatowych Ośrodków Wspierania Uczniów Zdolnych (POWUZ) oraz zrealizowano w nich zajęcia pozaszkolne - łącznie ok. 9 000 osób/49 405 godz.;
- zrealizowano 1 312 godz. zajęć naukowych kół e-learningowych pod patronatem wyższej uczelni krajowej;
- zrealizowano zajęcia w ramach warsztatów letnich: 1 608 osób/107 grup/łącznie 4 280 godz.
- zrealizowano zajęcia w ramach Letniej Szkoły Młodych Talentów: 2 edycje, 200 osób/4 grupy/łącznie 320 godz.;
- wdrażano program uzupełniający z zakresu rozwijania twórczego myślenia w kl. I-III szkoły podstawowej, łącznie 1 345 godz./1 196 przeszkolonych nauczycieli;
- przygotowano do wdrażania produktu 123 pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, wyższych uczelni i wojewódzkiej placówki doskonalenia;
- przekazano produktu finalny: 27 bibliotekom pedagogicznym województwa małopolskiego i 17 bibliotekom pedagogicznym w Polsce, 7 uczelniom wyższym, 899 nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, 35 wojewódzkim placówkom doskonalenia nauczycieli w Polsce, Kolegium Rektorów Szkół Wyższych Krakowa, Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Instytutowi Badań Edukacyjnych, Senackiej Komisji Nauki Edukacji i Sportu, Sejmowej Komisji Edukacji i Młodzieży, Regionalnemu Centrum Nauczania Kreatywnego w Gdańsku, Krajowej Instytucji Wspomagającej, Ośrodkowi Rozwoju Edukacji;
- łącznie w ramach projektu przygotowano do wdrożenia produktu 4 747 osób;
- utworzono 5 Centrów Wspierania Uczniów Zdolnych uruchomionych w ramach upowszechniania dobrych praktyk. W 2013 r. projekt stał się laureatem tytułu Najlepsza inwestycja w człowieka 2012.

⁶ Opracowanie własne na podstawie: Poddziałanie 9.1.2 POKL.

7. MODERNIZACJA KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W MAŁOPOLSCE

W obszarze kształcenia zawodowego władze Województwa Małopolskiego podjęły decyzję o systemowym wsparciu tego segmentu edukacji. W ten innowacyjny na skalę całego kraju projekt, udało się zaangażować jako partnerów wszystkie publiczne organy prowadzące szkoły zawodowe. Projekt jest rekomendowany przez Najwyższą Izbę Kontroli do wdrażania w całym kraju.

Projekt realizowany w partnerstwie z organami prowadzącymi szkoły zawodowe, w tym z 22 powiatami i 3 gminami Małopolski oraz 8 podmiotami niepublicznymi. Projektem objęte były szkoły prowadzone przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Województwo Małopolskie (jako kontynuacja projektu Zawodowa przyszłość realizowanego w latach 2008-2010). Celem projektu była modernizacja oraz podniesienie jakości kształcenia zawodowego poprzez wsparcie szkół kształcących w 7 kluczowych dla województwa branżach zawodowych: mechaniczno-mechatronicznej, budowlanej, informatyczno-elektronicznej, turystyczno-gastronomicznej, rolno-przetwórczej, społeczno-medycznej oraz usługowej. W ramach ww. projektu prowadzono działania ukierunkowane na ściślejsze powiązanie kształcenia z wymogami rynku pracy.

W projekcie wzięło udział blisko 288 szkół zawodowych z całego Województwa, 77 301 uczniów uczestniczyło w różnego typu formach wsparcia, specjalistycznych kursach zawodowych, które zwiększały ich konkurencyjność na rynku pracy, dodatkowych zajęciach z kompetencji kluczowych (języki obce, technologie informacyjne, przedmioty matematyczno-przyrodnicze)⁷.

Współpraca z przedsiębiorcami

Starając się wychodzić naprzeciw potrzebom rynku, stawiano na nowoczesne rozwiązania. m.in. współpracę z przedsiębiorcami w zakresie realizacji praktyk, staży lub staży – wizyt zawodoznawczych u pracodawców, w których wzięło udział 39 024 uczniów, w tym w stażach z możliwością wypłaty stypendium udział wzięło 5 245 uczniów. Uczniowie mieli możliwość poznania swoich potencjalnych miejsc pracy podczas staży-wizyt zawodoznawczych w około 400 przedsiębiorstwach.

Ponadto 223 szkoły zostały wyposażone w nowoczesny sprzęt technodydaktyczny oraz 203 szkoły wyposażono w nowoczesne materiały dydaktyczne, służące podniesieniu atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego.

Współpraca międzynarodowa

Od początku 2012 roku działania projektu objęły także współpracę międzynarodową, która prowadzona była w partnerstwie z francuskim regionem Rodan-Alpy oraz niemieckim Krajem Związkowym Turynia. W 2014 roku włączono do projektu region Istria z Chorwacji. W ramach działań zaplanowanych w komponencie, przewidziana została m.in. organizacja wizyt studyjnych przedstawicieli małopolskich szkół zawodowych (uczniów i nauczycieli) w szkołach zawodowych w regionach partnerskich, w trakcie których uczestnicy mieli możliwość poznania procesów nauczania i obserwacji technologii stosowanych w przemyśle – dzięki wizytom w zakładach pracy a także w centrach kształcenia praktycznego. Kolejnym elementem działań była współpraca z ekspertami branżowymi w celu opracowania innowacyjnych form nauczania w wybranych wspólnie tematach oraz organizacja seminariów tematycznych w Polsce z udziałem ekspertów z regionów partnerskich. W ramach komponentu ponadnarodowego 1578 uczniów uczestniczyło w seminariach szkoleniowych oraz 327 uczniów wzięło udział w zagranicznych wizytach studyjnych.

Małopolska Chmura Edukacyjna

Od 2014 roku, w ramach projektu realizowane były działania pilotażu Małopolskiej Chmury Edukacyjnej, które objęły swym zasięgiem 6 krakowskich uczelni (Akademia Górniczo-Hutnicza, Uniwersytet Jagielloński, Politechnika Krakowska, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie i Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) oraz 10 małopolskich techników. Zajęcia, w których wzięło udział 971 uczniów, służyły rozwijaniu kompetencji kluczowych i cyfrowych uczniów kształcących się na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej oraz rozbudzeniu ich zainteresowania kierunkami zgodnymi z inteligentną specjalizacją regionu. Prowadzono je w 9 obszarach tematycznych: informatyka, fizyka, matematyka, biologia, chemia, budownictwo, społeczeństwo obywatelskie, przedsiębiorczość, środowisko i żywność. Zajęcia realizowano w formule wideokonferencji, podczas której nauczyciel akademicki przy wykorzystaniu nowoczesnego sprzętu „chmurowego” prowadził zajęcia typu „zdalny wykład” na uczelni, dla uczniów fizycznie umiejscowionych w swoich macierzystych szkołach.

⁷ Opracowanie własne na podstawie: Działanie 9.2 POKL.

8. ICT – INSPIRUJĄCE – CIEKAWE – TWÓRCZE

Programy rozwojowe realizowane w Małopolsce dotyczą nie tylko szkół, ale także placówek takich jak młodzieżowe ośrodki wychowawcze (MOW) i socjoterapii. W projekcie realizowanym, przez Województwo Małopolskie w partnerstwie z Gminą Miejską Kraków, Zgromadzeniem Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i od 2013 roku Powiatem Brzeskim, w 4 młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (w tym dwóch – w Mszanie Dolnej i Wielkich Drogach, dla których organem prowadzącym jest Województwo Małopolskie) i 2 młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, wdrożone zostały programy rozwojowe, zakładające organizację m.in. dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych oraz pozalekcyjnych i pozaszkolnych, ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych ze szczególnym uwzględnieniem ICT i języków obcych.

W ośrodkach wychowawczych i socjoterapii przeprowadzono:

- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z podstawowych przedmiotów szkolnych;
- dodatkowe zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne rozwijające kompetencje kluczowe i zainteresowania wychowanków (z j. polskiego, j. angielskiego, j. niemieckiego, j. rosyjskiego, matematyki, chemii i biologii, fizyki, geografii, historii, informatyki, edukacji historycznej w terenie, warsztaty: informatyczne, medialne, dziennikarskie, fotograficzne)
- wyjazdy edukacyjne i regionalne m.in. do Kielc, Szczawnicy, Warszawy, Zakopanego, Ojcowa/Pieskowej Skały oraz w Pieniny, Góry Świętokrzyskie i Beskid Sądecki;
- doradztwo i opiekę psychologiczno-pedagogiczną, w tym m.in. warsztaty orientacji zawodowej i etyczno-moralne.

Udział w projekcie zakończyło 759 osób. Przeprowadzono ponad 16 408 godzin zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i pozalekcyjnych. Dla potrzeb realizacji działań merytoryczno-administracyjnych zakupiono niezbędne materiały i sprzęt biurowy oraz pomoce dydaktyczne. Przedmiotowy projekt stanowił uzupełnienie wsparcia kierowanego do wychowanek i wychowanków ww. placówek oświatowych w ramach komplementarnego projektu *Samodzielne życie - program aktywizacji młodzieży z małopolskich ośrodków wychowawczych i socjoterapii*⁸.

9. SAMODZIELNE ŻYCIE

Celem projektu, realizowanego przez Województwo Małopolskie w partnerstwie z Gminą Miejską Kraków, Zgromadzeniem Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i od 2013 roku Powiatem Brzeskim, była poprawa szans adaptacyjnych osób, przebywających w 4 młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (w tym dwóch – w Mszanie Dolnej i Wielkich Drogach, dla których organem prowadzącym jest Województwo Małopolskie) i 2 młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, poprzez organizację dodatkowego wsparcia w zakresie rozwoju umiejętności społecznych i zawodowych, w tym: wyposażenia wychowanków w poszukiwane umiejętności zawodowe, poprawienia kompetencji społecznych, niezbędnych m.in. w poszukiwaniu i utrzymaniu zatrudnienia oraz likwidacji zapóźnień edukacyjnych. W ośrodkach wychowawczych i socjoterapii zorganizowano m.in.:

- kursy i szkolenia zawodowe: prawo jazdy, kurs kelnerski, spawalniczy, kierowcy wózka widłowego, monter posadzek ceramicznych (glazurnika), „Gotuj i praktykuj z mistrzem”, baristy, elektroniki pojazdów, robót wykończeniowych w budownictwie;
- poradnictwo psychologiczne/psychospołeczne/zawodowe, warsztaty: twórczości, z prowadzenia gospodarstwa domowego, promocji i wsparcia wolontariatu, przygotowania do życia w rodzinie, umiejętności interpersonalnych, umiejętności opiekuńczo-wychowawczych, wiedzy o fizjologii płodności człowieka i planowaniu rodziny, poradnictwo zawodowe i warsztaty umiejętności aktywnej obecności na rynku pracy, „Moje gospodarstwo domowe”, „Wychowanek poza domem”, „Jak założyć własną firmę”, doradztwo zawodowe, spotkania integracyjne z rodzicami, zajęcia z psychologiem i wychowawcą pn. „Ku dorosłości”, „Wolontariat” - zajęcia warsztatowe i indywidualne;
- wizyty usamodzielniające w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej na terenie Brzeska, wycieczki zawodoznawcze do Krakowa, Szczawnicy, Katowic, Sosnowca i Kielc oraz wyjazdy integracyjne, szkoleniowe i wychowawczo-terapeutyczne do miejscowości Kluszkowce, Ochotnica Górna, Pcim, Jastrzębia, Szczawnica, Stróże, Inwałd, Ciężkowice, Kąсна Dolna, Bartkowa, Rabka, Piwniczna-Zdrój, Częstochowa i Szczawa.

Udział w działaniach zakończyło 686 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W grupach usamodzielnienia, dla których m.in. dostosowano pomieszczenia, brało udział 79 osób. Przeprowadzono ponad 17 816 godzin form wsparcia i wydano 3 763 świadectw ukończenia zajęć, kursów i szkoleń. Dla potrzeb realizacji działań merytoryczno-administracyjnych zakupiono niezbędne materiały i sprzęt biurowy oraz pomoce dydaktyczne. Uzupełnienie wsparcia kierowanego do wychowanek i wychowanków ww. placówek oświatowych stanowił komplementarny projekt *ICT – Inspirujące – Ciekawe – Twórcze – pro-*

⁸ Opracowanie własne na podstawie: Poddziałanie 9.1.2 POKL.

gram realizacji zajęć pozalekcyjnych w małopolskich ośrodkach wychowawczych i socjoterapii⁹.

10. DOSKONALENIE ZAWODOWE NAUCZYCIELI W DZIEDZINIE WYKORZYSTANIA TECHNOLOGII INFORMATYCZNYCH

W ramach projektu, prowadzono szkolenia dla małopolskich nauczycieli przedmiotów nieinformatycznych. W 12 edycjach szkoleń, wzięło udział ponad 640 grup nauczycieli na terenie 460 szkół, które zgodziły się udostępnić swoje pracownie komputerowe na potrzeby kursu. Program kursu obejmował 80 godzin zajęć z zakresu wykorzystania komputera, multimediów i Internetu w pracy dydaktycznej. Oprócz poszerzenia kompetencji informatycznych, uczestnicy szkoleń mieli możliwość bezpłatnego zdawania egzaminu ECDL. W ramach projektu przeszkolonych zostało 7 147 nauczycieli; wśród grupy nauczycieli objętych wsparciem, 3 805 z nich pochodziło z obszarów wiejskich; objęto wsparciem 253 nauczycieli kształcenia zawodowego; nauczyciele nabyli umiejętności z zakresu wykorzystania technologii informacyjno – komunikacyjnej w dydaktyce. Zakres szkoleń był zgodny ze Standardami przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki określonymi przez MEN.

11. MODERNIZACJA SYSTEMU DOSKONALENIA KADR SZKÓŁ ZAWODOWYCH W MAŁOPOLSCE

Projekt miał na celu podniesienie kompetencji nauczycieli szkół zawodowych funkcjonujących w Małopolsce i stanowił uzupełnienie działań w zakresie poprawy jakości szkolnictwa zawodowego w regionie, realizowanych w ramach projektu Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce. Działania projektowe skupiały się na przeszkoleniu nauczycieli przedmiotów ogólnych oraz na praktykach i seminariach zawodowych w wiodących przedsiębiorstwach i zakładach rzemieślniczych oraz szkoleniach branżowych dla nauczycieli przedmiotów zawodowych.

W ramach projektu opracowano programy dla nauczycieli, uwzględniające priorytety szkół oraz przygotowano manuale i poradniki, a także utworzenie 3 mobilne pracownie w Krakowie, Tarnowie i w Nowym Sączu, które zostały wyposażone w specjalistyczne programy do nauki zawodów (np. AutoCad,

NTS, PRIMOLOG); opracowano model systemu wsparcia dla nauczycieli szkół zawodowych w zakresie doskonalenia zawodowego w Małopolsce; przeprowadzono szkolenia branżowe dla nauczycieli przedmiotów zawodowych: kurs spawania, kurs carvingu I stopnia połączony z kursem z zakresu sommellerie oraz kursem baristycznym, kurs kelnerski, kurs bezprzewodowa identyfikacja (RFID), kurs zastosowania technologii RFID w logistyce, nowoczesne techniki projektowania CAD w szkole zawodowej, bezprzewodowe sieci sensorowe (WSN jako technologia najbliższej przyszłości), kurs podstawy obsługi programu Corel, język obcy branżowy, mikrokontrolery AVR – inteligencja w każdym sprzęcie; łącznie w ramach projektu przeszkolono ogółem 2 441 osób.

⁹ Opracowanie własne na podstawie: Poddziałanie 7.2.1 POKL.

Barbara Wolny

EDUKACJA
PRZEDSZKOLNA
JAKO KOMPETENCJE
SAMORZĄDÓW

NOWOCZESNA
EDUKACJA
ZACZYNA SIĘ
W PRZEDSZKOLU

*Education
as a pre powers
of local governments
Modern education
begins in kindergarten*

*Wszystkiego, co naprawdę warto wiedzieć
nauczyłem się w przedszkolu*

Robert Fulghum

STRESZCZENIE

Artykuł podejmuje ważny dla współczesnej edukacji przedszkolnej problem wspierania przedszkola przez organ prowadzący. W tym obszarze artykuł podejmuje teoretyczne rozważania na temat kompetencji samorządu w prowadzeniu placówki przedszkolnej wzmocniony praktycznym przykładem - prezentacją przedszkola.

SUMMARY

Article take important for the contemporary preschool education problems support kindergartens by the provider. In this area, the article makes a theoretical reflection on the competence of local government institutions in conducting pre-amplified practical example - presentation of kindergarten.

Słowa kluczowe:

przedszkole, opieka, wychowania, edukacja, gmina

Keywords:

nursery, care, upbringing, education, municipality

WSTĘP

Przedszkole to ważne w wychowaniu dziecka środowisko o charakterze instytucjonalnym, drugie po rodzinie. Środowisko edukacyjne, czyli środowisko o szerszym niż rodzina zakresie oddziaływania na dziecko. Działania wychowawczo-dydaktyczne prowadzone w przedszkolu mają istotny wpływ na wszechstronny rozwój dziecka, wzmacniają i rozwijają sferę fizyczno-zdrowotną, poznawczą, emocjonalną i społeczno-moralną. Współczesne wychowanie

przedszkolne charakteryzuje się celowością, systematycznością, uporządkowaniem i dostosowywaniem prowadzonych działań do wieku rozwojowego, potrzeb i możliwości każdego dziecka.

Nowoczesne wychowanie przedszkolne to otwarcie się nauczyciela na każde dziecko, poznanie (diagnozowanie), rozwijanie oraz wzmacnianie uzdolnień i zainteresowań, w takim zakresie, by każde dziecko odczuwało radość z podejmowanych zadań przedszkolnych. Wychowanie przedszkolne, to łagodne przechodzenie dziecka ze środowiska rodzinnego „w środowisko edukacyjne, w którym dziecko uczy się samodzielności, pozbywa się egocentryzmu, uczy się nawiązywać i utrzymywać właściwe relacje z innymi (rówieśnikami i dorosłymi), w ten sposób przygotowuje się do nauki w szkole – osiąga dojrzałość szkolną.

Wychowanie przedszkolne, jak wskazuje podstawa programowa w równym zakresie pełni funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Zapewniając dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych¹.

W edukacji dzieci w wieku przedszkolnym bardzo ważne znaczenie ma miejsce wychowania i nauczania, czyli środowisko edukacyjne wyposażone w odpowiednie do wieku rozwojowego pomoce dydaktyczne sprzyja rozwojowi dziecka. Przyjaznemu klimatowi działań wychowawczo - dydaktycznych służy nowoczesna placówka, z zapleczem edukacyjnym i rekreacyjnym, takim jak ogród przedszkolny, szczególnie ważny na tym etapie edukacyjnym. Baza materialna, pomoce dydaktyczne z jednej strony, a doksztalcanie nauczyciela z drugiej strony stanowią ważne elementy nowoczesnego warsztatu pracy nauczyciela przedszkola.

Czy współczesne przedszkole to instytucja nowoczesna, przyjazna i bezpieczna dla każdego dziecka? Kto w obowiązującym systemie oświaty odpowiada za zapewnienie kształcenia w wychowaniu przedszkolnym na miarę XXI wieku, kto prowadzi edukację przedszkolną?

ZAŁOŻENIA PRAWNE W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA EDUKACJĄ PRZEDSZKOLNĄ

Według obowiązujących zapisów prawnych postawione powyżej pytania wskazują na samorządy i wiążą się z potrzebą dokonania charakterystyki zadań oświatowych gminy w zakresie zarządzania edukacją przedszkolną.

Konstytucja RP w art. 166 stanowi, że zadania Publiczne, które mają służyć zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej, są wykonywane przez jednost-

kę samorządu terytorialnego jako zadania własne. Takim zadaniem publicznym jest między innymi edukacja przedszkolna.

Należy podkreślić, że z dniem 1 stycznia 1992 roku ustawodawca przekazał gminom zadanie związane z organizacją edukacji przedszkolnej i odpowiedzialnością za jej prowadzenie i jednocześnie określił charakter przekazanych przez państwo zadań jako obowiązkowe zadania własne gmin (art. 105 ustawy o systemie oświaty).

W przypadku przedszkoli zadanie to ma być wykonywane z dochodów własnych gminy, bez dodatkowej subwencji oświatowej, tak jak w przypadku szkół.

Sposób realizacji ustawowych obowiązków w tym zakresie zależy od wielu czynników, m.in. potrzeb grup społecznych, możliwości finansowych gminy czy ogólnego bilansu miejsc w przedszkolach.

Przedstawiona powyżej krótka charakterystyka kompetencji gminy w zakresie prowadzenia edukacji przedszkolnej stwarza nowe możliwości rozwoju systemu placówek przedszkolnych.

Z ustawy o systemie oświaty wynika że „zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli, w tym z oddziałami integracyjnymi, przedszkoli specjalnych oraz innych form wychowania przedszkolnego, należy do zadań własnych gmin” (art. 5 ust. 5).

Jeżeli gmina jest organem prowadzącym dla przedszkola, to z art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty wynika jej odpowiedzialność za funkcjonowanie danej placówki.

W szczególności gmina musi:

- zapewnić warunki działania placówek przedszkolnych, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki;
- wykonywać remonty obiektów przedszkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie;
- zapewnić obsługę administracyjną i finansową, zgodnie z ustawą o rachunkowości;
- wyposażać przedszkola w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji podstawy programowej oraz wykonywania innych zadań statutowych.

Gmina jako organ prowadzący placówkę przedszkolną zapewnia jej właściwe funkcjonowanie. Obserwacja rzeczywistości przedszkolnej wskazuje na pozytywne zmiany w funkcjonowaniu przedszkoli od momentu przejęcia przez gminy. Poniżej zaprezentowane zostanie jedno z przedszkoli prężnie działające przy wsparciu i pomocy gminy.

¹ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2016 r. poz.895).

NOWOCZESNE PRZEDSZKOLE ZADANIEM I WYZWANIEM DLA SAMORZĄDU – PRZYKŁAD DOBREJ PRAKTYKI

Przykładem nowoczesnej placówki wychowania przedszkolnego prowadzonej przez gminę jest Przedszkole nr 4 w Stalowej Woli, będące przykładem środowiska wychowawczego przyjaznego dzieciom, rodzicom, nauczycielom i społeczności lokalnej.

Organem prowadzącym dla Przedszkola nr 4 w Stalowej Woli jest Gmina Stalowa Wola. Przedszkole jest otwarte na nowe rozwiązania i szeroką współpracę z samorządem i społecznością lokalną².

Potwierdzeniem nowatorskich działań o charakterze wychowawczo – dydaktycznym, szczególnie w zakresie przygotowania dzieci do zdrowego i bezpiecznego stylu życia są posiadane przez Przedszkole liczne certyfikaty:

- Wojewódzki Certyfikat Przedszkola Promującego Zdrowie.
- Certyfikat Niezapominajkowego Przedszkola.
- Certyfikat Kubusiowi Przyjaciele Natury.
- Certyfikat Bezpieczne Przedszkole w ramach realizacji projektu „Zdrowie oraz aktywność najmłodszych”.
- Certyfikat Ambasadora „Dzieciństwo bez przemocy”
- Certyfikat „Profesjonalnie Zarządzanie Przedszkolem”.
- Certyfikat „Przedszkole odkrywców talentów”.
- Certyfikat „Przedszkolak bezpieczny na drodze”
- Certyfikat „Uczymy się o jedzenia w ekologicznym znaczeniu”.

Przedszkole Nr 4 w Stalowej Woli³ funkcjonuje od 3 stycznia 1993 r. Znajduje się na obrzeżach miasta na osiedlu Hutnik, z dala od ulicznego ruchu i miejskiego zgiełku. To „ekologiczne” przedszkole położone jest w pięknej lokalizacji wśród lasu, łąki, rzeki – naturalnej przyrody, dlatego też jest wiele wspaniałych miejsc do spacerów, wycieczek i zabaw. Przedszkole czynne jest od poniedziałku do piątku w godzinach 6.00-16.00. Do przedszkola uczęszcza 100 dzieci w wieku 3-6 lat, które są podzielone na 4 grupy.

Przedszkole mieści się w murowanym, nowoczesnym dwukondygnacyjnym budynku, w którym znajdują się cztery sale zajęć, sala gimnastyczna, gabinet logopedyczny, pokój nauczycielski, gabinet dyrektora, pokój księgowy i pokój intendenci oraz kuchnia z nowoczesnym blokiem żywieniowym. Prowadzenie

² Dyrektorem Przedszkola jest mgr Maria Zubrzycka, nauczyciel dyplomowany z 34 letnim stażem pracy pedagogicznej. Od 19 lat jest cenionym przez dzieci, pracowników, rodziców i społeczność lokalną dyrektorem – menadżerem Przedszkola nr 4 w Stalowej Woli. W swojej działalności jako nauczyciel – wychowawca i dyrektor pełni rolę doradcy, obserwatora, słuchacza, partnera dziecka, rodziców i współpracowników. Jest dyrektorem twórczym i poszukującym nowych rozwiązań. Współtworzy programy, innowacje i przedsięwzięcia realizowane na terenie placówki.

³ Źródło wykorzystanych zdjęć: archiwum przedszkola

przedszkola przez gminę pozwala na modernizację bazy lokalowej i dydaktycznej, stąd przedszkole to wypełni nowoczesna placówka, przygotowana na miarę edukacji XXI wieku.

Fot. 1.
Budynek przedszkola Nr 4
w Stalowej Woli

Budynek przedszkola otoczony jest z jednej strony placem zabaw z różnego rodzaju urządzeniami do zabaw i ćwiczeń, a po drugiej stronie – „mini ogródek botaniczny” z ogródkiem skalnym, wrzosowiskiem, ogródkiem z lawendami, z krzewami oraz z różnymi gatunkami traw, w tej części ogrodu odbywają się systematycznie zajęcia edukacyjno-wychowawcze m.in. w zakresie edukacji ekologicznej, zdrowotnej, ruchowej i promocji zdrowia.

Fot. 2.
Plac zabaw przy przedszkolu

Fot. 3.
Ogród przedszkolny

Z uwagi na lokalizację przedszkole to placówka o profilu ekologiczno- zdrowotnym. Swoim położeniem wśród lasów i łąk w sposób naturalny umożliwia kształtowanie postaw proekologicznych i prozdrowotnych wśród dzieci, rodziców i społeczności lokalnej. Przez szeroką działalność ekologiczną i zdrowotną przedszkole uczy dzieci tolerancji i szacunku dla samego siebie i innych.

W 2001 roku Rada Pedagogiczna podjęła decyzję o przystąpieniu przedszkola do Podkarpackiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie (rejon tarnobrzesko-stalowowolski).

W 2003 r. przedszkole otrzymało Wojewódzki Certyfikat Przedszkola Promującego zdrowie, a po wieloletnich systemowych działaniach w 2008r. przedszkole zostało przyjęte do Krajowej Sieci Szkół i Placówek Promujących Zdrowie.

Fot. 4.
Ulotka

W przedszkolu rodzice znajdują fachową opiekę dla swoich dzieci. Nauczycielki dokładają wszelkich starań, by dzieci czuły się w przedszkolu dobrze i swobodnie, a poprzez zabawę w gronie rówieśników nabywały nowe umiejętności i w ten sposób przygotowywały się do szkoły.

Przedszkole wychodzi naprzeciw potrzebom wychowanków w szczególności zwracając uwagę na indywidualny rozwój dziecka. Dzięki systematycznemu wsparciu gminy przedszkole systematycznie rozwija ofertę zajęć dodatkowych, a nauczyciele i pracownicy niepedagogiczni podnoszą swoje kwalifikacje, by sprostać potrzebom dzieci i oczekiwaniom rodziców.

Obecny wizerunek przedszkola to właśnie wysoki poziom opieki, wychowania i kształcenia, sprzyjający klimat i przyjazna atmosfera w placówce. To prężnie działający dyrektor, wykwalifikowana kadra pedagogiczna i niepedagogiczna oraz bardzo dobra współpraca z rodzicami i środowiskiem lokalnym.

Kadra placówki tworzy zgrany zespół. Pracownicy są w pełni oddani swojej pracy zawodowej, która ukierunkowana jest przede wszystkim na wszechstronny rozwój każdego dziecka oraz na realizację potrzeb i oczekiwań rodziców.

W KIERUNKU DYNAMICZNEGO ROZWOJU PRZEDSZKOLA

Dzięki dobrej współpracy z Gminą Przedszkole ma nowocześnie wyposażony plac zabaw umożliwiający prowadzenie zajęć ruchowych. Przedszkolny ogród modernizowany przez gminę jest oazą zieleni, spokoju i relaksu o każdej porze roku. W ogrodzie prowadzone są zajęcia edukacyjne z zakresu edukacji przyrodniczej, ekologicznej i prozdrowotnej.

Współpraca z organem prowadzącym pozwala Przedszkolu modernizować i unowocześniać bazę dydaktyczną, doskonalić kompetencje pedagogiczne nauczycieli, jak również daje możliwości realizowania wielu projektów i programów edukacyjnych. Oto najważniejsze działania:

1. Wyposażenie przedszkola. Przedszkole posiada:

- wysokiej jakości pomoce dydaktyczne tj. tablica multimedialne, przenośna tablica interaktywne, 5 laptopy dla nauczycieli i 2 komputery stacjonarne dla dzieci;
- pokój nauczycielski z komputerem, skanerem, kserokopiarką, z biblioteczką, w której znajduje się bogaty księgozbiór literatury pedagogicznej i dziecięcej, płyteka dziecięca, filmy edukacyjne na płytach CD, DVD (wszystko to co potrzebuje nauczyciel do twórczej i kreatywnej codziennej pracy);
- bardzo dobrze wyposażony gabinet logopedyczny, gdzie prowadzone są zajęcia z logopedą;
- sala gimnastyczna ze sprzętem do zabaw i ćwiczeń gimnastycznych, ruchowych i rytmicznych
- sale zajęć wyposażone w nowoczesne meble, kąciaki zainteresowań, oraz wysokiej klasy zabawki z certyfikatami;

- „Mini zoo” w holu przedszkola, w którym w otoczone kwiatów znajdują się: rybki, żółwie, papugi, chomiki oraz biały jeż syberyjski. „Mini zoo” zostało wyposażone w odpowiednie dla poszczególnych zwierząt stanowiska, gdzie znajduje się opis -charakterystyka każdego zwierzaka, skąd pochodzi, czym się żywi itd. Dzieci opiekują się i bawią, tym samym rozwijają i kształtują w sobie wiele ważnych zachowań i nawyków oraz pozyskują wiedzę przyrodniczą. Jest to przykład nauki przez zabawę;
- nowoczesną kuchnię z blokiem żywieniowym - wysokiej jakości wyposażenie ze stali nierdzewnej. Z uwagi na profil przedszkola oraz w trosce o dzieci z alergiami pokarmowymi Gmina Stalowa Wola zakupiła piec konwencyjno-parowy. Dlatego w przedszkolu przygotowywane są zdrowe, smaczne posiłki bez tłuszczu (na parze);
- zakupione przez Gminę klimatyzatory do trzech sal dydaktycznych;
- nowoczesny plac zabaw i ogród przedszkolny modernizowany dzięki środkom z Gminy.

2. Doskonalenie zawodowe nauczycieli:

Gmina dba o rozwój zawodowy nauczycieli, zabezpiecza wystarczające środki na podnoszenie kwalifikacji (doskonalenie i doształcanie).

3. Gmina motywuje nauczycieli do pracy:

- Nauczyciele otrzymują dodatki motywacyjne do pensji zasadniczej.
- Dyrektor dla nauczycieli którzy osiągają wysokie wyniki w pracy z dziećmi otrzymuje dodatkowe środki na dodatki motywacyjne (nagroda dyrektora).
- Nauczyciele i dyrektor nagradzani są nagrodą prezydenta.
- W nagrodę przedszkole otrzymuje bony na wyposażenie.

4. Gmina dba o przedszkola aplikując o środki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 9.1.1w ramach następujących projektów np.:

I. „Gimnastyka mowy i języka” to projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, w którym brało udział Przedszkole nr 4 w Stalowej Woli.

Autorem projektu była Gmina Stalowa Wola, projekt skierowany był do dzieci 3-6 letnich uczęszczających do 13-tu stalowowolskich przedszkoli. Celem było wyrównywanie szans dostępu do różnego rodzaju zajęć edukacyjnych stymulujących rozwój mowy i podnoszących poziom przygotowania do edukacji w szkole. Program ten obejmował realizację bezpłatnych zajęć w skład których wchodziły: zajęcia logopedyczne, zajęcia z języka angielskiego oraz zajęcia teatralne dla dzieci 3-6 letnich. Realizacja bezpłatnych zajęć rozwijających

mowę dla 2431 dzieci ze stalowowolskich przedszkoli: Zajęcia logopedyczne (15537h) indywidualne i grupowe, poprzedzone diagnozą dla 2431 dzieci 3-6 letnich, Zajęcia z języka angielskiego (7024h) dla 2026 dzieci 4-6 letnich, Zajęcia teatralne (1680h) dla 2366 dzieci 3-6 letnich.

Zajęcia prowadzone były z wykorzystaniem nowoczesnego sprzętu i wyposażenia zakupionego w ramach projektu.

W ramach projektu wszystkie przedszkola, w tym Przedszkole nr 4 w Stalowej Woli zostały wyposażone w laptopy z programem logopedycznym, rzutniki, ciekawe i nowoczesne pomoce do prowadzenia zajęć z logopedii, z języka angielskiego oraz z zajęć teatralnych.

II. W latach 2016-2017 Przedszkole nr 4 realizuje projekt „Przedszkole na dobry start-Rozwój edukacji przedszkolnej w Gminie Stalowa Wola”

Celem projektu jest zwiększenie w okresie od 01.08.2016 do 31.08.2017 dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Gminie Stalowa Wola poprzez zwiększenie o 50 liczby miejsc wychowania przedszkolnego oraz rozszerzenie oferty 13 przedszkoli o dodatkowe, bezpłatne, grupowe zajęcia logopedyczne rozwijające mowę dla co najmniej 208 dzieci z deficytami rozwoju i niepełnosprawnych. W ramach tego projektu w Przedszkolu nr 4 prowadzone są bezpłatnie zajęcia z logopedą.

5. Działania z promocji zdrowia podejmowane przy współpracy z Gminą Stalowa Wola

Przedszkole nr 4 w Stalowej Woli realizuje program Przedszkole Promujące Zdrowie. Posiada Certyfikat Wojewódzki „Przedszkola promującego zdrowie” oraz należy do Krajowej Sieci Szkół i Placówek promujących zdrowie.

Przedszkole promujące zdrowie to placówka, która w szczególny sposób propaguje zdrowy styl życia wśród dzieci, wyposaża wychowanków w wiedzę i umiejętności niezbędne do podejmowania wyborów dla poprawy własnego zdrowia, kształtuje w dzieciach poczucie odpowiedzialności za zdrowie własne i innych, prowadzi wszechstronną edukację propagującą zdrowie, włącza do działań prozdrowotnych zarówno dzieci uczęszczające do przedszkola, jak również rodziców i społeczność lokalną.

Przedszkole uczy jak dbać o zdrowie, jak rozwiązywać aktualne problemy takie jak np.: stres, agresja, niewłaściwe odżywianie czy niska aktywność ruchowa.

W przedszkolu podejmowane działania sprzyjają zabawie, nauce i pracy. Szczególny nacisk przedszkole kładzie na zdrowe i racjonalne żywienie. Dzieci jedzą razowy chlebek, piją ziołowe i owocowe herbatki słodzone miodem, przekąski między posiłkami to owoce i warzywa. W jadłospisach znajdują się warzywa, różnego rodzaju sery, wysokiego gatunku wędlina i mięso, zdrowe pełnoziarniste pieczywo oraz wspaniałe zupy-krem poprawiane naturalnymi

przyprawami robionymi w przedszkolu z suszonych warzyw (nie stosują przypraw z konserwantami). W jadłospisach uwzględnione są dzieci z alergią pokarmową. Przedszkole ma nowoczesny blok żywieniowy, wyposażony w sprzęt zgodny z zaleceniami HACCAP. Dzięki wykwalifikowanym pracownikom kuchni i intendentowi, którzy systematycznie doskonalą swoją wiedzę, posiłki są zdrowe, smaczne, urozmaicone i na najwyższym poziomie jakościowym (co potwierdzają kontrole SANEPIDu).

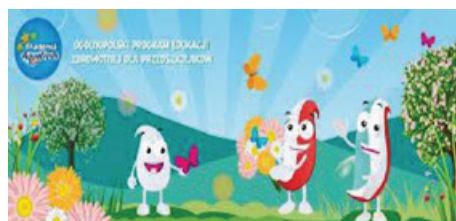
Podjęmowane przez Przedszkole działania z promocji zdrowia docenia i wspiera organ prowadzący poprzez dofinansowywania konkursów, programów i projektów edukacyjnych.

Projekty realizowane wspólnie z Gminą Stalowa Wola:

„Mamo, tato wolę wodę„

Celem ogólnopolskiego programu, który realizuje przedszkole jest podkreślenie roli wody w codziennej diecie oraz wspieranie rodziców w kształtowaniu prawidłowych nawyków żywieniowych u dzieci. W ramach realizacji projektu Gmina zakupiła dystrybutor na wodę oraz opłaca comiesięczną dostawę wody źródlanej do Przedszkola. W ten sposób wspiera przedszkole w projekcie propagując zarazem wspólnie z przedszkolem zdrowe żywienie.

„Akademia Aquafresh”

Największy w Polsce program profilaktyki higieny jamy ustnej realizowany w przedszkolach, w którym uczestniczy Przedszkole nr 4 w Stalowej Woli. Zajęcia edukacyjne realizowane są na podstawie scenariuszy zajęć i materiałów multimedialnych, w których bohaterowie programu „Pastusie” i „Barney” uczą dzieci jak prawidłowo dbać o zęby.

Gmina Stalowa Wola wspierając projekt zachęca osoby i instytucje spoza przedszkola do wspólnych działań prozdrowotnych. Przekładem jest włączenie stomatologa do prowadzenia w przedszkolu edukacji w zakresie higieny jamy ustnej.

„Przyjaciele Zippiego”

Międzynarodowy program realizowany w Przedszkolu nr 4, doskonalili u małych dzieci zdolności psychospołeczne (dawania sobie rady z trudnościami). Rozwija umiejętności społeczne i asertywność oraz sprawia, że są lepiej przygotowane i zdolne do pomagania innym w ich problemach. Program realizowany jest z dziećmi w wieku pięciu, sześciu lat. Program realizują nauczyciele specjalnie przeszkoleni do prowadzenia tego typu zajęć. Program promuje zdrowie emocjonalne małych dzieci. Małe dzieci, które jeszcze nie nauczyły się wzorców zachowań zdobywają umiejętności, które sprawiają, że lepiej będą sobie radzić z codziennymi frustracjami i trudnościami. Będą w przyszłości szczęśliwsi i lepiej przystosowanymi ludźmi.

Gmina sfinansowała 2 nauczycielkom „Kurs przygotowujący nauczycieli do realizacji z dziećmi zajęć w programie Przyjaciele Zippiego”, który odbył się w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Tarnobrzegu.

„5 porcji warzyw i owoców”

Ogólnopolska kampania realizowana w Przedszkolu, która ma uświadomić i przekonać zarówno dorosłych, jak i dzieci do jedzenia warzyw i owoców oraz picia soków pięć razy dziennie. Celem programu jest zwiększenie świadomości na temat łatwej i zdrowej diety oraz zachęcenie do wdrożenia jej w życie. Przedszkole prowadzi edukację, dzieci i rodziców, tak by od najmłodszych lat zaszczepić w dzieciach zasady właściwej diety i zachęcać do spożywania warzyw, owoców i picia soków.

W ramach realizacji kampanii Gmina wyposaża kuchnię w sprzęt potrzebny do realizacji zadań zdrowotnych m.in: wyciskarkę do soków, sokowirówkę, blender.

„Czyste powietrze wokół nas”

„Czyste powietrze wokół nas” to program przedszkolnej edukacji antytytońowej o charakterze profilaktycznym, ma na celu wykształcenie u dzieci świadomej postawy ochrony własnego zdrowia w sytuacjach, gdy są skazane na bezpośredni kontakt z palącymi.

Gmina była partnerem w realizacji tego programu i sponsorem dyplomów oraz nagród dla dzieci.

Fot. 5, 6, 7, 8.
Zajęcia przedszkolaków
z promocji zdrowia

„Gotujemy smacznie
zdrowo i kolorowo”

Innowacja „Gotujemy, smacznie, zdrowo i kolorowo”⁴ realizowana jest w Przedszkolu od września 2016 r. z dziećmi 5 i 6 letnimi. Zajęcia odbywają się raz w miesiącu z wykorzystaniem przedszkolnej kuchni oraz pomocy kucharek pracujących w przedszkolu. Gmina zakupiła dla dzieci fartuszki i czapeczki i do zajęć kulinarnych.

⁴ Zajęcia z promocji zdrowia. Źródło: archiwum przedszkola.

Fot. 9, 10, 11, 12. Interaktywne zajęcia w przedszkolu

Fot. 13. Zajęcia z tablicą
multimedialną

W PODSUMOWANIU SŁÓW KIKA ...

Zaprezentowana w artykule bardzo szeroka współpraca Przedszkola z organem prowadzącym pozwala odpowiedzieć na postawione w części wstępnej pytania.

Po pierwsze, zaprezentowana placówka to przedszkole nowoczesne, przyjazne i bezpieczne dla dziecka. Przedszkole otwarte na innowacje, programy i projekty, mogące poszczycić się efektami pracy, o czym świadczą liczne certyfikaty.

Po drugie, gmina jako zarządzająca edukacją przedszkolną odpowiada za kształcenie dzieci w wieku przedszkolnym, stąd jest zobowiązana do zapewniania właściwych na miarę XXI wieku warunków działania placówki przedszkolnej w obszarze materialnym (remonty, inwestycje, doposażenie w pomoce i sprzęt) i pozamaterialnym (opieka, nauka i wychowania). Prezentacja Przedszkola Nr 4 potwierdza realizowanie przez Gminę wielu działań na rzecz przedszkola w obu obszarach. Na zaakcentowanie zasługuje drugi obszar ważny dla pracy pedagogicznej związany z aspektem wsparcia osobowego nauczyciela. Gmina inwestuje w rozwój nauczycieli i równocześnie docenia pracę dyrektora i nauczycieli (nagrody i wyróżnienia).

Bogumiła Kapusta

PODNIESIENIE
JAKOŚCI
KSZTAŁCENIA
W PLACÓWKACH
OŚWIATOWYCH
POWIATU ZGIERSKIEGO
W RAMACH
RPO WŁ
NA LATA 2007-2013
WYBRANE PRZYKŁADY

*The improvement
of the quality of education
in educational institutions
of the Zgierz district under the
Regional Operational Programme
for the Lodz Region for 2007-2013,
selected examples*

STRESZCZENIE

Opracowanie prezentuje opis wybranych projektów współfinansowanych z EFRR w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013 zrealizowanych w placówkach oświatowych powiatu zgierskiego (woj. łódzkie). Zastosowane ułatwienia dostępu do edukacji, zajęć pozalekcyjnych, szkoleń oraz oferty kulturalnej, których celem było podwyższenie poziomu wykształcenia społeczeństwa i kwalifikacji obywateli, poprzez podniesienie jakości kształcenia. Wskazuje również rezultaty przeprowadzonych inwestycji umożliwiających stworzenie warunków do wyzwalania inicjatyw lokalnych i rozwijania aktywności twórczej w jak najszerszym kręgu społeczeństwa jak również do lepszego postrzegania usług publicznych przez mieszkańców regionu.

SUMMARY

The paper presents a description of selected projects co-financed by the European Regional Development Fund (ERDF) under the Regional Operational Programme for the Lodz Region for 2007-2013 carried out in educational institutions of the Zgierz district (Lodz province). The purpose of facilitation of access to education, extracurricular activities, trainings and cultural offer was to increase the level of education of the society and the skills of citizens, by improving the quality of education. It also shows the results of the investment which enable the creation of conditions to trigger local initiatives and the development of creative activity in the widest possible circle of society as well as to a better perception of public services by local residents.

Słowa kluczowe:

wdrożenie, RPO WŁ 2007-2013, projekty, oświata

Keywords:

implementation, the Regional Operational Programme for the Lodz Region 2007-2013, projects, education

WSTĘP

Przystąpienie Polski do wspólnoty Unii Europejskiej otworzyło szeroki wachlarz możliwości korzystania z funduszy strukturalnych, dając tym samym szansę nadrobienia powstałych zaległości, jakie dzieli ją od bardziej rozwiniętych państw w zakresie dostępu do nowoczesnego systemu usług edukacyjnych.

W maju 2004 r. Polska włączyła się w realizację polityki spójności, mającą na celu wspomaganie harmonijnego rozwoju całego terytorium Unii Europejskiej poprzez działania prowadzące do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju jej regionów.

W latach 2004-2006 wsparcie w tym zakresie miały realizować dwa duże programy: *Program Operacyjny Kapitał Ludzki finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Zintegrowany Program Rozwoju Regionalnego*, który był finansowany z dwóch źródeł (nie licząc współfinansowania z budżetu państwa): z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach tych programów zostały stworzone możliwości finansowania takich przedsięwzięć jak tworzenie i prowadzenie alternatywnych form edukacji przedszkolnej czy przygotowanie i implementacja projektów rozwojowych szkół, obejmujących nie tylko szkoły zawodowe, ale również szkoły ogólnokształcące. To rozszerzenie tematycznego zakresu interwencji wiązało się z wynikającą z przyjęcia Strategii Lizbońskiej zmianą podejścia do Europejskiego Funduszu Społecznego, który stał się narzędziem promowania rozwoju kapitału ludzkiego i spójności społecznej wychodząc poza wąsko rozumiane odniesienia do rynku pracy¹.

Dopiero w trakcie przygotowywania Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013 przewidziano duży zakres działań w obszarze edukacji, które miały być wdrażane na szczeblu województw. Przy czym dość długo trwały dyskusje, gdzie powinna przebiegać linia rozgraniczająca przedsięwzięcia centralne od programów regionalnych, jak podzielić środki pomiędzy część „centralną” i regionalną oraz jak podzielić fundusze między poszczególne województwa. Szczególnie trudne było podjęcie decyzji, jakim instytucjom powierzyć wdrażanie regionalnych projektów edukacyjnych. Rozważano obarczenie tym zadaniem kuratoriów oświaty. Ostatecznie odpowiedzialne zostały samorządy województw, które – zgodnie z ustawą z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa² – prowadzą politykę mającą na celu podnoszenie poziomu wykształcenia obywateli³.

¹ J. Wiśniewski, *Wykorzystanie środków na rzecz szkół z priorytetu III oraz priorytetu IX PO KL*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, s. 10.

² Tj. Dz. U z 2016 r., poz. 486. Zgodnie z art. 11. ust. 2. pkt 4 „samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli”.

³ J. Wiśniewski, dz. cyt. s. 1.

1. UWARUNKOWANIA PRAWNE

Zgodnie z przyjętymi założeniami cele, jakie wyznaczyła polityka spójności, winny być konsekwencją realizacji przyjętych w maju 2007 r. przez Radę Ministrów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013⁴ (NSRO).

Jak wskazuje diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej zawarta w NSRO 2007-2013, *Polska, jako kraj objęty celem „konwergencja” polityki spójności UE charakteryzuje się stale rosnącym poziomem wykształcenia mieszkańców, związanym przede wszystkim ze zwiększającymi się aspiracjami edukacyjnymi (w ostatnim 10-leciu ok. 4-krotny wzrost wskaźnika skolaryzacji). Jakość kapitału ludzkiego w Polsce jest jednak, w porównaniu z innymi krajami członkowskimi UE-15, stosunkowo niska - Polskę cechuje zarówno znaczny odsetek osób o najniższym poziomie wykształcenia, jak i relatywnie mały odsetek osób o najwyższych kwalifikacjach.*

Stąd też poprawa i modernizacja infrastruktury technicznej oraz inwestycje w system zarządzania oświatą wpisują się w cele horyzontalne zidentyfikowane w NSRO 2007-2013, będących elementami strategii rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Do celów tych należą:

- 1) poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa;
- 2) poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej zabezpieczenia społecznego, zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji;
- 3) budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski;
- 4) wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

W katalogu dokumentów strategicznych dotyczących procedury wsparcia placówek oświatowych powiatu zgierskiego środkami pomocowymi Unii Europejskiej wskazać należy również:

1. Strategię Rozwoju Kraju na lata 2007-2013,⁵ dokument przyjęty przez RM 29 listopada 2006 r. Stanowi ona nadrzędny, wieloletni dokument strategiczny rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, była punktem odniesie-

⁴ Konieczność opracowania NSRO wynika z rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. Opracowanie NSRO i ich akceptacja przez Komisję Europejską jest niezbędna do przyjęcia przez Komisję programów operacyjnych, i w konsekwencji uruchomienia środków z funduszy strukturalnych. NSRO prezentuje strategię rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, w tym cele polityki spójności w Polsce w latach 2007-2013, oraz określa system wdrażania funduszy unijnych w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007-2013. Dokument został przygotowany w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego i zaakceptowany przez Komisję Europejską 9 maja 2007 r.

⁵ Podstawowy dokument strategiczny określający cele i priorytety polityki rozwoju w perspektywie 2007-2015 oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić.

nia zarówno dla innych strategii i programów rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Horyzont czasowy SRK na lata 2007-2015 pokrywa się z okresem perspektywy finansowej UE na lata 2007 - 2013 obejmując dodatkowo dwa lata, w trakcie, których będą kontynuowane przedsięwzięcia finansowane ze środków unijnych przyznanych Polsce w budżecie na lata 2007-2013 (zasada n+2).

Istotną rolę SRK na lata 2007-2015 było koordynowanie reform instytucjonalno-regulacyjnych z działaniami finansowanymi ze środków UE tak, aby poprzez efekt synergii te dwa obszary przynosiły możliwie największy efekt pro-rozwojowy.

Głównym celem strategii jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski, poszczególnych obywateli i rodzin. Przez podniesienie poziomu życia rozumiemy wzrost dochodów w sektorze gospodarstw domowych, ułatwienie dostępu do edukacji i szkolenia, co prowadzi do podwyższenia poziomu wykształcenia społeczeństwa i podnoszenia kwalifikacji obywateli, wzrost zatrudnienia i wydajności pracy, skutkujące zarówno obniżeniem bezrobocia, jak i zwiększeniem poziomu aktywności zawodowej oraz poprawę zdrowotności mieszkańców Polski.

Podniesienie jakości życia rozumienie jest, jako:

- istotna poprawa stanu i wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli,
- możliwość korzystania z funkcjonalnej i łatwo dostępnej infrastruktury technicznej i społecznej,
- życie w czystym, zdrowym i sprzyjającym środowisku przyrodniczym,
- uczestnictwo w życiu demokratycznym,
- uczestnictwo w kulturze i turystyce,
- przynależność do zintegrowanej, pomocnej wspólnoty lokalnej, umożliwiającej lepszą harmonizację życia rodzinnego i zawodowego oraz aktywność w ramach społeczeństwa obywatelskiego.

Realizacji powyższego służy polityka państwa pozwalająca na szybki, trwały rozwój gospodarczy w perspektywie długookresowej, oparta na rozwoju kapitału ludzkiego, zwiększaniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki i regionów, w tym na inwestycjach w sferze badań i rozwoju, oraz na uzyskanie stabilnych warunków ekonomiczno-społecznych i środowiskowych zapewniających europejski poziom i jakość życia obywateli i rodzin w kraju i wspólnotach lokalnych. Funkcjonowanie wspólnoty i jej bezpieczeństwo powinno być oparte o zasadę subsydiarności. W sytuacjach zagrożeń przerastających możliwości reagowania społeczności lokalnej powinna ona mieć wsparcie właściwych organów administracji publicznej.

Priorytety strategiczne Polski w SRK na lata 2007-2015:

- 1) wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki;
- 2) poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej;

- 3) wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości;
- 4) budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa;
- 5) rozwój obszarów wiejskich;
- 6) rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej.

Na szczególne podkreślenie w ramach omawianego dalej przykładu, zasługuje uproszczenie i unowocześnienie struktur administracji publicznej, wykorzystującej technologie informacyjne i teleinformacyjne.

Priorytetem w tej kwestii stało się przyspieszenie obiegu informacji oraz otwarcie dialogu społecznego, poprzez poprawę stanu infrastruktury technicznej i społecznej oraz podniesienie jakości usług administracji publicznej poprzez rozwój infrastruktury teleinformacyjnej. Zastosowanie takich rozwiązań skutkuje zwiększeniem oferty usług publicznych oraz rozwojem i poszerzeniem dostępności zasobów informacyjnych administracji w formie elektronicznej.

W odniesieniu do omawianej tematyki priorytet dotyczący poprawy infrastruktury społecznej dotyczy natomiast samego systemu edukacji w kraju oraz propozycji jego ulepszenia.

2. Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013 zakłada, że edukacja w Polsce, jako integralny system kształcenia (umożliwianie zdobycia wiedzy i umiejętności) oraz wychowania (kształtowanie i promowanie postaw) będzie:

- ułatwiała każdemu realizację aspiracji oraz rozwój własny i wykorzystanie możliwości,
- przygotowywała do aktywnego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym - w wymiarze lokalnym, narodowym i globalnym,
- skutecznie przeciwdziałała wykluczeniu i marginalizacji osób oraz grup społecznych,
- reagowała na zmiany związane z rozwojem nauki, nowoczesnych technologii i globalizację,
- szybko i elastycznie dostosowywać się do zmian zachodzących na rynku pracy⁶.

Przedstawiona w dokumencie diagnoza sytuacji w obszarze edukacji wskazuje na stały wzrost poziomu wykształcenia Polaków, związany z rosnącymi aspiracjami edukacyjnymi. Od 1988 roku wzrosła liczba osób z wykształceniem wyższym (o 52%) (ale nadal pozostaje nisza niż w krajach rozwiniętych) oraz średnim (o 23%), zmalała natomiast liczba osób z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym (o 34%)⁷.

⁶ Źródło: Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, sierpień 2005 r., s. 28.

⁷ Tamże, s. 9.

3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007- 2013 (RPO WŁ na lata 2007-2013). Został zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją z dnia 2 października 2007 r. w sprawie przyjęcia w ramach pomocy wspólnotowej programu operacyjnego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem „konwergencja” dla regionu łódzkiego w Polsce.

W dniu 14 listopada 2007 r. Zarząd Województwa Łódzkiego podjął Uchwałę nr 1393/07 w sprawie przyjęcia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 celem realizacji postanowień Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020. Na realizację RPO WŁ z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Województwo Łódzkie otrzymało ponad 1 mld euro. Główne obszary wsparcia, wyrażone w osiach priorytetowych Programu, obejmują: infrastrukturę transportową, ochronę środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetykę, gospodarkę, innowacyjność, przedsiębiorczość, społeczeństwo informacyjne, infrastrukturę społeczną oraz odnowę obszarów miejskich⁸.

Wszystkie przedstawione regulacje stanowiły podstawy ubiegania się o wsparcie finansowe z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)⁹, umożliwiając tym samym podniesienia jakości kształcenia w placówkach oświatowych powiatu zgierskiego.

2. ZWIĘKSZENIE EFEKTYWNOŚCI WYKORZYSTANIA TECHNOLOGII ICT W ZARZĄDZANIU PLACÓWKAMI OŚWIATOWYMI

Rynek usług informatycznych należy do najszybciej rozwijających się dziedzin. Wciąż obserwujemy wzrost potrzeb w zakresie możliwości załatwienia różnego rodzaju spraw on-line. Tendencje wzrostowe w tym zakresie nie dotyczą już tylko osób bardzo młodych. W chwili obecnej zainteresowanie tego typu usługami wykazują osoby w różnym przedziale wiekowym. Tego typu tendencje wymuszają na instytucjach publicznych podjęcie działań, które umożliwiają załatwienie spraw bez konieczności wizyty w urzędzie, również placówce oświatowej. Rozwojowi usług publicznych dostępnych elektronicznie towarzyszą procesy rozwoju back-office.

⁸ Źródło: http://www.rpo20072013.lodzkie.pl/wps/wcm/connect/rpo/rpo/strona_glowna/dokumenty_iz_rpo_wl/dokumenty_rpowl/rpo_wl (dostęp: 12.11.2016 r.).

⁹ Jeden z funduszy strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii Europejskiej. EFRR współfinansuje realizację celów 1, 2 i 3 polityki spójności UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

Analiza, jaką przeprowadzono w szkołach i placówkach oświatowych podległych powiatowi zgierskiemu przed realizacją projektu wykazała, że *brak jest w nich zintegrowanego systemu zarządzania oświatą, systemu udostępniania informacji o szkołach i ofertach edukacyjnych. Różne metody zbierania danych oświatowych i ich udostępnianie powodują zwiększenie zagrożenia występowania błędów i nieścisłości, które w ostateczności budują sfalszowany obraz szkół*¹⁰.

Również przeprowadzona weryfikacja zaplecza technicznego i wyposażenie w sprzęt komputerowy z dostępem do Internetu potwierdziła, że posiadana baza jest niewystarczająca, aby należycie zrealizować zadania, jakich wykonanie jest obecnie wymagane przez obywateli.

Jako główny problem zdefiniowano niewystarczający poziom wykorzystania nowoczesnych narzędzi ICT we wspomaganiu zarządzania oświatą i procesu dydaktycznego. Przeprowadzone analizy wykazywały również na utrudnioną komunikację z rodzicami. Brak czasu jest częstym czynnikiem utrudniającym bezpośredni kontakt nauczyciel - rodzic. Między innymi z identyfikacji tego problemu powstała koncepcja utworzenia platformy edukacyjnej i portalu oświatowego, którego celem było wzmocnienie współpracy na linii nauczyciel – uczeń i nauczyciel – rodzic.

W tym celu przystąpiono do realizacji projektu **Zintegrowany System Zarządzania Oświatą w Powiecie Zgierskim EduMax**.

Przedsięwzięcie to zrealizowano w latach 2009-2011. Zakładana łączna wartość projektu to 1 592 283,02 zł.¹¹, z czego 85% kosztów kwalifikowanych¹² stanowiła dotacja z EFRR oraz środki własne Beneficjenta¹³.

Projekt polegał na budowie i wdrożeniu zintegrowanego Systemu wspomagania procesami zarządzania oświatą na poziomie lokalnym i przetwarzania danych elektronicznych, ze szczególnym uwzględnieniem bazy danych i nowoczesnych narzędzi analitycznych, które powinny stać się integralną częścią (obok regionalnej sieci szerokopasmowego dostępu do sieci Internet) infrastruktury technicznej społeczeństwa informacyjnego dla Województwa Łódzkiego. Przedsięwzięcie realizuje tym samym cele określone w IV Osi Priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego¹⁴, jakimi są: poprawa wykorzystania zaawansowanych technologii informacyjnych przez

¹⁰ Studium wykonalności projektu, *Zintegrowany system zarządzania oświatą w powiecie zgierskim EduMax*, Ośrodek Innowacji dla Biznesu WTP, .s. 27.

¹¹ Zakładane łączne wydatki w projekcie na etapie aplikowania o środki. W projekcie przewidziano tylko wydatki kwalifikowane.

¹² Wydatek poniesiony przez Beneficjentów podczas prowadzenia przez nich projektu o dotacje z funduszy Unii Europejskiej w ściśle wyznaczonym okresie i kwalifikują się do refundacji w ramach udzielonego im dofinansowania.

¹³ Osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, realizująca projekty finansowe z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie projektu.

¹⁴ Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013, IV Oś Społeczeństwo informacyjne, Działanie IV.2 E- usługi publiczne (z późniejszymi zmianami).

mieszkańców, wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na terenie województwa łódzkiego. Celem działania IV.2 E - Usługi publiczne jest wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na terenie województwa łódzkiego oraz poprawa wykorzystania zaawansowanych technologii informacyjnych przez mieszkańców.

Projekt EduMax realizowany był na terenie Powiatu Zgierskiego w Województwie Łódzkim. Swoim zasięgiem objął wszystkie gminy powiatów: Aleksandrów Łódzki, Głowno, Ozorków, Parzęczew, Stryków i Zgierz.

Źródło: <http://www.lodz.uw.gov.pl/page/1617,mapa-województwa.html> (dostęp: 05.11.2016 r.).

Województwo łódzkie - jedno z 16 województw Polski, położone jest w centralnej części kraju i graniczy z województwami: wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, mazowieckim, świętokrzyskim, śląskim i opolskim. W województwie łódzkim są 43 miasta, w tym 3 miasta na prawach powiatów, 21 powiatów ziemskich oraz 3 powiaty grodzkie¹⁵.

Zgodnie z założeniami inwestycja w system zarządzania oświatą realizuje poprawę jakości i sprawności mechanizmu podejmowania decyzji poprzez umożliwienie szybkiego i sprawnego przepływu informacji wewnątrz administracji (nauczycielami, administracją), jak i na zewnątrz (administracja, nauczyciele – obywatele, rodzice). Projekt realizuje także cele określone w ustawie z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne w zakresie¹⁶ stworzenia korzystnego środowiska w dziedzinie społeczeństwa informacyjnego, m.in.: poprzez umożliwienie społeczeństwu dostępu do urzędów administracji publicznej poprzez uczynienie z nich instytucji dostępnych 24 godziny na dobę, siedem dni w tygodniu i otwartych na potrzeby obywateli¹⁷.

Podstawowym założeniem projektu było zwiększenie wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) przez administrację samorządową poprzez wdrożenie zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania oświatą na poziomie lokalnym oraz wsparcie procesu zbierania i przetwarzania danych dotyczących stanu edukacji.

Projektem objętych zostało 16 szkół różnego typu i 6 pozostałych placówek oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Powiat Zgierski:

1. Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Aleksandrowie Łódzkim,
2. Zespół Szkół Licealno-Gimnazjalnych w Głownie,
3. Zespół Szkół Ogólnokształcących w Ozorkowie,
4. Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Stanisława Staszica w Zgierzu,
5. Zespół Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Aleksandrowie Łódzkim,
6. Zespół Szkół Nr 1 im. prof. Romualda Adama Cebertowicza w Głownie .
7. Zespół Szkół Zawodowych w Ozorkowie,
8. Zgierski Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Jana Pawła II w Zgierzu,
9. Zespół Szkół nr 1 im. J. St. Cezaka w Zgierzu Zgierz 95-100 Zgierz,
10. Zespół Szkół Rolniczych im. Batalionów Chłopskich w Bratoszewicach,

¹⁵ Źródło: Studium wykonalności projektu, Zintegrowany system zarządzania oświatą w powiecie zgierskim EduMax, Ośrodek Innowacji dla Biznesu WTP, s. 9.

¹⁶ Dz. U. z 2005, Nr 64, poz. 565.

¹⁷ Źródło: Studium wykonalności projektu Zintegrowany system zarządzania oświatą w powiecie zgierskim EduMax, Ośrodek Innowacji dla Biznesu WTP.

11. Zespół Szkół Specjalnych im. Stefana Kopcińskiego w Aleksandrowie Łódzkim,
12. Zespół Szkół Specjalnych w Głownie,
13. Zespół Szkół Specjalnych w Ozorkowie,
14. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Zgierzu,
15. Specjalny Ośrodek Wychowawczy w Zgierzu,
16. Szkoła Podstawowa Specjalna przy Samodzielnym Publicznym Specjalistycznym ZOZ dla Dzieci w Sokolnikach,
17. Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Aleksandrowie Łódzkim,
18. Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Głownie,
19. Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Ozorkowie,
20. Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Zgierzu,
21. Młodzieżowy Dom Kultury im. Małego Księcia w Ozorkowie,
22. Młodzieżowy Dom Kultury w Zgierzu.

Na etapie planowania realizacji inwestycji przyjęto założenie, że przedmiotem projektu będzie zbudowanie i wdrożenie „Zintegrowanego Systemu Zarządzania Oświatą w Powiecie Zgierskim EduMax” oraz przeszkolenie potencjalnych użytkowników tego Systemu, jak również zakup niezbędnego sprzętu komputerowego.

Główne zadania inwestycyjne:

- 1) wdrożenie oprogramowania i elementów wchodzących w skład Systemu: portal oświatowy
  - a. platforma edukacyjna,
  - b. centralny rejestr pracowników wraz z modułem kadrowym,
  - c. moduł płace, moduł finanse, moduł planowania lekcji,
  - d. system planowania i analiz budżetowych, przygotowanie i realizacja szkoleń/wdrożeń dla użytkowników Systemu,
  - e. realizacja szkoleń/wdrożeń dla potencjalnych użytkowników Systemu,
- 2) zakup sprzętu komputerowego
  - a. zakup zestawów komputerowych - 22 szt.,
  - b. zakup notebooków - 24 szt.,
  - c. zakup serwera.

Zrealizowany projekt przyczynił się do budowy zintegrowanego systemu zarządzania oświatą w administracji publicznej w powiecie zgierskim, poprzez informatyzację procesów z obszaru back-office w sferze zarządzania oświatą. System wspomagania zarządzania oświatą składa się z 6 modułów obejmujących różne aspekty tego zarządzania. W tabeli poniżej znajduje się wykaz modułów i krótki opis obszaru, który będą wspierać¹⁸.

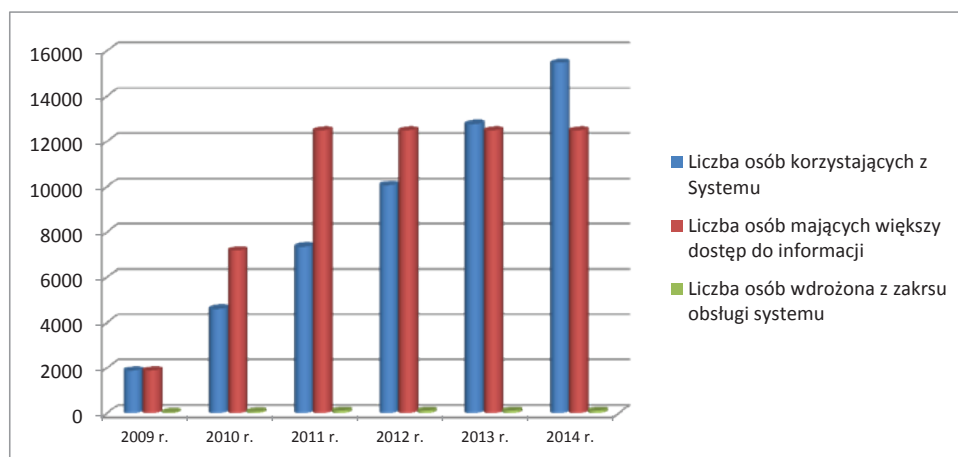
¹⁸ Źródło: Studium wykonalności projektu, Zintegrowany system zarządzania oświatą w powiecie zgierskim EduMax, Ośrodek Innowacji dla Biznesu WTP, s. 66.

Tab. 1. Elementy specyficzne projektu EduMax

ELEMENTY SPECYFICZNE PROJEKTU EDUMAX	OPIS
Portal oświatowy	To aplikacja za pomocą, której możliwe będzie przekazywanie informacji o stanie oświaty w powiecie.
Platforma edukacyjna	Platforma efektywnie wesprze placówkę w procesie dydaktycznym.
System Planowania i Analiz Budżetowych	Za pomocą tej aplikacji zostanie ujednolicony proces zbierania i analizowania danych z jednostek sprawozdawczych, co pozwoli na sprawną obsługę finansową podległych jednostek.
Moduł planowania lekcji	Aplikacja ta usprawni proces tworzenia planów lekcji, a co za tym idzie obsadzenie godzin lekcyjnych odpowiednią kadrą dydaktyczną.
Moduł Finanse	To aplikacja za pomocą, której możliwa będzie kompleksowa obsługa zagadnień składających się na rachunkowość jednostek oświatowych
Centralny rejestr pracowników wraz z modułem kadrowym	Aplikacja ta usprawni proces zbierania i przetwarzania niezbędnych danych o zatrudnionych osobach – prowadzenie ewidencji kadrowej pracowników oświaty Płace Aplikacja ta usprawni proces kompleksowej obsługi zagadnień związanych z wynagrodzeniami pracowników.
Moduł Płace	Moduł Płace - za jego pomocą będzie możliwe sporządzanie listy wypłat wynagrodzeń pracowników oraz wynikających z nich składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenia zdrowotne, zaliczek na podatek, a także potrąceń z wynagrodzeń pracowników.

Kluczowym wskaźnikiem w projekcie jest wskaźnik rezultatu¹⁹ określony, jako liczba użytkowników korzystających z zintegrowanego systemu zarządzania oświatą. Jego ewaluację przedstawia wykres 1.

¹⁹ Wskaźniki odnoszące się do bezpośrednich efektów wynikających z realizacji projektu. Dostarczają one informacji o zmianach np. zachowania, pojemności lub wykonania, dotyczących beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu).

Wykres 1. Rezultaty realizacji projektu²⁰

3. BUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY EDUKACYJNEJ I SPORTOWEJ

Postępujący rozwój nauki i techniki w przypadku wielu ludzi, a szczególnie młodzieży, w pewnym sensie zakłóca symetrię zrównoważonego rozwoju psycho-fizycznego człowieka. Coraz częściej pochłonięci nowymi technologiami staramy się wykonać jak najwięcej pracy w jak najkrótszym czasie za pomocą najdogodniejszych dla nas technik. Eliminuje tym samym w znacznym stopniu ruch i wysiłek fizyczny. Problem ten dotyczy również dzieci i młodzieży.

Zmniejszona aktywność ruchowa to jeden z najważniejszych czynników chorób układu krążenia. Rozwój fizyczny dzieci i młodzieży ma ogromne znaczenie dla rozwoju intelektualnego i społecznego. Codzienna aktywność ruchowa, rekreacja i wychowanie fizyczne stają się w dzisiejszych czasach koniecznością. Prowadzone w szkołach zajęcia wychowania fizycznego, a także sport i rekreacja w ramach zajęć pozalekcyjnych stwarzają możliwości rozwoju również w tym obszarze. Jednak, aby móc realizować je w różnorodny i ciekawy sposób potrzebna jest odpowiednia infrastruktura techniczna. W wielu szkołach ze względu na ograniczone środki finansowe samorządów jest niewystarczająca, a czasem nawet nie spełnia podstawowego kryterium, jakim jest bezpieczeństwo. W takich placówkach zajęcia lekcyjne odbywają się na wąskich korytarzach, ze śliską powierzchnią.

²⁰ Opracowanie własne na podstawie danych zawartych Studium wykonalności projektu, Zintegrowany system zarządzania oświatą w powiecie zgierskim EduMax, Ośrodek Innowacji dla Biznesu WTP.

Natomiast wykorzystanie infrastruktury zewnętrznej (boisk szkolnych), ze względu na zmieniające się warunki pogodowe możliwe jest maksymalnie przez trzy miesiące w ciągu roku szkolnego.

Z tego właśnie względu pozyskiwanie środków finansowych przez jednostki samorządu terytorialnego dla celów realizacji zadań własnych w zakresie edukacji publicznej²¹, w tym budowy i modernizacji infrastruktury placówek oświatowych stało się priorytetem.

Otrzymane w ramach realizacji projektów współfinansowanych z funduszy UE wsparciem w tym zakresie umożliwia wspólnotom samorządowym sprawny rozwój społeczno-ekonomiczno-kulturalny. Wpływa również na otoczenie gminy oraz politykę rozwoju lokalnego.

Niezwykle ważna jest w tym procesie skuteczność działań władz lokalnych, mierzona najczęściej zakupionymi produktami i rezultatami powstałymi po zakończeniu wdrażania projektów. Sfinalizowane przedsięwzięcia, zrealizowane zgodnie z harmonogramem rzeczowo-finansowym, czyli zaplanowanymi w czasie, zaprogramowanymi i oszacowanymi działaniami wraz z określonymi zasobami (osobowymi, rzeczowymi), spełniają swoją główną funkcję, jaką jest zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej.

Z osiągniętych efektów korzystać będą zainteresowani, tzw. beneficjenci ostateczni, do których zaliczani są mieszkańcy wspólnoty, inwestorzy, turyści, przejezdni. Ta grupa interesariuszy postrzega realizowane przedsięwzięcia jako efektywność władz samorządowych.

Dla osób piastujących w samorządzie najwyższe funkcje kierownicze (prezydent, burmistrz, wójt, starosta, marszałek, także kolegialne organy wykonawcze – zarząd powiatu, zarząd województwa) liczy się liczba zadowolonych odbiorców usług świadczonych przez samorządy oraz realizacja zadań określonych w ustawie. Powyższa ocena ma wymiar społeczny, ekonomiczny, polityczny i strategiczny w kontekście regionu czy obszaru, którego dotyczy.

Dlatego w wielu przypadkach realizowane projekty ukierunkowane są na wielofunkcyjność infrastruktury poprzez kreację „otwartej szkoły”, oferującej usługi kulturalne i społeczne. Natomiast udostępniany program kulturalno-edukacyjny kierowany jest do uczniów szkoły, ich rodziców, dzieci i młodzieży, oraz społeczności lokalnej, której powstała w ramach projektu infrastruktura udostępniana jest nieodpłatnie.

Przykładami takich projektów mogą być:

1. Budowa wielofunkcyjnej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 12 w Zgierz – zrealizowana przez Gminę- Miasto Zgierz w latach 2008-2012 oraz zrealizowane w latach 2008-2010 projekty Powiatu Zgierskiego:

²¹ Art. 7 ust. 1 pkt 8 ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tj. Dz. U. z 2016.poz. 446.

1. Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury sportowej w Zespole Szkół Licealno- Gimnazjalnych w Głownie;
2. Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Ozorkowie;
3. Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej w Zespole Szkół Nr 1 w Zgierzu.

W wyniku realizacji tylko tych 4 projektów w placówkach oświatowych z terenu Powiatu Zgierskiego wykonano zadania inwestycyjne dofinansowane z EFRR w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013 w łącznej wysokości ponad 10 mln zł.²²

Z pozyskanych środków zrealizowane zostały m.in.²³:

- modernizacje i zakup wyposażenia pracowni: komputerowych, audio-wizualnych i językowych, Interaktywnego Centrum Badawczego, „Kucharz małej gastronomii”, laboratorium językowego, sali poligraficznej,
- modernizacje i wyposażenie bazy sportowej: budowa boisk szkolnych i siłowni,
- instalacja monitoringu wizyjnego,
- zakup wyposażenia,
- termomodernizacja, jako komponent projektu,
- likwidacja barier architektonicznych,
- szkolenia dla kadry pedagogicznej przygotowujące do obsługi zakupionego wyposażenia.

Głównym celem wszystkich wskazanych powyżej projektów była poprawa warunków nauczania, poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej, a w przypadku inwestycji realizowanej przy Szkole Podstawowej nr 12 w Zgierzu, budowa nowej infrastruktury edukacyjnej.

Zgodnie z typem inwestycji, podstawowe zadania, zostały zrealizowane na podstawie projektu architektonicznego. W projekcie **„Budowa wielofunkcyjnej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 12 w Zgierzu”** poza budową sali została także zagospodarowana przestrzeń wokół obiektu. Wybudowano także parking i drogę dojazdową.

W ramach tych inwestycji przeprowadzono:

- 1) niwelację terenu;
- 2) odwodnienie terenu z wód opadowych;
- 3) budowę nawierzchni dla komunikacji kołowej, parkingów;
- 4) wykonanie nowoprojektowanej drogi dojazdowej z wjazdem od ulicy Staffa wraz z oświetleniem, ciągi komunikacji pieszej oraz pochylnię dla osób niepełnosprawnych.

Budowa sali gimnastycznej wykonana została w systemie należącym do programu „sala w każdej szkole”. W ramach projektu do budynku szkoły została dobudowana nowoczesna sala gimnastyczna dla ok. 600 uczniów klas 1-6 szkoły podstawowej.

Obiekt pełnił również funkcję sali środowiskowej, na której odbywają się zajęcia sportowe dla mieszkańców Zgierza oraz wydarzenia kulturalne. Sala została wyposażona w niezbędny sprzęt sportowy oraz nagłośnienie, szatnie, prysznice, toalety, sale dydaktyczne i magazyn sprzętu sportowego – ogółem ponad 1000 m² powierzchni.

Prezentowane w opracowaniu projekty powstały w nawiązaniu do celu strategicznego RPO WŁ na lata 2007-2013, przyczyniając się do osiągnięcia celu szczegółowego określonego, jako zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich²⁴ w ramach Działania V.3 Infrastruktura Edukacyjna. Działanie to zorientowane jest na podniesienie wiedzy mieszkańców regionu oraz dostosowania ich kompetencji do potrzeb rynku pracy. Są one odpowiedzią na potrzeby zniwelowania dysproporcji w dostępie do infrastruktury edukacyjnej i związanych z nią możliwości rozwoju w sferze sportowej, kulturalnej, zdrowotnej, jak i społecznej dzieci, młodzieży oraz lokalnej społeczności.

Bezpośrednimi beneficjentami omawianych projektów są uczniowie i nauczyciele placówek oświatowych, w których został zrealizowany projekt. Pośrednio jednak z jego rezultatów korzysta społeczność lokalna, otoczenie projektu.

Wykorzystując kryteria zastosowane w Strategii Rozwoju Województwa na lata 2007-2020 możemy wyróżnić trzy zasadnicze obszary oddziaływania prezentowanych projektów: społeczną, ekonomiczną oraz funkcjonalno- przestrzenną²⁵.

Oddziaływanie w obszarze społecznym:

1. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczności lokalnej i regionalnej poprzez stworzenie optymalnych warunków dla potrzeb oświatowych mieszkańców oraz poprawę jakości kształcenia, poprzez zapewnienie dostę-

²² Opis wskazanych projektów przygotowany został w oparciu o udostępnione publicznie materiały Starostwa Powiatowego w Zgierzu oraz Miasta Zgierza. Dane zawarte w niniejszej pracy podane zostały w oryginale według stanu na dzień ich opracowania (IV kwartał 2008 i 2009 roku).

²³ Opracowanie własne na podstawie Studium wykonalności projektów: „Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej w Zespole Szkół Licealno- Gimnazjalnych w Głownie”, Zgierz, listopad 2008 r., „Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Ozorkowie”, Zgierz, listopad 2008 r., „Budowa wielofunkcyjnej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 12 w Zgierzu”, Zgierz, 2009 r.

²⁴ Cel strategiczny RPO WŁ na lata 2007-2013, Priorytet V, Infrastruktura społeczna.

²⁵ Studium wykonalności projektu „Podniesienie jakości kształcenia poprzez modernizację infrastruktury edukacyjnej i sportowej w Zespole Szkół Licealno- Gimnazjalnych w Głownie”, Zgierz, listopad 2008 r., s. 32.

pu do nowoczesnych sal sportowych oraz nowoczesnych pracowni przedmiotowych: językowych, audiowizualnych, komputerowych.

2. Kreacja potencjału intelektualnego regionów, budowa kapitału ludzkiego.
3. Popularyzacja różnorodności kulturowej.
4. Zrównoważony i harmonijny rozwój dzieci i młodzieży dzięki zapewnieniu warunków do amatorskiej działalności artystycznej i kulturalnej.
5. Rozwój kluczowych kompetencji dzieci i młodzieży, studentów, osób dorosłych poprzez działalność edukacyjno-kulturalną związaną z popularyzacją czytania i dyskusowania.
6. Budowa społeczeństwa obywatelskiego poprzez stworzenie warunków do wyzwalania inicjatyw lokalnych i rozwijania aktywności twórczej w jak najszerszym kręgu społeczeństwa.
7. Zmniejszenie zjawiska wykluczenia społecznego poprzez dostosowanie zrealizowanych projektów do wymogów dostępu dla osób niepełnosprawnych. Konkretne i wymierne rozwiązanie w tym zakresie zostało zastosowane w trakcie realizacji projektu w Zespole Szkół nr 1 w Zgierzu, gdzie powstała sala rehabilitacji ruchowej mająca na celu poprawę kondycji ruchowej i uczestnictwo w zajęciach wychowania fizycznego uczniów z klas integracyjnych.
8. Ograniczenie ilości problemów wychowawczych oraz zjawisk patologicznych wśród młodzieży. Nowo wybudowana hala sportowa²⁶ oraz zmodernizowane pomieszczenia pozwalają wzbogacić kierowane do „trudnej” młodzieży oferty zagospodarowania wolnego czasu, poprzez organizację dodatkowych zajęć, warsztatów, kół zainteresowań, kursów.
9. Wzmocnienie identyfikacji młodych ludzi z miejscem urodzenia, wychowania poprzez rozszerzenie oferty kulturalnej do nich skierowanej, co w pewnej mierze może zapowiedz odpływowi młodych wykształconych do innych samorządów lub za granice Polski.

Oddziaływanie w sferze ekonomicznej

1. Promowanie i ułatwienie zatrudnienia poza rolnictwem. Dzięki możliwościom, jakie dają zrealizowane projekty istnieje szansa na podniesienie posiadanych oraz zdobycie nowych kwalifikacji przez rozwój różnych form kształcenia ustawicznego. Co z kolei ułatwi mieszkańcom gminy podejmowanie pracy w przedsiębiorstwach zlokalizowanych w szczególności obrębie Powiatu Zgierskiego.
2. Budowa społeczeństwa informacyjnego poprzez zwiększenie dostępu mieszkańców społeczności lokalnej i regionalnej do nowoczesnych narzędzi

komunikacji, promocję innowacyjnych form kształcenia, takich jak e-learning, czy zajęcia wykorzystujące techniki multimedialne oraz poprawę jakości nauki informatyki. Poza kadrami pedagogicznymi oraz uczniami z powstałej w ramach projektu infrastruktury poza godzinami zajęć dydaktycznych korzystać mogą nieodpłatnie również mieszkańcy. Takie rozwiązanie w znacznym stopniu zmniejsza zjawisko „wykluczenia cyfrowego”.

Oddziaływanie w zakresie funkcjonalno-przestrzennym:

1. Uporządkowanie przestrzeni publicznej; w ramach realizowanych projektów zaadoptowana została istniejąca infrastruktura, poprzez wykorzystanie monolitycznego schronu istniejącego w bezpośrednim sąsiedztwie budynku szkoły nr 12 w Zgierzu. Stał się on elementem konstrukcji fundamentu pod budowę sali gimnastycznej. Połączono ją z istniejącym budynkiem szkoły.
2. Wykorzystanie dotychczas nieużywanych obiektów (schron), nadając im nowe funkcje użytkowe.
3. Poprawa estetyki placówek oświatowych poprzez przeprowadzone prace termomodernizacyjne oraz budowę nowego obiektu (sali gimnastycznej), elewacje budynków zyskały nowy wygląd przyjazny dla uczniów.

²⁶ Dotyczy projektu „Budowa wielofunkcyjnej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 12 w Zgierzu”.

PODSUMOWANIE

Oceniając proces wdrożenia prezentowanych w opracowaniu projektów stwierdzić należy, że mimo szeregu utrudnień spowodowanych m.in. niestabilną sytuacją społeczno-gospodarczą państwa (wywołaną globalnym kryzysem ekonomicznym) osiągnięto zaplanowane produkty i rezultaty oraz cel bezpośredni i cele szczegółowe projektów.

Wartością dodaną realizacji przedstawionych inwestycji jest również założenie, że wdrożenie projektu spowoduje pojawienie się w najbliższych latach dodatkowych rezultatów prospołeczno-ekonomiczne, które przyczynią się do rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz budowy społeczeństwa obywatelskiego. Poprzez stworzenie warunków do wyzwania inicjatyw lokalnych i rozwijania aktywności twórczej w jak najszerszym kręgu społeczeństwa, jak również do lepszego postrzegania usług publicznych przez mieszkańców, do zwiększenia zainteresowania terenem powiatu ze strony potencjalnych inwestorów w aspekcie przyszłych inwestycji, a w końcowym efekcie do promocji nie tylko gminy i jej otoczenia, ale rozwoju całego subregionu.

Otoczenie gminy należy zdefiniować jako samorządy lokalne znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie. *Podejście takie nabrało innego znaczenia w nowym okresie programowania Unii Europejskiej. Wynika to z założeń, że projekty finansowane ze środków UE nie będą musiały być związane z pojedynczą jednostką samorządu terytorialnego*²⁷.

W odniesieniu do projektu *Zintegrowany System Zarządzania Oświatą w Powiecie Zgierskim EduMax* bezpośrednim rezultatem zauważalnym już po jego realizacji przez nauczycieli, uczniów i rodziców jest oszczędność czasu podczas załatwiania spraw i poprawa jakości usług.

Analizując przedstawione inwestycje współfinansowane z EFRR w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013, stwierdzić należy, że samorządy będące beneficjentami tych projektów skorzystały z szansy i możliwości, jakie dało Polsce przystąpienie do wspólnoty UE. Oczywiście nie udało się w pełni zniwelować różnic w poziomach rozwoju regionów, ale efekty realizacji tych projektów są zauważalne, a korzyści odnieśli zarówno mieszkańcy wspólnoty samorządowej – odbiorcy usług, jak i pracownicy placówek oświatowych, uczniowie i rodzice. Wszystkie grupy interesariuszy mają możliwość korzystania z najnowszych osiągnięć technologii informatycznych, zmodernizowanych i doskonale wyposażonych pracowni: komputerowych, audiowizualnych i językowych, Interak-

tywnego Centrum Badawczego, laboratorium językowego, sali poligraficznej oraz zmodernizowanej bazy sportowej.

To z kolei przyczynia się do poprawy wizerunku szkoły, samorządu lokalnego i regionalnego. Przełożeniem tego będzie wzrost atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów, którzy obserwując podniesienie poziomu wykształcenia społeczności lokalnej, chętniej będą lokalizowali swoje firmy w tych samorządach. Również kapitał ludzki w postaci wykształconych młodych ludzi identyfikujących się z miejscem urodzenia czy wychowania jest dodatkowym stymulatorem lokalnego rozwoju gospodarczego.

²⁷ M. Feltynowski, System identyfikacji przestrzennej – narzędzia partycypacyjnej polityki rozwoju lokalnego, [w:] Nowoczesne metody i narzędzia zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym, red. A. Nowakowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2015, s. 92.

ZAKOŃCZENIE

Przejęcie szkół przez samorządy lokalne i sposób realizacji przez nie zadań oświatowych stanowi ogromne wyzwanie. Poziom edukacji warunkuje bowiem tworzenie kapitału ludzkiego - grupy ludzi wykształconych, stymulującej rozwój gospodarczy. Samorząd terytorialny został konstytucyjnie i ustawowo umocowany do zaspokajania potrzeb wspólnoty mieszkańców, do których w szczególności należy prowadzenie szkół, a co za tym idzie, zapewnienie realizacji obowiązku szkolnego i obowiązku nauki. Polski system oświatowy powinien urzeczywistniać cele wyznaczone paradygmatem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz gwarantować wysoką jakość edukacji. Zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze dokonujące się od kilkunastu lat w naszym kraju bez wątpienia miały i mają wpływ między innymi na sytuację na rynku pracy. Można implikować, iż stan oświaty szkolnej i pozaszkolnej, która wcześniej nie przygotowywała do przedsiębiorczości, swobodnego funkcjonowania na rynku, wpłynął na poziom bezrobocia, które skorelowane jest z wykształceniem. W świetle przedstawionego wyводу samorządy lokalne powinny określić priorytety, a następnie opracować zgodny z nimi plan wieloletniego działania w zakresie kształcenia. Przejęcie edukacji przez lokalne samorządy stworzyło nie tylko szansę rozwoju oświaty, ale wprowadzenia w tym zakresie pozytywnych zmian. Dotyczy to szkolnictwa na każdym poziomie jego rozwoju.

Polska oświata staje obecnie przed problemem dostosowania swej struktury i oferty do wyzwań generowanych przez zmiany systemu społecznego, wynikających z funkcjonowania w dynamicznym otoczeniu globalizującego się świata. Nie bez znaczenia w tych okolicznościach jest członkostwo Polski w Unii Europejskiej oraz niekorzystne trendy demograficzne.

Zdecentralizowanie systemu oświaty przyniosło poprawę bazy materialnej obiektów szkolnych, inwestycje w wyposażenie i pomoce dydaktyczne. Nastąpiło zapewnienie stabilnego finansowania szkół z budżetu samorządów oraz

subwencji oświatowej. Mając na uwadze jakość procesu nauczania i wychowania podjęto szereg nowatorskich działań w zakresie doskonalenia nauczycieli. Należyta wagę przykładą się również do wychowania związanego z wdrażaniem patriotyzmu i dziedzictwa narodowego w ramach edukacji regionalnej.

Samorządy lokalne zmieniły więc w sposób pozytywny polską oświatę, co oczywiście nie eliminuje dalszych wyzwań stających przed nimi.

Edukację powszechnie uważa się za jeden z oczywistych obszarów działalności państwa. Państwo i samorząd terytorialny podejmują określone działania w interesie zbiorowym. W opracowaniu została podniesiona problematyka wykonywania samorządowych zadań publicznych w obszarze oświaty. Zadania organu administracji publicznej są określonymi konstytucyjnie obowiązками organów państwa i jednostek samorządu terytorialnego. Administracja rządowa czy samorządowa nie mogą więc jednostronnie ograniczać zakresu zadań publicznych, kierując się względami ekonomicznymi lub politycznymi lub w inny sposób odstępować od ich wykonywania, ponieważ zadanie publiczne to konstrukcja prawna obejmująca prawny obowiązek osiągnięcia lub utrzymania określonego stanu przez wskazany normatywnie podmiot. Odpowiedzialność organów administracji publicznej za realizację zadania publicznego, ma charakter publicznoprawny, której organ administracji publicznej nie może się wyzbyć. Horyzont dyskusji podnoszonej w tej monografii sięga również do poziomu dostępnych środków finansowych możliwych do przeznaczenia na utrzymanie placówek oświatowych. W tym aspekcie wykorzystanie środków zewnętrznych przez szkoły czy przedszkola stwarza możliwości podnoszenia warunków pracy z uwzględnieniem nie tylko bazy materialnej, ale i wyposażenia w pomoce dydaktyczne, ale również doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Analiza dyskursu publicznego dotyczącego obszaru oświaty pozwala na określenie wielu aspektów w zakresie jej funkcjonowania. Niektóre z nich zostały poruszone w tej publikacji. Uznając doniosłość zarysowanej problematyki, należy wskazać, że ulegający ciągłym przemianom system polskiej edukacji zmierza w dobrym kierunku. Ważnym jest, aby współczesna oświata przystosowała się do wymogów rzeczywistości. Jak pokazuje czas, w naszym kraju na przełomie kilkunastu ostatnich lat nastąpiły przeobrażenia związane między innymi z członkostwem Polski w Unii Europejskiej oraz coraz bardziej zaznaczającym się wpływem procesów globalizacji. Przekształcenia w sferze politycznej, ekonomicznej oraz kulturowej wzmagają także potrzebę zapewnienia powszechnego i równego dostępu do kształcenia oraz konieczność reformowania systemu edukacji.

dr Iwona M. Wieczorek

NOTY

O AUTORACH I REDAKTORACH

PAWEŁ ANTKOWIAK

Adiunkt w Zakładzie Badań Władzy Lokalnej i Samorządu na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz programu UNIKAT „Unikatowy Absolwent”. Pełnomocnik Dziekana Wydziału ds. organizacji kształcenia oraz Dyrektor Szkoły Wychowania Fizycznego i Sportu UAM w Poznaniu. Ekspert i doradca w jednostkach samorządu terytorialnego. Współpracownik Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe dotyczą funkcjonowania samorządu terytorialnego, zawodowego i gospodarczego, a także polityki lokalnej.

ZBIGNIEW CZEPELAK

Nauczyciel i dyrektor szkolnictwa zawodowego z 20-letnim doświadczeniem. Działacz samorządowy. Przez 16 lat dyrektor Wydziału Edukacji Starostwa Powiatowego w Nowym Sączu. Ekspert Związku Powiatów Polskich i Związku Miast Polskich, przez sześć lat był koordynatorem Grup Wymiany Doświadczeń w zakresie edukacji w powiatach. Realizator badań i opracowań dotyczących kształcenia dla rynku pracy. Autor publikacji w zakresie zarządzania oświatą i standaryzacji zadań oświatowych. Obecnie pełni rolę eksperta w projektach dotyczących doradztwa zawodowego i aktualizacji programów nauczania, realizowanych przez Krajowy Ośrodek Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie.

EDMUND JUŚKO

Profesor nadzw. dr hab., historyk, pedagog, dyrektor Wydziału Edukacji, Kultury i Promocji Starostwa Powiatowego w Tarnowie, kierownik Katedry Pedagogiki Szkolnej i Zarządzania Oświatą w Instytucie Pedagogiki Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL JP II w Stalowej Woli, Prezes Tarnowskiego Oddziału PTH, egzaminator maturalny z historii, ekspert komisji ds. awansu zawodowego nauczycieli, autor licznych opracowań książkowych i artykułów z dziedziny historii, historii wojskowości, wychowania, dziejów oświaty i szkolnictwa oraz zarządzania oświatą.

BOGUMIŁA KAPUSTA

Magister. Ukończyła studia z zakresu administracji publicznej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Jest studentką studiów doktoranckich w zakresie prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe dotyczą krajowej i międzynarodowej współpracy naukowej w zakresie prawa międzynarodowego, w tym prawa Unii Euro-

pejskiej, stosunków międzynarodowych, międzynarodowej i krajowej ochrony praw człowieka, prawa porównawczego oraz międzynarodowych stosunków gospodarczych, a także funkcjonowania samorządu terytorialnego, zamówień publicznych.

ANDRZEJ NIEDOJADŁO

Doktor habilitowany, historyk, pedagog, nauczyciel akademicki PWSZ w Tarnowie. Prezes (1984-90) i wiceprezes (od 1990 r.) Tarnowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Redaktor naczelny Encyklopedii Tarnowa, egzaminator maturalny z historii, autor publikacji m.in. *Hrabstwo Tarnowskie w XVII i XVIII wieku. Dzieje społeczno – gospodarcze*. Tarnów 2011; *Wychowanie narodowe i państwowe w szkołach powszechnych Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1918 – 1939*, Lublin – Tarnów 2013, współautor książek *Dzieje Gminy Skrzyszów w zarysie*, Tuchów – Skrzyszów 2009; *Zespół Szkół Mechaniczno – Elektrycznych 1881-2001*, Tarnów 2002 oraz kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularno-naukowych z dziedziny historii społeczno-gospodarczej, kulturalno-oświatowo-pedagogicznej oraz historii wychowania.

BARBARA DAGMARA NIZIOŁEK

Doktor nauk humanistycznych, nauczyciel dyplomowany z tytułem profesora oświaty, nauczyciel akademicki, ekspert Komisji ds. awansu zawodowego nauczycieli, edukator oraz nauczyciel konsultant. W karierze zawodowej pracowała jako nauczyciel przedmiotów zawodowych tematycznie związanych z dietetyką i promocją zdrowia oraz problematyką wychowawczą. W latach 1991-2001 pełniła funkcję starszego wizytatora Kuratorium Oświaty w Tarnowie i Krakowie. W ramach swoich kompetencji zajmowała się wychowaniem prozdrowotnym, była autorem koncepcji tarnowskiej sieci szkół promujących zdrowie oraz koordynowała jej działalność. Od roku 2001 samorząd powiatu tarnowskiego powierzył jej funkcję dyrektora Samorządowego Centrum Edukacji pierwszej w Polsce samorządowej placówki zajmującej się doradztwem metodycznym dla nauczycieli oraz ich doskonaleniem zawodowym w ujęciu powiatowo - gminnym. Jest autorem szeregu publikacji dotyczących wychowania zdrowotnego (ogólnie wychowania) oraz doradztwa metodycznego i doskonalenia nauczycieli. Swoim doświadczeniem dzieli się na łamach czasopism: „Zdrowie publiczne”, „Edukacja i Dialog”, „Wychowawca”, „Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze”, „Dyrektor Szkoły”, „Głos Nauczycielski”, „Gazeta Szkolna”, „Biuletyn SCE”, „Zeszyty Metodyczne SCE” oraz w lokalnych mediach.

ROMAN PELCZAR

Profesor zw. doktor habilitowany, kierownik Katedry Historii i Teorii Wychowania w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL JP II w Stalowej Woli. Główne kierunki zainteresowań naukowych: historia oświaty i wychowania, historia kultury, historia społeczna i historia religii. Jest autorem 8 książek monograficznych oraz ponad 130 innych opracowań naukowych: rozpraw, artykułów i recenzji (także obcojęzycznych) publikowanych w licznych periodykach naukowych o zasięgu ogólnopolskim oraz regionalnym, a także w pracach zbiorowych. Ponadto jest współredaktorem dwóch opracowań zbiorowych.

STANISŁAW SORYS

Doktor habilitowany nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, oraz w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie; były wicewojewoda małopolski, obecnie wicemarszałek województwa małopolskiego odpowiedzialny za wdrażanie funduszy europejskich (MRPO, PROW, EWT, program Szwajcarski), oraz nadzorujący Wojewódzki Urząd Pracy. Autor szeregu opracowań książkowych i artykułów o mniejszościach etnicznych i narodowych, współpracy transgranicznej, religioznawstwa jak i problemach społeczno-gospodarczych.

ANGELIKA WAGNER

Magister. Ukończyła studia z zakresu europeistyki na Wydziale Prawa Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jest studentką studiów doktoranckich w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych KUL Jana Pawła II.

IWONA M. WIECZOREK

Dyrektor Narodowego Instytutu Samorządu Terytorialnego, doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Pracy i Polityki Społecznej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, Prezydent Miasta Zgierza w latach 2010-2014, członek zarządu Związku Miast Polskich (2012-2015), członek zarządu Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego (2014-2015), szkoleniowiec, uczestnik i organizator licznych konferencji i seminariów naukowych, autorka i współautorka kilkudziesięciu publikacji naukowych i popularno-naukowych. Jest członkiem prezydium Rady Menedżerów Publicznych Wydziału Zarządzania UŁ kadencji 2016-2020.

BARBARA WOLNY

Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. WZPiNoS KUL JP II w Stalowej Woli. Katedra Pedagogiki Szkolnej i Zarządzania Oświat. Edukator Projektu „Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy” w województwie podkarpackim. Rejonowy Koordynator Sieci Szkół Promujących Zdrowie. Edukator o specjalności „Konstruowanie programów szkolnych”. Ekspert MEN ds. awansu zawodowego nauczycieli. Współpracuje z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji w Warszawie. Zainteresowania naukowe: edukacja przedszkolna i szkolna, w tym: zdrowotna, promocja zdrowia i wychowanie fizyczne. Autorka licznych pozycji książkowych, poradników oraz wielu artykułów naukowych, programów przedszkolnych i szkolnych. Opracowuje i publikuje materiały dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Organizator wielu konferencji naukowych, seminariów i warsztatów naukowo – metodycznych.

Recenzowana monografia to zbiór opracowań, o zróżnicowanym charakterze i objętości. Część z nich to teksty charakteryzujące i popularyzujące konkretną działalność samorządu terytorialnego z powiatu tarnowskiego, jak i innych terenów Polski w zakresie zadań oświatowych, część ma wydźwięk bardziej teoretyczny. Opiniowany zbiór został podzielony na trzy części, w ramach, których umieszczone zostały merytorycznie powiązane z tytułem działu artykuły. Nie wszystkie teksty zamieszczone w niniejszym tomie mają charakter stricte naukowy, część z nich została napisana przez osoby znające „blaski i cienie” działalności samorządów terytorialnych, w tym te związane z odpowiedzialnością samorządów za oświatę, co determinowało taką, a nie inną ich formę.

Kluczowe cele i wyzwania w sektorze oświaty są definiowane przez lokalnych polityków i pracowników oświatowych przede wszystkim w odniesieniu do następujących zagadnień: optymalizacja dostępności placówek oświatowych zgodnie z aktualnymi potrzebami demograficznymi; doskonalenie jakości kształcenia; modernizacja i unowocześnienie istniejącej bazy oświatowej; konieczność dostosowania oferty szkolnictwa do potrzeb rynku pracy. Odzwierciedlenie tych tendencji widzimy również w zamieszczonych w niniejszym zbiorze niektórych artykułach.

Zbiór prac stanowiący przedmiot oceny został zaprojektowany wokół zagadnień związanych z aktywnością samorządu terytorialnego w sferze oświaty, aczkolwiek mają one różny wymiar i charakter. Wszystkie zamieszczone w tomie prace rekomenduję do druku.

Rzeszów, 28.11.2016 r.

prof. UR dr hab. Jolanta Kamińska-Kwak

Iwona M. Wieczorek
Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego
Uniwersytet Łódzki,
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Katedra Pracy i Polityki Społecznej
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

ISBN 978-83-63827-59-5